دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری

*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب

***

ناوونیشان:
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، گەڕەکی خانزاد، هەولێر
س. پ. ژمارە: ١
www.araspublisher.com

کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیی

کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیی

کەشکۆڵی عەبدولفەتاح

لێکۆڵینەوەی

محەمەد عەلی قەرەداغی

بەرگی پێنجەم

ناوی کتێب: کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیی - کەشکۆڵی عەبدولفەتاح - بەرگی پێنجەم
لێکۆڵینەوەی: محەمەد عەلی قەرەداغی
بڵاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ١٤١
دەرهێنانی هونەری: بەدران ئەحمەد حەبیب
دەرهێنانی بەرگ: شکار شێخ عەفان نەقشبەندی
خۆشنووسیی بەرگ: هونەرمەند محەمەد زادە
پیت لێدان: نسار عەبدوڵڵا
هەڵەگری: شێرزاد فەقێ ئیسماعیل
سەرپەرشتیی چاپ: ئاوڕەحمان مەحموود
چاپی یەکەم - چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر- ٢٠٠٢
لە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی ڕۆشنبیری و هونەر لە هەولێر ژمارە (٢٣٩)ی ساڵی ٢٠٠٢ی دراوەتێ

پێشەکی

نزیکەی (١٠) ساڵە لە دوای دەرچوونی بەرگی چوارەمی (کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیی)یەوە، لەم پرۆژە – پرۆژەی کەشکۆڵ بڵاوکردنەوە – دابڕاوم، هەرچەند لەم ماوەدا، بەزۆریی، سەرگەرمی کارگەلێک بووم لە جوغزی ئەم پرۆژە بەدوور نین و، بەڵکو بەشێکی کارەکانم دۆزینەوەی کەشکۆڵ و ناساندنیان بەمێژووی ئەدەبی کوردیی بووە و(١)، ئەوەیش لەم رووەوە ئەنجامم داوە خۆشبەختانە بەشانازییەوە دەڵێم: کەس پێش من نەیکردووە و پەیی پێنەبردووە. هەر ئەمەیش بوو لەم ماوەدا هانی دام بۆ ماوەیەک بگەڕێمەوە سەر ئەم رێبازە و بەرگی پێنجەمی ئەم پرۆژە بخەمە بەردەستی خوێنەرانی کورد، چونکە لەم ماوەدا –وەک گوتم– کەشکۆڵگەلێکی زۆرم دیون و، هەلی ئەوەم بۆ رەخساوە وێنە و فۆتۆکۆپیی لە هەندێکیان وەربگرم و، کەرەستەی باشی بابەتەکەم چنگ بکەوێت.

ئەم کارە بۆ؟

هەرچەند چوار بەرگەکەی پێشووی ئەم کەشکۆڵە لە کتێبخانەی کوردییدا جێگەی دیاریی خۆیان گرتووە و، شەیدایانی ئەم بوارە بەنرخەوە دەیانڕوانێ، تا ئێستە ئەو کەشکۆڵانە بوونەتە سەرچاوەی گەلێ کاری بەپێزی لێکۆڵینەوە و بووژاندنەوەی سامانی کەلەپوورمان و، لەوانەیشە لەمەولایش زیاتر بایەخیان پێبدرێت و، رەنگە تا ماوەیەکی دووریش ئەم بایەخە هەر لە برەودا بێت... ئەو چوار بەرگەی کەشکۆڵ هەموو شتێک نین و، کاری کۆکردنەوەی بەرهەمی شاعیرانی کورد بەمەندە تەواو نابێت و، بۆ گەلێک کە سامانی کەلەپووریی و نەتەوایەتیی هەمیشە لەناوبرابێت و، بەری هەست و بیری رۆشنبیرانی هەر خۆراکی ئاگری کینە و رقی دوژمنانی بووبێت و، ئەوەی لەو تەنووری رقە قوتار بووبێت، دەبێ کاری تایبەتی و چەند سەرەی بۆ بکرێت، تا ئەو قوتاربوونەیش بەدەردی ئەوانی پێشوو نەچن و، بەهۆی خەم

(١) گومان لەوەدا نییە ئەوەی دەربارەی مێژووی ئەدەبی کوردیی نووسراوە مێژووی تەواوی ئەدەبی کوردیی ناگرێتەوە و، گەلێ لایەن هەیە یان پێویستیان بەوەیە زیاتریان لەسەر بنووسرێت، یان هەر هیچیان بۆ نەکراوە. چەند جاریش ئەوەم نووسیوە کە هەرگیز ناتوانین قەوارە و ئەندازەی زیانگەلێک دەستنیشان بکەین کە لە سامانی کەلەپوورمان کەوتووە، هەروەها تا ئێستەیش نەمانتوانیوە بزانین چیمان لە چنگی نەهەنگی لەناوبردن و لەناوچوون رزگاربووە و لەکوێن و لە چ بارودۆخێکدان و، ئەگەر بیشتوانین ئەم کارە بکەین رەنگە هێشتا زۆری بەبەرەوە مابێت و ماوەیەکی باشی بوێت تا بتوانین بکەوینە سەروسۆراخی شوێنەوارەکانمان لە شوێنە جیاجیاکانی جیهاندا.

لەم بوارەیشدا هەرچیم گوتووە و نووسیوە قسەی رووتی بێ بەڵگە نەبووە و، هەموو جارێک لە بەڵگەیەک زیاترم لەسەر ئەو بابەتە هێناوەتەوە کە لێی دواوم. ئەم جارەیش بەڵگەیەکی رەق و دیاری ئەوە دێنمەوە کە لەوانەیە هێشتا گەلێ شتی پڕ بایەخی دووردەستمان مابێت کە خۆمان خەمیانمان نەخواردووە و، خەڵکیش یان هەر پێیان نەزانیون یا لەبەر کاری خۆیان سەر ئێمەیان نەپەرژاوە.

نەخۆریی رۆشنبیرانەوە، لەکاتێکدا کە لە توانادایە ببووژێنرێنەوە پشتگوێ بخرێن و، ئەم زیانانەیش سەرباری ئەوانی دی بن.

ئەم ئەرکەیش کاری یەک کەس و تاقە زەلام نییە و، دەبێ هەمەگیریی و گشتگیریی بێت و، هەموو پسپۆڕان و شارەزایانی ئەم بوارە خۆیان لە عاستی ئەم سامانەدا بەبەرپرس بزانن و، هەرکەس هەرچی پێدەکرێت درێغی نەکات و، چاوەڕوانی ئەوە نەبێت، لە باتیی ئەو، کەسانی دیکە کارەکە بکەن، چونکە دەبێ بزانین گەل بەزمانەوەیە و، گەلی بێ زمان گەل نییە و، درەنگ بێت یان زوو هاوگەلەی گەلانی دی دەبێت و ناوی کوێر دەبێتەوە!

گەلی کورد کە لەم چەرخەدا رووبەڕووی ئەرکی قورس و قەبەبووەتەوە تا گیان و کیانی خۆی بپارێزێت و، وردە وردە لە گاوڵکێدایە و، دەیەوێ بکەوێتە سەرپێ و خۆی لەسەرپێی خۆی بگرێت، لە هەموو کات زیاتر پێویستیی بەوەیە زمانێکی دەوڵەمەند و رەسا و پڕ دەستەواژەی هەبێت و، بەو زمانەوە هەنگاو بنێت و بەرەو کۆڕ و کۆمەڵی گەلانی جیهان بچێت.

ئەم زمانەیش بەوە دەستەبەر نابێت کە هەرکەس لە گوێ ئاگردانی ماڵی خۆیدا چی لە باوک و دایکیەوە فێربووە – تەنها – بەوە بدوێت و بنووسێت و بخوێنێتەوە، بەڵکو تەجرەبەی گەورە رۆشنبیرانی جیهان و زانا و ناودارانیان وامان پیشان دەدات کە رۆشنبیری لێهاتوو پێش هەموو شتێک پێویستیی بەزمانێکی دەوڵەمەند هەیە تا بتوانێ لە رێگەی ئەو زمانەوە وەک شیاوە و وەک دەیەوێ مەبەست و ئامانجی بەخوێنەری باس و بابەتەکانی بگەیەنێت.

بۆ نموونە رۆشنبیر و زانایانی عەرەب موعەللەقاتی سەبعە و، دیوانی موتەنەبیی و، مەقاماتی حەریری و، چەندین شاکاری لەو چەشنانەیان خوێندووە و لەبەرکردووە.

رۆشنبیرانی فارسیش چەندین شاکاری وەک: مەثنەوی و، فیردەوسی و، خەمسەی نیظامیی گەنجەویی و، دیوانی حافظ و، سەعدیی و، کەلیم و... کێ و کێیان خوێندووە و لەبەرکردووە، ئەوسا بەزمانێکی تێروتەسەل و لەبارەوە هەنگاویان بەرەو کۆڕی ئەدەب و رۆشنبیریی ناوە.

دیارە ئەمە بۆ گەلانی خاوەن زمانی زیندووی دیکەیش پەیڕەویی کراوە و دەکرێ و کێیش بیەوێ ببێ بەرۆشنبیر و خاوەنی قەڵەمی بەبڕشت دەبێ لەپێشدا زمانەکەی مشتومالّ و سفتوسۆڵ و لەبار بکات.

ئایا ئەم خۆتەیارکردنە بەچەکی زمانی رەسا پێش چوونە ناو گۆڕەپانی ئەدەب و رۆشنبیریی، رۆشنبیرانی کورد ناگرێتەوە؟ بێگومان و راوەستان و سڵەمینەوە دەڵێین: بەڵێ.

جا ئایا کەرەستەی تەواوی ئەم خۆتەیارکردنە لەبەردەمی رۆشنبیرانی کورددایە، وەک بۆ رۆشنبیرانی گەلانی دیکە لە دەستدایە؟

لە وەڵامدا دەڵێین: هەرچەند دیوانی شاعیرانی کۆنی کوردمان لە دەستدایە کە بەدەستەواژەی وشەی رەسەن و، رستەی خۆماڵیی پڕ ئاهەنگ کەرەستەگەلی باشیان بەزەخیرەی فەرهەنگ و زمانی کوردیی بۆ بەجێهێشتووین، دوای وردبوونەوە و هەڵسەنگاندن، بەهیچ جۆرێک ئەو دیوانانە لە عاستی قەوارە و ژمارە و بوار و مێژووی کورد و ناودارانی کورددا نابینرێن.

دەبێ گەلێکی چەند ملیۆن کەسیی بەدرێژایی مێژوویەکی درێژ و پیاوگەلێکی وریا و رۆشنبیر و زانا... زاناکانی لەو چەند دیوانە بەولاوە کە لە پەنجەکانی دەست تێناپەڕن بەرهەمی دیکەیان نەبووبێ؟

گەلی جار بۆ ئەم وەڵامە (نا)م بەکارهێناوە و، ئەمجارەیش بەهەمان (نا)وە کەمێک لەم عاستەدا دەوەستمەوە.

دوای کەمێک بیرکردنەوە بۆمان هەیە: بپرسین: بڕوا دەکرێ پیاوانی وەک (خانیی) و (خانای قوبادیی) و (ئەحمەد بەگی کۆماسیی) و (ئاهیی) و (فیکریی) و... دەیان و زیاتری هاووێنەیان کە تاک و تەرا لەم کەشکۆڵ و ئەو کەشکۆڵدا پارچەپارچە شیعری نایابیان دەبینین کە نیشانەی شاعیریی و بلیمەتیی خاوەنەکانیان پێوە دیارە... بڕوا دەکرێت ئەو شاعیرانە لە سەردەمی خۆیاندا دیوانی شیعری خۆیانیان نەبووبێت؟ لەوانەیە کە بڵێم: (نەء) زۆر کەس لە تەکمدا هاودەنگ بن.

جارێکی دیش دێینەوە سەر پرسیارکردن و دەڵێین: دەگونجێ ئەو هەموو شاعیرە بەیەکجاریی ئاسەواریان بڕابێتەوە و هیچیان لێ بەجێ نەمابێت؟ ئەمەیش جێگەی بڕوا نییە. لەگەڵ ئەمانەیشدا هەندێ جار بۆ ئەوە دەچم کە شاعیرگەلی وامان هەیە و هەبووە لە سەردەمی خۆیاندا ئەستێرەی درەوشاوەی ئاسمانی ئەدەبی کوردیی بوون و، لەوانەیە ئێستە ئێمە هیچ لە ناوەکانیشیان نەزانین. ئەم بۆچوونەیشم لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە مامۆستا مەلا عومەری رەنجووریی ناوی (٥٥) شاعیری کورد دەبات، دیاریشە مامۆستا لە خۆیەوە و بێ هەڵسەنگاندنی بەرهەمیان و بوونی ناو و شۆرەتیان لەو چەرخەدا، شایەتیی شاعیرییەتی بۆ نەداون و، لەرز و کۆڕی شاعیراندا ناوی تۆمار نەکردوون. کەچی کە ئێستە سەرنجی مێژووی ئەدەبی کوردیی دەدەین جگە لەو ناوانەی مامۆستا رەنجووریی تۆماری کردوون، ئاگایەکی ئەوتۆمان لە هیچ بەرهەمێکی زۆربەیان نییە. کێمان دیوانی یان بەرهەمی (باکیی بیموشی) و (مەلانوور عەلی)و (ئەحمەد دۆڵەیی) و (مەلا بایندڕ) و (عەزیزوڵڵای لوڕ) و (جانگیر) و (مەنصوور) و (تەمەرخان) و (دەدەسێوانیی) و (نەظەر) و (کاکەوەند) و (وەلی خان) و (مەلا کامی نام) و (ڕەوانیی) و (مەولانا ئیلیاس) و... چەندینی دیکە کە دەرحەقیان دەفەرموێ:

هەنی ما باقی شوعەرای کوردستان
دڵداران خاص پۆل سەرمەستان
یانە هەر یەکێ جە یەک دیارێ
عەللامەی دەور بین جە رۆزگارێ
صاحیب کەیف و دیواخانە بین
هەرکەس پەی کەسێ وێران یانە بین
حەککاک و غەواص کان گەوهەر بین
صاحیب (فەرد) و (بەیت) سەودانەسەر بین
ئەی دنیای بێ شەرط چون دار شەطرەنج
یەک یەک نمانا پێشان یانەی رەنج

هەر یەک وە رەنگێ وەندشان جە پا
خەڵتانشان کەرد نەخاک سیا
ئیستە نەمەندەن غەیر جە نامشان
غەیر جە واتەی (فەرد) نە کەلامشان
هەر ئێد مزانی چەرخ پڕ خەتەر
مەوزۆت نەدام جەوان بەتەرتەر
وەرە جە رۆی مەرگ (فەرد)ێ کەر ئیجاد
یاران دمای مەرگ باوەران وە یاد

کێمان هەواڵێ لە بەرهەمی زۆربەی ئەمانە دەزانێ کە هەریەکێکیان بۆخۆی (صاحیبی فەرد و بەیت) و شیعر و دیوان بووە و، عەللامەی چەرخی خۆیشی بووە؟

بۆ نموونە لە پارچە شیعرێکی ئەم کەشکۆڵەدا کە (صابیر) بۆ (شەفیع)ی نووسیوە، بۆمان دەردەکەوێت کە شەفیع جگە لەوەی لە گەلێ بابەتدا زانیاریی باڵای هەبووە، لە بابەتی ئەستێرەناسیدا (رەصەدساز) بووە و (مرصد فلکی) هەبووە! پێشتر کێ ئەمەی زانیوە؟

ئەمانەیش -بەزۆریی- بۆ پێش سێ سەد ساڵێک دەگەڕێنەوە، ئەی پێش ئەمان چی؟ هەرچەند ئاسۆی وەڵام زۆر تاریک و نتکە، هێشتا هیوابڕاو نین و دەڵێین: بەڵکو سووچ و کەلێن و قوشبنی وا هەبێت چەپۆکی چەرخی چەواشەی چەپگەردی پێنەگەیشتبێ و، بەرهەمی فیکری شاعیرانی هەست ناسکی بۆ پاراستبین و، رۆژێک بێت چاو و دڵی تینووی نەوەی ئەمڕۆ و دواڕۆژیان پێ گەش و روون ببێتەوە.

زۆری ئەو گلەیی و بناشتانە گلەییە لە بەختی خۆمان و، هەوڵدانیشە بۆ وریاکردنەوەی چینی رۆشنبیری ئەمڕۆمان تا چەردەیەک لە زیانی قەرەبوونەکراوە لە سامانی کەلەپوورمان بزانن و، هەرکەسیش لە توانایدا هەیە، تا بەیەکجاریی کار لەکار نەترازاوە، لە ئاستی خۆیەوە دڵسۆزانە خەمخۆری پاشماوەی ئەم سامانە بێ وێنە بێت.

وەک رێگە پیشاندانێک ئەوەی من لەم چەند ساڵەی دواییدا بۆم دەرکەوتووە ئەوەیە:

١- هێشتا بەشێکی باش لەو سامانەمان لەملا و لەولا ماوە و مەترسیی گەورە هەڕەشەی لێدەکات و، چاوەڕوانی هەڵمەتی بەپەلەی دڵسۆزانی ئەم سامانەیە تا رزگاری بکەن.

٢- دۆزینەوەی هەر کەشکۆڵ و بەیاضێکی نوێ حەجم و قەوارەی ئەو زیانەمان بۆ دەردەخات کە بەدرێژایی مێژوو لێمان کەوتووە.

چونکە کەشکۆڵێکی نوێ - خۆی کۆنە و ئێمە تازە پێی دەزانین - نادۆزینەوە ناو و بەرهەمی چەند شاعیری تێدا نەبێت کە تا ئێستە بەر بای گوێی ئێمە نەکەوتوون.

هەر لەمەیشەوە دەگەینە ئەنجامی ئەوەی هەر ناوچەیەکی کوردستان و، هەر شارۆچکە و چەند گوندێک کۆڕ و کۆمەڵی ئەدەبیی خۆیان هەبووە، با لە شێوەی رێکوپێک کراوی ئەمڕۆی ئێمەشدا نەبووبێت، ئەوەتا کەشکۆڵێک کە لە ناوچەیەکدا نووسراوەتەوە - بەزۆریی - بەرهەم و شیعری ئەدیب و

شاعیرانی ئەو ناوچەی لە خۆگرتووە و، وەک بڵاوکراوەیەکی ناوچەکە گەلێ شوێنەواریانی بۆ پاراستووین.

٣- ناوبردن و ناساندنی هەر کەشکۆڵێک و شارەزاکردنی خوێنەران لێی دەوڵەمەندکردنی ئاسۆی لێکۆڵینەوە و کۆکردنەوەی بەرهەمی ئەو شاعیرانەیە کە شتێک لە شوێنەواریان لە دەستدا ماوە، بەڵکو وردە وردە دیوانی شیعریان کۆبکرێتەوە.

دەبێ چی بۆ ئەم کەشکۆڵانە بکرێت؟

من سەرەتا کە بەتەنها باڵیی و سەرقاڵیی و کەم توانایی خۆمەوە دەستم دایە کۆکردنەوەی سامانی کەلەپووری ئەدەبی کوردیی، پێم لە بەڕەی خۆم زیاتر رانەکێشا و، وزە و دەرامەتی خۆم دەناسی، بۆیە گوتم: با هیچ نەبێ وا دەست پێبکەم چ شیعر و سامانێکمان نەوازە و نەناسراو و -زیاتر- نزیکە بەڵایە لەوانەوە دەست پێبکەم و(٢)، ئەوانە لە چنگ لەناوچوون دەربێنم و، لەسەر بناغەی ئەم هەست و بیرە بەرگی یەکەمی (کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیی) لە دایک بوو.

لەو رۆژەوە تا ئەمڕۆ دنیا زۆر گۆڕاوە و، بواری ئەدەبی و رۆشنبیریی کوردیی گەلێ فراوان بووە و، بزووتنەوەی چاپ و بووژاندنەوە و لێکۆڵینەوە هەنگاوگەلی بەرچاوی ناوە، لەم روانگەیشەوە ئاستی بیری من لەسەر ئەو (بناغە)ی پێشوو پێداگریی ناکات و، لە تەک رەوتی رۆشنبیریدا ئاواتەکانی گەشە دەکەن، ئەوەبوو پێش ساڵی ١٩٩٣ لە کاتی پێشکەشکردنی بەرگی چوارەمی ئەم کەشکۆڵەدا نووسیم:

«ئەگەر کات و دەرامەتی رەسا هەبوایە و، پسپۆڕ و شارەزای خۆ تەرخانکردوو بۆ ئەم کارە بڕەخسایە، راست و دروستتر ئەوەبوو ئەو کەشکۆڵانەی لێرەدا باسیان دەکەین و شتیان لێ وەردەگرین و، تا ئێستە لە بواری کەلەپووردا ناویان نەبیستراوە، بێ جیاوازیی و جیاکردنەوە، یەکەیەکە هەموویان چاپ بکرایەن و بخرایەنە بەردەستی خوێنەران و شەیدایانی ئەم بابەتانە»(٣).

خۆشبەختانە دوا بەدوای ئەم نووسینەی من ئەم بیرۆکە کەوتە گەڕ و، کەسانێکی کارامە - ئەوانەی من بزانم - قۆڵی مەردانەیان لێ هەڵماڵیی و، چاپی سەرجەمی کەشکۆڵەکەی شێخ عەبدولموئمینی مەردۆخیی(٤) لەلایەنی مامۆستا ئەنوەری سوڵتانییەوە و، کەشکۆڵەکەی مەحموودی یاروەیس(٥) لەلایەنی مامۆستا عوسمان هەورامییەوە کەوتنە بەردەست و، پرۆژەی سەرجەمی کەشکۆڵەکەی مەحموود پاشای جافیش لەلایەنی مامۆستا محەمەدی مەلا کەریمەوە بەڕێگەوەیە و، هیوادارینشین ئەمانە دوا

(٢) بڕوانە: کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیی، بەرگی یەکەم. ل: ٧.

(٣) بڕوانە: کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیی، بەرگی یەکەم. ل: ٤.

(٤) بڕوانە: کەشکۆڵە شیعرێکی کوردی گۆرانی، گردەکۆیی شێخ عەبدولموئمینی مەردۆخی. ساغکردنەوە و نووسینی ئەنوەری سوڵتانی، لەندەن، ١٩٩٨.

(٥) بڕوانە: کەشکۆڵی حاجی مەحموودی یاروەیس، لێکۆڵینەوە و ساغکردنەوەی عوسمان محەمەد هەورامی. چاپخانەی ئۆفسێتی بابان، ١٩٩٨.

هەنگاو نەبن و، سەرەتایەکی هاندەر بن بۆ کار و پرۆژەی گەورەتر.

ئەگەر بێت و بەدەستی گەل و هەرەوەز هەڵمەتێکی مەردانە ببرێت و، کارێکی وا ئەنجام بدرێت ئەو کەشکۆڵانەی تا ئێستە تێدا نەچوون ببووژێنرێنەوە و چاپ بکرێن و، کتێبخانەی کوردییان پێ دەوڵەمەند بکرێت، ئەوە کەرەستەگەلێک دەخرێنە بەردەستی لێکۆڵەرەوانی ئەدەبی کوردیی کە تا ئێستە لەوە باشتر لە دەستدا نەبووە و نییە و، بەم کارەیش رێگە خۆش دەکرێت بۆ کۆکردنەوەی دیوانی گەلێ لەو شاعیرانەی بەختیان یار بووە و، شیعریان لە چەند کەشکۆڵدا نووسراوەتەوە.

ئەمە جگە لەوەی کە ئەو دیوانانەی تا ئێستە بەلێکۆڵینەوەیەکی سووک و نابەکام و لاوازەوە چاپکراون دەکرێ لە عاستی کەشکۆڵگەلێکدا کە لەمەولا چاپ دەکرێن بەتێروتەسەلیی لێیان بکۆڵرێتەوە و، شیعری زیاتریان بخرێتە سەر و، هەڵە و کەموکووڕیی و ناتەواوییەکانیان تەواو بکرێت.

جا کە هات و رۆژێکی ئاوامان بەخۆمانەوە دی - بەیارمەتی خودا (بۆ ئێمەیش نەبێ) دەبینرێت و تەنها کات و کۆششی دەوێت - ئەوسا رۆشنبیرانی کوردیش کەرەستەی دەوڵەمەندی دەوڵەمەندکردنی زمانی خۆیان لە دەستدا دەبێت و بەتەیاریی و زمانپاراوییەوە دەچنە کۆڕی نووسین و گۆڕەپانی ئەدەب و رۆشنبیرییەوە.

دیاریی بەرگی پێنجەم:

منیش دوای ئەم دە ساڵ دابڕانە لە بڵاوکردنەوەی کەشکۆڵ و، دوای ئەو گۆڕانەی بەسەر بواری چاپ و بڵاوکردنەوەدا هاتووە، جارێکی دیکە خۆم - با بۆ ماوەیەکی کەمیش بێت - دەخزێنمەوە ئەم بوارە و، بەدیارییەکی نایاب و، دەستەبارەیەکی شیاوەوە رووەدەکەمەوە کۆڕ و کۆمەڵی رۆشنبیران، بەهیوای ئەوەی دیارییەکەم بەهەند لێوەربگرن و، دەستەبارەکەم جێگەی سوود بێت.

دەبێ پێش دەستبەکاربوونم ئەوە لەبیر نەکەم هەرچەند لە گەلێ رووەوە بیروبۆچوونم لە بڵاوکردنەوەی کەشکۆڵدا گۆڕانی بەسەردا هاتووە، لەو رووەوە هیچ نەگۆڕاوە کە کاتی خۆی لە سەرەتای بەرگی یەکەمی کەشکۆڵدا نووسیومە:

«... ئەبێ بەچاوی دروێنە و کۆکردنەوەی تێکڕای ئەدەب سەرنجیان بدەین، ئەمەیش وەک کاری دروێنە و خەرمان کوتان وایە؛ وەرزێر کاتێ درەوی گەنم یا جۆ دەکات سەر لەوە ناکاتەوە دەغڵەکەی چی تێدایە، دڕک و پۆڵکە و زەردەسیریی و مرۆر و... تاد لەگەڵ دەغڵەکەیا دەدوورێتەوە و هەموویان کۆئەکاتەوە، جاری وا هەیە سواڵەیەک ئەدوورێتەوە یەک گوڵی تیایە ئەویش پووچەڵە!...»

واتە: ئەم کارە کاری کۆکردنەوەیە و کاری لێکۆڵینەوە نییە و، دەبێ لەم دەرفەتەدا چیمان دەست دەکەوێت و چیمان بۆ دەکرێت بۆ کۆکردنەوەی ئەم سامانە بیکەین و، ئەم قۆناغە ئەنجام بدرێت، دوای ئەمە قۆناغی لێکدانەوە و لێکۆڵینەوە دێتەکایەوە.

دەکرێ پیاوی شارەزا و کارامە چەند دیوان لەو کەشکۆڵانە کۆبکاتەوە، هەروەک دەگونجێ لێکۆڵینەوەی تەسەل و رەسا لەسەر دیوانی چاپکراوی چەند لە شاعیرانی پێشوو بکرێت.

چیرۆکی دەستخستنی ئەم کەشکۆڵە:

نازانم لە چارەم نووسراوە کە شایەتی کارەسات و رووداوی کاولکەر و خان و مان سووتێنی مێژوو و سامانی کەلەپووریی کوردیی و شوێنەواری زانایان و مامۆستایانمان بم، یان کارەساتەکان ئەوەندە زۆرن هەرکەسێ وەکو من بە شوێنیانا بگەڕێت کارەساتگەلی وەها دەبینێ کە من دەیانبینم!؟

لەو کاتەوە خەدەم داوەتە کۆکردنەوە و بووژاندنەوەی کەلەپوور و، وەک شەیدای ئەم بوار و رێبازە – بەگوێرەی توانا و کاتم – کارم تێداکردووە، لە هەر شوێنێک و لای هەرکەسێک هەواڵی بوونی دەستخەت و کەشکۆڵم بیستبێ چووم بەدەمیەوە و، ویستوومە هەواڵەکە بەدروستیی وەربگرم و، هیچ نەبێ ئەو شتانە ببینم و، بزانم چین و هی کێن. سوپاس بۆ خودا لەو رووەوە سەرکەوتوو بووم و شتگەلی باشم دیوە و، جێگەی هەوڵەکانم دیارن. ئەمەیش بەهۆی ئەوەوە بووە بۆ لای کەم مامۆستا و رۆشنبیر و خاوەن دەستخەت و کەشکۆڵ چووم کە بەدەنگمەوە نەهاتبێت و، یارمەتی نەدابم و، رێگەی سوود وەرگرتنمی لەوەی لە لایەتی بۆ خۆش و ئاسان نەکردبێتم.

لەم ماوەدا زستانی ٢٠٠٢ لە سەردانێکی کورتی سلێمانیدا بیستم مامۆستایەک هەیە چەند دەستخەتێکی لەلایە و، لەوانەیە جێگەی سوودبن. بەدەم هەواڵەکەوە چووم و، مامۆستام دۆزییەوە و، ماڵی ئاوابێت بردمیەوە بۆ ماڵەوە و(٦)، لە هەوڵ و کۆششی فرە و جێگەی سوپاسی زۆری خۆی ئاگاداری کردم و، پێی گوتم کە ساڵەکانی پێشوو لە حەفتاکاندا گونداوگوند گەڕاوە و، دەستخەتی کڕیوە و کۆی کردوونەتەوە و لەو کاتەیشەوە لای خۆی پاراستوونی.

دوای ئەم قسەوباسە نموونەی دەستخەتەکانی بۆ هێنام، بەڵام کە نموونەکانم بینی چیم بینی و چیم بەسەرهات؟ گێڕانەوەی ئەو رووداوە – هەرچەند ماوەیەکی کەم بوو – بەنووسین و گێڕانەوەی سەرپێیی و سەرزارەکی تەواو نابێت!

ئەوەندە بۆ مێژوو دەنووسم: کە مامۆستا نموونەکانی دایە دەستم و ئەمدیو و دیوێکم کردن، هەرچەند رۆژەکە لە چلەی زستاندا بوو و دنیا سارد بوو، یەکسەر لەشم کەوتە سەر ئاو و شەڵاڵی ئارەق بووم! ئەو دەستخەتە نایابانە کە بەری رەنجی مامۆستایانی کۆنمانن و، بەکۆشش و شەونخوونیی چەندان رۆژ و مانگ و ساڵ ئەنجامیان داون، لای ئەم مامۆستا، لەبەر بێ جێگەیی و کەم دەرامەتیی و بوونیان لە شوێنی خراپدا، شێیان هێنابووەوە و، وەک لە ئاو هەڵکێشرابن وایان لێ هاتبوو و، لاپەڕەکان بەیەکەوە نووسابوون و، نووسینەکان تیکەڵاو بووبوون. دەستخەتەکانیش یەک و دووان نەبوون و چیم بکردایە هیچم بۆ نەدەکرا کە لەو بارە نالەبارە رزگاریان بکەم. گەلێ لە مامۆستا پاڕامەوە و زۆری لەبەر لاڵامەوە کە بە زووترین کات شوێن و جێگەیان بگۆڕێت و بیاندات بە هەوادا و چی دەتوانێ بۆیان بکات.

مامۆستا بەڵێنی ئەوەی دامێ چی بتوانێ لە عاستیاندا بیکات و، دوای ئەوە هەندێک دەستخەت و

(٦) مامۆستا ئیسماعیلی خاوەنی کەشکۆڵەکە گوتی: ٢٠ ساڵ دەبێت ئەم دەستخەتانەم لەلایە و لەوکاتەوە تا ئێستە چەندین کەس هاتوون بۆ لام داوای ئەم شتانەیان کردووە، بەڵام رێگەی ئەوەم نەداوە کەس بیانبینێ!

کەشکۆڵی کوردیی و فارسی بۆ هێنام،، کە چاوم پێیان کەوت، بە یەکەم بینین شەیدایان بووم و، زانیم شتی باشیان تێدایە، بۆیە داوام لە مامۆستا کرد رێگەی ئەوەم بدات ماوەیەک لەلام بن و بەشێنەیی سەیریان بکەم، ئەمجارەیش ماڵی ئاوابێت، وەک گەلێ لەو مامۆستایانەی لەم بوارەدا یارمەتییان داوم، دەستی بەڕوومەوە نەنا و چۆنم ویست وا بەدەنگمەوە هات.

کە دوایی بەشێنەیی دانیشتم و سەیرم کرد بینیم لەناو ئەو دەستخەتانەدا کەشکۆڵێکی کەم وێنەی شاعیرانی کورد هەیە و، ئەم کەشکۆڵەیش سەرچاوەیەکی دیکەی –تا ئێستە– سوود لێ وەرنەگیراوی بواری لێکۆڵینەوەی ئەدەب و کەلەپووری کوردییە و، ناو و بەرهەمی کۆمەڵێک شاعیری کوردی لە دووتوێی خۆی گرتووە، کە هێشتا ناویان لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا نەهاتووە. هەروەها بەرهەمی گەلێ لەو شاعیرانەی تێدایە کە ناویان هەیە و شتێ لە بەرهەمیان زانراو و بینراوە، بەڵام ئەو بەرهەمانەیان لێرەدا هەن هێشتا بڵاونەکراونەتەوە.

وام بەباش زانی لەم هەلەدا ئەم کەشکۆڵەیش وەک سەرچاوەکانی ئەدەبی کوردیی دی کە خستوومنەتە بەرچاو و دەستی لێکۆڵەرەوانی ئەدەبی کوردیی، وەها بخەمە بەرچاو و دەست و بەمێژووی ئەدەبی کوردی بناسێنم.

باسێکی دەستخەتەکە:

دەبێ لە پێشدا – لەگەڵ سوپاسی چەند بارەدا – ئەوە نەبوێرم کە ئەم دەستخەتەم لەلایەن مامۆستا (ئیسماعیل کەریم سپیدارەیی)یەوە دەست کەوتووە.

تێکڕای دەستخەتەکە – ئەوەی کە ماوە – ٢٠٣ لاپەڕەیە، لە شێوەی بەیاضدا نووسراوەتەوە، بەپێوانەی (١٨×٧).

دەستخەتەکە یەکدەست نییە و، بەخەتی یەک کەس نەنووسراوەتەوە و، چەند کەس بەشداربیان لە نووسینەوەیدا کردووە، بەڵام بەداخەوە کەسیان شارەزایی باشیان لە نووسینەوەدا نەبووە و خەتیشیان خۆش نەبووە، لەبەر ئەمە هەڵەی زەق لە نووسینەوەکانیاندا دەبینرێت. هەر بۆ نموونە چەند دانەیەک لەو هەڵانە دەخەینەڕوو:

١– صفیل – لەباتی (سفیل – سەفیل).
٢– (طور کردن– تۆرکەردەن).
٣– (قضال– قطال) لەباتی (قتال– قەتال)
٤– (طرک– ترک– تەرک).

لە شوێنێکدا مێژووی نووسینەوەی پێوەیە و ساڵی (١٢٧) نووسراوە بێ نوختە کە هەڵدەگرێ (١٢٠٧) بێت، وەک دەگونجێ (١٢٧٠) بێت، بەڵام ئەمەیان راستە چونکە شیعری مەولەویی تێدایە کە بۆ مێژووی یەکەم ناگونجێت.

لە شوێنێکدا ناوی (عەبدولفەتاح)ی پێوەیە کە نووسەرەوەی دەستخەتەکەیە، لە شوێنێکی دیدا ناوی (غولام حەسەن)ی پێوەیە لە مێژووی ١٢٥٣دا، ئەم نووسەرەوە شتێکی کەمی نووسیوە. ئێمەیش

کەشکۆڵەکەمان بەناوی نووسەرەوەی یەکەم (عەبدولفەتاح) ناو نا.

ئەم کەشکۆڵە – وەک گوتم – لەناو ئەو دەستخەتانەدا بوو کە کورتەی بەسەرهاتەکەیانم نووسی. ئەمیش بەشی خۆی لە نم و شێ بەرکەوتبوو، کە هێنامەوە بۆ ماڵەوە دوو سێ رۆژ لەسەرخۆ خەریکی ئەمدیو و دیوکردن و وشککردنەوەی بووم تا نزیکی هەفتەیەکیش ئەو ژوورەی کەشکۆڵەکەی تێدابوو بۆچاڵ و بۆنی نمی لێدەهات!

ئەم شێ هێنانەوە و تەڕبوونە کاری گەورەیان کردووەتە سەر لاپەڕەکانی دەستخەتەکە و لەگەڵێ جێگەدا، کە پەڕەکانی بەیەکەوە لکاون، مەرەکەبی ئەمبەر داویەتیە ئەوبەر و، ئەوبەریش ئەمبەری بێبەش نەکردووە و، ئەمەیش کاری خوێندنەوەی ئەو دەستخەتە بەزەحمەت خوێنراوەی ئەوەندەی دی بەزەحمەت کردووە و، لە هەندێ جێگەدا لەتەک کۆنیی دەستخەتەکەدا ئەوەندە نووسینەوەکە کاڵ بووەتەوە کاتێ خەریکی خوێندنەوەی دەبی، وەک ئەوە وایە لەژێر هەوری تەنکدا بۆ مانگی یەکشەوە بگەڕێیت!

بەهەرحاڵ، بەزەحمەتێکی زۆر و شەونخوونییەکی زۆرتریش ئەمەی کە دەیبینی بۆم هێنراوەتەوە سەر رێنووسی ئێستەی کوردیی و، گومانم لەوەدا نییە کە وەک پێویست بۆم ساغ نەکراوەتەوە، بەڵام بەوە دڵخۆشم درێغییم لە عاستیدا نەکردووە و، گوێم بەماندووبوون لە رێگەی ساغکردنەوەیدا نەداوە و، مامۆستا محەمەدی مەلا کەریمیش لە ساغکردنەوەی (دیوانی خالص)ەکەدا کۆمەکیی کردووم.

لێرەیشدا ناوەرۆکی کەشکۆڵەکە دەنووسین:

ناوەرۆکی کەشکۆڵەکە

١- ئەحمەد بێگ
٢- سولەیمان
٧- شەفیع
١٦- شێخ نیعمەتوڵڵا، فارسی
١٩- شەفیع
٢١- حەسەن
٢٣- حیکایەتی شێخی صەنعان
٤٣- ئەنایی، کوردیی
٥١- وەلی دێوانە
٥١- حەسەن
٥٦- رشتەی پشتی پێغەمبەر – ص –
٥٩- حەسەن
٦١- غولامی
٦٣- شیعری فارسی
٦٦- میعراجنامەی خانای قوبادیی
٧١- رەسوول
٧٦- پارچەیەک شیعری فارسی
٧٨- حاجیی
٨٣- حەسەن – فارسی
٨٤- غولام حەسەن... ١٣٥٢
٨٦- ئەمین نەوشاد بەگ
٩١- شێخە (بیان درّ!)
٩٨- ئەحمەدی
١٠٤- ئەحمەدی کۆر
١١٦- مەولەویی
١١٨- خەسرەوخان
١١٩- کارێزیی
١٢٠- ئەحمەدی کۆر
١٢٦- نەجەف
١٣٠- بابا طاهیر

١٣٢- حەسەن
١٣٤- خالص
١٥٠- خانا
١٥٢- خالص
١٥٦- حەسەن
١٥٧- شەفیع
١٥٩- ئەحمەد بێک
١٦٣- صادق
١٦٤- خالص
١٦٨- مەولانا مصطەفا
١٦٩- دز و قازیی، بەفارسی
١٨٣- دوای دز و قازیی مێژووی ١٢٧٠ی پێوەیە، بەڵام نوختەکە نەنووسراوە و تەنها (١٢٧) ڕۆژی سێشەمەی حەوتی مانگی ڕەجەب نووسراوە.

لێرە بەدواوە پەڕەکان هەڵەوگەڕاو دانراون و ئێمەیش بەو پێیە لە نووسینی فیهرەستەکەدا گەڕاینەوە بۆ سەرەتاکەی.

٢٠٤- حیکایەتی فەقێ و جۆڵا.
٢٠١- کەلامی مەلاڕەحیم -مەولەویی-
١٩٩- حەوتبەندی خانای قوبادیی
١٩٣- شەفیع
١٨٩- ناوی نووسەرەوە عەبدولفەتاح
١٨٩- ڕۆڵەبزانی - مەلا خضر
١٨٦- مەولەویی

ئەم کەشکۆڵە چۆن بڵاوبکرێتەوە؟

وەک پێشتر گوتم تا ئێستا دوو کەشکۆڵ سەرلەبەر بڵاوکراونەتەوە و کەشکۆڵی سێهەمیش بەڕێگەوەیە. سەرنج و تێبینیم لەسەر دوو کەشکۆڵە بڵاوکراوەکان هەبووە و، هەندێ لە تێبینییەکانم لەسەر کەشکۆڵە ڕەنگینەکەی شێخ عەبدولموئمین نووسی کە مامۆستا ئەنوەری سوڵتانیی بڵاوی کردووەتەوە و(٧)، یەکێک لە کارە چاکەکان کە لەو کەشکۆڵەدا کراوە ئەوەیە فۆتۆی هەموو کەشکۆڵەکە وەک خۆی بڵاوکراوەتەوە و، بەم کارەیش خوێنەر دەتوانێ گومانی لە هەر شوێنێکی دەقە چاپکراوەکە بوو بگەڕێتەوە سەر فۆتۆکە و بەرانبەریان بکات و، ڕای خۆی لە ساغکردنەوەکەدا دەربڕێت. ئەمەیش کارێکی زۆر باشە؛ چونکە وەک گەلێ جار نووسیوومە و گوتوومە(٨) لێکۆڵەرەوە لە عاستی دەقێکی کۆنی کوردیدا کە بەڕێنووسی کۆن نووسرابێتەوە دەبێ وەک ئەوە هەڵسوکەوت بکات کە خەریکی دۆزینەوەی مەتەڵ بێت. جا کە خوێنەر دەقێکی ساغکراوە و بەڕێنووسی ئێستە نووسراوەی لەبەردەستدا بێت و، دەستی بەدەستخەتەکە نەگات ناتوانێ ڕای لەسەر هەموو شتێک دەربڕێت، وەک ناتوانێ هاوبەشی لێکۆڵەرەوە بێت و، خۆیشی بێگومان بێت لە عاستی کاری لێکۆڵەرەوەدا.

منیش لەبەر ئەم هۆیانە - هەرچەند دەستخەتەکەی لای من زۆر کۆن و پەرپووتە و هەندێ شوێنی لە وێنە و فۆتۆدا دەرناچێت - ئەم ڕێگەم پەسەندکرد و وێنەی تەواوی دەستخەتەکە لە دوای چاپەکەوە بڵاو دەکەمەوە و، بەژمارەی لاپەڕەکانیش ئاماژە بۆ شوێنی هەر پارچەیەک لە شیعرەکان لە دەستخەتەکەدا دەکەم و لە هەر جێگەیەکی چاپەکەدا (.../ف) ئەم نیشانە بوو ئەوە ئاماژە بۆ لاپەڕەی دەستخەتەکە دەکات بەو ژمارە.

تێبینی:

جگە لەوەی -وەک گوتم- لەبەر گەلێ هۆ، لە سەرووی هەموویانەوە، دەستخەتەکە کۆن و دڵۆپەلێدراو و پواوە و نووسەرەوەکانی نەشارەزا و نیمچە خوێندەوار بوون، نەمتوانیوە ئەم کەشکۆڵە بەدروستیی بێنمەوە سەر ڕێنووسی باوی کوردیی، لەوانەیە کارگەلی دیکەیش، کە جێگەی سەرنجن، لە نووسینەوەکەمدا ڕوویاندابێت، لە پێش هەموویانەوە خۆم دەڵێم:

* لە زاراوەی گۆرانیدا بۆ نووسینی (مبو- مەبۆ) هەندێ جار ئاڵۆزیی دروستدەبێت؛ چونکە لەم زاراوەدا ئەم وشە بە دوو جۆر گۆ دەکرێت:

یەکەم: ئەگەر بۆ (نەفی) بڵێین (نمبو-نمەبۆ) ئەوا بۆ (ئیثبات) دەڵێین (مەبۆ).

(٧) بڕوانە: محەمەد عەلی قەرەداغیی، گەشتێک بەکەشکۆڵەکەی شێخ عەبدولموئمیندا، (ئەم وتارە دووجار بڵاوکرایەوە) جارێک لە ژمارە ٢٥ی گۆڤاری (گزینگ)دا و، جاری دووەم لە ژمارە ١٤٦ی گۆڤاری ڕۆشنبیری نوێدا.

(٨) بۆ نموونە بڕوانە: محەمەد عەلی قەرەداغیی، دیوانی وەفایی، چاپخانەی کۆڕی زانیاریی کورد، بەغدا ١٩٧٨، چاپی یەکەم، ل: (بیست و شەش).

دوەم: ئەگەر بۆ (نەفی) بڵێین (مبو- مەبۆ) ئەوا بۆ (ئیثبات) دەڵێین (مبۆ).

جا لەبەر ئەوەی ئەم کەشکۆڵە (کەشکۆڵە) و شێوە و زاراوەی ناوچەی جیاجیاکانی (گۆرانیی) لەخۆ گرتووە، دوور نییە ئەم لایەنە باش پەیڕەویی نەکرابێت.

* کورد کە هەندێ وشەی عەرەبیی باو و سواو و خراوە ناو زمانی کوردییەوە، بەکار دێنن هەموو بەیەک جۆرێ ناڵێن، لەوانە: وشەی (عشق) کە هەندێ دەڵێن (عیشق) و هەندێکی دی دەڵێن (عەشق) لێرەدا هەردوولایان هەیە.

* بۆ رێکخستنی بابەتەکانی ناو ئەم کەشکۆڵەیش، دەکرا و باش وابوو- زنجیرەی بابەتەکانی تێکنەدەم، بەڵام لەبەر ئەوەی کەشکۆڵئاسا نووسراوە و بابەتەکانی یەکیەتیی بابەت و بۆنەو موناسەبەیان تێدا نەبوو، بەو شێوەی ناو کەشکۆڵەکە خوێنەر هەندێک چەواشە دەبوو و، کە بۆ شیعری شاعیرێک بگەڕایەت دەبوو چەند شوێن بگەڕایەت، بۆ نموونە شیعری (خالص) لە چەند جێگەدا نووسراوە و، هەروەها شاعیرانی دیش، بۆیە ناچار بووین زنجیرەی کەشکۆڵەکە تێکبدەین و، شیعری (خالص) پێشبخەین و، ئەوانی دیش بەدوایدا بنووسین.

* دەستخەتەکە جگە لەو شیعرانەی دەیانبینی، حیکایەتی دز و قازیی بەفارسی بەپەخشان تێدا بوو، وامان نەبینی کە خزمەتێک بە کەلەپووری ئەدەبی کوردیی دەکات، بۆیە بەپێویستمان نەزانی بینووسین و، پشتگوێمان خست.

دیوانی خالیص

تا ئێستە لەسەر لاپەڕەکانی مێژووی ئەدەبی کوردیی، جگە لە شێخ محەمەدی کوڕی شێخ رەزای تاڵەبانیی کە نازناوی شیعریی خالیص بووە، ناوی شاعیرێکی کوردمان نەدیوە کە نازناوی شیعریی (خالیص) بێت.

لە کەشکۆڵی عەبدولفەتاحدا (٢٧) پارچە شیعر هەیە لەژێر نازناوی (خالیص)دا و، گومانیش لەوەدا نییە کە ئەم (خالیص)ە شێخ محەمەدی کوڕی شێخ رەزا نییە، بەڵام لەمە بەولاوە هیچی دی لەسەر ئەم شاعیرە نازانین و، ئەمە یەکەمجارە کە ناوی دەکەوێتە ناو ناوان. لەگەڵ ئەمەیشدا شیعرەکان یەک نوسخەن و، دەستخەتەکە کۆن و دڵۆپە لێدراوە و، نووسەرەوەکەیشی خوێندەواری باش و شارەزا نییە، بەڵام هەرچۆن هەیە ئێستە هەر ئەمە لە دەستدایە و، چۆنمان بۆ خوێنراوەتەوە و ساغکراوەتەوە وەها دەیخەینە روو، بەڵکو لەمەولا زانیاریی و شیعری زیاتری ئەم شاعیرەیشمان دەست بکەوێت و، بتوانین دیوانێکی خنجیلانەی بۆ ساز بکەین.

لێرەدا ئەوەندە دەڵێین: دوای ئەوەی شیعرەکانی ئەم شاعیرەمان یەکخست و تۆزێک لێی وردبووینەوە بینیمان لە رووی ژمارەی پارچە شیعرەکانەوە لە شیعری شاعیرەکانی دی زۆرترە. کە لە رووی ناوەرۆک و بابەتی شیعریی و مانا و مەبەستیشەوە سەیری دەکەین دەگەینە ئەو ئەنجامەی ئەم شیعرانە زۆر سەرکەوتوون و لە خانەی قوتابخانەی شیعری مەولەوییدان و، خالیص بەتواناوە شان لە شانی مەولەویی و هاوشانانی دەدات... بۆیە ئەم شیعرانەمان لە سەرەتای ئەم کەشکۆڵەوە دانا.

-١-

(١٣٤/ف)

دەردەکـــەم دەرمـــان دەردش دووچارەن
مـــەردەنیم فـــەرزەن ژیانم ژارەن
پاســە مــەعلوومــەن قــەدر زەمــانەم
نە مــەندەن جــە لام هەرەس وەیانەم
دڵ جـــەی بابەتە فـــرێ منالۆ
نازداران پەنەم مـــواچان خـــالۆ
من کـەی خـالۆ بیم؟ خـالۆتان مـرۆ!
ئەی خـالۆ تاڵان خـالۆتـان کـەرۆ
من جـەی وەر نامم خـەیلێ عـەزیز بی
جـە زبانتـان تەمـام لەزیز بی
ئیسـە نامـەکـەم پەی چێش پەنهـان بی؟
جـە لاتان خـالۆ ویرد زوبان بی

خـوداوەند ئەی حـەق لێـتـان بسـتـانۆ
کـوورەی نار عـیـشق پێـتـان بنمـانۆ
بزانـان خـــالۆ دڵ پـەســـــەندیدەن
یاخـۆ ناپەسـەند چوون مـووش سـفـیـدەن
قـــەســـەم وە خـــالان دانە دانەتـان
وە تاتـای زوڵفـــان دانەی شـــانەتـان
هـەرچـەنـد وە خـــــالۆ بـوەران نـامم
جـــە نێـم نیـگاتان نـۆ مـــبـــۆ زامم
خـالۆ مـەر وەخـتێ هەوای خـالۆتـان
نەسـەر بەرکـەرۆ نەخـاک بۆ خـەڵتـان
(خـــالۆص) بنـاڵە بگرەوە پەی وێت
دیتـــە نازداران خـــالۆ مـــاچان پێت!
مـەر وەخـتێ شـادیم ئەی خـەمـە مـالۆ
هـەنـی نـازداران نـەواچـۆ خـــــالۆ

-٢-

(١٣٥/ف)

سـاقـیی بۆ بەعـیـشق پیـر مـەیخـانە
بەو بادەی بێـغـەش جـام مـەسـتـانە
وە قـەترەی صـافی ئەو پیـالەکـەت
بماڵ ژەنگ دڵ پەشـێـو حـالەکـەت
پەشـێـوەن حـالم نەپای بێکەسـیی
حـەقـدارم تۆنی، تۆ وە من کـەسی
مـازە بەربشـۆ گـیـانم وەزەلیل
پەنـام ئـاوەردەن هەر وە تـۆم دەخـیـل
چەم وە ئیـشـارە جـام وە دەسـتـەوە
چون طاوس مـەست وە مـەست مـەسـتـەوە
نە بیـسـات بەزم مـەجلیش ئارای مـەی
تـۆ بـدەر بـادە مـن واچوو: ئـۆخـــەی!

(١) لە بەرگی یەکەمی بووژاندنەوەی مێژووی زانایانی کورد لە رێگەی دەستخەتەکانیانەوەدا باسێکی خاڵۆ و خاڵ و ...م کـرد، ئەم بابەتەیش لەو بابەتانە دەچێت لەوێ ئامـاژەیان بۆ کـراوە. (بڕوانە سـەرچاوەی ناوبراو ل: ٢٣٢).

نەو بادە و نەو دەست نەو لەنجـــەولارە
نەو شـــەوق و نەو رەقص دڵ پێ ئاوارە
(خـالۆص) دەردەکـەش خـاص جـۆش باوەرۆ
سەر فنجانەی خەم خاص - خاص نۆش کەرۆ

***

-٣-

(١٣٥/ف)

کـــردەی کـــردەکـــەم دەورانم تـەندەن
نامـەی نەومـێـدیی صـالۆحـیم وەندەن
خـــەیاڵ مـــاضـــیی دەورەکـــەی دەورم
مـــەزەی شـــەبابەت تـوور پڕ جـــەورم
بیـیـەن وە باعـیث شـەوق و زەوقـەکـەم
نەزا و مـــەجلیس ئەهل ســـەوقـــەکـــەم
پاسـە مـەعلوومـەن رای نەجـات بەسـتـەن
نە (یوم الحـســاب) مـیـزانم پەسـتـەن
مـــــەر ئەو ئایەکـــــەی (لاتـقـنطو)دا
پەردەی حـــیـــجـــابم باوەر وە روودا
بـــاوەرووم وە بـــەر... پـــەی پـــەی
مەی گـێج عـومـان عـیـصـیـان (پرو) پەی
وەرنـە بـازیم وەرد، بـینـاییـم کـــۆر بۆ
دڵـەکـــەم لـەتـلەت زەخـم ســـاتۆر بۆ
ئـاخـــر وە رەزای ئەو کـــەردم بـازیی
ئیـــســـە رەزاکـــەش بی وە نـاڕازیی
ئەی خـودا سـا مـەرگ کێ مکەرۆم چار
نمـــەز وەلای کـــێ بـــوەروون هـــاوار؟
جەی شـەرمـەندەگـیی چێش دەروو جەواب
چێش واچوو نە وەقت عـەطا بۆ صـەواب؟
(خـــالۆص) بنـاڵە وەی مـــاجـــاراوە
وەی دام تەلبـــیس فـــانیی ســـەراوە
ئەو سـەردارەکـەی شـافـیع مـەحـشـەر
پرسـۆ: چێش مـاچی؟ خـاکت بۆ وە سـەر!

-٤-

(١٣٦/ف)

سـفـارشنامـەی لوطفـەکـەت یاوا
سـەرم نە پای چەرخ هەفـتـەمین سـاوا
ڕەوییـەی بزورگـیـیت وەجـا ئاوەردەن
وەی خدمـەت ئێمـەت سەرئەفـراز کەردەن
[توت!] طەڵەب کەردەن جە رووی مەیلەوە
نەی قـەیس قـەدیم جـا دوجـەیلەوە
ئەروام وەپێـشـواز ئەی شـەهەنشـا بۆ
دیدەم وەسـەر گـەرد چاشنەی غـەزا بۆ
سـا چون عـازیمەی ئەی لوطفـە پێم بۆ
خـاصـەن جـەی شـادی شـیـوەن خـدێم بۆ
بەڵکم نە هەوای سەرمەشق نەمـای عـەشق
تەشـیـرێ جـەوشین باوەرۆ سـەرمـەشق
تا (خـالص)ەکـەی دڵ نە خـەم مـەحکەم
جە دەست عـیـصـیـان دایم هەرس نە چەم
خـەلاص بۆ نە فـیـکر پەژارەی دەروون
شـا بـۆ وە دیـدار یـار بـێ نموون

-٥-

(١٣٧ /ف)

شـرینەن زوڵـفـان پەروەردەی گـوڵاو
گـا کـرژەن گـا لوول، گـا خـامـەن گـا خـاو
کـڵاڤـەن، نەرمـەن، دێزەن، قـەترانەن
پڕ پێـچـەن، صـەفـەن، سـەهمش گـرانەن
دامـەن راگـیـرەن، تەرسـای دیرتەن
نە ئامـاو لواش شـێخ نەگـیـرتەن
سـەراوێز نە دۆش سـیـامـارانەن
ئەوان سـیـامـار جـە خـوانخـوارانەن
واوەیلا پەرێ مـەجنوون بەخـتـانەن
هەرەس پەی یانەی زامـەت سـەخـتـانەن

(خـالص) جـەی زوڵـفـان دڵ ئاهرینەن
چون ئازیز مـەردان هەر نەگـرینەن

***

-٦-

(١٣٧/ف)

بەرگ ئازیـیـەت قـەڵاخـیی کـاڵان
هەرچەند قـەڵاخـەن لایەق بەو باڵان
شـەوق ئازیـیـەت ها بەو کـاڵاوە
بەڵا وە شـەرتێ هەر وەی باڵاوە
شـیـوەن ها وە ناز هەرس و غـەمـزەوە
واوەیـلا وەنـای هـەزار رەمـزەوە
کـڵـفـان زوڵـفـان وێش پارە کـەردەن
مـناش مـکەردی ئـازیـزش مـەردەن
هەر دان وە سـەردا زێوەر منمـانۆ
نموونە جـە دەست نەقـقـاش مـسـتـانۆ
ڕووی جـەمین وە هوون زەرب دەسـتـەوە
ڕازیان وە رەزن دڵ پەی قـەسـتـەوە
منمـانۆ وە چەشن هوون وە بەرفـەوە
نەک زەرەر رەسـان بەرف صـەرفـەوە(!)
(خـالص) ئازیزت پەرێت بی وە سـەیر
ئەروای جـەنازە داخڵ بۆ وە خـەیر

***

-٧-

(١٣٨/ف)

لاحـەول پـەی دیـدەش
شـەرتەن بواچەن لاحـەول پەی دیدەش
پەی [أثرو] مـوژان وەناز کـەشـیـدەش
وارانەن نەجـۆش دڵەی خـەم دیدەش
ئـاخـر نـیـگـاکـەن یاران دینیی
کێ دییـەن شـێـوەن وەی نازەنینیی؟

نه مـەطلـەب نه سـۆز سـینەی بەرینەن
نه شـــیـــرینی وێش... شـــیـــرینەن
ڕازانـــش پـــەردەی دڵ مـــکـــاونـــۆ
وه ئاه و نالەی سـەنگ مـتـــاونۆ(!)
پەنهـــان کـــەردەن مـــاه وه ئەثر جـــەمین
چون دانەی مـروار نه مـابەین [جـەبین!]
ئای ئای نەی شـــێـــوەن ولات بێ بریان
قـــیـــامـــەتش کـــەرد ئەی چەم گـــریان
(خالص) بەختەکەت خاص سەر نەخاوەن
نـــەی شـــین پـــڕ نـــاز ذەوقـــت بـــلاوەن

***

-٨-

(١٣٩/ف)

میرزام تۆر کەردەن

شـــاباز شـــادیی جـــەلام تۆر کـــەردەن
پارچەبەند نەپا جلغـــۆ نەگـــەردەن
تەشـــریف وه یاتاخ بێ مـــەیلیی بەردەن
مـایەی وەفـا و مـەیل نەمـەندەن جـه لاش
کـــەناره کـــردن جـــه نشین کـــو جـــاش!
چەند مـــلاونۆش قـــووقـــوو مکەرۆ
وه راگـــەش توعـــمـــەی غـــەزا مـــوەرۆ
فـــێـــشـــتـــەر دەڵ مـــبـــۆ نه دیدارمـــان
نێش مـــدۆ نه ئێش دڵەی خـــارمـــان
کـــۆ خـــێـــر ئەندیشێ نەرای خـــێـــر وێش
صـــەییـــاد خـــاس بۆ فـــامێ ببـــۆ پێش
ڕام کـــەرۆ بـازم چون جـــەی وەرتـەرین
پەی چەش و چەشـتـەی شیرینی شیرین؟
خـــیـــلاف خـــەلەت رای مـــازی کـــەرۆ
هـــەنـــی بـــاز بـــازیـــی بـــەدان نـــەوەرۆ
نەک جـــه ناسکیی طەبع شـــەریفش
نەلەنجـــۆ لەنجـــەی عـــیـــشـــوەی زەریفش

نـه هـەوا و هەوەس دەور ســـــــەیـرانـش
جـــه نیـــمنیگای ناز دیدەی جـــەیرانش
بگنۆ وەدەست نـاشـــیی صـــەییـــادێ
نابەڵەد جـــه باز خـــاتر نـاشـــادێ
بێ لانه و قـــوشـــخـــان ئەبلەی نادانێ
خـــەرمـــوهره نه جـای دانەی لاڵ خـــوانێ
بـەتـەرەف کـــــــــەرۆ بـاز تـەڕلانم
[بوزو و بینی!] لانه و قـــوشـــخـــانم
همـــــه! شکار هەم ســـەردەنەچیـــر بۆ
بێ قـــەدر و قـــیـــمـــەت خـــان و وەزیر بۆ
چون عـــوقـــاب خـــام هەنی بنمـــانۆ
تەجـــرەبەی کـــەبک کـــەشف نەزانۆ
(خـالص) جـەی بابەت دەروونش خـارەن
باز تـۆرش کـــەردەن نـاشـــیی شکارەن
گـــــۆش مـــــەدۆ وه راز نـادانـان دێر
دەورش بێـــداده مـــەگنۆ جـــه ســـێـــر

***

-٩-

(١٤٠/ف)

جه تۆی دڵ سەردا

دیســـان ئارەزووت جـــه تۆی دڵ ســـەردا
خـــەیالت ئاهیـــر نەجـــەســـتـــەم وەردا
ئێش گـــیـــانکێـــشـــان مـــەردەن خـــەبەردا
مـــیـــراو ســـەرجـــۆی دەروون هوونڕێز
خـــەریکەن وه دەست شـــەلکەی ســـەراوێز
وازو کـــەشت بەرز شـــادیم خـــەراو کـــەرد
تاســـەت تاس وەنەم گـــێج ســـەراو بەرد
تەبدیلەن ذەوقم وه خـــــەرمـــــانەوه
دایم هەرس هیـــجـــر وه چەمـــانەوه
رەنگ زایەڵە و ظوڵم جـــەور دووریتـــەن
ژەنگ نک بەســـتـــەی بێ صـــەبووریتـــەن

پەستیی سەختیی بەخت پێم ئاشکارەن
پەڕ پای دەلیل پای راویارەن
نە کەس کلید حوجرەی دڵ پێشەن
نە کەس باخەبەر جەی ئێش و نێشەن
سا مەر ئەو سانیع بێ شومار صنعەت(١)
سەرمەشق عاشق کێشابێ پەڕگار
جە حاصڵ وەصڵ کەرۆمان دڵشاد
وەرنە (خاڵص) فەوت عومر تۆ زیاد

-١٠-

ئیمشەو خەم وەنەم تیپ ئاراکەردەن
غارەت یانەی شەوقەکەم بەردەن
کەیفم بێکەیفەن تاڵانش بریان
بارخانەی ذەوقش نە بێخ بارکریان
دڵ مەلوول بییەن شادیش بەتاڵەن
ئەحواڵم بێحاڵ حاڵم بێحاڵەن
دەماخم ناچاخ چاخ دوماخەن
هۆشم بێ گۆشەن فامم دوستاخەن
نەیچیی فیداتم وەخت نەواتەن
با بەیۆ صەدات سەرم نە راتەن
ئەو مەقاماتەی بە وێت مزانی(٢)
لەنجە [مورسیش!] وە ئەرواح مستانی
سابکەر ئاغاز وەقتم درەنگەن
دڵ بتاونە ئەر صەد لە سەنگەن
جە تاوی تاوان هیچ مەکەر درێغ
لەرەی نەواکەت بوڕان بۆ چون تێغ
بەڵ بە یومن تۆ فایدە دەرۆ
پەی حاڵ (خاڵص) مەنع وێش کەرۆ

(١) ئەمە لە دەقەکەدا وا نووسراوە بەڵام رەنگە هەڵەی نووسەر بێت و راست وایە (...سانیع صنعەت بێ شومار) بێت.

(٢) ئەم نیوە بەیتە لە دەستخەتەکەدا نووسرابوو: ئەو مەقاماتەی مزانی بەوێت، بەڵام بەهەڵەم زانی وەک سەرەوە نووسیم.

نوور شەو دینش وە دنیای بێ پۆ
جەی گشت عیصیانە ئینصافێ دەرۆ

***

-١١-

(١٤٢/ف)

ئیمشەو دیارەن بڵێسەم سەندەن
کووەی نار خەم دەورانم تەندەن
ئاهیر وارانەن وە دەورانمدا
گڕەن وە خەرمان بێ سامانمدا
کڵپە گرتەن دڵ وە مەحاڵاتش
نەک هەر مەحاڵات جینس ماڵاتش
یە کێ بۆ بەیۆ وەی هاوارەوە؟
وەی هاوار سەخت کەس نەدارەوە
مەر هەر تۆ ساقیی فکرێ وەی حاڵەت
بکەری وەجام دەست و پیاڵەت
ڕەشحە نەو بادەی صاف بێگەردت
بڕێزی نە حەلق بەندەی رووزەردت
خامۆش کەی ئەی نار چون نار خەلیل
وە عەطای عەمیم بێ هەمتای جەلیل
صەد جار وەسەرگەرد دەست و بادەت بۆ
هەزار گیان پێشکەش لەوح سادەت بۆ
وە قەترەی عەرەق ئەو پیاڵەکەت
(خاڵص) چاکیر بۆ نەو دەرماڵەکەت

***

-١٢-

(١٤٣/ف)

سەرعێل تۆ سووورباش خێڵ دڵانی
باخەبەر نە حاڵ دڵ خجاڵانی
مەئموور فەرمان رەزا و رەحمەتی
نەک باعیس وە ئێش سزا و مەینەتی

صـــــەد بێ بارەوەر دڵ بێ حـــــاصـــــڵم
منیش هەم داخڵ خـــێـــڵـــخـــانەی دڵم
ئەر خـــــێڵ مـــــاڵاتش بشـــــۆ وە تاڵان
پەرێ تۆ عـــەیبـــەن پەی من شـــەوناڵان
ئەی هەردە و هەوار ئەی مـــــەحـــــاڵاتە
بەد مـــەنزڵێـــوەن پەی ئەی خـــێـــڵاتە
مـافـەتەش مـاچیی وە دەست کـاڵیـیـان
دەست خـاڵیی مبی چون دەست خـاڵیـیـان
وە دەست خـــــاڵیی یـاوای بەو مـــــەنزڵ
ســـەر ئەفگەندەنی دەست پاچە و خـــجڵ
مـــوســـتـــەوفـــیی دیوان دەفـــتـــەرت وانۆ
حـــیـــســـاب مـــاڵات ســـووڕباشـــیت زانۆ
حـاکـمـەکـەی عـەدڵەن خـەبەر مـپـەرسـۆ
جـــــە بـاسی خـــــواسش کـــــوان ملەرزۆ
دەغـــــیلم ئامـــــان ســـــووڕباش دڵان
هۆشت وە خـــێڵ بۆ جـــە گـــشت مـــەنزڵان
مـــاڵات نەکـــا قـــڕ خـــێڵ پەراگـــەندە
نـەپای ئـەو دیوان بـوی شـــــەرمـــــەندە
دەســـتم دامـــانت زینهـــار صـــەد زینهـــار
وە هەوای نەفس دڵ نەکـــــەری کـــــار
نەفس هەر ئەو نەفسـەن وەختێ کەرد هەوا
پەی دانەی گـــەندم وێش کـــەردش رســـوا
فـــــــرێ نـەمـــــــاوی دەوڵـەت بـابـا
یـەکـــــســـــان بدەرۆ وە بـاد فـــــەنـا
بـا وجـــــــوود ئـانـە پـاک لـە دەوڵـەتم
وە بێ دەوڵـەتیی کـــــێـــــشـــــان خـــــەتم
وەرنە شـــەباشـــبت دۆســـتـــیی کـــەردم
یەکـــجـــا پەی بێـــشکەش ئامـــارە بەردم
جـە بێ ئینصـافـیی بێ مـووچە و بەرات
بێـــــشکەشش بـەرۆ هیچ نەدا خـــــەڵات
ئیـــــســـــە کـــــاکـــــە دڵ زەرەر ئاوەردەن

خـاطرە کـەش نالا پەشـیـمـان وەردەن(!)
هـاومـــــاڵان بارکـــــەرد یـاوان بەهەوار
ئێـــــد بی بارەوەر دەست پاچە و زگـــــار!
تاڵان تـاڵانەن نـە گـــــشت ســـــەر دیار
وەی بارخـــــانەوە جـــــەی کـــــۆنەهەوار
مـــەندەن خـــەفـــەتبـــار وە بێ پاو و دەست
وە بێ هاز و هێز نەڕووی سەرزەمین پەست!
نە کـــەس شناســـۆ نەئیلتـــیـــمـــاســـەن
نە پەنا و پەردە نە حـــاشـــا و باســـەن
نمەز چێش کـەروو نەی خـەوف و ئەندێش
خـۆ مـەرگـیش نیـیـەن باوەرۆ پەی وێش
سـەرعـێل سـا شـەرمت نەی مـاجـەرا بۆ
نەی مـــوعـــامـــەلەی نەفس و هەوا بۆ
هۆشت وە دەوڵەت مـــیـــزان عـــێل بۆ
نـەوا وە هـەوای نـەفـس پـاشـــــــێـل بـۆ
مـــەنزڵان ســـەقـــیل هەوار ناســـاز بۆ
بـێ نـەوا زەرەر رســـــــــوای طـراز بـۆ
(خاڵص) ئەیوەصیەت پەی وێش ناوەردەن
وێش نەدەست شـیـیـەن بەڵ پەی تۆ کەردەن

***

-١٣-

(١٤٥/ف)

خـــەم دەورانم تەند نمەز یە چێـــشـــەن؟
دایـەرەی دەوران دەروونم رێـشـــــــەن
چون بۆتەی زەڕگـەر مـجـۆشـۆ نە کـۆڵ
گـلـش چـڵ مـــــــــدۆ نـە دەوران دڵ
فـــەڵەک هەم کـــەڵەک خـــەم پێم رازنای
شـــــاباز شـــــادیی دڵ پـەروازنـای
وارانـەن یـاران خـــــەرواران خـــــەم
پەی جـەسـتـەی خـەسـتـەی پڕ ئێش مـاتەم
ســـا دەی فـــرصـــەتەن نەردت بشـــانە

هەر سـزا دەر پێم گـیـانم بسـتـانە
ساقیی تۆیش نەی دەم وە ئیحسان وێت
باوەر باقـیی دەی وە پیـالەی وێت
لەبڕێز بۆ قـەدەح کـێـشـۆ وە سـەردا
وە یاد ئەو کـەس دڕنەی خـەیبـەر دا
مـوطریب نەغـمـەی نەی چەنی صـەدایێ
وە نەوای شـیـرین بە وەی ئاشنایێ
سـەمـتـوور وەصـفـولحـاڵ حـەزین دڵانان!
قـەدرێ بوانە پەی حـاڵ نەزانان
دەرویش کـەف وە دەف پۆست پاسـەوە
[او مـاس فـیش بەرە وەڕووی باسـەوە!]
بـا دەنـگـت بـەیـۆ وە دایـرەوە
خـاص جـەسـتـەم بنێی وە ئاهیـرەوە
بڵێ وە ئاهیـر شـێخ کـەرد تەواسـا
قـورئان سـۆچنا زوننار شناسـا
ئاخـر ئەی (خـاڵص) پەشـێـوەن حـاڵش
خـاڵ خـاڵخـاصـان وێران کـەرد مـاڵش

***

-١٤-

(١٤٦/ف)

خاڵت خاص خاڵەن خاص پەشێوم کەرد
خـاص خـاص خـەمـانم وە خـەیاڵ ئاوەرد
خـاص بی خـەیاڵم خـاص کەرد خـەیاڵت
رسـوا و سـادەلەوح پەی نوخـتـەی خـاڵت
هەراسـان بی هەرس زوڵفـان تـاڵت
دڵ مـەلوول و زار شـەوق جـەمـاڵت
تاقـەت کـەردەن تـاق تاق ئەبرووان
مـەست (لایعـقل) سـەرای لەبڕووان(!)
چاوەکـەم - چاوم! - بینایش نەمـەندەن
ئەر مـەندەن زەڕە جـەو زەردە خـەندەن
سەوگەند بەو سورمەی پای موژەی ئەڵماس

دڵ فـاریغ نیـیـەن سـاتێ جـە وەسـواس
هەرچەند تۆ مـەیلت چەنیـمـان جـیـان
دەروون وە پەیکان دیدەت پێکیـان
تا (یوم الممـات) نێـشت ها نە جـەرگ
نیـیـەن خـەلاصـیی نەزاوەن وە مـەرگ
جـەو بۆنە دڵ وەش جـەی تیـر و نیـشـان
سـەوقـاتەن پەرێ شـار خـامـۆشـان

***

-١٥-

(١٤٦/ف)

ئەرێ هەی دڵەی خـاتر نەخـەم تەنگ!
بێ شادیی و بێ ذەوق وێنەی سیاسەنگ!
یە مـەردەت مـەردەن وەی تەور رێشـەنی
یا کـۆست کـەفـتـەن پڕ ئەندێشـەنی؟
پاسـە مـەعلوومـەن دێوانەی سـەرشـێت
پەشـیـمـانەنی جـە کـردار وێت
جـە کـول مگیـرۆ نەزاوەن مـەردەن
وە کـۆ مـیـاوۆ پەشـیـمـان وەردەن؟
بارەن بارخـانەت مـشـۆ وە مـەنزڵ
مـایەت نارەوان دەست پاچە مـاتڵ
پارچەی شـارەکـەی خـامـۆشـان مـاوا
مـاوای گـردەکـەن صـوب یا خـۆرئاوا
هامـسـەران نەو جـا بسـاتێ داران
هەرکـەس مـایەیێ پەی وێ مـداران
نمەز من و تۆ مـایەمـان کـامـەن
کـامین مـایەمـان پەسـەند عـامـەن!
ئەرێ هەی بەدبەخت تەدبیـرت چێـشـەن؟
من پەی ئەی سـەفـەر خـاترم رێشـەن!
صـەڕاف بازاڕ پێـغـەمـبـەر وێشـەن
ئەر هەی رووسـیـا جـەوابت چێـشـەن؟
نە خـەجـاڵەتیی خـۆ نیـیـەن عـارت

ئاخـر کـۆ یاوا قـەدر و مـیـقـدارت؟
چەند جار واتم پێت، چەند جار دادم کەرد؟
فـایدەش نەوی سـەختـتـەر ویت جـە بەرد!
سـا هەر خـەیاڵ کـە پەی کـاری کـەردەت
جە دەست بەرشـیـیـەن خاسـیی وییـەردەت
(خـاڵص) مـەتلـەبت نەکـەمـەند بەرشی
بینایيت کـۆر بۆ، تازە مـەکـۆشی؟!

***

-١٦-

(١٤٨/ف)

سەروەرەکەی خاص رووی دەشت مەحشەر
شـەفـاخـوای زومـرەی عـاصـیـان یەکسـەر
شـەریف کەردەی ذات یەکتـای بێهـەمتـا
شـای تاج لەولاک وەحـدییـەت مـاوا
هەر رووسـیـای جـەمع چەند یارانم!
بارکـەفـتـەی رەحـیل سـەر هەوارانم
دەست کـۆتا و پا لەنگ بینایيم کـوورەن
شـەرمـەندە و سـەفـیل هەوارگـەم دوورەن
دیـارەن دەوران کـۆچم نـە کـارەن
هەرچەند بـار سـەنگین چار ناچارەن
لابەسـتـەن ئەی کـۆچ مـبـۆ کـەردەنش
مـەنزڵ وە یاتـاخ فـانیی بەردەنش
بەڵێ کـردارم چون بێ کـردارەن
زاهیـر هامـسـەیا چەنەم بێـزارەن
سـا چون خـەجـاڵەت لای هامـسـەرانم
زار و پەشـیـۆحـاڵ سـەر هەوارانم
وە کـردەوەی وێم نیگا مـەکـەر پێم
خـەجـاڵەتیی وێم کـافـیـیـەن پەرێم
هیچ خـاسـیی نیـیـەن بارو وە شـەفـات
بار خـەجـاڵەت مـاوەروو وە لات
ئەی خـودا سا مـەرگ چێشـەن دەسـتـەڵات
کێ وە خـەجـاڵەت یاوان وە خـەڵات؟

(خـاڵص) یانە وێران کـەر بەوێت
ئیسـە چێش ماچیی دێوانەی سەرشێت؟!

***

-١٧-

(١٤٩/ف)

چمـان دیارەن شـادییم تۆر کـەردەن
خـان خـەم سـوپاش هێـرش ئاوەردەن
فـەڵەک هەم کـەڵەک چەپگەردیی بەسـتـەن
پەی کـەچیی بەخـتم ئاواتش واسـتـەن
مـوطریب بەگ ئیـمـشـەب چەنێم بسـازە
وە شـەوقـەکـەی وێت دەمێ بنوازە
ئەر صـەد بەزمـەکـە بیـسـاتش جـەمـەن
ئاخـر شـیـفـای خـەم نەوای هامـدەمـەن
سـاقـیی هامـدەمـیم مـەعـذوور بدارە
تۆیش ئەی ئیـحـسـانە پەی وێت بکارە
بەڵکە جـە نەوای شـەکـەر رێزەکـەت
نەو صـەدای شـیـرین شادیی خـێـزەکـەت
فـەڵەک ئەو کـەڵەک بەستەی تای نەیرەنگ
لادەرۆ ئیـمشـەو لە ئێمـەی[1] خـاتر تەنگ
بەرۆش پەی کـەسێ جـەو حـاڵ نەزانان
تا بـەڵکم بەحـاڵ ئێـمـە بزانان
(خاڵص) خەمەکەت ئیمشەو خاص مەستەن
مـەسـتـیش نە هەوای (یوم الست)ەن

***

-١٨-

(١٤٩/ف)

سای سەهەند سەنگ
صوبحدەم وەشەن نەسای سەهەند سەنگ
بەڵام بەشـەرتێ رەقـیب بەدڕەنگ

(١) لێرەدا دەبێ سووک بکرێت و وەک (لێمەی) بخوێنرێتەوە.

نەگنۆ [نە وەندت!] صەد هەزار فەرسەنگ
چەنی دۆست وێت بنشـــیـــای وە شـــاد
ویـەردەی ســـــــــالان بـاوەری وە یـاد
گـا نیـاز جـە تۆ گـا ناز جـە دولبـەر
تۆ پەی ئەو ســـۆزان ئەو جـــە تۆ بەتەر
هەر تاکـــە عـــومـــرت یاوا بە ئەنجـــام
جـە ســای ئەو ســەنگدا بویارای ئەییـام
ئێـدەن ســەرمـایەی ئەی دنیـای فـانیی
مـــا باقـــیی پووچەن هەرچێـــو مـــزانی

***

-١٩-

(١٥٢/ف)

دیارەن ئیـــمـــشـــەو خـــەم زۆر ئاوەردەن
شـای شـادیم فـیـرار ئیـخـتـیـار کـەردەن
ســەمـتـوور هەوای کـەللەم ســەر شـارەن
ذەوقـم تـۆر کـــــــەردەن چارش نـاچارەن
سا دەرویێش بەو عەشق بارگەی شای نەجەف
بـارە بـدەرە کـــــــەف نـە رووییـی دەف
چونکە دلەکـــــە زەلیـلەن نە خـــــەم
کـزەی کـەف و دەف نافـیـعـەن جـەی دەم
بەلکەم تەسکینیی پەرێش بـۆ حـــاصل
چیـی نـە زیـاتـر نـە خـــــەم نـەدۆ چل!
جـەزمـەی هامـســەران بەزمـشـان جـەمـەن
کـــۆسش گنۆ ئێـــد خـــەریک خـــەمـــەن
کـــەردەن وە عـــادەت دێوانەی پڕ نێش
بەزم عـــەیش وێش مـــشـنیـــۆ بە وێش
ئەز هەم خـەدەنگ کـام نیگا لێـشـــەن؟
جـە دەست کـامین خـەدەنگ دلڕێشـــەن؟
بەزمـەکـەش کـەردەن وە مـاتەمـخـانە
ســازیای تەبعش مـــوهر خـــومـــخـانە
(خالص) با وەسبـۆ بەزمـەکەت جـەزمـەن
نە پەی خەم موخلیص وەلای تۆش عەزمەن

بەل پەی شادیی و ذەوق مەگیران بیسات
ئەر پەرێ خـــەم بۆ کێ مـــیـــۆ وە لات

***

-٢٠-

(١٥٣/ف)

ساقـیی بۆ بە عـیـشق پیـالە و دەسـتت
وە نیگای شـیـرین چاوەکـەی مـەسـتت
کـــەردەم کـــە جـــامێ وە رووی نازەوە
حـەقـیـقی بەخـشـۆ وە مـەجـازەوە
من هەر غـولامـەکـەی پیـری مـەیخـانەم
کـوشـتـە و سـووخـتـەی جام مـەسـتـانەم
ئەر صـەد مـوفـتـیـیـان بکەران قـەصـتم
من مـــەیخـــوارەکـــەی رۆز (أَلَسـتم)
بێـــزارم نە زوهد تەقـــوا پەرســـتـــان
مـایلم وە دین مـەیخـانەی مـەسـتـان
تەنیـا خـالەکـەی گـۆنای یارەکـەم
سـەندەن جـە دەسـتم ئیـخـتـیـارەکـەم
هەرکـەسێ مـەیلش نیـیـەن بەو خـالە
ئـانـە کـــــافـــــرەن دینـش بەتـالە
گـێـســووش سـەرمـایەی مـایەدارانەن
ســـیـــاش رۆشنیی دل بێـــدارانەن
(خالص) بۆ وە فیدای نوختەی خالەکەش
بۆ وە پاسـەبان حـەوشـە و مـالەکـەش

***

-٢١-

(١٥٣/ف)

من دەرویێشـەکـەی بێ تەکـیـە و عـەسـام
بێ ئوستـا و مورشـید هیچ کەس نەناسام
وەعظ و فـەتوازان، عـەمـەل نەکـەردەم
[رواس پر فـــام پی چشـــە!] مـــەردەم

گـــیـــرۆدەی قـــوللەی ئەزازیلەکـــەم
پابەســـتـــەی زەلیل تای خـــەلیلەکـــەم
بـــازیـــی وەردەی دەســـت ئـــەمـــارەم
ڕابەندی شـــەشـــدەر بیـــەن دووچارەم
ســا دەروێش دەخـیـل پەشـیـمـانیـمـەن
ئەر صـەد کـە ئاخـر زیندەگـانیـمـەن
نە تەئثـیـر جـۆش سـۆز دڵەی پاک
جـە قـانیـعی وەقت ریازەت نە خـاک
هیـمـەتێ بەو عـیـشق شـای دەروێشـان
باوەرە پەی خـاک جـەسـتـەی دڵڕێشـان
بەڵ ئێـمـەش گـیـرۆ ئەو ئاه تەئثـیـر
کـەردم بێ شـۆن ببـەخـشـۆ تەقـصـیـر
(خـاڵص) تەقـصیرش خـاص بێ شومـارەن
بەڵێ ئومـێـدش عـەفـو غـەفـفـارەن

***

-٢٢-

(١٥٤/ف)

دیدە کاڵانەن.....

ســـالار ســـوپای دیدە کـــاڵانەن
نیم نیگاش قـەتاڵ پەشـێـو حـاڵانەن
یەغـمـا کـەردەی فـام دڵزوخـاڵانەن
خـاپووری یانەی مـەجنوون بەخـتـانەن
باعـیس سـزای زامـەت سـەخـتـانەن
نامـەی فـو... چەند کـەسـان وەندەن
باج نە شـۆخـەکـەی ئەرمـەنیی سـەندەن
شـێـخـەکـەی سـەنعـان وە خـەمگینەوە
پەی دینـش نـیـا دەست وە دینـەوە
پاسـە مـەعلوومـەن ئێـمـەش چون یاران
مـسـپـاروت وە دەست سـوپای پەژاران
نیـشـانەی مـەودای خـەتەرناکـەکـەش
صـۆفـار مـوژەی دڵ پێ چاکـەکـەش
تا پەڕ نیشت نە جەرگ خـەمـان دیدەکـەم

سـەرکـەردەن زووخـاو کـەس نەدیدەکـەم
مـەر وێش حـەکـیم بۆ بەر ئارۆش وە بەر
وەرنە ئەی شیفا کەفت وە رۆی مەحشەر
(خـــاڵص) بنـاڵە نـاڵەت ئەثەردا
زاریـکـە وەی ئـێـش زام خـــەتـەردا

***

-٢٣-

(١٥٥/ف)

دیســـان خـــەیاڵت نە دەروون ســـەردا
نێـــشش نێش ســـۆز نار ســـەقـــەردا
قـــرچەش قـــرچەی گـــۆشت بریان بێـــزنا
بیللا هەناســـەم مـــەحـــشـــەر خـــێـــزنا!
چون گـــــرەی ئەخگەر تەوەن تاوانەن
تاویـای تاوش ســـــەنگ شکـاوانەن
کـــزەی دەروونم صـەد فـەرســەخ مـــشـــۆ
عـــەجـــایب ئێـــدەن نەیاوان وە تۆ!
چێش مـبـۆ جـە فـەیض نوور جـەمـاڵت
یاد کـەرمێ جـە سـای گـۆشـەی خـەیاڵت
وە ئەنفـاسی خـاص مـەسـیح ئاسـاکـەت
تەسکین دەی ضـەمـیـر وێت شناسـاکـەت
بەڵکم کـزە و سـۆز سـاتێ خـامـۆش بۆ
تا (خـاڵص) تەمـای مـوژدەی سـەرۆش بۆ!

***

-٢٤-

(١٦٤/ف)

ئەر دۆسـتـەکـەی وێم مـایل بۆ وەی کـار
کـەروون ئیـخـتـیـار بتـخـانە و زوننار
هیچ باکم نیـیـەن نە (یوم الحـســاب)
کێ مـەگـیـرۆ لێم خـیطاب و عـیـتـاب؟
بەو بتـــــخـــــانەوۆ بەو زوننارەوە

بەو هەوای دەمـــاغ فـــتـــوای پارەوە
مـەکـەرۆ سـەیران تەقـوا پەرسـتـان
سـەرئەفـراز نە جـەمع زوننارووەدەسـتـان
ئەر بێ فـتـوای دۆست روو کـەردەن نە خاج
حـاجـیـیـان نەدین مـەکـەرام ئیـخـراج
ئەر جـــە دانەی خـــاڵ یارم مـــویەرۆ
فـــتـــوای دڵ نیـــیـــەن نمەز چێش کـــەرۆ
پۆســە مـوینوون فـتـوای مـوفـتـیـیـان
پەی فـتـوای یار بۆ جە رای حەق جـیـیـان
سـا خـاص هەر پاسـەن نەحـوو صـەرفـتـان
ئیـثنا عـەشـەر عـیلم تەمـام حـەرفـتـان
ببـــەخـــشـــان وە تای زوڵف یارەکـــەم
یارەکـــەی عـــەزیز خـــۆش ئەتوارەکـــەم
بێ شـەوق دانەی خـاڵ عـەمـبـەر بار
عـــیلمـــشـــان پووچەن نمەیۆ وە کـــار
(خـاڵص) خـەیلەنێ یارت غـەمـخـوارەن
قـازیی رۆی حـەشـر [یەقین!] مـوخـتـارەن
..... کـەی [دڕندەی!] نەدەست
..... رۆی (یـوم الاَلـسّـت)

***

-٢٥-

(١٦٥/ف)

مەلا کولاوە... ...
مـــــەلا زامـــــانم جـــــە نـۆ کـــــولاوە
دڵ وە نێش خـــار خـــەمـــان خـــەلاوە!
طـــەلا وەطـــاڵ بـــی وە طـــەڵ طـــەلاوە!
کـەفـتـان و خـێـزان سـەر وە دامـەوە
دیم وا دیم وە بـان زووخ زامـــــــــەوە
قـرچەش قـرچەی گـۆشت کـەباب بێـزنا
خـــەزانان صـــیـــفـــەت شـــەوقش رێزنا
دەیســـان پێکیـــای مـــەودای مـــۆژان بی!

ژان مـــۆژانش ئامـــێـــتـــەی ژان بی
گـــــلاراوشـــــەن نمەبۆ ســـــاکین
[ریزازەش تک تک و دامن خـــــاون!]
نەی بەدبەختـیـیـــە نەی وەرین دەمـــدا
دڵ جـــە زام ئاوەر نەی وەقت خـــەمـــدا
مـــەلا پەی بەختم کـیـتـاب نیگا کـە
نەحـسـیی سـتـارەی (خـاڵص) جـیـاکـە
هەر یەند بەدبەختـــەن جـەی راگـوزەردا
مـــپـــێکیـــۆ و خـــێـــزو وە رای خـەتەردا!

***

-٢٦-

(١٦٦/ف)

مـوطریب نە کـۆنی مـەر سـیـاسـەنگی؟
من وەی حـــاڵەوە تۆ بەو بێـــدەنگیی!
با بەیۆ صـــەدات ســـەرم فـــیـــدات بۆ
ئەروام وە پێـــشـــواز گـــەرد پای پات بۆ
ئاخـــــر ئەو صـــــەلای دەوای دەردەنی
پەی ئێـــمـــە نەبۆ هەنی پەرێ کـــەی(!)
ساقـیی مـەجلیـسم خـاص پڕ شـەفـافـەن
ئینتـــیظار وە جـــام وە بادەی صـــافـــەن
ســـا پڕکـــەر فنجـــان وەقـــتش زەروورەن
دڵ هەوا ســـەندەن دەمـــاغش ســـوورەن
گـــا هەوای نەوای ســـوور خـــەیاڵشـــەن
گـا تەمـەننای سـەیر زوڵف و خـاڵشـەن
هەرکـــەس نمەبۆ دوو کـــار وە یەک بار
نەئێـــد تەمـــامـــەن نە ئەو پایەدار
(خـــاڵص) ئەی دڵە تۆ کـــەردەن مـــاتەم
نە بە ئێـــد یاوای نە لەو خـــاترجـــەم
ســـــا هەر بگرەوە پەرێ بەخت وێت
دڵەی کـۆسکەفـتـە چە کـارێ کەرد پێت؟!

***

-٢٧-

(١٦٦/ف)

تووتیی دومـــای جـــامـــپـــا وه دامـــەوه
سـەر وه سـەودای فـیکر پوخت و خـامـەوه
تەعلیم ئوســـتـــای ئەزەلیـــیش وەردەن
جەو بۆنه تەرک تەبەع جینس وێش کەردەن
منیش ئەو تـووتیی پەس نمای جـــــامم
پابەســتـه و سـەرشـار ناپوخـتـه و خـامم
تـەعلیم ئوســـــتـــــای ئـەزەلیم وەردەن
سـا خـیـلافـەن تەرک ئەو عـادەت کـەردەن
مـــەست دیدەی مـــەست ســـیـــاســـەوادم
... فـــەرمـــای فـــام پیـــر ئوســـتـــادم
..... کەی خاڵ قەترانم
..... راز جگەر بوریانم
دۆعـای ئێد کـه حـاڵ پشـیـو بیـو ئامـا (!)
کێ دارۆ تـەمـــــا بـەیـۆ وه دمـــــا ؟
هیـــمـــەتەن یا دۆست شـــای تاج لەولاک
مـاهیـدەشت مـاواه یەقـەی ئیـحسـان چاک
دەســـتگیـــر ئەحـــواڵ پەشـــێـــوحـــاڵانی
ڕۆشـنـیـی چـرای دڵـزوخـــــــــاڵانـی
مـەیل کـەره وەدڵ مـەیلش ئیـخـلاصـەن
هەرچەند رووســـیـــا و پڕ ناس پاســـەن
تەمـەنناش وه جـام سـاقـیی و پیـاڵەن
هەواش وه شـــیـــفـــای ســـەیران خـــاڵەن
بۆ به عـــیـــشق ذات تەجـــەللای ســـینا
به ئەنوار خـــــضـــــر راگـــــەی نـابینا
هەرچەند رووســـیـــای پایەی مـــیـــزانم
ســـەر ئەفگەنده و خـــوار ئەحـــواڵ نەزانم
هیـــمـــەتێ باوەر دڵ پەنەش بۆ شـــاد
خـــــەوف رۆی مـــــەردەن باوەرۆ وەیاد
چینـه زیـاتـر نـەبۆ خـــــەجـــــاڵەت

..... زوڵم و ضـەلالەت
بەڵکه جـــه دیوان هاهای مـــەحـــشـــەردا
نەســـۆچیـــۆ جـــه ناو نار ســـەقـــەردا
ئەر نەوی باعـــیث ئەی ســـتـــاره و بەخت
(خـاڵص) مـولازم شـەیطانەن وه جـەخت

حەسەن

لە کەشکۆڵەکەی مامۆستا ئیسماعیل سپیدارەییدا حەوت پارچە شیعر بەناوی (حەسەن)ەوە هەیە، ئیتر هیچی لەسەر نەنووسراوە و، نەنووسراوە ئەم حەسەنە کێیە، کە سەرنجی سەرچاوەکانیش دەدەین چەند حەسەن ناوێکی شاعیرمان هەن، لەوانە:

١- مامۆستا مەلا ئەبوبەکری موصەننیف (حەسەن).
٢- شێخ حەسەنی دەرەهەردیی.
٣- شێخ حەسەنی مەولاناوایی.
٤- شێخ حەسەنی سازانیی.
٥- حەسەن سووتاو.
٦- حەسەن کۆر.
٧- حەسەن و ئامینە.
٨- شێخ حەسەنی کانی بی -هیجرانی-.

بەڵام کە دەگەڕێینەوە بۆلای شیعرەکان نازانین شیعری کام لەم شاعیرانەیە. ئێمەیش لەم هەلەدا ئەم شیعرانە وەک خۆیان بڵاودەکەینەوە، بەڵکو لە داهاتوودا یان شیعری دی، یان زانیاریی وا دەربکەوێ بۆمان روون ببێتەوە شیعری کێن.

دەبێ ئەوەیش بڵێینەوە کە شیعرەکان هەر ئەم نوسخەیان لە دەستدایە و ئەمیش باش ناخوێنرێتەوە.

-١-

(٥١/ف)

ڕەقیب خەستە بۆ... ...
ڕەقیب ئەندامت جە دەرد خەستە بۆ
ڕەقیب زبانت جە غەم بەستە بۆ
ڕەقیب چار ئەعزات مارانگەستە بۆ
ڕەقیب رووگەردان دەرگای داوەر بای
ڕەقیب بێ نەصیب یار و یاوەر بای
ڕەقیب حەق کارێ پەنەت بنمانۆ
ئەفلاتوون دەوای دەردت نەزانۆ
ڕەقیب جە هیجران زامت کاریی بۆ
مەوداوای دەردت نادیاریی بۆ
ڕەقیب تا زیندەی نەنیشی بەشاد
ڕەقیب سەرمایەی عومرت شۆ وە باد
ڕەقیب کردەی تۆ بردەی شەیتان بۆ

سەر تاپای تەنت بەکۆی زووخاڵ بۆ(!)
ڕسوای عاڵەم بای تا رۆی مەردەنت
تەوقێ جە لەعنەت شۆ نە گەردەنت
ڕەقیب دڵ شووم، دڵ جە ستەم کەیل
چەشتەن چەنی کار ئێمە و لەیل!
مەر تۆ زام عیشق دەرد نەکێشان؟
ناڵینت نەبی چەنی دڵ ئێشان!
من دەروون پڕ هوون دڵ جە سەودای لەیل
لەیل دەربارەی من خاتر کەیل مەیل
ئەی لۆنگ عوریان پەی لەیلم پۆشان
مەی بە یاد خار رەنگینم نۆشان
ئێستە مەست جام عەشق لەیل جە سەر
دڵ جە منامین نەدارۆ خەبەر
بێباکم جە تیر تانەی زەمانە
ڕاز نێک و زشت خوێش و بێگانە
بە ئیخلاص رۆحم کەردەنم [طیفل!]
خاترم زنجیر کەردەن لەیل بە مەیل
دڵ بە وەفای لەیل جام مەینۆشان
بەرگ جەفا و جەور جە هیجران پۆشان
ڕەقیب ئەر تۆ خەوف رۆی مەحشەر پێتەن
نایرەی دۆزەخ سەقەر نە رێتەن
(حەسەن) چەنی لەیل عامەن وەفاشان
تۆ پەی چێش بەی تەور مەدەی جەفاشان

***

-٢-

(٥٢/ف)

ڕەعنای شیرین خاڵ
شای شیرین ئەنداز رەعنای شیرین خاڵ
شۆخ شاپەسەند، عەین دیدەی غەزاڵ
لەیل سایەدار، قەیس غەم خەیاڵ
ئەر باوەڕداری نازدار دڵبەر

سەوگەند وە بەیزای خورشید خاوەر
هەر تا زیندەبام نەفەس یارم بۆ
هیچ حاشام نییەن جە غولامیی تۆ
سەر و ماڵ یەکسەر [طفیل!] راتەن
سورمەی بینایيم خاک پاڵاتەن
خەیاڵم دەردم رازم نام تۆن
جە تۆ زیاتر - گیانم - کەسم کۆن؟
شنەفتم بە راز رەقیبان سەرد
مینای خاترت زەرە گەرتەن گەرد
یەعنی من خەیلێ ناسزام کەردەن
- دووریا - نام تۆم من وەیاد بەردەن
شیرین سەوگەندم بە ئایەی کەلام
بە سی جزمەی قورئان بەرات و ئەنعام!
بە نوور جەمال سەییید موختار
بە زات بێچوون بینای کردگار
بە رەوضەی ئەعظەم یاگەی ئومێدەن
ئەی حەرفە جە راز بەندەت بەعیدەن
چونکە شەرِ ئەندێش دایم شەرِوازەن
کارشان بەدیی پیشەش غەمازەن
صەد هەزار لەعنەت جە کارشان بۆ
جە فیعل و ئەتوار کردارشان بۆ
زەلیل و زاربان دەست بە زامەوە
نە هیجران سەخت بێ ئارامەوە
زوبانش بەند بۆ جە واتە و رازان
کۆتا کەرۆ حەرف واتەی غەممازان
شەو تا رۆ دایم بنالان جە دەرد
بە وێنەی (حەسەن) روخ جە هیجران زەرد

***

-٣-

(٥٤/ف)

میرزام دانا بۆ... ...
هەرکەسێ عارف بینا و دانا بۆ

ئەر زەرە جە عیلم کەمال دانا بۆ
جە زەنان دوور بۆ تا تەوانا بۆ
ڕاگەی راستش وێش نەکەرۆ غەڵەط
مەیل نەدۆ بەخاڵ زەنان بێ شەرت
پەی چێش کارشان بێ مەجازییەن
ئەر مەبی فیداش لێت نارازییەن
زەنان ئەر چون گوڵ فیردەوس ئەعلا
باڵاش هەزار تەور مەدەرۆ جەلا
چون نەقش چەنی بەناز بڕازان!
حاشا جە دیدار گشت بێ مەجازان
زڵفشان بەردەن نەدارۆ مایە
نەقد گیان پەی زەن نەکەران زایە
... شەرەنگ شەهدشان ژارەن
ڕازشان پڕ ئێش چون گەستەی مارەن
ڕۆی ئەزەل بەشەوق عیشوە ئەندازیی
چون طیفل ساوا مەدەرۆت بازیی
بە نیمنیگای ناز ئیمای دیدەمەست
مینای خاترت مەستانۆ جە دەست
بە جادوو بە سیرِ مەکێشۆت جە بەند
بە زنجیر مەیل مەکەرۆت پابەند
تای توغرای کلاف تەذویر دڵکێش
مەوزۆت نەگەردەن بە خاترخوای وێش
توانا و تاقەت صەبرت مەستانۆ
دەرک و فام و هۆش پێت نمەمانۆ
بە دەرد هیجران مەکەرۆت خەستە
مەبی بە شاهێن شاباڵ شکەستە
سەرگەردان دەور جە غەم ماتەمین
بە وێنەی [بسمل!] خاکسار نشین
هەرگا مەعلووم بی دڵ جە تۆ سەندەن
بە تۆڕدام چاردەور خاترت تەندەن
جەو دما فکرێ حاصڵ مەکەرۆ

نار جـــۆش عـــەشق نە راش مـــەبەرۆ
شـــەو نەســـەر وەقت حـــوللەی فـــســـانە
بێ ســـووچ مـــەســـازۆ عـــوذر و بەهانە
نیـــیـــەن بەیادش بەین بەست و ئیـــقـــرار
بە دڵ جـــــە دیدار تۆ مـــــەبـۆ بێـــــزار
زەن بە لـەعنـەت بان یە کـــــارشـــــانەن
دایم بێـــــشـــــەرتیی کـــــردارشـــــانەن
هەر شـــــەرمـــــەنـدەبان بەلای خـــــوداوە
تاســـەر چەنی کێ شـــیـــیـــەن بە راوە؟
ئیـــقـــرار وێشـــان کـــەی بەســـەر بەردەن؟
کـــەی قـــانوون و شـــەرت بە جـــا ئاوەردەن؟
کـــــام نەوجـــــەوانان نەکـــــەردن دڵرێش؟
کـــەی زەن مـــەحکووم بی بە مـــەجـــاز وێش
هەر کـــام بێـــوەفـــا و شـــەرت و ئیـــقـــرار بۆ
داخڵ بەلەعنەت گـــــشت هەرزەکـــــار بۆ
زەنـگ بەدنـامـــــیـش نەعـــــام زڕیا بـۆ
چرای رســـــوایـیـش دایم گـــــڕیا بـۆ
یا شـــا نە کـــەشی نە رای زەن جـــەفـــا
چونکە بێـــمـــایەن نە دارۆن صـــەفـــا
بە نەفـــــرین بەد طەعنەی خـــــاران بان
بە واتەی ســـــەرمـــــەشق رۆزگـــــاران بان
(حەسەن) یەند هیجران بێ مەجاز چەشتەن
بە زووخـــــاو دڵ ســـــەرتـاپا رەشـــــتـــــەن

-٤-

(٥٨/ف)

زڵێخام رەشتەن.....

جـەمین لیـقـای زات سـوبحـانیی رەشـتـەن
پەروەردەی ریضـوان حـۆریی سـروشـتـەن
نەهاڵ باڵاش رشـــــتـــــەی فـــــریشـــــتـــــەن
سـیـاچناران [کـفـتـەء کـفت أو کـوش]
چون مـــار ضـــەحـــاک مـــەغـــز ئادەم نۆش

قـــــەطع را گـــــەرتەن (!) جـــــا راویاران
بێ خـــەوف جـــە ئیـــعـــجـــاز ئیـــجـــازەداران
حەڵقەی زوڵف راگیـــر گا خەفـــتە و پەشـــێو
مـــورغ دڵ کـــێـــشـــــەن چون طەلیـــــسم دێو
نکهت دەست دێو مایەی مەتای زیندەگیی(!)
دەرمـــــان عـــــیـــــلاج دڵ ئەفگەندەگـــــیی
ڕیزەی ئەگـــریجـــان خـــوردەی عـــەقـــرەبوار
نە رووی بەیضای قـورص مەە گەرتن قەرار
وێش [تمهـیـد!] دادەن مـایل بە غـەزەب
قـــەمـــەر داخڵ کـــەرد نە خـــانەی عـــەقـــرەب
چون بەیضـای ضـەحـاک پێشـانیی پڕ نوور
جە صافیی پڕ شەوق جە [نخهء!] غەیب دوور
ئەبرۆ نەقـــــاشـــــان بە صـــــونع وێشـــــان
دایرەی دوو عـــەین قـــەوس ئاســـاکـــێـــشـــان
چون خـــــواس [کـــــتف!] کـــــیـــــانان پێش
نەقـــاشـــان حـــەیران کـــەردەی دەست پیش!
تـــیـــــــر مـــــــوژانـان هوونرێز قـــــــاتـڵ
ســـــــەر مـــــــەودا رەنگین بە هوونا و دڵ
بێ خـەوف جە [کـفتن!] جەرگـەی دڵداران
ئۆف بەردەن نەدڵ جـــەســـتـــەی بیـــمـــاران
عـــــەین دیدەی غـــــەزال کـــــۆزەنان بەڕ
[فـــتـــان آشـــو!] مـــەیل بەشـــۆڕ و شـــەڕ
بابا [کین!] جـە هوون راویار کـەشـتـەن
زوڵم هۆلاکـــۆش دایم نە مـــشـــتـــەن
چار حـــاشـــیـــەی عـــەین مـــینایی بلوور
منمـــانۆ جـــە رەنگ ئەبیـــەضی کـــافـــوور
ســـەر گـــۆنا قـــرمـــز شـــەفـــاف وێنەی گـــوڵ
شکافـــتـــەی نەســـیم پەی شـــەوق بوڵبـــوڵ
بۆ مـــایەی عـــەبیـــر دەست عـــەتاران
ئاب حـــەیاتەن شـــیـــفـــای بیـــمـــاران
ئەنف ئەلفـــوار جـــە ئەڵمـــاس رەســـتـــەن

جـه مـابەین عـەین بێ سنوور بەسـتـەن
لەعل لەب یاقـووت ئابدار خـۆشـڕەنگ
چون جـام مـەینۆش دەوران هۆشـەنگ
عـاریی جـه لەکـەی حـەوادیث دەور
جـه ئاسـیب خـار بەدکـاران بێ جـەور
دەهەن غـونچـەی تەنگ مـەعـدەن ناپەیدا
کـەیلەن جـه حـەیات مـەخـفـیی هوەیدا
نەسـیم به گـوسـتـاخ نیش نەیاوان
به مـەودای مـینقـار بولبـولّ شکاوان
پەڕەی گـولّ تێـدا نم ئاب حـەیات
... پچی سەرچەشـمـەی ئەنهـار ظولّمـات
بەو نەفـەس جـه عـەتر گـولّان سـەندەن باج
نافـیـعـەن پەی دەرد دەفع بێ عـیـلاج
چای زەنەخ عـەمـیق گـولّ عـەرەق تێـدا
هـاروت بـابل سـەرنگـوون تێـدا
مـپـێکاش [نقـاح!] نەوسـوەیل رەسـتـەن
پەروەردەی گـولزار باغـچـەی بەهەشـتـەن
جـه زەردیی [بفـای!] صـافی سـای گەردەن
ئافـەرین جـه وێش ئافـەرین کـەردەن
ئاب چای تینیی پەی شـیـفـای دەلیل
مەملوو جه شەربەت چەشمەی سەلسەبیل
باهوو شـووشـەی زەڕ جـه زەکـات سـادە
مـەغـزش هوەیدان چون مـەی جـه بادە
پەنجـه جـه شـمـشـاد شـاران سـەندەن باج
حـوکم نـازکـێش نه عـالەم رەواج
سـینەی لەوح سـیم مـینای (سنجـبـیل!)
سـەرگـەردان کـەردەن صـەد هەزاران دڵ
جـفـتێ نار جـه نار گـولنارین کـەردەن
نار غـەم نه قـەلب دەردینان بەردەن
ناف نافـەی غـەزال هەردە چون مـاوان
نەرگس و نەسـرین سـۆسـەن شکاوان

سـاق مـیل شـمـشـاد صـونع یەزدانیی
شـەفـافـتـەر جـه شـەوق بلوور کـانیی
پاژنه گـرد نەرم چون زەردی (بیـضـه)
جـون شـەمـامـەی گـەنج تەڵای پاکـیـزه
کـەف پا لەتـیف پشت پا به مـوور
خـاک پا سـورمـه پەنای بێ نوور!
بـەڵـێ ... زوڵـف رەقـاص بـەڵـێ
بەڵێ لەیل رەنگ شـێـوەی خـاص بەڵێ!
بەڵێ تەرسـای شـۆخ مـەه جـەمـاڵ بەڵێ
شـیـرین ثانی خـوردەخـاڵ بەڵێ
یاڵلا تا لەنگەر سـەمـا بەرجـا بۆ
ماهیی و ثەور حامیل سەنگ [صبرا!] بۆ
ئەی نـازەنین... شـیـرین شـێـوه
ئەی شـێـوه شـۆخـیی بمانۆ پێـوه
مـەحـبـووبێ باڵاش زیاد بۆ بەی تەور
پەی نازکـیی طەبع [فـردوا!] چار دەور
(حـەسـەن) شـەو نـاڵین دەمـاخش تەندەن
ئەوقـات ئینشـای فـەردش نەمـەندەن

***

-٥-

(ف/١٥٦)

میرزام پێم یاوان

تـانەی جگـەرسـۆز تـۆ بـه مـن یـاوان
قـەسـەم به ئەو شـاه هەی کـەرد جـه ئاوان
حـەرفت چون ئەڵمـاس جـەرگم شکاوان
دوودی دەروونم بـێ ئـەنـدازه بـی
مـایەی مـەجـازی عـەشـقم تازه بی
وەنەم عـەیانەن مـیـرزای پڕ جـەوهەر
گـۆشـەی دەروونت پڕان جـه گـەوهەر
قـەبیـحـەن پەی من زباندرازیی
بەتۆ لایەقـەن سـوخـەنپـەردازیی

سوخەنپەردازیی مەشهووری عامەن
دەست مەدەر لە من ئەعزام گشت زامەن
من ئەوەند زووخاو مەینەتم وەردەن
هەناسەم چون تەوف هەمەدیل سەردەن
سەردیی هەناسەم مەزانیی چۆنەن
زەمهەریر جە لاش گەڕەی سەبوونەن
میرزام بەو کەلام خدمەتت کەردەن
من ئەوەند زووخاو مەینەتم وەردەن
ساتێ صەد مثقاڵ مەینەت نۆشمەن
ئیسە نام وێم فەرامۆشمەن
نەداروون قابیل بشنەوی دەنگم
بە وێنەی قوماش مەتای خۆشڕەنگم
هۆشم پەڕگەندەن، لاڵ بییەن زوان
پەرێت بەر ئاروون گەوهەر جە رووی کان
جەواهیر جە لای بەندەی میسکینەن
یەک دانەش بەهای وڵات چینەن
میرزام جە زیدە دانە کەساسەن
جەواهیر لایەق جەواهیر ناسەن
جە لام بێ قوربەن لاڵ بەهایی
کەس نمەستانۆ صەد لاڵ یەک شایی
سامن چێش کەروو خواجەی خاص نییەن
حەککاک قابیل دوڕشوناس نییەن
میرزام هەرکەسێ دانە شوناسەن
(دایم المدام) بازاڕ کەساسەن
تۆ بەو عەقڵ و فام عاریفانەوە
بەو لاڵشناسی صەڕافانەوە
بەو مایەی شوعوور عەقڵ و فامەوە
بەو سوخەن سەنجی خۆش کەلامەوە
کێشانت تەصدیع بەو کەماڵەوە
بەو کان مادەن دانەی لاڵەوە

بە مەودای خامەی هۆن دڵ وەردەن
بەندەی کەمتەرین یادئاوەر کەردەن
تا دەور مەهدیی بمانی وە شاد
(حەسەن) غولامەن (میرزا شێخ موراد)

-٦-

(١٥/ف)

ڕەسوول نازدار

یا رەسوولەڵلا حەبیب نازدار
طەبیب داروی دەرد عیصیان بار
شەفا خوای ئومەت رۆی (دار القرار)
ئەی بەندەی زەعیف شەرمەندەی خجڵ
بەوێم مەزانووم بە یەقین دڵ
گونام بێ پایان جە حەد وییەردەن
هەرچی تۆ واتەن ئەمن نەکەردەن
نار جەهەننەم مەبۆ بە زێدم
هەر بەلوطف تۆ بەندەن ئومێدم
زومرەی عاصییان گشت بە تۆن موحتاج
باجەتی ئەو شەو مەشی بە میعراج
ئەو رۆ جە مەحشەر مەگیری دیوان
سایەت پەی ئومەت مەبۆ سایەبان!
ئومێدم بەتۆن سەییید سەروەر
ببەخشی پەنەم جامێ جە کەوثەر
گشت گونەهکاران مەکەران کەباب
جە ئومەت وێت (حەسەن) کەر حیساب

***

-٧-

(٢١/ف)

سەییید سەروەر.....

سالار موختار سەییید سەروەر
سوڵتان ئەعزەم رۆی دەشت مەحشەر
شەفاخوای دەستگیر عاصیان یەکسەر

سـوار چابوک سـەحـرای رەسـتـاخـێـز
خـاکـپـای عـەبیـر مـیـسک سـارارێز
سـتـوون لەنگەر قـوللەی شـەش جـیـهـات
بە عـەرش ئەنوار لیـقـای بەیضـای ذات
مـــەنازیـل نەوەرد نـۆ تـاق ئەفـــلاک
سـالیـک طەریق مـەکـان ئیـدراک
نادیرەی کـەونەین سـەرداری زۆر مـشت
(وانشق القمر) [بتـمـای!] وە ئەنگوشت
ناوەندەی عـالەم کـوتوبخـانەی غـەیب
مـەسـەلە ئامـوز! کـەلیـمـەی لارەیب
شـای (خیـر البـشـر) دڵ جە کـینە پاک
بتـخـانان شکەن جـەی وەی بێ باک!
بە شـەرەف نامت قـەرار گـەرتەن عـەرز
وە بێ ئیـسـم تۆ باتـڵ مـەبۆ فـەرز
تۆی صـەدر عـالەم (خـتم المرسلین)
ئەنبـیـای زەمـان هەم سـتـوون دین
خـۆلاصەی کـەلام مـووی ئەعـزام یەکسـەر
یـەکـێ هـەزار بـۆ بـەڵـکـەم زیـاتـر
گـشت یەک دەقـیـقـە جە هەر مـەکـانێ
پەی سـەناخـوانیت بە وی زەمـانێ
کـول دەم بە ئەوصـاف وەصـفت بسـاوان
نیم عـوشـرێ بەوەصف تۆ نمەیاوان
ئیـسـە من بەی فـیکر خـەیاڵان خـام
کـەمـاڵ ناقـیص هۆش ناتەمـام
چـکـۆ تـەونـای وەصـف تـۆ دارۆ(!)
حـەمـد و ثەنای تۆ بە خـاتر بارۆ
هەم چون شـەرمـەندەی بار عـیـصـیـانم
جـە ثەناخـوانیی لەنگەن زوبانم
بەڵـێ تـۆ سـەرادر سـەردارانەنی
دەوابەخش دەرد بـیـمـارانەنی
مـەرهەم زامـان جـە غـەم ئێـشـانی

[تولای!] مـورشـیـد گـشت دەروێشـانی
من خـۆ چارەشـووم کـەلب دەرگـای تووم
غـەیر جـە قـاپی تۆ مـەلجـەء نەداروم
ئیـسـە هەم بە نوور ئیـمـامـان پاک
ئەی بەندەی مەزڵووم ئیفتادەی رووی خاک
بە مـوعـجـیـزەی دیک هاروون و مـووسـا
یاوای نەقـەفـەس ئیـعـجـاز عـیـسـا!
بە (قلنا یانار) خـەلیـل کـامـیـل
باز پەرێش ببێ بە رێحـانەی گـوڵ
بە ئەسـرین عـەین یەعـقـووب غـەمکێش
بە لیـقـای یوسف جـە نوور یاوان پێش
بە جەفـای ئەییـووب تەن جە راحەت دوور
بە سـزای کـرمـان دڵ بەزام رەنجـوور
بە تەنگیی ئەوقـات یوونس بێ قـووت!
کـێشـا جەفـا و جەور ئەو نە بەطن حووت
بە پەشـێـویی حـاڵ (صـفی الله) حـەبیب!
غـەریب عـاجـز هەردەی سـەرەندیب
بە رێزان ئەشک طیـفل لەب بەسـتـە
بە ئاه پیـران جـە غـەم شکسـتـە
بـە ئاواز سـۆز ناڵـەی بیـمـاران
بە ناسـۆری زام خـەسـتـەی بێـچـاران
بە کـەچیی گـەردوون ئەسـیـر دڵرێش!
بە ئەندۆی عـاشق بار مـیـحنەتکێش
چونکە عـیـصـیـانم جـە حـەد ویەردەن
ڕووسـیـام هانام بە تۆ ئاوەردەن!
مـەنگەر وە عـیـصـیـان سـیـای رووەمـدا
بنگەر وە ئومـێـد خـانەی ئەرجـوومـدا
فـەردا جـە مـەحـشـەر زەلزەلەی هەیهـات
جـە تەشـویش نار بدەرۆم نەجـات
شـەفـاخـواهیم کـەر بە نوور پاکت
باجـەتی شـەرەف تاج لەولاکت

به حـەوز کـەوسـەر وەقت مـەینۆشـان
دیدەی مـەرحـەمـەت جـەیمان مـەپۆشـان
جـامێ جـە شـەراب کـەوثەر نۆشم بۆ
زەلزەلەی مـەحـشـەر فـەرامـۆشم بۆ
ئەر صەد بار (حەسەن) عیصیانش بێشۆن
ئومـێـدش بە لوطف شـەفـاخـواهیی تۆن

.....

-٨-

(٨٣/ف)

ای چهـرهء زیبـای تو عـالم همـه مـینای تو
شـیت والله شـدم شـیـدای تو مـهـربتـان آزری
نشنیـدەام اندر خطن مـر صـورتی چین و قطن!
هرگـز نبـاید درچمن سـروی بدین خـوش منظری
صـورت گـری زیبـای جـبین رو صـورت یارم ببین
یا صـورت درکش چنین یا ترک کن صـورت گـری
(حسن) غـریب است گـدا افـتـاده در شـهـر شـمـا
باشـد کـه از بهـر خـدا سـوی غـریبـان بنگری

ئەنایی

لە کەشکۆڵەکەی مامۆستا ئیسماعیلی سپیدارەییدا چەند پارچە شیعری شاعیرێک بەنازناوی (ئەنایی) دەبینین، بەپێی ئاگاداری من و، بەو دیتنەی من دیومە لە ئەنجامی گەڕانم بەناو کەشکۆڵەکاندا، ناوی ئەم شاعیرەم نەدیوە و، ئەمە یەکەم جارە -من- ناو و بەرهەمی ئەم شاعیرە دەبینم و، لە شیعرەکانیشی بەولاوە شتێکی دیمان لە دەستدا نییە لە عاستیدا شتێک بۆ ژیانی شاعیر بکەین. کەواتە دەبێ جارێ هەر چاوەڕوان بین بەڵکو لەمەولا شت سەر هەڵبدات و، زانیاریی تازە بێتە دەست و، ژیانی ئەم مامۆستا گومناوەیش روون ببێتەوە.

-١-

(٤٣/ف)

شیرین قەرار دا.....

شـیـرین ئەسـاسـەی زینەت قـەرار دا
ڕوو نە تۆی خـالآن نەقش پەرگـار دا
جـەلا وە جـەمین گـۆنای گـوڵنار دا
ئەوەڵ کـەمـەندان سـیـای ئەفـعـا رەنگ
تاتا کـەرد تا کـێش بەمـەودای چل چەنگ
مـیـشکین مـەهوەشـان توغـرای تاوس پەڕ
زەوق زینـەتبـەخش نە پای کـلاوزەڕ
چون جوقەی بورچین کـڵفش چین چین کەرد
مـیـقـراضـپـاچ پرچ پای عـەرەقـچین کـەرد
[شـوریان!] شکیـان وێنەی مـیـشک تەڕ!
کـەچ کەرد [اقـرب!] وار پەرێو شۆڕ و شـەڕ
نیـا نوخـتـەی خـاڵ بان تاق ئەبرۆ
ئـەبـروان هـەردوو وێـنـەی مـاه نـۆ
چون خـەطاط کـێـشـا نوخـتـەی خـاڵ خـەط
شـیـرینتـەر جـە خـاڵ نوخـتـەی باڵ بەط
دەسـتت نەڕێزۆ نەکـەردەن غـەڵەط
خـەتا نەکـەردەن خـەطاط نوخـتـەی خـەط
کـێـشـا سـورمـەی ناز دوو دیدەی مـەسـتش
ساودا مەودای شەصت [کرجی!] نەڕەستش
جـەدوەل کـاریی کـەرد صـوورەت روخـسـار

چون گوڵ بی گۆناش خاصتەر نە گوڵنار
دەست ئاوەرد وە زوڵف عەنبەرین باردا
بۆی میشک نافەی ئاهووی تەتاردا
ئەو عەتر ئەو میشک نم دا وە گوڵاو
صاف بی صافتەر کەرد جە خەیاتەی خاو
پێچا جە ئەنگوشت کڵفش کەرد کڵاف
چون سۆنەی سەر سەبز وەستش نە رووی تاف
زوڵف زەنج شیرین [متلای!] زەڕکەش
بیەن وە زینەت تەب ئارای مەهوەش
دیابو خاڵان صنعەتکاردا
بەو ماه خورشید رووی روخساردا
جەلادا جەمین لاجیوەردکاریی
چون ئافتاب نە بورج وێش کەرد دیاریی
کەرد وە قیامەت رۆی رۆژ مەحشەر
قامەت تووڵ زەڕ باڵا چون عەرعەر
هەرکەس موینۆ دڵ پێش مبۆ گیر
بە وێنەی لەیلا قەیسش کەرد زنجیر
چون مەجنوون ماچان هەر یاهوو یالەیل
تا چون قەیس نە راش گیان مکەن [طفیل!]
دیدەشان رەمەق خاڵ ئاڵاشەن
صەد چون (ئەنایی) نە سای باڵاشەن

***

-٢-

(٤٤/ف)

لەنجەو لارەی یار

کافر نە کێشۆ لەنجەولارەی یار
چون من کێشانم کۆی مەینەت وە بار
یاشا کەس چون من نەبۆ گرفتار
یاشا کەس چون من جەرگش نەبۆ خار
کەس وە جەستەی من نە نیشۆ بێ تار
ئەرێ گوڵسۆسەن کڵاف سۆسەنی

دڵوەغارەتبەر گورجیی و ئەرمەنیی
شەهێن چاوڕەش باز بێ کڵاو
دیدەی تۆ سەندەن جە دیدەی من خاو
کافر هەی کافر بێدین هەی بێدین
نەوتووڵ نازدار خەت خاڵ شیرین
مەگەر تۆ کافر یا فەڕەنگەنی
ئەر فەڕەنگەنی دڵ جە سەنگەنی
کافر کەی چون تۆ بێ ئینساف بییەن
ڕەحمت وێنەی رەحم ئینسانێ نییەن
چەند وەختەن پەرێو دیدار دووریت
سازام بە سەودای سزای صەبووریت
ئیسە نەداروم تەوانای دووریت
نییەنم تاقەت سەودای صەبووریت!
ژیانم جە گیان شیرین بێزارەن
[روحیدیدد!] من چون شەو تارەن
شیرینم نە دەم چون زەهر مارەن
قووتم ژەقنەمووت قنیاتم ژارەن
لێوم بار گەرتەن خوشکەن جە حەسرەت
ڕوخ زەردەن جە دەرد یەند دای پێم خەفەت
تا کەی وێنەی نەی بناڵووم پەی تۆ؟
تا کەی واوەیلا پەی تۆ واچووم رۆ؟
تا کەی شینم بۆ شەوان تا بە رۆ؟
تا کەی جە هیجران بسوچووم پەی تۆ؟
تا کەی داخدار بام هەر بەی داخەوە؟
تا کەی ئاه کێشم هەر بەی ئاخەوە؟
یا من جە سەودای تۆ بیم سەرگەردان
بە وێنەی مەجنوون وێڵم جە هەردان
ئەرێ شیرین تەرز کڵاف سۆسەنیی
رەهزەن دڵکێش داوخواز جەنگیی!
پەی چیی خیدوخووت دایم هەر جەنگەن
لارەولەنجەی ناز مەکر بەی رەنگەن؟

ئەگەر ناز مەکەی ناز مەکەر وە جەنگ
ناز و نزاکـــــــەت نمەبۆ بەی رەنگ
نازش ئێـــد خـــاســـەن وە ئەندازە بۆ
دڵ چون گـوڵ نەسـیم صـوب پێ تازە بۆ
دۆست ئەو دۆست خاسەن جەهەردوو سەر بۆ
یەکێ وێنەی شـیـــر یەکێ شـــەکـەر بۆ
نەک چون ســەودای من هەر دەردیســەرەن
خـــدمـــەت وە درەخت بێ ســایە و بەرەن
دیدەم! جـەفـاکـێش جـەور [بردەی!] تۆم
غـــوڵام ئیـــخـــلاص خـــدمـــەتکەردەی تۆم
ئەر پێم واچی دەرد گـشت روێ صـەد جـار
من مەواچوون: گیان هەر جارێ صەد جار!
ســا تۆش رەحـمت بۆ مـروەتەن ئینســاف
بێرەحمیی وەسەن، ئینسـافەن ئینساف!
خـــاســـەن کـۆتا بۆ باڵا شـۆخ و شـەنگ
بەرشـۆ جـەلامـان قین و قـار و جـەنگ
وەرنە (ئەنایی) نەمـــەندەن تـاقـــەت
وەخـتـــەن ســاکن بۆ جـە دەرد فـیـراقت

***

-٣-

(٤٦/ف)

قیبلەم نە حاڵم.....
پەی چی ناپرسی جـــارێ نە حـــاڵم
پەی حـاڵت چۆنم شـای سـووسـەن خـاڵم؟
وە خـــاڵت قـــەســـەم نەمـــەندەن حـــاڵم
دەروون کـوورەی نار سـفـتـەی زووخـاڵم
شـــەوان پەی دووریت تا رۆ مـــەنـاڵم
ئەوەند نالانم نە دەرگـــای گـــەردوون
قـەد و قـامـەتم حـەلقـە دان چون نوون
تەن خـوشک و خـاڵیی قـامـەت چەمـیـدە
کـــلاوەی زانووم جـــە فـــەرق رەمـــیـــدە

ڕەنگم نەمـــەندەن وە روخـــســـارەوە
بێ دەنگم چون ســـــەنگ وە دیـوارەوە
مـــاتم، بێـــهـــۆشم، ســـەرســـامم، لێـــوە
کـــەس نمەشناســـۆم بە شـــەکڵ و شـــێـــوە
شـــێـــوەم بێ رەنگەن شـــۆخ جـــەمـــینگوڵ
دێوان [مـــیـــوی نام!] لێم مـــەکـــەران سڵ
ڕۆی ئەزەل دیـدەم دیـدەی تـۆ دیـیـــــەن
دڵپـــێکیـــای نێش دیدەی تۆ بیـــیـــەن
دام مـــەیل تۆم شـــیـــیـــەن جـــە گـــەردەن
خـــەلاصـــیم نیـــیـــەن تا وە رۆی مـــەردەن
درێـخ جـــــــە ئەزەل تـۆ نەدیـام وە چەم
ئیـســـە لا قـەید بیم من جـە سـەودای غـەم
من پەی(١) داخ و دەرد وەفـــا و بەینەوە
تۆیـچ نی وەتەنگ [منا و مـــینـوە!]
مـن پەی تـۆ چۆنم ئـاوات بە خـــــتـم
تۆیچ نیت وە تەنگ مـــەینەت ســـەخـــتم
حەیفەن پەرێو تۆ - شای نەونەمامان! -
من ئەناگـــۆی تۆم بەی تەور پێم ئامـــان
(ئەنایی) جـــە عـــەشق ئەنای باڵای تۆ
مـــەشـــهـــوور بی جـــە عـــام بی وە ئەناگـــۆ
شـــەمـــاڵ دا وەباد ســـفـــتـــەی زوخـــاڵش
پەی چی ناپرسی جـــارێ ئەحـــوالش؟!

***

-٤-

(٤٧/ف)

گوڵ وە دەستەوە.....
شـــەمـــجـــەمین دیم گـــوڵ وە دەســـتـــەوە
وە دوو دیدەی ناز شـــۆخ مـــەســـتـــەوە
دەســـتـــەگـــوڵ ئاوەرد دا وە دەســـتـــەوە
وات: ئەی جـەفـاکـێش داخـبـەردەی دڵ

(١) ئەمە لە دەستخەتەکەدا (پی-پەی) نووسراوە، بەڵام وا دیارە (بی-بەی) بێت.

عـاشق ئێـد مـەبۆ چون بولبـولۆ وە گـولۆ
وە صـــەد هەزار تەرز گـــولان گـــولزار
بەرمـــەیان وە بەرگ گـــولگوڵن زەڕتار
سـەوسـەن و سـونبـولۆ صـەد هەزاران گـولۆ
چەمـان جـە دیدەی بولبـولۆ مـەدەن چلۆ
چون [مـفـتـلای!] گـولۆ دلزەدەی چلـەن
فـیکر و خـەیالش هەر سـەودای گـولەن
ئەر تۆش چون بولبولۆ کێشـات جەفـای دلۆ
ئەنایی مـــەبی شـــاد بە وەصلۆ گـــولۆ
واتم: ئەی شـیـرین سـەوگـەندم پێت بۆ
فـێشـتـەر جە بولبولۆ من [مـفـتـلای!] تۆ
چەند سالەن کێشـام من جەفـای بێشـۆت
کـەی شـەوێ تا رۆ بۆم نیـا جـە بۆت
ئەر من چون بولبـولۆ تۆش مـەبۆ چون گـولۆ
جـاریۆ وە بالات دلۆ شـاد بۆ حـاصلۆ
شـیـرین جـە حـەیا شـەرمش بەردەوە
جـە رووی خـەشم و ناز لاش لێم کـەردەوە
وەس نیـیـە ئەر بولبـولۆ جەفـا مـەکـێشـۆ
بێ خـەوف نە سـای گـولۆ تا رۆ مـەنیـشـۆ
کـەچ کـەردش گـەردن وە لەنجـەولارە
یـانی یە بـادەی عـــومـــر دووبـارە
هان جـە جـورعـەی جـام بادەی حـەیایی
بـنۆش نـۆشت بـۆ یـاشـــا (ئەنایی)
شـیـرین خـەوف مـەرگ جـە ویر بەردەوە
بە جـورعـەی حـەیات ئیـحـیـام کـەردەوە

***

-٥-

(٤٨/ف)

قیبلەم نیابۆ
دەسـتم بەو کـەلام مـەجـیـد نیـابۆ
مـەر ئەوسـا مـەیلت جـە لام جـیـا بۆ

سـەرم نە سـای سـەنگ ئەلحـەد نیـابۆ
بـاوەڕت نـەبـۆ ئـەو وەخـت نـە تـۆی گـلۆ
مـــایەی مـــەیل تۆم بەر بشـــۆ نە دلۆ
پەی چی [نپـــایم!] دینم دلبـــەرم
پەی گـریان وە تێغ قـیـمـەی جـەرگم(!)
قـیـمـە قـیـمـەی دلۆ رێزە رێزەی جـەرگ
تک تک مـەتەکـیـۆ زووخـاو نە رووی بەرگ
ئەوەند تیـــر خـــار نە جـــەرگم دریان
چەپ و راست بیـــۆن چون ســـیخ بریان
هەردوو وە تیـــری مـــەودای خـــەتەرناک
مـەشـانی وە خـەشم جـەرگم مـەکـەی چاک
زایەلـەم جـــــە نەو زیـاتـر مـــــەبۆ
رۆ جـــە رۆ خـــەتەر زام بەتەر مـــەبۆ
ســا گـــولنام دیدەم پەی چی کـــەردەنت
بێ تـاوان دەینـم شی نـە گـــــەردەنت؟
مـــەودای تیـــر تـۆ جـــەرگم شکاوان
ئەی هوون جـە گـەردەن کێ گـیـرۆن تاوان؟
[قـــتل کـــر تونی!] تۆنی خـــەتاکـــار
قـیـبلەم وە ناحـەق ها کـێن تاوانبـار؟
جـای حـاشـا نیـــیـــەن نەونەمـــام نۆ
قـــــەتلۆ مـن دەینـەن نـە گـــــەردەن تـۆ
خـوداوەند وەحـەق زولف سـیـای وەشـبـۆ
مـەسـتـانۆ قـیـصـاص هوون من جـە تۆ
یا (یوم المحـــشـــر)، (ئەنایی) دلۆ هوون
پەی قـیـصـاص هوون دامـانگیـر تووون

***

-٦-

(٤٩/ف)

سوەیل کەردەن جەم.....
مـەتاع مـاتەم مـەینەت کـەردەن جـەم
[گلۆ!] کـەندەن جە بێخ کـۆی خـەرمان خـەم

بارکـەردەن قـەتار جـە مـەتای مـاتەم
مـەتا چون مـاتەم پەژارەی مـەینەت
ئاخ و داخ و ئاه هەم غـەم هەم خـەفـەت
کـۆگـای مـەرارەت لۆمـەی مـەلامـەت
بار کـەرد جە شـاران خـواجەی نەدامـەت
بارخـانەش بار کـەرد تەمـام جـە وڵات
ئێـد ئاوەرد سـەوقـات پەی من وە خـەڵات
ئەوەڵ کـەرد خـەڵات باڵام کـاڵای غـەم
پۆشـا بە ئەندام بێ زیاد و کـەم
دووهەم جـامـەی تەن فـیکر پەژارە
تەمکین دا وە تەن جـەسـتـەی بێـچـارە
سـێـهـەم دێبـای هەم کـەرد باڵاپۆشم
لۆنگێ چون لۆمـەی شـانا وە دۆشم
تاجێ جـە مـاتەم چون مـیل مـەزار
نە فـەرق کـاپـۆڵ فـەوقم دا قـەرار
جـە نەو بار دەرد کـێـشـا بەسـەردا
ڕشـتـەی مـەرارەت پێـچـا بە دەوردا
کـەڵپـۆسێ جە ئاه سـفـتـەی کـۆی دەروون
مـیـراس قـەیس بی وە مـەندەی مـەجنوون
کـەردش وە دەڵێن تەکـیـەگـای باڵین
پەی راحـەتیی دەرد ئێش شـەونالین
جلبـەندێ تەکـەند بەند مـەلامـەت
قـوفڵ دا نە قـەد تا ڕۆی قـیـامـەت
کـەشکۆڵ [حـقـەآه!] سـیـا کـاسـە ڕەش
زنجـیـر دەرد داد دەسـتکار حـەبەش!
قـەرار دا پەی وەقت تەناول طەعـام
[مەملووک!] جە خۆرشت تکەی زۆخ و زام
عـەصـای سیـاسـەت [باسم!] دا وە دەست
هێـز زانووم سـەند، پای گـورێزم بەست
پاڵای نەدامـەت پابەند کـەرد نە پام
نەهات بی پاپێچ نە پام سـەرەنجـام

کـەڵپـۆس و کـەشکۆڵ دەست بە عـەصـاوە
تـەن وە بار دەرد سـەر بە سـەوداوە
مـەگـێـڵـووم بەی دەرد بەی مـاجـەراوە
گـا مـەشـووم وە پێش گـا وە دمـاوە
فـەڵەک ئیـجـاد کـەرد ئەرواح عـالەم
قـەڵەم ئەی بەرات نویشت وە تاڵەم
شـوکـرمـان بە ذات فـەرد فـریاڕەس
نە جـاگـەی هانا وێشـەن هاناڕەس
(ئەنایی) نیـیـەن ئومـێـدش بە کـەس
غـەیر جـە ذات تۆ بە فـەریادش ڕەس

حیکایەتی شێخی صەنعان

یەکێک لەو بابەتە ئەدەبییە جیهانییانەی سەرنجی شاعیرانی کوردی راکێشاوە و ئەسپی بیری خۆیان تێیدا تاو داوە و، چوستانە لە بواری پەڕیونەتەوە... داستان و چیرۆکی (شێخی صەنعان)ە[1].

ئەم بابەتە بەچەند زمانی زیندووی سەر گۆی زەویی گوتراوە و نووسراوە، لە بەرایی هەموویانەوە فارسی و عەرەبییە، ئەمەیش وای کردووە رۆشنبیرانی کوردیش چاو لە گەلانی دراوسێی خۆیان بکەن و، ئەم بابەتە بە زمانی کوردیی بخەنە ناو کتێبخانەی کوردیی.

خۆشبەختانە یەکەمجار دۆزینەوە و بووژاندنەوەی ئەم بابەتەیش بەزاراوەی گۆرانیی بەر من کەوت و، ساڵی ١٩٧٨ یەکەم دەقی (حیکایەتی شێخی صەنعان)م لە ژمارە (٥٠)ی گۆڤاری (ڕۆشنبیری نوێ)دا بڵاوکردەوە و، دواتریش لە ژمارە ٦٧ی هەمان گۆڤاردا شتێکی دیم دەربارەی هەمان بابەت نووسی.

لەم ماوەیەشدا کە کەشکۆڵی عەبدولفەتاحم لەلای مامۆستا ئیسماعیل کەریم سپیدارەییەوە دەستکەوت، بینیم هەمان بابەتی تێدایە و، لەگەڵ ئەوەیشدا کە بڕیاری بڵاوکردنەوەی سەرجەمی ئەم کەشکۆڵەم دا، ئەم دەقە گەلێ جیاوازیی لە تەک دەقەکەی پێشوودا هەیە و، بۆ کاری لێکۆڵینەوە و ساغکردنەوە گەلێ بەکەڵکە، بۆیە جارێکی دیکە لێرەدا وەک لە کەشکۆڵەکەدایە بڵاوی دەکەینەوە.

حیکایەتی شێخی صەنعان

(٢٣/ف)

بواچوون تەعریف صەنعان گومڕاه
جە گومڕاهیی وێش چۆن بەرشی جە راه
چهل ساڵ صەنعان نە قاپیی حەرەم
عیبادەت مکەرد بێ زیاد و کەم
چەنی چەهار صەد موورید سەرمەست
لاقەید بێباک راگەی حەق پەرست
ڕوێ نیشتەبی بەسەر سەجادەت
واتش: کێ کەردەن چون من عیبادەت؟
جە مەغروورییی وێش فەخرش کەردەوە
شیشەی بەدنامیش دا وە بەردەوە
شیی نە جامەی خواب چون هەردە جاران
دیش نە خاودا چەنی گشت یاران
راگەی شار رۆم گەرتش نەوەر
بە سۆز مگێڵۆ پەی دین دڵبەر

(١) جگە لەمەیش حیکایەتی شێخی صەنعانی فەقێ تەیرانمان هەیە بە زاراوەی کرمانجیی ژوورو.

ناگاه کە صەنعان نیگا کەرد جە دوور
قەڵعەی دیارەن چون شەمع کافوور
هۆڕێزا نە خاو صەنعان گومڕاه
وات بە موورید: با بشین وە راه
بشین وە پابۆس قیبلەی وەرینم
شای نەوبەر نەمام شۆخ شیرینم
موورید کەفتن گرد نە خاک پاش(٢٤/ف)
بەئیعزازەوە مکەردن سەناش
مواتن: گردین بەندە فەرمانیم
هەر چە مەواچی قۆچ قوربانیم
صەنعان ئێد ئەژنی خێزا بە دڵشاد
وات: ئەی موورید هەرچی بادابات
نە کەعبەی شەریف هیمەتخواهیی کەرد
چەنی و چەند موورید روو بە را ئاوەرد
ڕوو نیان بە رای بیابانەوە
وە ئاهو نالەی بێسامانەوە
هەردەم مواتش: یاران هامدەم
کەی بۆ بالای یار بوینوو وە چەم؟
تا یاوان وە پای عالیی درەختێ
دیشان دیارەن قەڵاچە سەختێ
جە دوور مدرەوشۆ چون شەماڵەی نوور
شەوق مدۆ جە دوور چون شەمع کافوور
موورید واتن: ئەی شێخ سالار
قەڵاچەی عەظیم جە دوور دا دیار
هۆڕێزە بشین وە پای قەڵاوە
بەو قەڵای عەظیم دوور جە بەڵاوە
صەنعان ئێد ئەژنی هۆڕێزا وە پا
چەنی و موورید روو نیا بە را
تا یاوان وە پای قەڵاچەی دڵبەر
وێش وست نەرووی خاک، خاکش کەرد بەسەر
وات: ئینە یاگەی دنیا و دینمەن

نەزەرگـای شـەریف مـەهجـەمـینمـەن
ئێـــدەن ئەو مـــەکـــان دیەنم وە خـــاو
ئەســرینم پەرێش گـۆڵ بەســتـەن بە تاو
هەر ئێـــــدەن پەرێش گـــــرگـــــرانمەن
مـــەکـــان و مـــاوای دیدە و گـــیـــانمەن
هەر ئێـدەن جـە شـەوق دیدارش مـەسـتم
خـــۆشـــا بەحـــاڵم یاوا بە دەســـتم!
بە تاقـــیی ئێـدەن کـەعـبـەی مـورادم
مـــەنزڵگای شـــەریف ســـەرو ئازادم
پەی ئێـد جـە زەمـزەم هۆرگـێـلاّم جـە ناو
پەی ئێـدەن چەند شـەو نەکـەردەنم خـاو(٢٥/ف)
مـــەدام بە خـۆراک قنیـــاتم خـــەمـــەن
پەی ئێـــدەن دایم کـــارم مـــاتەمـــەن
ڕەهبـــانان بە تاو بەردشـــان ئەحـــواڵ
دەر ساعـەت پەرێ تەرسای سۆسەن خـاڵ
واتشـان: شـەخسێ جـە مـوسـوڵمـانان
مـکـەرۆ زاریـی شـین فـــــــــــراوان
دیارەن چەمـــــان بێـــــقـــــەرارێـوەن
دڵ زەلـــیـــل زام دووریـــی یـــارێـــوەن
ئەســرین نە دیدەش چون ســەیل مـــوارۆ
دیارەن چەمـــــان عـــــیـــــشق تۆ دارۆ
(تەرسـا) ئێـد ئەژنی خـێـزا بەصـەد ناز
چەنی کناچان ئامـــان وە پێـــشـــواز
ئامـــــا وە یاگـــــەی بەرز دیـاریی
وێش پەی ئەو شـەخـصێ مکەرۆ زاریی
ریش وێنەی قـــاقـــوم نادیرەی شـــاران
یا بەفـــر هامن جـــە ســـەر نســـاران
چەنی چەند مـــورید مـــەست دێوانە
جـــە رای نـادانیی شـــەیدای زەمـــانە
وێـڵ و هەراســـــان چون ئاهووی تەتار
بێـخورد و بێخـواب لەب تەئەسـسـوفبـار

بە تاقـــیی زانا شـــێخ صـــەنعـــانەن
شـــێخ ئەکـابیـــر هەم مـــوسـڵـــمـــانەن
چون شـەمس خـاوەر سـەر کـێـشـا وە بەر
واتش: ئەی صـەنعـان وەش ئامـای بەخـەیر
نـاغـــــافڵ صـــــەنعـــــان دیا وەلاوە!
وێش وینی دنیـــــاش مـــــدرۆن وەپاوە
هۆرێـزا وە پا ســـەجـــدەی زەمـین بەرد
تەرسا جە رووی ناز عەلەیک پێش سپەرد
روخ مـــــــالا نـەخـــــــاک... وە یـار
واتش: ئەی تەرسـا زینهـار صـەد زینهـار!
من شـــێخ صـــەنعـــان مـــواچان نامم
ئەر قـــەبووڵت بۆ بەندەفـــەرمـــانم
پـەی تـۆ ئـەراگـــــــــــێـڵ دەور یـانـانم
پـەی تۆ خـــــاک وە ســـــەر پۆڵ بانانم!
پەی تۆ ویەردم جـە کـەعـبـەی شـەریف
ئامـــام واســـتـــانەت بیـــاویم حـــەریف(٢٦/ف)
پـەی تـۆ شـــــــەو تـا رۆ شـین و زاریمەن
پـەرێ تـۆ دایم بـێـــــــقـــــــەرارێمەن
پەی تۆ نە جـەرگم زووخـاو سـەرکـەردەن
پەی تۆ وێم بەردەن شـــەرارەی مـــەردەن
پەی تۆ چەند وەخـتـەن نەکـەردەنم خـاو
پەی تۆ دەروونم گـــرپەســـتـــەن وە تاو
پەرێ تۆ جـــە گـــیـــان شـــیـــرین ویەردم
تـۆ بدیـە بە رەنـگ روخـــــســـــار زەردم
پەی تۆ بێـزارم جـە قـەوم و خـوێشـان
وێم کـەرد بەسـەر گـەرد راگـەی کـەشـیشـان
دەخـــیلم ئەی مـــاه شـــەمس خـــاوەریی
رەحم بە سککەی ســـەفـــیـــدم کـــەری
تۆ بۆ بە حـاجـەت راگـەی کـەلیـســا
ببـەخـشـەم بە لوطف ئەنفـاس عـیـسـا
بـا رەحـم خـــــەیرت بەیـۆ بە حـــــاڵم

خـــەیلێـــوەن پەرێ دینت عـــەبداڵم
تەرســـا ئێـــد ئەژنی زەردەش بەردەوە
بەو لـەعل لە بـان (مـــــاء الورد)ەوە
واتش: ئەی صـــەنعـــان پڕ ئەندووھ بار
ئازارت کـــێـــشـــان پەرێ دین یار
(...قـــچن!) پەی شـــەخـــصێ چون تۆ
خـــــــەیاڵان خـــــام نـەدڵ بـاوەرۆ
تۆ شـێخ صـەنعـان مـوسـوڵمـانانی
ئەکـــابیـــر زادەی (عظیم الشـــان)ی
ئیـســه عـاشـقـیی به تۆ یانی چێش؟
شـــۆ به مـــاوای وێت پڕ دەروون رێش
مـەکـێـشـه پەی من هەناسـان سـەرد
چه وەقـــتـــەن؟ وادەی جـــەوانیت ویەرد!
تۆ پەی من تـازه یه شـــەیدا مـــبی
نەی ســەر وەقـــتـــەدا تۆ رســوا مـــبی
مـــەکـــێـــشـــه ئازار ســوود نەدارۆ پێت
چەنـی مـــوریدان شـــۆ به یانـەی وێت
تۆ شـــێخ کـــەبیـــر دین حـــەق پەرست(۲۷/ف)
من گـەبر تەرســای مـەست بتـپـەرست
حـەرفێ مـواچوون کـەس نەبۆ دڵگیـر:
کـەی بیـیـەن نەمـام (کـروی!) دار پیـر؟
من باز شـەشـدانگ تەوار سـەرمـەست
چه لایق به تۆ وێم کـــەرۆ پەیوەست؟
با ئینصـــافت بۆ ئەی شـــێخ کـــابەر
من نەونەمـــامم تۆ دار بێـــبـــەر!
هەنی بەی تەورە مـەکـەر گـفـتـوگـۆ
مـوسـوڵمـان چەنی تەرسـا چۆن مـبـۆ؟
ئەمـجـار تۆم بەخـشـا به دین عـیـسـا
به نالەی ناقـووس بانگ کـڵـیـسـا
وەرنـه بـواچـوون مـن وه روهـبـــــانـان
کـەرات وه عـیـبـرەت گشت موسـوڵمـانان

صـەنعـان ئێـد ئەژنی دڵ ئاوەرد بەجـۆش
واتش: ئەی تەرسـای مـەست مـەیفـرۆش
تەعنه مـدێ لێم سککەم سـەفـیـدەن
ئەر صـەد سـەفـیـدەن به تۆم ئومـێـدەن
تایێ جـه کـڵاف سـیـای ئەشـەد بۆت
پەروەردەی سۆسـەن پای توغـرای لیـمـۆت
وزیم نەگەردەن ... ...
تـەجـــــدید بۆ پـەی دەفـع هوونـاوان
بەڵکم جـه بۆی زوڵف عـەنبـەربۆی دڵبـەر
تاف جـــاهیلیم پەیدا بۆ جـــه ســـەر
تاکـــه عـــەشق تۆم جـــەوان کـــەردە بۆ
شـــەراب عـــەشـــقت وه من وەردە بۆ
واتش بـواچوون روهبـــــانـان هوونت
جـــەی زێدە کـــەران ئاوارەی تـوونت
ئەوســا پەی دینت ویەردم جـه گـیـان
جه کەعـبـەی شەریف ئامام بەی مەکـان
ڕازیم وه مـــــــەردەن نـه ئـەی ژیـانـه
هەردەم مـــدەی لێم صـــەد تیـــر و تانه
عـــەشق تۆ بیـــیـــەن وه پاپێچ پام
خورد و خواب یەکسەر لێم بییەن حەرام
پەی چی رســـــوایی مکەرە پەی وێت
عـالەم گشت زانان صـەنعـان بییـەن شـێت(۲۸/ف)
ئەوســا من کـــەفـــتم بەی مـــاجـــەراوە
چاو رســـوایـیم شـــیی وه دمـــاوە
ئەو رۆ من ئامـــام جـــه یانەی ئەڵڵا
تەپڵ بەدنامـــیم جـــه عـــالەم ژەنیـــا
هۆر گـەردم نیـیـەن من جـەی مـەکـانه
مـــبـــووم وه ســـەرگـــەرد نام بتـــخـــانه
به ئەبرۆی کـەمـان قـەڵەم کـەشـیـدەت
وه نەقش مـــوژان شـــانـای دوو دیدەت
وه ئەفـشـانیی زوڵف سـیـای چین چینت

چەمـــوەردەن نە دەور گـــۆنای جـــەمـــینت
وە گـــۆنای گـــولّەرەنگ بەدر مـــونیـــرت
وە شەعشەعەی شەوق رووی عـالەمگیرت
بە دورج یاقـــووت پڕ جـــە مـــرواریت
بـە خـــــــالّ هیـنـدووی بـەرز دیـاریـت
بـە چـای زەنـەخـــــــــدان تـرنج زەردت
بە گـــەردن صـــاف مـــینای بێگەردت
بە ســینەی بێــخــەوش لیـــموان زەرد
مـــەدام بە شـــەونم قـــەترەی (مـــاء الورد)
وە بـەرزیـی بـالّای ســـــــوەیـل رێـژیـدەت
بە تـاق ئەبرۆی قـــــەلّەمکەشـــیـــــدەت
یە گـشت سـەوگـەند بۆ دەست من پێـوە
گـــرفـــتـــار تۆم شـای شـیـــرین شـێـــوە
باقـــیی ئیـــخـــتـــیـــار بە دەست وێـتـــەن
هەرچی مـــــواچی ســـــەرم نە رێـتـــــەن
عـــــەشق تۆ بیـــیـــــەن وە پاپێـچ پام
حـــالّ من ئێـــدەن عـــەرز کـــەردم تەمـــام
بەرشـیـەن جە عـەشق صـەمـەد جە دەسـتم
وەس (منام!) بکەر صـــــەنەم پەرســـــتم
وەرگـــەردم نیـــیـــەن نە پای قـــەصـــر یار
ئەر صـــەد کـە مـاچیی کـرام سـەنگەسـار
تەرســـا ئێـــد ئەژنی زاناش بە تـاقـــیی
عـــەقلّ و هۆش شـــێخ نەمـــەندەن باقـــیی
ئاشـفـتـــەی عـــەشـقـــەن نمەبۆ عـــیـــلاج
وە ئیـــخـــلاص نیـــان قـــەدەم نەرای خـــاج
واتش بە صـــەنعـــان: ئەی شـــێخ کـــاملّ(٣٠/ف)
ئەر تەمـــاعت هەن مـــوراد بۆ حـــاصلّ
وەخـــتێ چەنی من مـــیـــاوی بە کـــام
هەرچیی مـــواچوو کـــەری ســـەرەنجـــام
ئەوەلّ: بنۆشـــە جـــورعـــەی جـــام مـــەی
بە یـاد دەوران کـــــــەیکـاوس کـــــــەی

دوەم: کـــوتوبان قـــورئانت یەکـــســـــەر
بســـۆچنە جـــە لام، ســـوجـــدە وە بت بەر!
ســـێـــیـــەم: چەند وەخـــتـــەن من بێ شـــوانم
تـا چـەنـدێ... چەنـی خـــــــووگـــــــانم
هەرکـــەس نە رای عـــەشق مـــبـــۆ گـــرفـــتـــار
ئەلّبـــەت مکێـــشـــۆ جـــەفـــای رۆزگـــار
تاکـــە نەکـــێـــشـی جـــەفـــای رۆزگـــار
کـــەی مـــبی پشـــتـــان بەژن بالّای یار؟
(بـدار المجـــــوس بـکورەء زمـــــزم!)
هەر چە مـــــواچوون بێ زیـاد و کـــــەم
بە ئەوج کـــلّـــیـــســـا بە یانەی حـــەرەم
بە دین ئایین عـــیـــســـای بن مـــەریەم
وەختـێ سـوجـدەت بەرد بە رووی بتـخـانە
بە دیـن رەســـوول وێت کـــەرد بێگـانە
شـــەرت بۆ چەنی من بیـــاوی بە کـــام
بـە دلّـواز وێـت بـنـیـــــــــشـی وە لام
صـــەنعـــان وات: بەلّێ بەندە فـــەرمـــانم
هەر چە تۆ مـــــاچە قـــــۆچ قـــــوربانم
تەرســـا جـــامێ گـــەرت بە دەســـتـــەوە
بە صـــەد غـــەمزە و ناز دیدەی مـــەســـتـــەوە
بـەردش پـەرێ شـــــــــــێـخ بـە دلّـوازەوە
واتـش: بـنـۆشـــــــە جـــــــە رووی نـازەوە
صـــەنعـــان هۆرێزا جـامش گـرت بە دەست
بۆســـا بان دەست نیـگار ســـەرمـــەست
مـــوریدان تەمـــام ئامـــان بە فـــوغـــان
واتشـــان: ئەی شـــێخ مـــروەتەن ئامـــان!
خـــودا خـــیـــرت دا، ئینە چە فکرەن؟
هۆرێزا بشـین یە مـــــاوای گـــــەورەن
وات بە مـــوریدان: پاســـە بیـــیـــەن کـــار(٣٠/ف)
وەرگـــەردم نیـــیـــەن نە پای قـــەصـــر یار
ئەر دلبـــەر گـــەورەن منیـچ هەر گـــەورم

وەس بدەن ئازار هەم جـەفـا و جـەورم
یەکێ وات: ئەی شـێخ تۆ رسـوا مـبی
پەی دین دڵبـەر چون تەرسـا مـبی؟
وات: دین تەرسـام ئەو رۆ کـەرد قـەبوڵ
هۆرگـێـڵام جـە دین هەم خـودا و رەسـوول
یەکێ وات: ئەی شـێخ مـەر نمەزانی
ئیـمـان مـەفـرۆشی زوننار مـسـتـانی؟!
وات: ئەو رۆ جـە دین ئیـمـان ویەردم
دڵ وە غـەمـزە و ناز دڵبـەر سـپـەردم
یەکێ وات: ئەی شـێخ دۆزەخ نـە راتەن
هـۆرێـزا وادەی ذیـکـر و صـەڵاتـەن
واتش: جـە ئاهم ئاهیـر مـرێزۆ
شـەرارەی دۆزەخ جـە من مـخـێـزۆ
یەکێ وات: ئەیشێخ خوداتشی جە دەست
قـائیل بیت بە دین تەرسـای بتـپـەرست
واتش: خـودای من دین دڵبـەرەن
ئیـمـانم بـاڵای مـاهـ ئەنـوەرەن
یەکێ وات: لـوا جـە یـادت خـودات
[تنی!] نە فـیکر ویرد و تەسـبـیـحـات
وات: خـودا ئەو رۆ بەرشـیـیـەن جە دەست
یاوام وە قـاپیی کـەڵیـسـا و کـەنیـشت
ئەو رۆ بەرگـەردم هەوای تەسـبـیـحـات
جـە کـەعـبـەی شـەریف ئامـام بەی وڵات
یەکێ وات: ئەی شـێخ کـەرامـاتت کـۆ؟
خـەوف عـەرەصـات مـوکـافـاتت کـۆ؟
وات: جـە مـوکـافـات من نەدارەن باک
بێـزارم جـە دین پادشـای لەولاک
یەکێ وات: وادەی (اللە اکـبـر)ەن
واتش: ئەکـبـەرم دین دڵبـەرەن
یەکێ وات: عـیلمت یەکـسـەر شی وە باد
واتش: جـە رای دۆست هەرچە بـاداباد

یەکـێ وات: ئەی شـێـخ وادەی نمازەن(۳۱/ف)
یە وادەی سـوجـدەی شـای بێنیـازەن
واتش: من سـوجـدەم وە بت ئاوەردەن
تەرک تەمـامـیی مـەقـصـوودم کـەردەن
یەکێ وات: ئەی شـێخ یە وادەی ذیکرەن
بکەر ئیـسـتـیـغـفـار، ئینە چە فکرەن؟
وات: کـۆرەی زیکرم چەنگ و روبابەن
ئیـسـتـیـغـفـار من شـیـشـەی شـەرابەن
مـوریدان دێشـان حـاڵش پەشـێـوەن
واتـن: بە تـاقـیی یە کـار دێوەن
زاناشـان کـە شـێخ دڵ بەسـتـەن بە خـاج
دەواش هیچ نیـیـەن نمەبۆ عـیـلاج
یەکسـەر روو کـەردەن نە کـەعـبـەی مـوراد
واتشـان بە شـێخ: بنیـشـە بە شـاد
شـێخ دیش کـە یاران جـە لاش بین رەوان
کـێـشـا بەسـەردا بادەی ئەرغـەوان
هەرچەند خـەلایق مکردشـان مـونا
قـەول بە کـەس نەکـەرد قـورئان سـۆچنا
دین تەرسـای گـەبر وەرنەدا جـە دەست
روو کەرد وە قـاپیی کەڵیسا (انکشت!)
لـوا وە پای بت سـوجـدە بەردەوە
مـاڵاش وەی گـۆنای رەنگ زەردەوە
واتش: جـە خـودای گـەردوون ویەردم
ڕوو وەی ئاسـتـانەی بتـان ئاوەردم
ئەر صـەد من عـاصـیی شـەرمـەسـارەنان
پەی دین دڵبـەر بێـقـەرارەنان
مـەبۆ مـورادم جـە لاش بۆ حـاصڵ
هیـجـران بـاڵاش نەبەروون وە گـڵ
ئێـد وات خـەرقـەش جـە بەر کـەندەوە
سـیـخش دا بەلا، تەسـبـیح شـەندەوە!
زوننارش مـبـەست وێنەی روهبـانان

زار زار مگروا نەپای بتـــــخـــــانان
[یخش!] دا وە لا وێنەی نەصـــــرانیی
بەرشی جـــە مننەت خـــودای رەببـــانیی
دڵ بەســـتـــەن وە بت بەرشی جـــە رای دین(٣٢/ف)
روهبـــانان وە شـــێخ کـــەردن ئافـــەرین
مناشـــــان مکەرد جـــــە ئاھ و زاریی
کـــەردشـــان چەنی خـــووگـــان پەرواریی
تا وادەی چەند ســـاڵ شـــوانیی مکەرد
دایم مکێـــشـــا ھەناســـان ســـەرد
شـــــوانیی مکەرد تا بە خـــــۆرئاوا
مـــــشی وە یانان پەرێ مـــــاڵئـــــاوا
دڵبـــــەر بەو لەنجـــــەی خـــــەرامـــــانەوە
صـــەنعـــانش نیـــا بە رووی خـــوانەوە!
ئەو چەنیی خووگان شەو نە پای حەصار
زار زار مگروا نە ھیـــــــجـــــــران یار
چەند ساڵ بەی دەستوور صەنعان دا بەسەر
مـــەست (لایعـــقل) جـــە دین دڵبـــەر

***

بشین بە ســـەروەقت جـــەرگـــەی مـــوریدان
شین بە دمـــــاوە خـــــاتر پەرێشـــــان
ھەر چل مـــــوریدان روو نیـــــا بە راە
یەلغـــــارشـــــان کـــــەرد تا یانەی ئەڵڵا
ھەرکەس جە صەنعان مەپەرسا خەبەر
جە گـــومـــڕاھیی ئەو مـــەواتن یەکـــســـەر
واتن: بە تاقـــیی عـــەشـــقش ھا نەســـەر
عـــیـــلاجش نیـــیـــەن پەی دین دڵبـــەر
مـــەگـــەر لوطف حـــەق بیـــاوەش وە داد
وەرنە عـــیلم شـــێخ گـــشت لوا وە باد
شـــەخصێ بزورگی صـــاحیب کـــەرامـــات
حـــەل مـــبی جـــە لاش ھەزار مـــوشکلات
خـــەلیـــفـــەی بزورگ شـــێخ صـــەنعـــان بی

صاحیب عیلم و فەضل عالیی مەکان بی
چەند ســـاڵ لوا بی بەزم ســـەیاحـــیی
بێـــخـــەبەر جـــە کـــار کـــردەی ئیـــلاھیی
ناگـــا، جە تەقـــدیر راش کەفت نە حـــیـــجاز
مـــوریدان تەمـــام لوان وە پێـــشـــواز
ئەحـــواڵ صـــەنعـــان پەرســـا جـــە یاران
جـــە دیدەی یاران ئەســـرین مـــواران
تا یاوان بە شـــار کـــەعـــبـــەی مـــوعـــەظەم (٣٣ /ف)
وضـــــوو تازە کـــــەرد بە ئاب زەمـــــزەم
روو کـــەرد نە حـــەرەم ســـەتتـــار ســـرپۆش
کـــەردش ســـتـــایش پادشـــای غـــەفـــفـــار (!)
روو مـــاڵا نە خـــاک کـــەردش مـــوناجـــات
لاڵا نە دەرگـــای (قـــاضی الحـــاجـــات)
واتش: یـــا کـــــەریم کـــــەرەمـــــدارەنی
ئاگـــاە جـــە بەندەی شـــەرمـــەســـارەنی
یـــا حـــەق باجـــەتی حـــەزرەتی رەســـوول
ئیـــســـتـــیـــدعـــای بەندە بکەرە قـــەبوول
صـــەنعـــان خـــەلاص بۆ جـــەی مـــاجـــەراوە
جـــــە گـــــومـــــڕاھیی وێش لوان بە راوە
ئێـــــــدش وات لاڵا تا بە خـــــــۆرئـــــاوا
دۆعـــــاش بە ھەدەف ئیـــــجـــــابەت یاوا
فـــاریغ بی جـــە ھۆش جـــە ســـوجـــدە بەردەن
زاناش بەصـــــەریح یە خـــــاوش بەردەن
واتن: بێـــدار بە ئەی یار خـــەمـــخـــوار
دۆعـــات قـــەبوولڵ کـــەرد ســـیـــرپۆش ســـەتتـــار
ھۆرێـــزا بشـــــــۆ تـــا بە شـــــــار رۆم
بیـــاوە بە داد شـــێخ ئەخـــتـــەر شـــووم
عـــابیـــد ئێـــد ئەژنی لەرزا ســـتـــێـــزا
جـــە خـــاو شـــیـــرین دەر ســـاعـــەت خـــێـــزا
وات بـــە مـــــــوریـــدان: بشـــین بـــە راوە
ئینشـــــاڵڵا کـــــەرین پشت بە خـــــوداوە

به تەوفـــیق حـــەق بینای بان ســـەر
جـه [کـوزەی فـرقـان!] مـاوەرووش وەبەر
یاران واتشـــان: بەندە فـــەرمـــانیم
بەندەی کـەمـتـەرین شـێخ صـەنعـانیم
جه کەعبەی شەریف خواهیی کەرد هیمەت
چـەنـی مـــــوریـدان روو بـه راه ئـاوەرد
چەند شـەو تا به رۆ کـەردشـان یەلغـار
تا یاوان وه پای قـــەلاچەی کـــوفـــفـــار(٣٤/ف)
یـاوان بـەو مـــــەسکـەن نشین وه زەمین
کـەردەن سـتـایش جـیـهـان ئافـەرین
دیشـــان شـێخ چەنی بەســـتـــه زبانان
ویلّ - وێلّ مـەگـێـلّـۆ چەنی شـوانان
خـــەرقـــەی روهبـــانان کـــەردەنش نه وەر
مکەرۆ زاریی جـــه عـــەشق دلّبـــەر
زوننارش بەســتـەن چەنی کـەشـیـشـان
رەنگ زەرد و زایف خـــاتر پەرێشـــان
شین به نەزد ئەو مـــوریدان یەکـــســـەر
ســـــەلام دان وەنەش مـــــدران وەراوەر
نه دەور صـــەنعـــان گـــردین بەستن کـــۆ
خـــێـــزا جـــه یاران زایەلّەی بێـــشـــۆ
خـــەلیـــفـــه واتش: ئەی شـــێخ کـــاملّ
پەی چی کـــەفـــتـــەنی نه فکر باطلّ؟
پەی چێش دین حەق وەرمدەی جه دەست؟
قـائیل بیت به دین تەرسـای بتـپـەرست؟
جه کەعبەی شەریف جه چەشمەی زەمزەم
ئامـــای بەی ولّات پەی دین مـــەریەم!
کـۆ ذیکر تەوحـیـد؟ کـۆ تەسبـیـحـاتت؟
کـــۆ یاهوو یاهووی وەقت صـــەلەواتت؟
کـــۆ (الله، الله) ســـۆز و نیـــازت؟
کـــۆ داد و تەکـــبـــیـــر وادەی نمازت؟
کـــۆ دەنگ ئەوراد هەردە جـــارانت؟

کـــۆ دەست دۆعـــا و چەنی یـارانت؟
خـەوف عـەرەصـات مـەردەن نیـەن پێت؟
ئەی شـــێخ کـــاملّ فکر کـــەر پەی وێت
دنیـــا بێـــوەفـــان ســـوود نەدارۆ پێت؟
خـەوف جه حـەق بکەر مـەردەن ها نەرێت
چه نیـــســـبـــەت دارۆ به تۆ عـــەشق یار؟
عـــەیبـــەن پەرێ تۆ ئەی شـــێخ ســـالار
عـــەشـــقێ خـــاصـــەن نه دەروونت بۆ
جـــه هەردوو دنیـــا رەهنمـــوونت بۆ
نه عـەشق تەرسـای مـەست مـەیپـەرست(٣٥/ف)
پەرێ دین یار بەر بشـــۆ جـــه دەست
صـەنعـان ئێـد ئەژنی دەروونش جـۆشـا
چون سـەیل وەهار جـۆشـا و خـورۆشـا
وات: ئەی راویار هـەرزەی هـەرزەگـــۆ
هەی هوو من جـه کـۆ دینی تۆ جـه کـۆ؟
دین و ئیـــمـــانم دین دلّبـــەرەن
چه پەروام جـه خـەوف رۆز مـەحـشـەرەن؟
وەس عـــەزابم دەر بەشق خـــودای وێت
بشـــۆ نه رای وێت، خـــەیر بەیۆ نه رێت
مـــەعلوومـــەن خـــۆ تۆ ئەحـــوالّ نەزانی
ئەفـسـانەی بێـســوود پەی کێ مـوانی؟
ئیـــمـــان یەکێ بی وه بت ســـپـــەردم
من جـــه خـــوداوەند عـــالـەم ویەردم
صوب نالّەی ناقووس کەلّیسا و کەنیشت
خـاصـتـرەن جه دین مـوسـولّمـانان گشت
جـــامێ بادەی ناب جـــه دەست دلّبـــەر
خـاصـتـرەن جـه لام جـه ئاب کـەوثەر
تایێ جـــه کـــلاّف ئەشـــەد بۆی تەرســـا
خـاصـتـرەن جه لام جه خـەرقـەی عـیـسـا
من تەرسـام عـیـشق نه دەروون کـەفـتـەن
مـــاچیی دەروونم بلّـــێـــســـەی نەفـــتـــەن

هەرکـــەس عـــەشق یار نەدارۆ نەســـەر
مـــاچیی کـــۆرێوەن جـــە کـــۆران بەتەر
ســـەرم ئاشـــوفـــتـــەی عـــەشق دڵبـــەرەن
جـــە پەروام جـــە دین خـــودای ئەکـــبـــەرەن
من پەرێ شـــێـــوەی مـــەست رووی جـــانان
بێـــزارم جـــە دین گـــشت مـــوســـوڵـــمـــانان
تا چەنی خـــووگـــان نەگـــێـــلـــۆ بە زار
کـــەی مـــەبۆ نەصـــیب مـــاه جـــیـــهـــاندار؟
تاکـــە نەکـــێـــشـــۆ جـــەفـــای رۆزگـــار
کـــەی مـــەبۆ نەصـــیب ئەو خـــاڵ روخـــســـار
تا نەبۆ جـــە دین صـــەمـــەد هەراســـان
کـــەی مـــەیۆم بە دەست صـــەنەم بە ئاســـان؟
دیـــارەن هـــەرزەی هـــەرزەکـــــــــــارانـــی
بێ خـــــەبەر جـــــە حـــــاڵ دەردەدارانی
تا حـــاڵ جـــەفـــای عـــەشق پەنەت نەیاوان(٣٦/ف)
ئـــەحـــــــــــوالڵ نـــەزانـــی، نـــەداری تـــاوان
ئێـــدش وات ئەســـرین رێزا جـــە ســـەردا
روو کـــەرد چەنی خـــووگ بەو دەشت و دەردا
مـــــــوریـــدان دیـــشـــــــان نمـــەیـــۆ نـــە رام
[نن کـــردن بدف!] تیـــر و تانەی عـــام
واتن: ســـەعـــیـــمـــان گـــردین بی باطیل
مـــەر ذات بێ مـــیـــثل دانای (لم یزل)
شـــامـــیـــل بۆ پەرێش لوتف ســـوبحـــانیی
بەرشـــۆ نە تۆڕدام راگـــەی شـــەیتـــانیی
وەرنە راگـــەی چەفت گـــەرتەنەش نەوەر
وەرگـــەردش نـــیـــیـــەن جـــە دین دڵبـــەر
یـــەکـــێ وات یـــاران بـــشـــین بـــەراوە
دیســـــان روو بکەین بە شـــــا راگـــــاوە
یەکێ وات: مـــەشـــۆن تا بە شـــار هیند
یەکێ وات: مـــەشـــۆن تا بە شـــار ســـەند
یـــەکـــێ وات: بـــە ذات دەهـــەنـــدەی داوەر

راگـــەی شـــار رۆم مـــەگـــیـــرۆ و نەوەر
یەکێ وات: بە لوتف پادشـــای ســـوبحـــان
مـــەشـــوون وە پابووس ئاغـــەی خـــوراســـان
یەکێ وات: جـــە تاو تاســـەی [منامین!]
مـــبـــۆ من بشـــوون بە شـــار غـــەزنەین
یەکێ وات: یاران ئەمـــجـــار بە تاقـــیی
مـــەشـــوون وە راگـــەی شـــیـــروان شـــمـــاقـــیی
یەکێ وات: جـــە تاو تانەی کـــەشـــیـــشـــان
مـــدارام نـــیـــیـــەن تا بە کـــرمـــاشـــان
یەکێ وات: مـــەشـــوون تا، بە شـــار فـــارس
نەوینۆ بە چەم ئەی قـــســـــە و ئەی باس
یەکێ وات: مـــەشـــوون تا بە ئەصـــفـــەهان
پەنا مـــــەبەروون بە ذات ســـــوبحـــــان
یەکێ وات: مـــەشـــوون تا شـــار بەغـــداد
چۆگـــە مـــەنـــیـــشـــوون هەرچە بادا باد
یەکێ وات: جـــە دەست شـــێخ مـــوشـــەوەش
من مـــەشـــوون بەشـــار حـــەبەشی حـــەبەش
یەکێ وات: یاران ئەمـــجـــار بە ضـــەروور(٣٧/ف)
مـــــەبۆ من بشـــــوون پەرێ نەیشـــــابوور
یەکێ وات: مەشوون من پەی (سەوزەوار!)
جـــە تاو تانەی ئەی قـــەوم کـــوفـــفـــار
(القـــصـــــە) یاران هەر یەک بە شـــارێ
هەر یەک پەی وێشـــان کـــەردەن ئیـــقـــرارێ
خـــــەلیـــــفـــــە واتش: ئینە چە فکرەن؟
هـــۆرێـــزەن وە پـــا یـــە وادەی ذیـــکـــرەن
وضـــــــوو تـــازە کـــــــەن بـــە ئـــاب زوڵاڵ
بـــکـــەریـــن نـــمـــای حـــــــــــــەیـــی لایـــەزال
ئەوســـــا بکەرین تەوحـــیـــــدێ پەرێش
بەڵکم ببـــــۆ رام شـــــێخ دەروون رێش
بەڵکم جـــە ئەلطاف جـــیـــهـــان ئافـــەرین
صـــەنعـــان باوەرمێ هەم نە راگـــەی دین

یاران واتشـــــان: هەر ئێـــــدەن ســـــەلا
پـەنـا بـبـــــــــــەریم بـە ذات ئـەڵـلا
نیـشـتـەن وە پای ذیکر جەرگەی مـوریدان
کـەردەن سـتـایش پادشـای جـیـهـان
جـــە نالەی یاهووی یاهوو یا مـــەنهـــوو
گڕە کەفت نە جەرگ صەحرا و کەش و کۆ
مـەلان جـە سـەمـا گـشت ئامـان بە وار
مـەدهۆش بین جـە ذیکر پادشـای قـەههـار
هەم جـــــــانـەوەران نـەو دەشت و دەردا
خـورۆشـان بە تاو ئامـان جـە سـەردا
تـا یاوان وە لای کـــــۆڕەی مـــــوریدان
(صـــدق) مـــەواتن بە ذات ســـوبحـــان
خـووگـان سـتـێـزان بە یەلغـار ئامـان
سـەرسـام بین جـە نام پادشـای جـیـهـان
لەرزان جـــە هەیبـــەت کـــۆڕەی ذیکرەوە
چەم نیـــــان وە هەم شین وە فـــــیکرەوە
صـەنعـان ئێـدش دی دڵ ئاوەرد بە جـۆش
سـەر نیـا وە بان عـەصـا شی جـە هۆش
چون ئامـــــا بە هۆش بـانـگش نـەوەردا
خـــاک رووی زەمین مـــەکـــەرد بەســـەردا
زار زار مگروا جـــە شـــەرمـــەســـاریی
دەست بەرد پەی حاجەت بە دەرگـای باریی
مـەواتش: یا رەب تۆبە و ئیـسـتـیـغـفـار
بویەر جـە تەقـصـیـر بەندەی شـەرمـەسـار(۳۸/ف)
جـە خـواجـە کـەرەم جـە بەندە تەقـصـیـر
عـــەفـــوکـــەر هەر تۆن پادشـــای کـــەبیـــر
سـیـوای تۆ کـیـیـەن کـەرەم بێـشـومـار؟
بـبـەخـشـە گـونای بەندەی شـەرمـەسـار
پەی چێش کـە مـەعـبـوود کـەرەمـدارەنی
ئاگـــــاه جـــــە دەروون گـــــونـەهکارەنی؟
بـا رەحـــــــمت بـەیـۆ بـەی حـــــــاڵـەتـەوە

بەی سککەی سـەفـیـد خـەجـاڵەتەوە
ئێـــدش وات، زوننار جـــە بەر کـــەندەوە
هەر تا دەسـتش گـرت تەسـبـیح شـەندەوە
روو مـــاڵا نە خـــاک لوا بە ســـوجـــوود
مگروا بە زار نە دەرگـــای مـــەعـــبـــوود
نیـــــدایێ ئامـــــا نە دەرگـــــای بـاریی
واتش: ئەی صـــەنعـــان مـــەکـــەرە زاریی
مـــەلایک ئامـــان تەمـــام بە خـــورۆش
واتن: عـەفـوت کـەرد سـەتتـار سیـرِ پۆش
صـــــەنعـــــان ئێـــــد ئەژنی هۆڕێزا وە پا
وات بـە مـــــوریدان بـا بشـــــمێ وە راه
ڕوو هەر نە دەرگـــای بێنیـــاز کـــەریم
شـــوکـــر و ســـتـــایش بە جـــا باوەریم
خـەلیـفـە و مـورید شـوکـرانە کـەردەن
دیســـان روو بە رەب کـــەعـــبـــە ئاوەردەن
روهبـــانان خـــەبەر پەی تەرســـا بەردەن
واتن: شـێخ صـەنعـان روو بە راه کـەردەن
لەرزا جـــە هەیبـــەت، ســـۆزا وێنەی تـوور
جـە شـەوق لیـقـای پادشـای غـەفـوور
جـــە گـــومـــڕاهیی وێش لەرزا ســـتـــێـــزا
ئەســـــرین چون دانەی مـــــرواریی ڕێزا
جـــام [باذباب!] جـــە دەست شـــەندەوە
کـــۆڕپە حـەیتـاران یەک یەک کـەندەوە
ڕێحـــــان کـــــەردەبی وە پەرچین گـــــوڵ
پەیا پەی مـــەکـــەند وە بێ تەحـــەمول
واتش بـە دایـە مـــــــاه بـێ ئەنـدێش:
چێش کـەروو چەنی صـەنعـان دڵڕێش؟
مـــــاچان: هەم لوان بەدین وێشـــــان(۳۹/ف)
مـەعلوومـەن جـە من دەروونش ئێـشـان
پەی من بێـــزاریی جـــە دین رەســـووڵ
پەی من چەند ساڵەن خاچ کـەرد قـەبووڵ

پەی من سـەجـدەش وە بت بەردەوە
پەی من تەرک مـاڵ کـەعـبـە کـەردەوە
پەی من بێـزار بی جـە دین وێشـان
پەی من چەند عەزاب سیاسەت کێشان
پەی من چەنی خـووگ کـەردش شـوانیی
پەی من پۆشـانش خـەرقـەی روهبـانیی
پەی من بی جـە گـیـان شـرین ویەردەن
پەی من چەند جـەفـای بێـسـوودش بەردەن
شی بەڕاگـەی حـەق نەدارۆ عـیـلاج
مـەشـوون بە دمـاش بێـزارم جـە خـاج
من جـە بتـخـانان گـەوران مـەویەروو
روو نە ئاسـتـانەی کـەعـبـە مـەکـەروو
بەڵکم بە حـاجـەت رەسـووڵ سـەروەر
بویەرۆ تەقـصـیـر خـودای بان سـەر
مەعـبـوود ئەو کـەسـەن [کم کـردەء راهن!]
ببـەخـشـۆ گـونام لوتف ئیـلاهەن
بت پارچەی [جمهور!] چێش مەیۆ جە دەست؟
صـەد لەعنەت بە دین تەرسـای بتـپـەرست
مـەشوون تا بە سـەیر سـەرچەشمـەی زەمزەم
بەڵـکم چەنـی ئـەو بیـاویم بـە هـەم
ئێـد وات و خـێـزا وێنەی سـەوڵ تەڕ
روو نـیـا نـە رای بیـابان و بـەڕ
دایە و کـەشـیـشـان کـەفتن نە دمـاش
بە ئیـعـزازەوە مـەکـەردەن سـەناش
دایە وات پـەنـەش: ئـەی مـاه تـابان
ئـیـنـە چە فـکـرەن بـە خـاتـر یـاوان؟
تۆ دین عـیـسـا وەرمـەدەی جـە دەست
مـەشـیی نە راگـەی دین حـەقـپـەرست!
عـەیبـەن پەرێ تۆ هومـەیلای پەریی
پەرێ راگـەی حـەق جـە دین بویەریی
ئـەرێ نـەونـەمـام نـازدار بـاوان

مـەر حـەیات نـیـیـەن تۆ جـە بتـخـانان؟
مـەر غـەریبـیی تۆ چە کـەڵـیـسـا (٤٠/ف)
بەرمـەشی جـە دین ئەنفـاس عـیـسـا ؟
مـەکـەر فـەرامـۆش شـیـر سـەفـیـدم
هەنی کێ مـەبۆ نە جـای ئومـێـدم؟
رەنج صـەد سـاڵـەم مـەدەرە وە باد
حـەقـسـای مـادەر باوەرە وە یاد
واتـش بـە دایـە: وەسـدەر ئـازارم
جـە دین تەرسـا خـەیلێ بێـزارم
ئیـمـشـەو من رەسـوول ئامـا نەخـاوم
ڕۆشـەن بی جـە نـوور رۆشنیی چاوم
جـە یانەی تاریک من ئامـام وەبەر
قـایل بیم بە ذات خـودای بان سـەر
مـەبۆ حـەرف مـن بکەری قـەبوول
گـشت بشین بە دین حـەزرەت رەسـوول
ئێـدش وات ئامـا تـا بە لای یاران
مـەڕێزا ئـەسـرین بە چەم چون واران
کـەفت نە دەست و پای شـێخ ئەندووهبـار
واتش: ئامـانەن زینهـار صـەد زینهـار
بـۆ بـە عـەشـق نـام دەهـەندەی داوەر
بێـزارم جـە بت، مـوسـوڵمـانم کـەر
صـەنعـان ئێـد ئەژنی خـەیلێ بی وەشـحـاڵ
رووکـەرد وە بـارگـەی بەرز لایەزال
وات: شـوکـرم بە تۆن پادشـای غـەفـفـار
تۆ بەخشـای گـونای بەندەی شـەرمـەسـار
وەخـتێ رەزات بـۆ حـەیی لایەنـام
تەرسـا مـاوەری بە دین ئیـسـلام
گـشت کـردەی وێتـەن ذات سـوبحـانیی
بە صـەنعـان مـدەی خـەرقـەی روهبـانیی
جـە مـەغـروورییی بی ئەی بەندەی بەدبەخت
کـەفـتـە بی نە رای مـەینەتان سـەخت

شـەیتـان جـە رام بەرد شـیم بە هەردەوە
شـیـشـەی بەدنامـیم دا بە بەردەوە
... چێـشـەن جـە کـۆن تـاوانم(٤١/ف)
کـەردی وە چووپان جـەرگـەی خـووگـانم
کـەشـیـشـان دەرلاد حـازر بین جـە لاش
هەر یەک جـە لایێ مـەکـەردەن سـەناش
بەردشـان بە شـار تا قـەصـر زەڕگـار
بت و بتـخـانان کـەردن یەخـتـەسـار
دڵبـەر چەنی قـەوم خـوێش و دڵدارش
ئەهل و ئەحـشـامش، ناحـیـەی شـارش
یەکـتـای لامـەکـان کـەردشـان قـەبووڵ
ئیـمـان ئاوەردن بە دین رەسـوول
حـەقـا کـە مـەعـبـوود هەم بێـبـاکـەنی
ئیـجـاد کـونەندەی نۆ ئەفـلاکـەنی
بە ئایین و دین شـەرع پێـغـەمـەر
بەسـتـشـان نیکاح مـاه مـونەوەر
یاران بە دڵشـاد مـەکـەردشـان جـەخت
کـەردن تەدارەک تا بە چەندێ وەخت
ئەسـاسـەی شـادیی کـەردشـان تەیار
ئامـان خـەلایق بە قـەصـر زەڕکـار
سـۆز مـەقـامـات سـاز خـۆش ئاهەنگ
رەقص رەقـاصـان شەیدای شـۆخ و شـەنگ
نازک مـەهوەشـان بێ پەروا جـە غـەم
دەست چۆپیـشـان دان بە دەست هەم
مـەگـێـلان بە ناز چون ئاهووی خـوتەن
منمـانان جـە تەرح گـوڵغـونچـەی چەمـەن
سـە شـەبانە رۆ شـادیی نە کـار بی
یەک شـەب جـە ئەلطاف لوطف ئەڵلا بی
صـەنعـانشـان بەرد وە قـەصـر دڵبـەر
هۆڕێـزا وە پا خـورشـیـد خـاوەر
داخڵ بی نە بورج مـاه و مـوشـتـەریی

لـوا پـەی پـابـۆس پـەریـزای پـەریـی
سـەلام کـەرد وەنەش نیـشـتن وە زەمین
کـەردن شـوکـرانەی (رب العـالمین)
صـەنعـان جـەو دەمـدا کـوورەش بە تـاو بی
بێ صـەبر و ئارام بێ خـورد و خـوا بی(١)
گـەنجـوور خـەزانەی گـەنجش دا بەدەست(٤٢/ف)
وێنەی نەقش سم غـەزالەی سـەرمـەست
کلیـد بەرئاوەرد شـەند وە قـوفڵ زەڕ
[پیـدا کـرد جـە!] کـان یاقـووت ئەحـمـەر
بە دڵـواز وێش دەست بەرد پەرێ خـاج
رەوان بی عـەقـیق یەمـەن نە رووی عـاج
[قـدرەء نقـرەء!] خـام کـریا زەڕ ئەفـشـان
کلیـد بەرئاوەرد جـە گـەنج پەنهـان
مـەدهۆش بی کلیـد جـە گـەنج گـوهەر
چون مـەسـتـان مـەست بەر ئاوەرد وەبەر
صـەنعـان عـەمـامـەش بەسـەر نیـاوە
بەنـد پەردەی گـەنج بە هەم دریـاوە
فـاریغ بی نە عـەیش شی نە جـامـەی خـەو
سـاکین بی جـە دەست شـەونالین شـەو
جـە لوطف بێـچـوون حـەیی لایەنام
صـەنعـان چەنی یار هەم یاوا بە کـام

(١) لێرەدا (خوا) نووسراوە، بەڵام ئەگەر (خاو) بێ باشترە.

حیکایەتی فەقێ و جۆڵا

لە سەرەتای خوێندنم لە حوجرەدا چەند جار گوێم لە هاوەڵانم بووە بەیتێک شیعریان بەم شێوەیە:

دایە مەمدە بە جۆڵا

... زلە و ناقۆڵا!

دایە بمدە بە فەقێ

... تیژە و دەچەقێ!

دەخوێندەوە، ئەم وشانە وەک گەڵێ شتی دی لە مێشکمدا چەسپیی و، ئیتر نەمدەزانی ئەم بەیتە لە چیەوە هاتووە و لە چی وەرگیراوە. ساڵ هاتوچوو و پتر لە ٣٠ ساڵ بەسەر ئەو باسەدا رابورد، تا ئەمساڵ دەستخەتی (عەبدولفەتاح)م کە بابەتگەلی جۆراوجۆری تێدایە، دەستکەوت لەناو ئەو بابەتە نەوازانەدا بابەتێک سەرنجی راکێشام، کە لە کۆتاییدا نووسراوە (تمت شد حکایت فقه و جولا) واتە: حیکایەتی فەقی و جۆڵا تەواو بوو.

کە ئەم ناونیشانەم خوێندەوە و هەندێکم لە شیعرەکان تاوتوێ کرد، ئەو بەیتەم بیرکەوتەوە کە لە سەرەتای خوێندنمدا – وەک گوتم – بەر بای گوێم کەتبوو و لە مێشکمدا مابووەوە. دیارە ئەم بابەتەیش – بەپێی ئاگاداری من – نەوازدیە و تا ئێستە لە سەرچاوەکانی دەست پێگەیشتووی ئێمەدا ناوی نەهاتووە و، باسی نەکراوە. بۆیە ئەم هەلەم بۆ خواست و، گوتم با هەر چۆن هەیە باسەکە بەگوێی مێژووی ئەدەبی کوردیی و ئەدەبی حوجرە و فەقێدا بدەم.

بە داخەوە ئەم حیکایەتە بەر کۆتایی دەستخەتەکە کەوتووە و، بەشێکی پواو و کووژاوە و، پەرپووتە و، زۆر بە زەحمەت ئەمەم لێ هەڵکڕاند کە لێرەدا دەیخەمە روو.

هەر بەهۆی ئەوەیشەوە کە سەرەتاکەی ئاوایە ئەگەر بمانەوێ کەمێک بەشوێن لایەنەکانی دیکەی حیکایەتەکەدا بچین. وەک ئەوەی بزانین کەی دانراوە؟ کێ داینناوە؟ لە چ ناوچەیەکدا بووە؟ چەند بەیت بووە؟ رووداوەکە راست و واقیعیی بووە یان نا... و؟ چەند پرسیاری دیکەیش ئەوا بەداخەوە وەڵامی روون و دروستمان لە دەستدا نابێت. ئەوەندە هەیە – وەک لە کۆتایی حیکایەتەکەدا هاتووە – کە جۆڵای هەژاری شکستخواردوو چەند گەز قوماش زیان دەکات و زیانەکەی بە (تومان) لە یەک دەدرێتەوە و، کەمێکیش زاراوەی دەقی حیکایەتەکە پاڵپشتی دەکات... دەتوانین بۆ ئەوە بچین حیکایەتەکە لە کوردستانی ئێراندا رووبداوە، یان نووسراوە.

دوای ئەمانەیش کە لایەک بەلای رواڵەتی دەقەکەدا بکەینەوە دەبینین شێوەیەکی تایبەتی لە ئەدەبی گفتوگۆ و حیواری لە خۆ گرتووە و، زۆر سانا و بێ ئەرک و زەحمەت کیژ و فەقێ بەزمانێکی رەسای رەسەن لە تەک یەکدا دەدوێن.

ئەگەر ئاورێکی دیکەیش بەلای کاکی فەقێدا بدەینەوە ئەوا تێدەگەین بێ پەنابردنە بەر دەستبرین و فریودان و هەڵخەڵەتاندن و، بەقسەی لووس و بریقەدار لە خشتەبردن، لەگەڵ کیژدا دەدوێت و، بەو کەرەسە و توانای لە دەستی دایە خۆی دەناسێنێت و، بەو رێبازەی کە گرتوویەتی کە رێبازی ئایینی

ئیسلام و بیرکردنەوە لە پاشەڕۆژ و، دەنگی یاسین و قورئانە، کیژ وریا دەکاتەوە و دەیهێنێتەوە بیروهۆشی خۆی و، هەر بەو کەرەستانەیش دڵی بەلای خۆیدا رادەکێشێ و دەیکا بە یاری خۆی. واتە دڵداریی و بە یاربوونەکەیش لە رێگەلادانی تێدا نییە و دڵدارییەکی بێگەرد و پیرۆز بووە.

سەرەتای حیکایەتەکە

(٢٠٤/ف)

گوێ لە من ئەی برادەر بدەر
بە ئەمری خالیقی داوەر
خودا وای... بو موقەددەر

***

موقەددەری خودای وا بوو
فەقێیێکی لە دێدا بوو
کیژێکی دۆستی جۆڵا بوو

***

رۆژێکی بە وەقتی سەحەر
فەقێ لە ماڵان کەوتە دەر
دۆستی جۆڵای کەوتە ئەبەر
پێکو رۆیین بە قسە و خەبەر

***

فەقێ دەڵێ: [ناسبە!] پانی
جارێک وەرە [هورەبانی!]
گوێ بدێرە دەنگی قورئانی

***

کیژ دەڵێ: فەقێ [صحبە وسیە!]
[کردن امن کزیک هیە!]
دەچم لە دوو دەنگی دەفییە

***

فەقێ دەڵێ: ئەی دلبەری
بەژنت نەمامی عەرعەری
بڕوانە ئیبنو حەجەری

***

کیژ دەڵێ: فەقێ ناکەم حەقێ
نە مەلام دەوێ نە فەقێ
دەچم لە دووی شەقە شەقێ

***

فەقێ دەڵێ: بەژن و باڵای تۆم ساوایە
زوڵفت هاتوونە سەمایە
تێکەڵ بوون گوڵ و واڵایە
مەچو گوێ بدێرە مەتاڵایە

***

کیژ دەڵێ: فەقێ دڵ وا ناڵێ
لە زگم دەرچوو غەمی ساڵێ
دەچم دەڕوانمە پێچاڵێ

***

فەقێ دەڵێ: سنگ مەرمەڕی
بەژنی تۆم هاتنە شەڕی(٢٠٣/ف)
[بو!] گوێ بدێرە [محّری!](١)
کیژ دەڵێ: فەقێ مەکە [قصدی!]
دا بزانم تۆ چیت لە دەست دی؟
[دەچم دەڕوانمە سر بستی!]

***

فەقێ دەڵێ: گەردن ماری
بەژنەکەت خەڵف سپیداری
[... کوی بدیرە انواری!]

***

کیژ دەڵێ: فەقێ مەکە [سرودوان!]
... شێت و جادوان
دەچم دەڕوانم لو لوان

***

فەقێ دەڵێ: ئەی کرمانجی
وەک دوڕ و گەوهەر ڕەواجی

(١) ڕەنگە مەبەستی (موحەڕڕەر) بێت کە کتێبێکی شەرعە.

[مچو کوی بدیز من هاجی!]

***

کیژ دەڵێ: فەقێ مەکە هەموو خەیاڵی
بەس لێم بگرە ڕێگەی ساڵی
دەچم دەڕوانمە [پێ و پاڵی!]

***

فەقێ دەڵێ: ئەی فەصیحی
خاڵت مەوادی تەسبیحی
مەچۆ گوێ بدێرە مەصفەحی

***

کیژ دەڵێ: فەقێ [دنکم کوکی!]
[سر دپی چم دسر دکی!]
دەچم دەڕوانمە [پردەکی!]

***

فەقێ دەڵێ: ئەی چاوازی
گەردەنت وەک تاوس و خوازی
تۆ گوێ بدێرە شەرحی ئیجازی

***

کیژ دەڵێ: فەقێ خۆش دەماغی
بەژنت چناری ناو باغی
دەچم دەڕوانمە چل جاغی

***

فەقێ دەڵێ: فایدە نادا
....
دۆست جۆڵای بێ مورادا
کیژ وەکی فەقێ نابێ گوشادا

***

کیژ دەڵێ: فەقێ چت نەزانی
ئەتۆ زل و گرانجانی
چونکە بێ کارە نەزانی
ماڵ وە ماڵ دەچی بۆ نانی

***

فـــــــەقێ دەڵێ: چە جـــــــۆڵایە
چـــاوی هـــەر لـــە بـــۆ هـــەودایـــە
... رزقـی [هـرا!] لـەکـن خـــــــودایە

***

کـــیـــژ دەڵێ: فـــەقێ چی فـــەقـــیـــە
هـەمـــــــوو رۆژێ لـە خـــــــوێـندیە
کـــــاڵانە چاوی ئەســـــپـــــیـــــە
مـــوحـــتـــاجی کـــاســـەیە ناو دێیـــە

***

فـــــــــــەقـــێ دەڵـــێ: رەنـــدە ژنـــی
جـــــــۆڵا چاکـــــــە بـــۆ مـــــــردنی
چـــــاوی وا لـــــە دەســـــت ژنـــــی

***

کـیـژ دەڵـێ: فـەقـێ مـەلا نـیـیـە لە بن باتێ
چاویـان لـە دەسـت جـــــەمـــــاتـێ
بـۆ خـــــاتری دوو ربـە زەکـــــاتـێ
فـــــــەقـــێ دەڵـــێ: وا مـــــــەزانـە
تـەرتیـــــبی عـــــیـلم و ئەرکـــــانـە
پیـــشـــەی مـــەلا و فـــەقـــێـــیـــانـە
کـــیـــژ دەڵـــێ: مـــەکـــە گـــوفـــتـــاران(٢٠١/ف)
پـارچەی قـــــومـــــاشی شـــــاران
ئـەتـڵـــــــەسـی دووکـــــانـداران
پیـــشـــەی جـــۆڵا و صنعـــەتکاران
فـــــــەقـــێ دەڵـــێ: چاو شـــــەهێـنـی
ئـەو دنـیـــــــای تـۆ دەیـبـــــــیـنـی
تـا ســـــەر بـە کـــــەس نـامـــــێـنـی
دەمـــری کـــێت لەســـەر دەخـــوێنی؟!
فـــــــەقـــێ دەڵـــێ: ئـەی دڵـبـــــــەری
ئـیـــــزرائـیـلت دێـتـــــە ســـــەری
چاوت دەچـتـــــە پـشـــــتـی ســـــەری
یـاســـــیـنـت دەبـێـت رێـبـــــــەری

فـــەقـێ دەڵـــێ: رۆژێکی کـــە تەنگان دەبی
[شـــــوخـــــەدا برد ســـــرکـــــانـی!]
مـــــــەلا بـۆم بـکـە نـوشـــــتـــــــەی
نەمـــــرم ئەزم فـــــەقـــێ فـــــەقـــیـــــر
لـیـم حـــــەرام بـێ [بـتـــــو!] تەدبـیـــــر
تا هەر وەکی باز نەدکـــەم نەخـــچـیـــر
چی بـوو لـە فـــــــەقـــــــێی پڕ هـونـەر
دەرس ســـاتی تەرک کـــەرد یەکـــســـەر
دۆســـــتی جـــۆڵای لـەســـەری برد دەر
کـــیـــژ بە خـــالق رۆژ و شـــــەوێ
جـــــۆڵام نـاوێ فـــــەقـــــێم دەوێ
بـۆچی من شـــــێـــــتم یـا پاک دیـنـم
دەنـگـی قـــــورئـانـت بـەرســـــیـنـم
جـــۆڵای هەرگـــیـــز نـاحـــوبـبـــێـنم
کـــیـــژ و فـــــەقـــێ لـێـک بـوون بـەیـار
ڕایـانـبـــــــــواردن رۆزگـــــــــار
کـــــــە وای زانـی جـــــــۆڵای هـەژار
بـە چـاوانـیـــــا ئـاو هـاتـە خـــــوار
وەکـــــوو ســـــــێـــــــلاتی بـەهـار
لـێ شـــــێـــــوا بـوو رایـەڵ و شـــــار
صـــەد گـــەز شـــاڵی لە بو خـــەســـار
بە چەند تـومـــــان بو گـــــرفـــــتـــــار
تمت شـــد حکایەت جـــولا و فـــقـــــە

نەنە شێخە

لە کەشکۆڵەکەی (مامۆستا مەلا ئیسماعیلی سپیدارەیی)دا پارچەیەک شیعری شێوەی گۆرانیی هەیە لەسەر شێوەی (تەرجیعبەند) لە سەری نووسراوە (شێخە) و هەندێ جار (نەنە شێخە) و هەندێ جاریش لەپاڵ ئەو ناوانەدا نووسراوە: (بیان درّوات ننە شیخە).

دوای ئەوەی ئەم پارچە شیعرەم دی بە سەرچاوەکانی لای خۆمدا گەڕام، لە هیچ کام لەو سەرچاوانەدا ئەم ناوەم نەبینی، بۆیە شیعرەکان چۆن نووسراون و چۆنم بۆ خوێنرانەوە وەهام هێنانەوە سەر رێنووسی کوردیی و، لەم دەرفەتەدا بلاویان دەکەمەوە، بەڵکو شتی زیاتریان دەربارە بزانین.

دەبێ ئەوەیش نەبۆیرین کە ئەم بابەتە لە شێوەی حیوار و گفتوگۆی نێوان دوو شاعیر دەچێت و یەکەمیان ناونیشانەکەی بە (شیخەوات) دەستپێدەکات و، دووەمیان بە (بیان درِوات ننەشیخە) وەڵامی دەداتەوە، یان هەر لە بابەتەکەی ئەودا کێبەرکێی لەتەکدا دەکات و ئەمیش هەمان ناوەرۆک بە شیعر دەڵێت بەڵام هیچ لە باس و بەسەرهاتی ئەم بابەتەم نەبیستووەو، یەکەمجارە- بەپێی ئاگاداریی من- ئەم باسە دێتە ناوان.

جا ئەگەر ئەم (شێخە) یان (نەنە شێخە) ئافرەت بێ، ئەوا پارچەیەک شیعری نایابی ئافرەتێکی کوردمان دەستدەکەوێ، کە تا ئێستە لە هیچ سەرچاوەیەکدا ناوی نەهاتووە.

ئەوەندە لەسەر شیعرەکان دەخەینە روو، کە شیعرەکان پیاهەڵدانی ئافرەتن و، لە شیعری پیاو دەچن و، مۆرک و شەقڵی شیعری ئافرەتیان پێوە نابینرێت.

-١-

(شیخەوات)

شیرین بوخاران..... (٩١/ف)
شازادەی بەڵخەن پادشای بوخاران
یا لەعل دانەی خەضرا نە داران
یا ئاسمان نەوەر [پیدا!] داران؟

-٢-

(بیان درِوات ننەشیخە)

شیرین بەهەشتەن
فریشتەی شەریف ماوای بەهەشتەن
یا مەلەک یا حوور زێبا سروشتەن
یا جە ئاسمان نوور پێدا وەشتەن؟

-٣-

(شیخەوات)

جەمین شوعلەی نوور دارای خاوەریی
زیاتر بەوی بیم بو نازکتەری
ئەبرۆ شای کەمان قەزای ئەخضەریی
مووژان پرشەی بەرق ئەنوەریی
یا جورعە جە ژار شای ماران چەشتەن
یا جە ئاسمان نوور پێدا وەشتەن؟

-٤-

(بیان درِوات ننەشیخە)

جەمین شەوق جام فەغفووری چینیی
نازکتەر جە گوڵ بەو نازەنینی
ئەبرۆ میرزا سەنج قەترانیی کۆنی
مووژان چون جەللاد تەڕدەست هوونی
یاخۆ زوحاکەن جە نوور بەرگەشتەن
یا جە سەماسیل نوور پێدا وەشتەن؟

-٥-

(شیخەوات)

جفتێ زەنگیی مار زەنەندەی زەنگیی
جفتێ ئەژدەهای جەهەندەی جەنگیی
جفتێ چەرخ حەی سیای سام سەنگیی
کەردەن وە پەرچین دانەی فەڕەنگیی
یاخۆ بێ خەوفەن جە زەنگیی ماران
یا جە ئاسمان نوور پێدا واران؟

-٦-

(بیان درِوات ننەشیخە)

جفتێ زەنگیی مار زەنەندەی دووسەر(٩٢/ف)
جفتێ کلافەی سیای بۆ عەنبەر

جـفـتێ خـەیاتەی چەمـیـدەی چەمـبـەر
کـــەردەن وە پەرچین خـــاڵ نازپەروەر
یـاخـــــۆ خـــــەیاتـێ یەک بـادیـاران
یا جـە سـەمـاسـیل نوور پێـدا واران؟

-٧-

(شیخەوات)

دوو دیدەی قـــەتران مـــەست بێ بادە
هەر دیدە دوو تیپ جـە لاش ئیـســتـادە
نەورەس غـــولامـــان وێش تەعلیم دادە
بە خـدمـەت مـدران هەر صـوبح بە وادە
یا خـەوفشـان جـە سام خـواجەشـان داران
یا جـــە ئاســـمـــان نوور پێـــدا واران؟

-٨-

(بیان دروات نەشیخە)

دوو دیدەی قـەتران شـەرجـۆی شـەرداران
هەر دیدە دوو تـیـپ بـە خـــەشم ونـاران
گـــشت چابوک بە دەست گـــەوهەرواران
صەف صەف ئیستادەند پەی قەزای یاران
یا بەرگ بەڵای شـەرجـۆشـان رەشـتـەن
یا جـە سـەمـاسـیل نوور پێدا وەشـتـەن؟

-٩-

(شیخەوات)

دوو لـەب چون دانـەی صـــــاف دەریـایی(٩٣/ف)
مـەعـدەن جـە عـومـان پەی گـاهو مـاهیی
شـــەریفـــتـــەر نە شـــەوق پەی دڵنەوایی
کـــــــەردەن وە پـەردەی راز رەوایـی
یا پەرەی گـولەن شـیـــفـــای بیـــمـــاران
یا جـــە ئاســـمـــان نوور پێـــدا واران؟

-١٠-

(بیان دروات نەشیخە)

دوو لەب چون دانەی یاقـــووت کـــانیی
شـــەریفـــتـــەر نە شـــەوق لەعل رومانیی
مـــــەعـــــدەن رازان نـەرم نیـــــانیی
کـــەردەن وە کلیـــد چای زیندەگـــانیی
یا خـۆ خـوداوەند وە قـودرەت رەشـتـەن
یا جـە سـەمـاسـیل نوور پێدا وەشـتـەن؟

-١١-

(شیخەوات)

چای زەنەخ نگین کـەندەی فـەغـفـووریی
زێر زەنـەخ زەمـــزەم نەرم کـــافـــووریی(٩٤/ف)
قـاڵ کـەردەن جـە تەرح مـینای بلووریی
مـــەلایک عـــەرش یانی خـــۆ حـــۆریی
یاخـۆ مـەڵهـەمـەن شـیـفـای بیـمـاران
یا جـــە ئاســـمـــان نوور پێـــدا واران؟

-١٢-

(بیان دروات نەشیخە)

چای زەنەخ نەی شـــاد چای زیندەگـــانیی
زێڕ زەنەخ زەمـزەم ساخـتـەی سـوبحـانیی
قـاڵ کـەردەن جـە تەرح دوڕدانەی کـانیی
یاخـۆ فـریشـتـــەن یا حـــۆر سـانیی
یا جـــە حـــۆریان مـــاوای بەهەشـتـــەن
یا جـە سـەمـاسـیل نوور پێدا وەشـتـەن؟

-١٣-

(شیخەوات)

هەر جـــە پای گـــەردەن تا تەخت سـینە
جـــە حـــەواڵەی دەور سـینەی بێ کـینە

تێ نەصب کەردەن خاڵ جە صەد وێنە
تەمام تەیارەن زەڕەی عەیب تێ نە
یا قوببەی تەڵان یا مینای شاران
یا جە ئاسمان نوور پێدا واران؟

-١٤-

(بیان دروات نەشیخە)

هەر جە پای گەردەن تا وە تەخت ناف
جە پای ئەو شای شەوق تەخت سینەء صاف
خاڵ تێ نەصب کەردەن تەرز توغرای کاف
تەمام تەیارەن بێ عەیبەن بێ لاف
یا لەوح نوورین حۆرییان رەشتەن
یا جە سەماسیل نوور پێدا وەشتەن؟

-١٥-

(شیخەوات)

جفتێ بەی دارۆ دەستەی گوڵ خەرمەن(٩٥/ف)
سا پەروەر نە سای کڵاف پەردەن
نەڕێزۆ دەستت ئوستای لیمۆژەن
خاڵ تێ نەصبکەردەن چون سککەی ئەرمەن
یا خۆ ئیجازەت سەندەن جە ماران
یا ئاسمان نوور پێدا واران؟

-١٦-

(بیان دروات نەشیخە)

جفتێ بەی دارۆ تووڵ تۆپی ناز!
ساپەروەر نە سای چەتر حەی ئەنداز
[نریز و دست بی نیاز ناز!]
دوو چەشمەی شەربەت تێدا دادەن باز
یا چەشمەی شەهدەن سەرجۆی بەهەشتەن
یا جە سەماسیل نوور پێدا وەشتەن؟

-١٧-

(شیخەوات)

جە پای بەیاندا چون پارچەی زەڕباف
عەرەق چون دانەی مروارید صاف
جە پای بەیاندا مەڕێزۆ چون تاف
مەتەکیۆ نە دەور حوجرەی دەور ناف
ئەو عەرەق ئایین شیفای بیماران
یا ئاسمان نوور پێدا واران؟

-١٨-

(بیان دروات نەشیخە)

جە پای بەیاندا پارچەی کەس نەدیم
عەرەق چون زەنگوڵ زەرابخانەی سیم
جە پای بەیاندا قەترەی گوڵ ئاب دیم
مەتەکیۆ نە دەور حوجرەی جام جیم
ئەو عەرەق ئاین جە کەوسەر گەشتەن
یا سەماسیل نوور پێدا وەشتەن؟

-١٩-

(شیخەوات)

ئەندام ئەنداز باڵ باهوو دەست
دوو پەنجەی پەنج‌پەنج پەنج بەهەم پەیوەست
گاه خەم گاه بڵند گاه راستەن گا پەست
نازکیی ناخون بە ناز رەشتەن شەست
یا خۆ عەنابەن رەنگ بەستەی شاران(٩٦/ف)
یا جە ئاسمان نوور پێدا واران؟

-٢٠-

(بیان دروات نەشیخە)

ئەنداز ئەندام باڵ باهوو بەند
دوو پەنجە پەنج پەنج پەنج بەهەم پەیوەند

گـا چەفـتـەن گـا راست گـا خـەم گـا بڵند
نـازکـــــیی نـاخـــــون بە نـاز ڕەژیـدەن
یا خـو عـەنابەن ڕەنگ بەلا گـەشـتـەن(!)
یا جـە سـەمـاسـیل نوور پێـدا وەشـتـەن؟

-٢١-

(شیخەوات)

دوو سـەر پەنجەی صـاف پڕ خاڵ و پڕ خـەت
خـــەت و خـــاڵ چون خـــوردەی خـــاڵ بەت
وەڵڵاە مەگـەر کورک تووک نیمـە شەت(!)
نا نەقش چووزەی ســـەوســـەن پای بەت
یـاخـــــــــۆ بـەڕەزای ڕووی تـاش یـاران
یا جـــە ئاســـمـــان نوور پێـــداواران

-٢٢-

(بیان دروات نـەشیخە)

دوو سـەر پەنجەی صـاف توحفـەی تەراویی
خـــاڵ خـــوردەڕێز فـــەیرۆزەی مـــاویی
وەڵڵا مـەگـەر خـاڵ سـۆنەی سـەراویی
یا نەقش چووزەی ســـۆســـەن کـــاویی
یا لیـقـای صنعـەت بە قـودرەت ڕەشـتـەن(٩٧/ف)
یا سـەمـاسـیل نوور پێـدا وەشـتـەن؟

-٢٣-

شیخەوات

بالا سـەوڵ سـاف شـای نەونەمـامـان
چمـان جـە باغـچـەی جـەننەت بەرامـان
ڕەفـتـار وێنەی کـەبک خـاوێر خـەرامـان
دییـەن بێ خـیـلاف شـیـفـا بۆ زامـان
شـووشـەی گـولابەن مـایەی عـەتاران
یا جـــە ئاســـمـــان نوور پێـــدا واران؟

-٢٤-

بیان دڕوات نـەشیخە

بـالا بـالای تـووڵ تـووبـای بـەهـەشـت
بەرئامـــا جـــە بـاغ چون حـــۆریی بەهەشت
دەسـتی هەشت بەهەشت بەژن بالا ڕەشـتـەن
مـاوای بەهەشـتـەن چون حـۆرها نە ڕەشت
یا جـــە حـــۆرییـــان مـــاوای بەهەشـتـــەن
یا جـە سـەمـاسـیل نوور پێـدا وەشـتـەن؟
(تمت شـــد کـــلام شـــیـــخـــە بیـــان درّ

حەوت بەندی خانای قوبادی

خۆشبەختانە بۆ یەکەمجاریش شەرەفی بلاوکردنەوەی ئەم دەقە شیعرییەی خانام پێ بەخشرا و لە ژمارە ٢٨ی گـۆڤـاری (بەیان)دا بلاوم کـردەوە، وا ئێـسـتـەیش پاش ٢٧ سـاڵ، لەبەرئەوەی بڕیارم داوە ئەم کەشکۆڵە وەک خۆی بلاو بکەمەوە، جارێکی دیکە بلاوی دەکەمەوە و، دەقێکی دی هەمان پارچە شیعر دەخەمە ناو سەرچاوەکانی کەلەپووری کوردیی، بەڵکو ڕۆژێک بێت (دیوانی خانای قوبادیی) کۆبکرێتەوە و، ئەم پارچە شیعرەیش (بەلێکۆڵینەوەوە) لەو دیوانەدا جێگەی شیاوی خۆی بگرێت.

هەفت بەندی خانای قوبادیی

قەدیم موتلەق

(١١٩/ف)

یا قـــایم بە ذات قـــەدیم مـــوتلـــەق
حـــەیی بێ زەوال قـــەدیم بەرحـــەق
نـیـگـارنـدەی نـەقـش نـۆ تـاق ئـەزرەق
... بێ شـــەریک بینـای بێ مـــانـەند
یەکـتـای بێ نەظیـر بێ مـیـثـل و پێـوەند
(واجب الوجـــود) لا احـــصی ثەنـا
مـونەززەھ جـە عـەیب عـاریی جـە مـونا
مونشیی ڕەقەم سەنج ئینشای شادییو ذەوق
بێ پەروا جە تەعن ئەشیای تەحت و فەوق
بەخـشندەی بزورگ بێـبـاک جـە تانە
نـازکـیش زومـــرەی خـــوێش و بێگانە

بەو بەشق ذاتت بێحەد صیفاتەن
باعیث ئیجاد گشت مەوجوودات‌ەن
باجەتی سەییید (ختم المرسلین)
شای قابە قەوسەین (رب العالمین)
بە حەق ئەرباب شەب زیندەداران
بە ئیخلاص پاک طاعەتگوزاران
(خانای قوبادیی) مەعصییەت بارەن
فریفتەی شەیتان شووم بەدچارەن
جە فیتنەی شەیتان شەیتەنەت پیشە
جە شوومیی ئەی نەفس دوور جە ئەندیشە
تا (یوم الممات) نیگەهداریش کەر
عیلاج دەرمان شەرمەساریش کەر
پەی چی نافەرمان شووم و مەغروورەن
چون بێدەوڵەتان جە تاعەت دوورەن
..... بە عەفو چون تۆ رەحیمێ
(عمیم الاحسان) عەطا عەظیمێ
بەیۆ بە ئیصلاح گونەهکاریی من
ئەی کەمخدمەتیی شەرمەساریی من
وەرنە بە ذاتت جە لای ذات تۆ
مەکەروون رۆی حەشر من شکات تۆ

بەندی دووەم

(١٩٨/ف)

یا حەق کەس چون تۆ پەرێو کەس نییەن
چون تۆ کەس بەداد موئمین رەس نییەن
چون تۆ کەس غەفوور هەم غەفار نییەن
چون تۆ کەس کەریم کەرەمدار نییەن
لوطفت بێشومار عەفوت عەظیمەن
رەحمت بێپایان عەطات عەمیمەن
جە قاف تا بە قاف [مەعنی!] شکاوان
کەس [عەقیق!] بە کونە ذاتت نەیاوان
بێ شیبە و شەریک تاک تەنیانی

نەقشبەند ئەوضاع دەور دنیانی
بزرگیی و بەخشش خەتمەن بە نامت
سەرسامەن شاهان جیهان نە سامت
قاهیران دەور جە قەهرت ماتەن
ذات عەظیمت بێحەد صیفاتەن
عەفوت جای ئومێد بێگانە و خوێشەن
لوطفت دڵنەواز گەدا و دەروێشەن
ئومێدم ئێدەن لا شەریک پاک
بەشق شای ئەوڕەنگ (وما ارسلناک)
جە عەرصەی مەحشەر مەکەر تەریقم
بە جەذبەی فەضلت بدەی تەوفیقم
سەوگەند بە ذاتت یەکتای یەگانە
نییەن جە عەرصەی دەور زەمانە
هەر تا زیندەنان وجوود موتلەق
قەییووم قایم قەدیم بەرحەق
زوبانم جە ذیکر وێت مەکەر خامۆش
نامت با جە لام نەبۆ فەرامۆش
جیهان ئافەرین بەخشندەی ئەکبەر
(خانا)ی بێچارە فەریادڕەسیش کەر
وەرنە بە ذاتت جە لای ذات تۆ
مەکەروون رۆی حەشر من شکات تۆ

بەندی سێیەم

یا رەب من بەندەی نافەرمان تۆم
بێ پەروا جە فیعل عیصیان بێ شۆم
پەی چێش لاشەریک فەرد فریادڕەس
کەریم کارساز پەی بێ کەسان کەس
چون من گوناکار مەینەت بە کۆبێ
چون تۆ بەخشندەی کەرەم بێ شۆبێ
چون من نافەرمان جە تاعەت دووری
چون تۆ خەتابەخش فەرد غەفووری
چون من خەتابار خەتا عەظیمێ

چون تۆ صاحیب ڕەحم فەرد ڕەحیمێ
سەوگەند بە ذاتت یەکتای یەگانە
نییەن نە عەرصەی دەور زەمانە
مەعلوومەن جە لات حەییی تەوانا
قەییووم قایم قەدیم دانا
جەو پێ جە عیصیان دلێرییم کەردەن
تەقصیرم جە حەد حیساب وییەردەن
فیدای نامت بام نامت غەفارەن
بەخشندەگیی و عەفو تۆ بێ شومارەن
(یا عظیم العفو، لا أحصی ثنا)
ئەر تۆ بە طاعەت ببەخشی گوناه
ئەمرت موطاعەن حوکم هەر حوکم تۆن
بەڵێ فیدات بام سا عەطای تۆ کۆن؟
من ئومێدم هەن جە [تانەی!] کوبرا
جە ئەلطاف وێت بێ بەیع و شیرا
خانای خەم خەیاڵ خاترشاد کەری
جە عەرصەی حەشرش سەر ئازاد کەری
وەرنە بە ذاتت جە لای ذات تۆ
مەکەروون ڕۆی حەشر من شکات تۆ

بەندی چوارەم

(١٩٥/ف)

یا حەق ئەر بەدخووم ئەر پاکیزە خووم
گونای من چێشەن ئافەریدەی تۆم
مەبیا ڕۆی ئەزەل ئەر نەبیا بەی جۆر
نەکێشای تەصویر هەستیی من بەی تەور
ساچون کێشانت بینای باڵا دەست
من هەر صونع تۆم ئەر پاکم ئەر کەست
تۆ حاکمیی وێت هەم کەر بە قازیی
کەس بە صونع وێش چۆن نییەن رازیی؟
صونع تۆ بە دەست وێت ئافەریدەن
ئەر نەبۆت پەسەند کێ پەسەندیدەن

بەڵێ هەی عەلیم ئاگای سیر غەیب
موبەڕا جە شیرک عاریی جە هەر عەیب
ئەوڕۆ کە هەیئەت منت کەرد ڕەقەم
وەڵلا وەبیللا بەذاتت قەسەم
ئەر مەبی بە دەست من ئیختیارێ
جەو دەمدا دەرلاد مەکەرووم کارێ
دنیای بێ وەفا تۆم نەدیا بە چەم
نە کەفتا بەی تەور نە گێجاو غەم
ئیسە کە چون تۆ عەلیم دانا
بێ تەعلیم عیلم دانای تەوانا
ناڕەزا بەستی ئەجزای تەرکیبم
ئاداب دنیات کەرد وە نەصیبم
بۆ بەشق پاکیی پیر طەریقەت
[مالش!] ئەحکام کوللی شەریعەت
بە قەییووم وێت یا قایم بە ذات
[خانا] جە دیوان عەرصەی عەرەصات
نەکەریش جە فەیض فەضل وێت مەحرووم
نەنویسیش جە ئەهل مەخذوولان شووم
وەرنە بە ذاتت جە لای ذات تۆ
مەکەروون ڕۆی حەشر من شکات تۆ

بەندی پێنجەم

(١٩٦/ف)

پادشای شاهان ئیقلیم هەستیی
نەقاش تەصویر بڵندیی و پەستیی
میعمار [ترسیس!] دەوران دڵکەش
دەفتەربەند نەوع هەشت و چار و شەش
بۆ بەشق قودرەت لاتەنایی وێت
بە شکۆی عەظیم پادشایی وێت
جەی بەندەی عاجز شێت دێوانە
جە هیچ بابەتێ نەگیرۆ بانە
پەی چێش لاشەریک بێ میثل و مانەند

مـونەزەھ جـە قـەید چۆن و چێش و چەند
غـــەیر جـــە ذات تـۆ نەدارۆ ئەندێش
هیچ ئەمـرێ نـیـیـەن کـەس بەدەست وێش
مـەر کـێن ئیـخـتـیـار بە دەست وێشـەن؟
سـاخـوردەگـیـریی بەهانەت چێـشـەن؟!
ئەر شـێخ کـوبرا، ئەر صـۆفـیی صـافـەن
ئەر دانـا و نـادان ئـەر مـــووشکافـــەن
بێ جـەزبەی تەوفـیق چون تۆ فـریادڕەس
هەرگـیـز نەبەردەن پەی بە مـەقـصـەد کـەس
کـەسێ جـە ئیـبلیس سـاعـیـتـەر نەبی
چون جـەزبەی تەوفـیق تۆش یاوەر نەبی
بە عـەبەث بەرشـیی جـەفـا بەردەنش
تەوق جـە لەعنەت شـیی نە گـەردەنش
بە کـۆشش کـۆشش ئەو نمەبی شـووم
بەرصیصای عابید کەی مەبی مەحرووم؟
(خانا)ی خاترتەنگ جە عەرصەی مەحشەر
ئـەر تۆ ببـــەخـــشی دەهەندەی داوەر
سـەوگـەند بە ذاتت جـە لای ذات تۆ
مـەکـەروون رۆی حـەشـر من شکات تۆ

بەندی شەشەم

(١٩٥/ف)

کـەریم کـارسـاز بەخـشندەی داوەر
ڕەونەق بەخش سـەطح رواق شـەشـدەر
تـەوانا و قـادر بـە دەست قـودرەت
بێ ئیـمـداد غـەیر بێ طەرز و صـوورەت
بێ گـۆنیـا و خـەط بی سـەبیکە و سـیم
بێ خشت و سـتـوون بێ ئوسـتـا و تەعلیم
بێ فـەعلە و رەنگ بێ خـامـە و شـەگـرەف
بە مـەحض ئیظهـار شـایبـەی دوو حـەرف
سـیـمـابگۆن سـەقف نە سـوپەهر بەرز
سـەطح سـەرزەمین بێ تەرکـیب تەرز

جـیـهـان ئافـەرین جـیـهـاندار فـەرد
بە عـورض شـەش رۆژ ئافـەریدەت کـەرد
بنازوون بەی صـونع بەی جـیـهـانسـازیت
بەی گـشت بەخـشندەی چیـهـرەپەردازیت
تەعـالا نیـیـەن کـەس بەصـیـفـاتت
عـاریـیـەن جـە عـەیب بزورگـیی ذاتت
بەڵێ هەی عـەلیم ئاگـای سـیـر غـەیب
گـۆیای کـەلیم بورهان لا رەیب
[خـانا] جـە [کـرباس] ذات بێ زەوال
جە رووی گوستاخیی مەپەرسوو ئەحوالّ
سـا جـە بەندەگـان کێ تەقـصـیـرشـەن؟
کێ صـاحـیب قـەزا کێ تەدبیـرشـەن؟
گـا شەیتـان گـا نەفس شـووم شەرِ ئەنگێز
مـەکـەری پێـشـان تۆ بەدەست ئاوێز
مـەنیـەی نەگـەردەن چەندین گـوناشـان
بە ئایرەی دۆزەخ مـەدەی سـزاشـان
هەرچە رەزاتەن مـەکـەری تەقـدیر
گشت کردەی وێتەن کین صاحیب تەقسیر؟
چونکە بەی تەورەن ئومـێـدم هەن پێت
ببـەخـشـیم بە عـەشق بێ پەروایی وێت
وەرنـە بـە ذاتـت جـە لای ذات تـۆ
مـەکـەروون رۆی حـەشـر من شکات تۆ

بەندی هەفتەم

(١٩٤/ف)

یا قـایم بە ذات قـەدیم قـەییـووم
هەرچەند کـەچرەفـتـار هەم بێ ئابڕووم
قـەسـەم بە ذاتت یاگـەی ئومـێـدەن
ئەر مەکەیم وە سەنگ راستش هەر ئێدەن
نـە زەڕێو گـونـای نـەفس ئەمارەن
نە فـیـتنەی شـەیتـان شـووم بەدچارەن
هەرچێـو مـەکـەری بە ئیـرادەی تۆن

کەسێو چ کارەن؟ صاحیب وجوود کۆن؟
هەرچەند ئەی حەرفە جە ئەدەب دوورەن
خاریج رای شەرع ئەهل شوعوورەن
سەوگەند بە ذاتت گشت کردەی وێتەن
گونای کەس نیەن بنیادەم شێتەن
چونکە بەی تەورە صاحیب قودرەتی
(شدید العقاب) والا شەوکەتی
بە عەشق رەسوول سەییید سەروەر
جە زەلزەلەی سەخت هایلەی مەحشەر
رەئووف بێ شەریک فەریادڕەسیش کەر
رەحمێ- یا رەحمان- وە بێکەسیش کەر
وەرنە بە ذاتت جە لای ذات تۆ
مەکەروون رۆی حەشر من شکات تۆ

***

(٦٦/ف)

کەلامی خانای قوبادی(١)
(میعراج نامە)

(١)

جە شەمع خاوەر
شەوێ رۆشنتەر جە شەمع خاوەر
نەفخەی نەسیمش چون دوود مەجمەر
مبێزا بۆی میشک زوڵف بۆ عەنبەر
عەرصەی سەماوات سەرزەمین جە نوور
مدرەخشا چون شەمع تەجەللای کۆی طوور
هەوا چون نەسیم وەنەوشەی چەمەن
مبەخشا بۆی میشک (مدبرەء) خوتەن
ئەو شەو (حسب الحکم) بەخشندەی داوەر
سەییید ئەفلاک نامووس ئەکبەر

(١) خانای قوبادیی شاعیری گەورەی کورد، وەک گەلێ جار گوتوومە، بڕوا ناکرێت ئەوێک خاوەنی شاکاری وەک شیرین و خوسرەو بێت دیوانی شیعریی خۆی نەبووبێت، بەڵکو ورده ورده لەمەولا دیوانی شیعری کۆیکرێتەوە.

چون مورغێ نەبەند قەفەس بوو رەها
پەرواز کەرد جە بورج (سدر المنتهی)
زومرەی مەلایک موکەڕەم صەف صەف
هەر یەک یەک تەبەق توحفەی نوور بە کەف
چەنی بوراقی چون بەرق رووی هەور
بەیەک دەم طەی کەرد جە(مەهە) تا بە(ثەور)
زین نوقرەی ئەبیەض، سەرزین حوللەی نوور
یاڵ چون جەعد زوڵف پڕ گرنج حوور
سم چون قورص نوور خورشید ئەنوەر
ناڵ وێنەی هیلال دوو هەفتەی قەمەر
بە حوجرەی شەریف شای (خیر الأنام)
بەردشان تەشریف بە صەد ئیحتیرام
سوپادار جەیش زومرەی رۆحانیی(٦٧/ف)
(حامل الأحکام) وەحی رەببانیی
[بمروضە!](١) بال ئالای بۆ عەنبەر
بێدار کەرد سەییید سالار سەرەوەر
بە ئەدەب پێش وەند کەلیمەی ئەسرا
پەی سیڕ ئایات (ربي الکبری)
ئاخر وات: یا شەمع بەزم ریسالەت
(قامع الأرکان) کوفر و ضەلالەت
شای (کثیر اللطف) طەلەبکارتەن
زومرەی مەلایک ئینتیظارتەن
ئەمشەو بە دەوڵەت (سید الکونین)
عەرش عەظیم کەر بە فەرش نەعلەین
رەسوول ئێد شنەفت جە (روح الأمین)
خیزا بە سیرعەت نیشت وە پشت زین
مەلایک یەک یەک شاهانە دەستوور
دەرلاد کردشان زەڕفشان جە نوور
سا کە رایی بی شای شیرین خیطاب
هەر چوار موقەڕڕەب گرتشان ریکاب

(١) لێرەدا وەک سەرەوە وا پێدەچێت (بمروضە) بێت، بەلام لەوانەیە (بە میروەحە - باوەشێن) بێت.

چون نەسـیم صـوبح ئالای رۆح ئەفـزا
رووشان کەرد نە رای (مسجد الأقصی)
رووح پڕ فـەتح ئەنبـیـا و ئادەم
کەردن ئیستیقبال ئەو شای موکەڕەم
چوگە هەم بە فەضل (تبای دیاو زشت!)
بی بە پێشەوای پێغەمبەران گشت
ئاخـر یەک ساعـەت بە ئەمـر داوەر(٦٨/ف)
یاوا بە مـەقـام (پسـر!) ئەخـضـەر
خورۆش کەفت نە ئەهل ئەعلا عیلیین
ها تەشـریف ئاوەرد (فـخـر العـالمین)
جە صەومەعەی قودسی کەڕووبی کەنیا
کـۆس فـەضل ذات ئەحـمـەدیی ژەنیـا
چەند هەزار مـەلەک چەنی (حـور العین)
ئامـا بە پێـشـواز شـەفـیع دارەین
مـانگ و خـۆر چەنی [ناهیـدو برجس!]
بۆسـاشـان ریکاب بە رەسم [سـیس!]
عـەطار وە دەرلاد نەجـامـەی نامـیش
رەقـەم دا بە شـای ئینشـای غـولامـیش
شـەعـرای یەمـانیی چون شـەعـری قـابل
.....
[سـقـر مـقطب!] سـەماک ئەعـزەل
هەردوو بین پابۆس بەشـیـر مـورسـەل
چەنی جـەوزا و ثەور عـەزرا و جـەوهەر
وێنەی بەندەگـان بەسـتـشـان کـەمـەر
سـا کـە بالاتەر هەم کـەردش عـورووج
پا نیـا نە خـەط (منطق البـروج)
سـتـارەی (زوحـەل) اکلیـد دلّجـۆ
(سونبولە) و (ئەسـەد)، (مەڕیخ) بەدخو
بۆسـاشـان ریکاب سـەعـادەقەندش
دامـان خـەرقـەی دانا پەسـەندش
باقی ئەنجـوومـەن چەنی ثورەییـا

واتن: یا رەسـوولّ بە ئەمـر ئەلّلا(٦٩/ف)
ئامـا بە پێـشـواز شـای شـەوکەت لیـقـا
[تعـال یا سلطان سـر سـروالاه!]
ئاخـر بە فـەرمـان لامـەکـان مـاوا
فـەڕ مـەقـدەمش بەسـیـدرە یاوا
جـوبرەئیل پێـچـوەرد وێنەی زولّف یار
عـەرز کەرد بە جەناب سەییـد موختـار
واتش: (یا رسـول، الله مـعـک)
(هـذا فـراق بـینـی وبـینـک)
رەسـوولّ وات: یا بەحـر فـەضل رەببـانیی
تۆ من بە تەنیـا ئەو کـۆ مکیـانی؟
جـوبرەئیل واتش: (یا خـیـر البـشـر)
ئەر زەڕێو جـەی جـا پا بنیـۆ وەبەر
دەرلاد بە شـوعـاع شـەمع ئالای نوور
مـسـوچوون دەرلاد پەروانە دەسـتـوور
رەسـوولّ ئێـد شنەفت جـە (روح الأمین)
شـێـویا چون زولّف زەریف مـوشکین
چون نەسـیم جـە چین زولّف بۆ عـەنبـەر
جـە سـەواد عـەرش عـەظیم کـەرد گـوزەر
مـەحـرەمـان غـەیب دەرلاد بە ضـەروور
ئاوەردن پەرێش ژ رەفـڕەف جـە نوور
سـوار بی رەسـوول بە رەفـڕەف هەی کـەرد
عـەرصەی لامەکان بە یەک دەم طەی کەرد
وەقـتێ بە ئەقـصـای لامـەکـان یاوا
لەرزا وێنەی تـوولّ نەوخـێـز سـاوا(٧٠/ف)
ئامـا نیـدا لێش: خـەوف مـەکـەر جـە من
(ادن یا مـحـمـود... اذن)
سـاکـە ئێـد شنەفت دەرلاد بە عـیـززەت
یاوا بە مـەقـام فـەرخـوندەی وەحـدەت
پەوکـە زبان بەست یەکسـان بی خـامـۆش
چون مـەست مـوشکین تەمـام بی مـەدهۆش

جەو دەمدا وات پێش فەرخوندەی داوەر:
(سلام علیک یا خیر البشر)
چێشەن موددەعات من پەی تۆ کەسم؟
عەرز کەر وە جەناب ذات ئەقدەسم
رەسوڵ وات: یا حەی (لا موت سامع!)
موبەڕڕا جە شیرک موعطی بی مانیع!
ئیستیدعام ئێدەن جە (یوم القرار)
زومرەی ئومەتم شوومەن شەرمەسار
ببەخشی بە فەضل بێشومار وێت
بە عەفو عەظیم کەسنەدار وێت
حەق وات: یا رەسوڵ نادیرەی ئەییام
تۆنی خۆ شەفیع زومرەی خاص و عام
چونکە من دایم عادەتم عەطان
ذات ئەقدەسم بەخشندەی خەطان
ها بەخشام بە تۆ ئومەتان تەمام
وەش ئامای بە خەیر (باقی وەسلام)
رەسوڵ جەی موژدە شادیی یاوا پێش
سوجدە بەرد بە ذات بینای بێ ئەندێش(٧١/ف)
موراجەعەت کەرد جە سەفەر بە شەوق
یاوا بە جای وێش بە صەد شادی و ذەوق
یا قەییووم فەرد مونفەرید بە ذات
نەقشبەند تەصویر کوڵل مەوجوودات
بە فەضل رەسوڵ صاحیب تەخت و تاج
ئەو شەو بە عیززەت بەردت وە میعراج
(خانای قوبادیی) خاطر بیرکەندەن
پەی چی جەی دنیا عاصیی شەرمەندەن؟
ببەخشیش بە (قصیر!) جە (یوم الحساب)
نەدارۆ تاقەت ئەشکەنجەی عەذاب
نییەن غەیر جە تۆ ئومێدش بە کەس
جە یاگەی تەنگدا بە فەردیادش رەس

-٢-

(١٥٠/ف)

زڵێخام نارە... ...
زلێخام جەمین شەوق [نمارە!]
حاجیبان دوو قەوس قەزا کردارە
موژەش خەدەنگ [جوی!] ئەسفەندیارە
[کتونی!] دارات ژار ئالووی ژارە
نێش [انبتر!] مەر گەستەی مارە
دیدە چەرخ ئاسای بادەی خومارە
نیشانەی ئەنگوشت پەروەردگارە
چەمەرەی چەرخش عەقرەب ئاسارە
ساتێ وە صەد رەنگ نێشش وە کارە
دوو دەستەی کڵاف عەنبەربۆی بارە
بۆش خاصتەر مەر بۆی میسک [غطارە!]
گاه ئەلفەن گاه کاف گاهێ مەیخوارە
گاه گاه وە سەیوان نیمڕەس ئەنارە
گۆنای گوڵگەستە سێف خوانسارە
..... وێنەی دانەی ئەنارە
ئەر شا ئەر گەداش ئەگەر خونکارە
بەدتەر نافشان دڵ بێ جۆیارە
بێنی نەخش زەڕ تەڵای ئەفشارە
شەم نیسبەت شاهان پێش ئینتیظارە
لەب لەعل عەقیق مەتای مەهارە
خارا جە رۆمات بەڵخ و بوخارە
فەرهاد پەی دینش خەریک خارە
خوسرەو پەی خاڵش جگەر صەد پارە
گاه [نتوسّم!] گاه نە گوفتارە
گاه شەهد گاه شرین گاه گەوهەربارە
دەهەن سەرچەشمەی خضر رەهدارە
ئەسکەندەر وە جەخت پەی ئەو جۆیارە
سی و دوو دانەش گەوهەربێ زبارە

..... نه مەرجان بوم گوڵنارە
زنج زەنەخـــــــدان تـۆپ زەڕکـــــــارە
ئەنجـوم نە دەورش صـەف صـەف هەزارە
خـــــاڵێ نەســـــەر لەوح زەنجش دیارە
قـــەتتـــاڵ ئیـــمـــان هەشت و چوارە
ســـەر لەوح ســـینەش دوو نەوڕەس نارە
نۆشـــشـــان شـــیـــفـــای دەرد بیـــمـــارە
دوو دوگـــمـــەی یاقـــووت وەنەش دیارە
گـــڕەش چون ئەڵمـــاس تاج خـــونکارە
ناف ناف ئاهووی چەڕدەی کـــۆســـارە
حـــەیاتبـــەخش رۆح مـــوردەی مـــەزارە
کـــاف و ناف و گـــەنج نە چەم پێـــوارە
جـــای سم غـــەزال وەڵگ گـــوڵنارە
پۆشـــاکم جـــە کـــار کـــوڵل خـــەبەردارە
(خـــانا) ئەناگـــۆی ئەی صـــەنەم چارە[1]

ڕۆڵە بزانی

دانراوی مامۆستا مەلا خدری رووواریی[2]

(١٨٩/ف)

ڕۆڵە بزانی...
فـــەرزەن وەر جـــە گـــشت مـــەبۆ بزانی
ئەصڵ و فـــەرع دین چەنی ئەرکـــانی
چەنی ئەحکامـــیش پەی مـــوســـوڵمـــانی
مـــــەبۆ بزانی هـەریۆ پەنجـــــەنی
ئەرچی پەنجـــەنی ئەمما گـــەنجـــەنی

(١) وەک دەبینی خانا لەم پارچە شیعرەدا پەیڕەویی یەک سەروای کردووە و، ئەمە لە شیعری زاراوەی گۆرانیی ئەم کێشەی ئێرەدا زۆر نییە.

(٢) مامۆستا مەلا خدری رووواریی مامۆستایەکی زانای گەورەی کوردە و، دانراوێکی دیکەیشی هەیە لە خوو و رەوشتدا بەناوی (دەوڵەتنامە) ئەم دانراوەیشی کە لێرەدا بەشێکی کەمی نووسراوە بە (ڕۆڵە بزانی) ناسراوە. ئەم کتێبە ساڵی ١٤٠٥ک-١٩٨٥ز بە شێکردنەوەی موحەمەدی سیراجەدینی نێزڵیی چاپکراوە. لێرەدا ناتەواوە و نوسخەی دیکەی لە (دار صدام للمخطوطات)دا هەیە.

ئەصڵ و دینمـــان ذاتەن صـــیـــفـــات
مـــەبدەئو مـــەعـــاد پەنجـــەم نوبووات
فـــــەرع و دینمـــــان نمان و رۆچی
زەکـــات حـــەج غـــەزا بزانە تۆ چی
ڕوکنێ و ئیـــســـلام ئەوەڵ شـــەهادەت
صەلات صەوم زەکات حەج بەئیستیطاعەت
ذات یانە خـــودای ذاتش بە حـــەقـــەن
(واجب الوجـود) فـــەرد مـــوتڵـــەقـــەن
صـــیـــفـــاتش یانە قـــەدیمیـــیـــەنی
چەنێ ذات وێش ئەزەلیـــیـــیـــەنی
کـــەردەنش بە نەظم یاگـــەو گـــردکـــەسـیم
ئوســـتـــاذی (شـــێخ مـــحـــەمـــەد وەســـیم)
خـــودا بـە حـــەقـــەن زینـدەن و دانا
بـینـا و شـنـەوا گـــــۆیـا و تـەوانـا
صـــاحـــیب ئیـــرادەن باقـــیـــیـــەن دایم
بەهەشت و [صـــفـــە!] دڵت بۆ قـــایم
مـــەبدەء یانە های ئێـــمـــە نە بینمێ
ئێـــمـــە و گـــرد عـــالەم خـودا کـەردەمێ
مـــەعـــاد: یانە های گـــرد مـــەشـــیـــەوە
حـــەشـــرمـــان مـــەبۆ زینده مـــەبیـــەوە
مـــــــــبـــــــــۆ یـانـە بـکـەردی بـاوەڕ
خـودا کـیـاســتـەن پەیمان پێـغـەمـبـەر
ســێـصـەد و ســێـزده رەســوڵ مـورســەل
مـوحـەمـەد خـاتەم جـە گـشـتین ئەفـضـەل
حـــوکم ئیـــســـلامـــیی واجب و حـــەرام
ســوننەت و مـــەکـــرووە مـــوباح وەســـەلام
ئەمـــجـــار وەرگـــرە عـــەقـــیـــدەی جـــامـــیی
تا نـامی ببنە نـەک ئومی عـــامـــیی
وەخـــــتـــێ بـە فـــــارسی ئـانـە بـوانـی
(ان شاء الله) جەو پشت خاصتەر مەزانی
هەر چێـــــوێت وانا چێـــــوتر بـوانـە

بـــا بـــەیـــۆت زانـــا یـــوتـــر بـــزانـــە
وانـــــات زانـــــات وەرش بـــــگـــــرە
زانـات وەرتـگـرد عـــــــەمـــــــەل بـاوەرە
عـیلمـەن چون درەخت عـەمـەل ئەمـەرەن
عـــــیلم بێ عـــــەمـــــەل دار بـێ بەرەن
عـــیلم وە عـــەمـــەل عـــومـــرت بۆ زیاد
عـــیلمت بێ عـــەمـــەل مـــەدەرە وە باد
هـەرچە ضـــــایع بـۆ پـەرێش هـەن بـەدەل(١٨٦/ف)
ئیللا بێ بەدەل عـــومـــرەن و عـــەمـــەل
حـــەیفـــەن عـــومـــر وێت بدەی بە زایە
جـــەی دنیـــا بەرشی بێ وایە و مـــایە
رۆڵە شناســـــە جـــــە گـــــرد وەرتەری
ئەوەڵ خـــوداوەند پەس پێـــغـــەمـــبـــەری
کـەلیـمـەی شـەهادەت روکن ئیـسـلامـەن
ئیـــمـــان مـــوئـمـین بە ئەو تەمـــامـــەن

نامەی صابیر بۆ میرزا شەفیع

وا دیارە ئەم پارچە شیعرەی لێرەدا دەینووسین نامەی شاعیرێکی کوردە کە نازناوی – یان ناوی – (صابیر)ە و پارچە شیعرەکەی لە شێوەی پرسیار و مەتەڵدا ئاراستەی میرزا شەفیع کردووە و، پارچە شیعرەکەی میرزا شەفیعیش لەوە دەچێت وەڵامی ئەم بێت، بەڵام نە پرسیارەکە باش روون و ئاشکرایە و، نە وەڵامەکەی، روون نەبوونەکەیش زیاتر بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە دەستخەتەکە باش ناخوێنرێتەوە و، نەمانتوانی بەدروستیی شیعرەکان بێنینەوە سەر رێنووسی باوی کوردیی، بەڵام هەرچۆن هەیە چیمان بۆ کرا لە تەکیاندا کردمان و، ئەوەی بۆمان هێنرایەوە سەر رێنووسی کوردیی نووسیمان و، ئەوەکەی دیشی بەگومانەوە و بەرێنووسەکەی خۆی نووسیمان، بەڵکو لەمەولا شتی زیاتریان بۆ بکرێت.

(صابیر) و (شەفیع)

ئەم دوو پارچە شیعرەی لێرە بەدواوە بەرودوا دێن، یەکەمیان شیعری شاعیرێکە (صابیر) نازناو یان ناویەتی و، لە وەڵامەکەی (شەفیع)دا بە (صابرالدین) ناوی هاتووە، صابیر بە شیعر نامەی بۆ شەفیع نووسیوە و پرسیاری لێکردووە، شەفیعیش وەڵامی داوەتەوە.

تا ئێستە شیعری (صابیر)م بەم زاراوە نەدیوە، هەر لەم کەشکۆڵەدا شیعری (صابیریی) بە زاراوەی سۆرانیی دەبینی، بەڵام گومانم لەوەدا هەیە یەک کەس بن.

دەربارەی شەفیعیش – وەک لە بەرگی چوارەمی ئەم کەشکۆڵەدا دەخوێنیتەوە – بەلای کەمییەوە چوار شەفیعیی شاعیرمان هەیە، جا دەبێ ئەمە کامیان بێت؟

صابیر

مەولای مەعانیی.....(١١/ف)
مـەولای دانشـمـەند! مـیـرزای مـەعـانیی!
مـانیی بێ مـانەند! فـیـردەوسی ثانیی!
کـەشـشـاف تەقـریر ئایەی قـورئانیی!
ئوسـتـاد مـیـفـتـاح دوازدە عـولووم!
رەسـەدسـاز ئەوج کـەوکـەبەی نوجـووم!
(ناسخ الارباب) ئەربابی مـاضـیی!
مـوسـەببـیح بە نەظم مـەئثـوورەی رازیی!
مـەشـشـاق تاریخ دەفـتـەرخـانەی تیـر!
مـوحـەللیل بە نەقش ئەلواح تەصـویر!
(بالغ الحدیث) خواجـەی شیـرین صـەیت!
(راعی الرجـال) زومـرەی شیـعـر و بەیت!
سـووزندەی ئەغـصـان حـەدیقـەی ئەنوار!

به تەئثـــیـــر نار عـــافـــیـــەی ئەســـرار!(١٢/ف)
مـوصـەوویر جـە بەزم مـەهتـابەی گـەنجـە!
[خـمس ور خـمس!] سـەرلەوحـەی پەنجـە!
موعریب بە ئیعراب رەفعە و جەڕەی نەحو!
ئوستاد ئەحکام مەنطیق جە رووی صەحو!
مـــــەدح فـــــیکر تۆ نـەدارۆ ئەنجـــــام
لە (قل) و (دل) کـافـیـیـەن پەی عـام
مـووسـا [وی صـابر بی دین و!] کـەبیـر
مـوحـتـاج ئەلطاف (شـەفـیع) دەسـتگیـر
جـە مـەکـتـەبخـانەی کـارخـانەی کـوبرا
نـیگـەهـدارنـدەی نۆ تـاق خـــــەضـــــرا
سـەرمـەشـقێ جـە صـونع دانای بێ نیـاز
نەقش جە قەطعەی صەفحەی رووی (بەیاز)
سە حەرفەن نە ئەصل مەعلوومـەن وە پەنج
دوو ئیسم ئەعـلاش جە ئەو کـەردەن سـەنج
دوو یاو دوو عـــــەین بەنـدەن وە یەک لام
لام مـوسـتـەقـیم دەست ئەنبـووی کـەلام
مـەئمانۆ جە قـورص صـەفـحـەی صـەیقـەلیی
ئیظهـارەن جەو مەشق ئەسمـای دوو عـەلی
هەرکـەس مـەوینۆ ئەو صـەحـیـفـەی مـەشق
مـــەبۆ بەمـــزدوور ئوســـتـــادان عـــەشق
زنجـیـرێ نە دەور صـەحـیـفـەی مـەشـقـەن
مـەواچان طەلیـسم ئوسـتـاد عـەشـقـەن
جیلوەی ئەو سەرمەشق دوو ئەسمای عەظیم
[نمونن!] نە قـــەصـــر (جنات النعـــیم)
بۆ جـیلوەی ریضـوان نۆشـای جـورعـەی یار
جـاریی کـەردش نەهر (تحـتـهـا الانهـار)
فـریشـتـان عـەرش پەرێ تەخـتـەی مـەشق(١٣/ف)
مـەوانۆ تۆمـار دەفـتـەرخـانەی عـەشق
چەند کـەس بەو جـیلوە بیـیـەن سـەرگـەردان
یاوان بە روتبـــەی ئەکـــابیـــر مـــەردان

صەنعان جە عەشق مەشق سەرلەوحەی گوڵنار
کـەمـەر بەست نەپای سـەر رشـتـەی زوننار
بی بە جـاڕووبکێش کـەلیـسـا و نـاقـووس
کـەردش فـەرامـۆش (سـبـوح قـدوس)
ئاوەردش وە مـیـصـر زڵێـخـای عـەزیز
شـــێت و دێوانە چەنی چەند کـــەنیـــز
جـــە چین ئاوەردش فـــەرهاد بە ئێـــران
تەخت شـــاه بۆســـا چون نەڕە شـــێـــران
جە عەشق ئەو مەشق دەست کێشا وە تێغ
جـەرگ بێـســـتـــوون ئاوەردش جـــە بێغ
قـەیس سـفـتـەی خـاڵ قـەبیلەی دوجـەیل
جە عـەشق ئەو مەشق وە لەیلێ کەرد مەیل
یاوا بە جـــایێ تا بی وە مـــــەجنوون
مـەجنوون بی هەرتا ئەو رۆ بی مـەدفـوون
وەفـا پەی ئەو مـەشق چەندێ جـەفـا بەرد
وامـــیق نە داخـــان روو نیـــا وە هەرد
بوڵبـوڵ بیـیـەن پێش وە سـازندەی سـاز
هەردەم مـــەوانۆ بە نەغـــمـــەی ئاواز
پەروانەش کـــەردەن قـــاتیـل پەرێ وێش
ئەو جـــە گـــڕەی شـــەمع نەدارۆ ئەندێش
وەرکـــــاونشـــــینـان ئەبدالآن چۆڵ
کـەڵپـووس وە دۆشـان دارندەی کـەشکۆڵ
ظاهیـــرپەرســـتـــان زاهیـــدان دەیر
ذیکر [وا ناس!] زومـرەی خـاص خـەیر
عـــــەین رۆزگـــــار مـــــەوانۆ هەردەم(١٤/ف)
نیـــیـــەن ناپەیدان جـــە نوتفـــەی ئادەم
کەس پەی نەبەردەن بەو سەرلەوحەی سیم
گـــرفـــتـــار دەرد رەنج مـــوســـتـــەقـــیم
پەی چی تەجـــەللای ئەو لەوح رەنگین
گـــرتەن رووی زەمین تا بتـــخـــانەی چین
فـەڕەنگ جـەو سـەرمـەشق مـەریەم مـەوانۆ

مـــەجـــووس ئەو [تخت باتش مـــزانو!]
ئەو مەی رووپۆشان جە هەر خاص کەست
ئەو رۆ مـــــــەوانۆ پەیاپەی پەیوەست
(مەغریبیی) جە ویفق مەگێلا پەی مەشق
ضـیلع تەربیـعـات مـویەسـەر جە عـەشق
صـــەحـــایف وانان مـــیللەی ئیـــبـــراهیم
ســاحـیـران سـیـحـر سـامـیـریی تەعلیم
ئەهریمەن کنیـــــان [رزوانی!] و زەردەشت
موعتەزیل ئەرکان فیرقەی هەفت و هەشت
[دغم!] (مەزدەکیی) مەعرەکەی (مانیی)
دەعـــوای خـــەواریج نەعل شـــەیتـــانیی
ســامـــیـــەی هەزیل نەسطووریی نە عـــام
جە عەشق ئەو مەشق گشت مات و سەرسام
(والحـاصل) تەمـام زومـرەی نەفـسـانیی
هەفـتـا و دوو مـیللەت مـیللەی ئینسـانیی
ئەهل ســەمـــاوات فـریشـــتـــان عـــەرش
ئەرواح و ئەجـــســـام ســـاکـــینان فـــەرش
هەر یەک بە نەوعێ بیـــیـــەن گـــرفـــتـــار
گـــرفـــتـــار نەقش ســەرلەوحـــەی گـــوڵنار
کـەس پەی نەبەردەن بەســیـــرڕ ســەرمـەشق
نە زاهیـــد نە پیـــر نە ئوســـتـــاد عـــەشق
ســرێوەن جـــە ســیـــرِ کـــارخـــانەی جـــەلیی(١٥/ف)
جە ئەو مەشق بیـیـەن ئەسمـای دوو عـەلی
مـــەواچان مـــیـــــرزام مـــەزانۆ بەی راز
هاتیـــفێ جـــە غـــەیب پێش مـــەدۆ ئاواز
عـــوقـــدەی مـوشکیـلات بە ئەو (مـــوجل)
جە لای ئەو ئەصڵەن هیچ نییەن موشکوڵ
پەو چی شکاوام گـــوڵغـــونچـــەی ئەدەب
چون دیـوانەگـــــان یـاوام [نجـــــدب!]
وەنەت مـــەعلووم بۆ ئاصـــەفـــیی کـــردار
پیـــر پڕ تەدبیـــر مـــیـــرزای خـــۆش گـــوفـــتـــار

(صابیر) گرفتار ئەو تەختەی مەشقەن
بێـــخـــەبەر جـــە راز ئەســـرار عـــەشـــقـــەن
دیدەن ئیستیدعاش بۆ سایەی (شەفیع)
بەو دەهلیـــزە پاک کـــارخـــانەی رەفـــیع
ســیـــرِ تەختەی مەشق پەرێش بۆ تەقریر
تەقـــریر تەمـــام بێـــغـــایەت دڵگیـــر!
بەڵ جـــە فـــەیض تۆ ئەی حـەکـیم عـــەصـــر
بزانۆ ئەســـرار ســـاکـــینان قـــەصـــر

شەفیع لە وەڵامی صابیردا

-١-

(٧/ف)

دانای خۆش کەلام... ...
دانای گـــەوهەر ســەنج دانای خـۆش کـەلام
ســیلســیلەی ئەطهـار ســادات عـــیظام
نەصـــیب جـــە نەژاد (ســـیـــد الانام)
(نیظامـیی) مـەنظووم سانیی خاقـانیی
مـەللاح جـەیحـوون گـەوهەر فـشـانیی
نەتیـــجـەی نەجـیب ئیـــمـــام هەفـــتـــەم
بەحـــــر دڵ جـــــە ذیکر هەر نە تەلاتوم
دمـــای شـــەرح شـــەوق دەرباف دەرتاب
مـەحـروومی دیدار شـوعلەی [اتنهـاب!]
مـەشـهـوود [ضـمـیم خـاص الخاصت!] بۆ
مـــەکـــشـــووف خـــاطر لاڵشناست بۆ
جـــە رووی مـــەرحـــەمـــەت بێ پایان وێت
جـــە عـــەطای عـــەمـــیم نمایان وێت
یەک طوغـرانامـەی مـیـشکین خـوطامـە
عـــینوانش وە رەسم ئەی ســیـــاجـــامـــە
شـەرحـێت وە تەحـسین وە نەظم ئاوەردەن
یاد ئاوەریی عـەبد ئیـــخـــلاصت کـەردەن
جـە ساعـەت سـەعـد هەوای مـوعـتـەدیل

نوزوول کەرد جە لام وێنەی دەستەی گوڵ
دیام بە مەضموون نامەی عەنبەر بۆ
موشعیر بی بە شەرح سەلامەتیی تۆ
زیارەتم کەرد نیام نە چەمان
غارەت کەردش فەوج خێڵخانەی خەمان
دڵ جە شەوق و ذەوق ئاما وە پەرواز
کەردم شوکر ذات دانای بێ نیاز
ئیسە باهووبەند بەستەی باڵمەن
ئەوراد زوبان لەنگ و لاڵمەن
مەخدووما لاکین ئەی خۆشەچینە
ئەی دڵ پڕ جە دەرد خاتر حەزینە
ئەی بەندەی عاجز تەن خەستەی زەعیف(٩/ف)
لایەق نیم وە مەدح تەعریف و تەوصیف
تەقریرێو جە لەفظ گەوهەر بار تۆ
تەحریرێو جە کلک زەرنیگار تۆ
[ثانیا جە تلو!] نامەی گەوهەربار
رەقەمزەدەی کلک ئاصەفیی کردار
بەعزێ حووروفت وە نەظم ئاوەردەن
پەرێ عەبد وێت (مضمحل) کەردەن
مەولای دەروێشان سەییاح ئێران
پەرێ بەعزێ حەرف راگە مەگیران
تۆ (صابرالدین) چەنێ صەبر و حیلم
[کلیاتی!] نە بەحر بێ پایان عیلم
[معلق الفؤاد] بە دروست وانان
ئیثنا عەشەر عیلم تەمامت زانان
خوصووصەن جە عەهد ئەییام پیریی
پەرێ تۆ عەیبەن راگە بگیری
عەبد کەمتەرین [اکراو!] سارام
جە دانش موفلیس گەدای نەدارام
تەعلیمم جە دەست چون تۆ نەوەردەن
چەنی راعییان کۆهگەردیم کەردەن

هەمیشە [مخیض] بێ هۆشم نۆشان
بێ هۆش دانش فامم نە کۆشان
هەر کەس موسڵمان راگەی خوداش هەن
راجەمنگرتەن پەرێش گوناهەن
ئەو لەوحە میرزام ئیظهارش کەردەن
صنعەت کەر لەوح نە پشت پەردەن
دوو زەوج یەک فەرد چەشمەی ئاشکار
[هندن!] جە رووی لەوح توحفەی سیم ئاکار
لەوح سیم وەجهەن صافتەرەن جە سیم
جە صونع صانیع بێ هەمتای قەدیم
دوو یا دوو ئەبرۆ دوو عەین دوو عەینەن!
[لام الفن!] سنوور جە فیما بەینەن
دەهەن سە حەرفەن ئاشارش پەنجەن
جە مەشق مەشاق نەدیدە رەنجەن
دوو [علیت!] واتەن هەر وەک فریشتەن(١٩أ/ف)
(کرام الکاتب) قەلەم وە مشتەن
هەر دوک راکشەن نەدۆش ئینسان(!)
پەی نامەی ئەعمال خەیر و شەڕ نویسان
ئەگەر بە دوو سەمع تەجریبەت کەردەن
ئانە ئیغراقەن پەی وەزن فەردەن!
غەیر جە دوو مەلەک هەردوو فەرمانبەر
هیچ عەلی نییەن نە ئەعزای بەشەر
وەرنە بە موجیب کەلام کەریم
ذیکرەن (وهو العلي العظيم)
سەرمەشق ئەزەل گشت کایناتەن
ئاگا جە ئەحواڵ ئەحیا و ئەمواتەن
نەفسانیی نەفس فیرقەی ئینسانیی
جەمع ذی حەیات عاقیبەت فانیی
هەرکەس وە یەک نەوع گرفتار بییەن
بێ خەبەر جە مەشق سیڕ و مەخفییەن
نەی وەر زاهیدان تەقوا شیعاران

شـــەیخـــان کـــەبیـــر مـــەرتەبەداران
تا ئینتـیـهـای عـومـر [شکیـان!] کـەردەن
وە سـیـرِ سـەرمـەشق کـەس راش نە بەردەن
هەر کـەس پەی ئەمـر کـاریّ نە کـارەن
هەر بەندە وە دەرد وێش گـرفـتـارەن
زایدەی ئادەم دمـای عـومـر نووح
مـەشریق گرت نەوەر تا بە غـەرب [یوح!]
فـیـرقـە - فـیـرقـە بین هەر فـیـرقـە جایی
هەر فـیـرقـە پەی وێش گـەرتەنش رایی
هەر فـیـرقـە جاش گرت جە یەک مـەکانی
هەر زومـرە راغـیب لەفظ و لیـسـانی
هەر کـەس وە یەک نەوع دڵ پەروازەنان
هەر کـەسی پەی وێش یانەی سـازەنان(١٠/ف)
دوو هەفت و سـەدە چەنی بیـست و هەشت
گـردش طامـیـعـەن وە رەوزەی بەهەشت
هەر فـیـرقـەی تەعلیم ئوسـتـادی وەردەن
صـیـراطی پەی وێش موسـتـەقیم کـەردەن
کـەسی نە مـەسـجـید، کـەسی نە دەیرەن
کـەسی نەتەهلیل شـوکـرانەی خـەیرەن
کـەسی جاش نە کـونج گۆشـەی کلیـسـان
خـدمـەتکار دەست حـیـمـار عـیـسـان
کـەسی جارِووکـێش فـەرش کـەنیـشـتـەن
هەریەکی زەرعی پەری وێش کـەشـتـەن
کـەسی شـاد بە دین شـەرارەی نارەن
کـەسی پەی طولووع شـەمس ئینتـیـظارەن
کـەسانی وە شـەمس کـەم رازیشـانەن
جـە صـوب تا ئیّـوار ئاب بازیشـانەن
کـەسی سـەر نە ریجل کـەلب وێش بەردەن!
کـەسی دین بە دەست بەقـەر سـپـەردەن
وەزع پەرسـتـان ئەهل بتـخـانان
جـە عـیـشق صـەمـەد صـەنەم مـەوانان

تەرسـا و نەصـارا مـەجـووسـیی و دەهریی
روهبـان و راهیب مـوغـاریی و شـەهریی
بە دین وێشـان مـوبتـەلای عـەشـقـەن
مـایەی عـەشـقـشـان سیـرِ سـەر مـەشـقـەن
فـەصـلّی دڵ مـەشـۆ نەگـونەهکاران
گـرد فـیـرقـە نەشـئـەی عـەشق حـەقـداران
کـەسـانی مـەستن، کـەسی هۆشـیـارەن
مـەجـمـووعـش طالیب دیدار یارەن
هەرکـەس ئیـخـتـیـراع بە یەک دین کـەردەن(١١/ف)
کەس راش وە سەرمەشق مەخفیی نەبەردەن
مـیـرزام نەکـەرۆش وە بێـدەمـاغـیی
یەک عـەرزێو داروون نە رای گوسـتـاغـیی
خـەلقی وە شـمـشـێر بیـیـەن موسـوڵمـان
هەندی بەکـاغـەز ئاوەردەن ئیـمـان
جـە تەنخـوای هیند و هیندیت نویشـتـەن
مـوسـوڵمـانشـان زیاد جـە گـشـتـەن
ئانە هیندوەن جـە رای کـوفـر و کین
مـوردەشـان وە نار مـەکـەران تەکـفین
فـیـردەوسی ئاثار دانای خـوردەگـیـر
بێـئـەدەبیم کـەرد بویەر جـە تەقـصـیـر
(شـەفـیع) خۆشـەچین بێـهـۆش و فـامـەن
جـورعـەی (لایعـقـل) بەدنام نامـەن
رِیشـەی دەروونش بار خـەم ژاوان
[پسـرش] نا پەیدان عـەرش فـراوان

***

-٢-

(١٩/ف)

پەری سامێوەن

سـەرم نەسـەر تەوق پەری سـامـێـوەن
پام بەند زنجـیـر نەونەمـامـێـوەن
خـەیاڵم خـەریک خـۆش خـەرامـێـوەن

بیـیناگـیم کـەمـبین دیده مـەسـتـیـوەن
هۆشـمـه هەراسـان شـفـەی شـەصـتـیـوەن
زویـان ســـــەنـگ و لالّ ریـزەیی رازیـوەن
دڵ زەلـیـل زام تـیـــــــــرانـدازیـوەن
خـەمـبـار بیم پەی خـالّ مـاویی رەنگیـوەن
شـیـتم پەی شـیـرین شـۆخ شـەنگیـوەن
ڕەنگزەردییم جـه داخ لیـمـۆی زەردیـوەن
مـەجنوونیم جـه عـەتر (مـاء الورد)یوەن
تووران ئەرژەنگ شـەهبـاز شـیـروان
تەرسـای [تقلیل!] ئەرمـەنیی ئیـروان
نارش وه نەصـووح تۆبه شکسـتـەن
ڕای (بیت المحر!) جه صـەنعـان بەسـتـەن
حـوریی رەفـتـان طووطیی عـیـبـارەت
دین بەرسـیـسـاش بەردەن به غـارەت
نەونەمـامـیـۆەن ها نەباس بەرز
مـاوای به مـاوای یاگـەی ترس و لەرز
تای کـەمـەند فکر نیش خـجـلّـمـەندەن
مـەر به ئووسـتـورلاب بزانی چەندەن
نه دەسـتم دەسـتگیـر نه راش هانەوەند
سـەختـەن بیـچـارەی [منی اش!] نەوەند
تـوڕەی زوڵف دیـز بـیـیـەن وه دامم
چون صـەنعـان خـەریک پای نەونەمـامم
گـا مـەیووم وه سـەخت نەوسـەر ئەندەردا!
ویم حـەلقـه ئاویز کـەم به رووی کـەمـەردا!
گـا ویـنەی مـەجنوون چۆڵگەرد مـالان
ڕازیم گـــــەنج ویـم بـدەم وه تـالان
لۆنگ پۆست وه بەرگ پۆشـاک تەن کـەم
پەی نەدینیی دۆست تـەرک وەتەن کـەم
یەخـەی زووخـئـالوود جـامم پاره کـەم
جـه مـاوای مـەئلووف ویم ئاواره کـەم
گـا ویـنەی فـەرهاد هام نه خـەیالّی

خـەیالّ مـەوەزووم حـالّی بیـحـالّی
وه مـەودای ئەڵماس قـەطع نەفـەس کـەم
تەن خـەلاص جه قـوفل بەند قـەفـەس کـەم
تەن غـەرق هوونەن ئەو سـاکن جـه دەرد
فـاریغ جـه سـەودای هەناسـان سـەرد
گـا مـەبوم یەک جـام جه بادەی خـامـۆش
بنۆشم زووخـاو نەوفـەل کـەردە نۆش
ناواچان (شـەفـیـع) پەی نەونەمـامی
هومـەیلا قـامـەت لەیل قـیـامی
هووناو هیـجـران زه دڵ کـەردش کـەیل
نۆشـا جـورعـەی ژار کـەیانش طوفـەیل

-٣-

(١٥٧/ف)

شەمالّ ویاران... ...

دەخـیـلم شـەمـالّ شـۆ وه لای یاران
[قطره!] جـەخت بدەر صـەبا و ئیـواران
بشـــۆ وه دمـــای دیده تـەتاران
شـەمـالّ دەخـیـلم کـەس نەزانۆ پیت
به غەیر جەو شەخصی من کەردەن سەرشیت
شـەخـصی سـەوسـەن خـالّ زبان نەزانی
شـیـرین شـیـوەیی ئەبرۆ قـەترانی
بـلـند بـالایی زوڵف خـالّ دیـزی
ئەبرۆ کـەمـانی فـیـتنه ئەنگیـزی
چەم پیـالەیی ناحـەق [دی کـری!]
مـەحـبـووب بی عـەیب دین دلبـەری
لەب خـەندەرانی زوڵف بام لیـمـۆیی
ئەرمـەنیی رەنگی زوننار گـیـسـوویی
یا جـه صـبـحـەینی یا جـه نیـمـەشـەو
خـاطر به جـه زیر سـەراپەردەی ئەو
تۆ جـیـوتی من شـەمـالّ شـەبگەرد
بۆ بنیـۆ جـه بۆی شـەمـامـان زەرد

ئەو مـینای گـەردەن چەند جـار پەیاپەی
ببـــۆسی تـەمـــام بـواچە ئـۆخـــەی
دەخـــیلم شـــەمـــاڵ دڵ کـــەیل هوونەن
حـــاڵ ئەو قـــیـــبلەی دوور وڵات چۆنەن؟
وات: بەفـیـدات بام زوڵفـان عـەنبـەر بۆ
جـەوسـاوە قـیـبلەم دوورکـەفـتـەن جـە تۆ
ڕەنگش زەرد بیـــیـــەن لێـــوش وە بارەن
پـەی نـەدینـی تـۆ دنـیـــــا لـێـم تـارەن
ئەگـــەر ئەو مـــەندەن چون هەردە جـــاران
ئەڵبـــەت پێش مـــەندەن بەین دڵداران
ئەوسـا مـەپەرسـۆ حـاڵ جـەسـتـەی ...
دەر بێـــدەرمـــان جێ نەڕەســـتـــەی من
ئەمـــجـــار نەزانا صـــاحـــیب بەینەتەن
پـەرێـو نـەدینـی دڵ پڕ مـــــــەیـنـەتـەن
شـــەمـــاڵ ئەگـــەر تۆ ئەی جـــەفـــا بەردی
حـاڵ جـەسـتـەی من لێش مـەعلووم کەردی
شـەرت بۆ تا (شـەفـیع) عـومـرش بۆ فـانیی
ســەر وە فـــیـــدای تۆ بۆ مـــاڵ وە مـــزانیی

-٤-

(١٩٣/ف)

بای وادەی وەشت

یـا بـاد مـــــــوراد وەخت و وادەی وەشت
مـــەحـــرەم رەوضـــەی ریضـــوانی بەهەشت
بێ پەروا نە سـەیر گـوڵگەشـتـان هەر هەشت
کـــۆن ئەو قـــەرەوڵ نەوای تـیـپ ســـەیل
دەماغ نە بۆی عـەتر سەحرای نەجـەف کەیل
[غـــارەتچی!] خـــەرمـــەن کـلیـــدەی هەردان
شکۆفـــەی ســـۆســـەن بەرزان... هەرزان
مـەودای مـەیل نە رووی قـەڵـوەزان کـێـزان!
شنۆی راز نە رووی شـــەتـاوان خـــێـــزان!
شـەمـــاڵ چە خـەیرتەن رای هاتت مـــاتەن؟

ســـــوپای گـــــوڵاڵان چەمـــــەڕای راتەن
گـــوڵـەنەورۆز دەســـتـــاخ پەردەی پێـــوارەن
بەڕەزا رەنجـــبـــەر خـــار مـــوغـــارەن
نەرگس و ســـۆســـەن ویری تۆشـــانەن
نـە رووی پـەردەوە هەر رۆ رۆشـــــــانەن
گـشت خـاک حـەسـرەت نەدۆشـشـانەن
کـــاڵای کـــافـــووریی رووپۆشـــشـــانەن
شـــەو و رۆ نەفـــیـکر خـــەیاڵشـــانەن
ئارەزووی جـــەمـــال شـــەمـــاڵشـــانەن
تا کـەی مـەنیـشی جـە مـوڵک دامـان
تـیـپ غـــەم وە عـــەزم دەوای تۆ ئامـــان
صـەد [اسـاس!] هوزار مـەودا سـازدارۆ
جـــە ســـەیوانکاریش ئەڵمـــاس مـــوارۆ
سـە چەهار ئیـمـام چەهاردەی مـەعـصـووم
هەفـــتـــادو دوو تەن شـــەهیـد مـەظلووم
ئیـنس و طـەیر و وەحش مـــــەلان بـاڵدار
مـــاهیی و مـــەل و مـــوور باڵدار و ناڵدار
گـشت نە ویر و فـکر وەسـواسـەی تۆشـەن
چەمـــەڕای نەســـیم هەناســـەی تۆشـــەن
بێـــدارەوە بە جـــە شـــیـــرین خـــاوان
بـا دەنـگت بـەیۆ نـەســـــەر کـــــاڵاوان
روو مـاڵە نە خـاک بارگـەی شـای مـەردان
پەی دەفع دوشـــــمن کـــەلیلەی هەردان
ئیـمـســاڵ چون سـاڵان چی وەرتەر نیـیـەن
هیچ سـەر کـاڵاوێ بێ سـەنگەر نیـیـەن
[خـــانی تەم بو بش کـــا در و جـــاشن!]
صـەفـئـارای لەشکەر سـان و سـوپاشـەن
با دەنگت بەیۆ جـــە نیـــمـــەشـــەودا
خـانی تەم خـەفـتـەن جـە شـیـرین خـەودا
[شـــرباشـــارانت!] نە تیپ جـــیـــاکـــە
نیـــمـــچـەقـەرەوڵ لێـشـان سـوارکـە(!)

هەر وەخت مەیاوی وە تەخت مەنیشان
بواچە پێشان (الله) بکیشان!
جە صوب سەحەردا شەبەق بدۆ دەم
بکەرە خاراج خەیمەیخانە تەم
مەولا یادکەران تێخ وە کەفەوە
روو بنیان وە خاک شای نەجەفەوە
ئەڵماس پرشنگ نەوای تۆف و تەم
شەوق و شووڵەی نوور ئافتاب کەردەن کەم
بەرزە درەختان خاصەی خۆڵاصە
عاجزەن نە دەست ڕێزەی ئەڵماسە
شەمس زەڕین باڵ نە بورج حووتەن
[ضابطەی!] زوقم بەی تەور مەزبووتەن
هەروەخت مدۆسان هەوای تۆف سەرد
سەنگ مەبۆ بە ئاو، ئاو مەبۆ وە بەرد
بە خەیاڵی وێش خەیاڵش [پوسەن!]
ئەی بورجە ئاخر ئینتیهاش قەوسەن
بەڵێ ڕاست ماچی حەقت وە دەستەن
تۆ یەکجار ڕاگەی نەجاتت بەستەن
ڕاستەن گشت بە دەست کارخانەی غەیبەن
بەڵێ بای شەماڵ یە پەی تۆ عەیبەن
سێ ڕۆژەن نە بورج (ماهیی) وییەردەن
قاصیدێ جە تۆ گوزەر نەکەردەن
صەد کە مەڕەنجی پەی تۆ نییەن باو
زەمین پڕ دوشمن تۆ نە شیرین خاو
باجەتی گێسووی ڕەسووڵ سەروەر
بەشق چار مەلەک موقەڕەب نەسەر
باجەتی ئەو شەخص هەر [کوڕ!] نە ئاوان
جە نمازگادا خەیبەر شکاوان
هاهای کەڕەنان باوەر نەخورۆش
پەی دەفع دوشمن بەرگ سپیی پۆش
شەماڵ بەو سوپای تەمئەنگێزەوە

وێت ئاشکار کەر وە شەودێزەوە
ضەربێ بە هەیبەت بنمانە پێشان
سەنگەر بە سەنگەر خاڵیی کەر لێشان
جە مەککەی شەریف نوورت بۆ خەڵات
ئافەرین شەماڵ فەڕ وست نە وڵات
گوڵان گشت بە شاد ئێمە بەی جەستە
بە سەرگەردت بام بای شەماڵ [یستە!]
شەماڵ هەر وەقتێ عەزم ڕەزمت بۆ
(شەفیع) ئەناخوان بەزم جەزمت بۆ

ئەحمەدی کۆر

-١-

(٩٨/ف)

الحمدلله الودود یارم لە عالەم دلبەرە
چی هەی چی بێ سەر (در سجود) بۆ ناوی گوڵ سمین بەرە
بۆ ناوی گوڵ باغی نەعیم، لە عیللەت و [عیان!] سەلیم
ئەو (محی عظم رمیم) لەب دورجی لەعل و گەوهەرە
لەب دورجی پڕ یاقووت و لەعل، یا رۆح و جان قەول و فیعل
دەبم فیدای ژێری نەعل، خاکی تۆ ئەقدامی بەر سەرە
خاکی تۆ بەر سەر تا قەدەم، گەر دەست بدا بۆم بێن یەکەم
فاریغ دەبم لە دەرد و غەم، شاهی [ملیس!] ئەخضەرە
لیباسی تۆ بوردی یەمەن، باڵا چو سەروی یاسەمەن
بێ شادی کا قەلبی حەزەن، لە هەردوو جیهان ئەفضەلترە
لە هەردوو جیهان چاتر دەبێ، ئەگەر لوطفەک دەرحەق مەبێ
هەرکەس کۆشیت بۆ مەنصەبێ، کەمتر غولامی کیشوەرە
کەمتر غولامی شاهی رۆم، کە یار بکا رەحمێ لە بۆم
لە دەست وی زەهر دەبێ دەیخۆم، ذەوقی گوڵاب و شەکەرە
ذەوقی گوڵاب و شەهد و قەند، ئەی ساقیی رەعناو و رەند
عالەم هەموو خاکی دەرە، قامەت وەکو سەروی بڵند
عالەم لە بۆت مەحون هەموو، ئەی نازەنین ماهرۆ
ئەگەر لە قالبم شوعلەی جو (!) دەر رای خودا جارێک وەرە
جارێک وەرە ما شاد بکە، لە میحنەتم ئازاد بکە
کونجی دڵم ئاباد بکە، یا روئیەتی رووی ئەنوەرە
یا روئیەتی ماهی مونیر، شاهی بەشیر و هەم نەذیر
تۆی صاحیبی فەضلی کەثیر، رووبی تۆ شەمعی خاوەرە
رووبی تۆ شەمعی سەر بیسات، عیصیانبارم تۆیی نەجات
عالەم بکا مەدح و سەنات، نایەتە ضەبط و دەفتەرە
نایەتە ضەبت و لەفظ و زار، هێندە کەثیرە بە شومار
گەر بێن بکەن ئەغیار و یار، مەدحی حەبیبی ئەکبەرە
مەدحی حەبیبی (لایموت)، نووری تۆ باقیی (لایفوت)

ئەز بورجی ئەعلا تا بە حووت، بالجملە بۆت سەوداسەرە
(بالجملە) بۆت مەستن زویر، ئیغنا دەکەی کوللی فەقیر
لەفظی قەوبی ئەی دڵ پەزیر، باڵا نەمانی عەرعەرە
باڵا نەمامی تازەڕەس، بۆ سەرزەمین [وکردساز!]
تۆ وەرە بگە بمکە خەلاص، بەو جامی حەوزی کەوثەرە
بەو جامی پڕ خەمر و طەهوور، تۆ صاف بکە سدر و سروور
مەست بین بە چی عەیش و سروور، تۆی شاهی عالەم [اسکرە!]
مەدحی حەبیبی ذولجەلال، ئەی نازەنین نووری جەمال
ئینسان و جینن [زیر فعال!]، سوڵتانی دینی سەروەرە
سالاری دین دینی پەناه، ئەی شافیعی (یشفع لنا)
حەتتا ئەجەل [من نعد نا!]، حوببت لە قەلبان خەنجەرە
حوببت لە قەلبان تێغ تیز، سەرداری رۆزی رەستاخیز
نە رای هەڵا، نە رای گورێز، هادیی رۆژی مەحشەرە
بەو حەشری پڕ زار و زەمین، [سعی!] (یا شفیع المذنبین)
من نامەوێ خولدی بەرین، تا خۆت نەڵێی موذنیب وەرە
تا خۆت نەڵێی موذنیب بیا، عیصیانبارم و رووسیا
لوطفت نەیێ بۆم کیمیا جایی سەققار و سەقەرە!
جای سەقار دەپڕ شەرەر، ئەی شافیع و (خیر البشر)
خۆزیم بەوەی تۆی خەم لەبەر، لەم دەیری فانیی و شەشدەرە
لەم دەیری فانی و بێ وەفا، سەرمایەیی جەور و جەفا
بێ راحەت و سەیر و صەفا، نەفس و هەوا وەک هەژدەرە
نەفس و هەوا دنیا و دوون، ئیبلیس و هەر چار لێم عەدوون
گەر شاد نەکەی قەلبی زەبوون، دوشمن بە ماوە (مظفرە)
[مظفرەکر] دوو جیهان، ئەی کاشیفی سیرِی نیهان
ترسام لە بۆم بێ ناگەهان، دەست نەدامەت بەرسەرە
دەستی نەدامەت [فق!] نەڕەس، عاشق چی بوون پێش و پەس
نین غەیری تۆ بۆ کەس چ کەس، من دڵ شوبباک و پەنجەرە
من دڵ تەنووری پڕ لە نار، پڕ جۆش و تاو بێ ئیختیار
دایم دەسووتێم ئینتیظار، شیبهی میثالی مەجمەرە
وەک مەجمەرە پڕ جۆش و تاب، یا حەیی لە رێی حەشر و حیساب
بەندە زەلیل و پڕ عیتاب، بەخشی بە شاهی مەنظەرە

تۆی شاهی عالەم خاکپاه، بۆ ئەهلی عیصیان دادخواه
منت وه ئیحسانی خودا، ناوی تۆی ژ پێغەمەره
ناوی نا هادی رەسوولّ، شەفاعەتی تۆی کرد قەبوولّ
هەم صاف دەکا قەلبی مەلوول، هەم رەهنوما و هەم رەهبەره
هەم رەهنوماو و هەم دەلیل، هەم عەبدی جەببارى خەلیل
هەم دادخواه و هەم جەلیل، مەحبووبی دانای داوەره
مەحبووبی حەیی (لایموت)، نووری تۆ باقیی (لایفوت)
ئەز بورجی ئەعلا تا (سجوت) (بالجمله) بۆت سەوداسەره
(ئەحمەدی کۆر)ی بێ عەقلّ و فام، عەرصی نەبو (خیر الانام)
گەر بێ به گوفتی تۆ تەمام، هەر حەرفێ صەد سوجده بەره

***

-٢-

(١٠٤/ف)

دولبەری بێن ماوەری، وەرد ئەحمەری روو گولّشەنی
ساق ستوونی، باز عویوونی، تیر بەخوونی، کێل گەردەنی
حووریێ جەننەتی گەردەن سی، پاک دامەن
لەب چو یاقووتی کان، سی و دوو دوڕ دەر مەعدەنی
بەدر بێ سامان رەنگ پەنجەی شیر ئەفگەنی

***

نەوگولّی، خالّ فلفلی، دلّ غافلّی، مەست بێخەبەر
نەو خەتی، نەو جەبهەتی، نەی قامەتی، گۆنا قەمەر
ئافەتی پیر و جەوانان، تیرزەنی جان و جگەر
چونکه من بەندەی زەلیلم شەوق و سەودای تۆم لەسەر
[بوی دا با رحم جلاد دین بتای رەزن!]
ماهی تابان صوورەتی، روخ ئافتابی نوور جەبین
..... سوتا عەشق تالّان کرد، زەوالی عەقلّ و دین
عەقلّ و دینم پاک لەسەر دەرچوون، بووم رسوای...
لەذەتی قەند ئاب لەعلی لەب روو ئەحسەنی!(١)
ئاخ له بۆ یاری جانیی بێتە سەر رێی شەفقەته

(١) ئەم کۆپلەیان تاکێکی کەمە.

بڕوات لەکن جانانی من عەرز بکا وی خەته
پێی بلّێ هیجرانت بۆ سووتاندن به داخ و حەسرەتێ
خالیقا بۆ عاصییان ناردت ئایەتی (لاتقنطوا)
بەلّکم وێش بۆ من بنێری موژدەیی (لاتحزنی)
عاجزم زار و زەلیلم دلّ بریندارم به نێش
نامەوێت هیچ کەس فیدا بێ قەوم و خوێش
خۆزیم بەو دەردەدارەی سی و نۆ سالّ دەردکێش
بەس نییە ئومێدی هەیه بۆی شیفایەک بێ لەوێش

***

خانەی بیرزەن بێ دەر لەحەق زیندان میثال!
مەنجەنیق ناری خەلیل پڕ نەفت و رەوغەن توندوتالّ
پێی دەسووتێ قەقنەس ئاسا، قەلب مەظلووم خەستەحالّ
بەردی دایم ئاگری بێ رەحم جەللادی دین بەتالّ
کووورەی پڕ پشکۆ [بنکر!] ئاگری دارەبەنێ
هەر لەوی رۆژێ کە فامم کرد عەشقم بوو دووچار
هەر دەبوو بۆ خۆم بزانم قەد له من سووک نابێ یار
خەلّکی گولّ و رێحان چەند من غەم دەرد کشت و کار

***

هانا حاصل یەک به صەد [البرز!] زەکاتی خەرمەنێ
[هذایانت!] ساکنی تەختی جیهان ئاباد بوو!
شاه ئەو کەس زوو له قەیدی نێو دان ئازاد بوو
هەرکەسی گرتیان ئەو هەر به مەرگ ناشاد بوو
بێستوون عیشقی لەبن کەن ناو له بۆ فەرهاد بوو
وەنێ وی حەددی چه بوو بێستوون بەتێشە بەرکەنێ
دلبەرم سەرخۆش و رەند من له حالّی عەشق بێخەبەر
سووت له داخی وی فوئاد و دلّ کەبەد یەعنی جگەر
چونکه من لالّم له دەرگا هیچوپووچ و بێخەبەر
بەز نەبو فەرهاد ئەگەر عیشق بوو دووچاوی بوون لەسەر
من بێ پێ چاوی چلۆن طەی کەم مەکانی ئەرمەنێ

***

دلبەرم سەرخۆش و رەند سەرداری رەندان باش باش

مـــەطلـــەبی دڵداری دڵبـــەری عـــەیش و مـــەعـــاش(!)
خـــواردنم خـــوێنی جگەر، دەرد و غـــەم لە مـــیـــحنەت نۆش
گـــەر تۆ ئوســـتـــادی تەمـــای [نجـــاریت!] ئەی دڵ تەراش
زێری تەشـــوێت جـــەرگی من ســـۆراخ بکە دڵ باســـەکـــەنێ

***

دڵبـــــەرا ئینصـــــاف نیـــــیـــــە لە بۆ تۆ غـــــەم دەخـــــۆم
من لە داخی حـــەســـرەتی تۆ قـــەد و کـــو چەوگـــان و کـــۆم
چبکەم ئەز عـــەشق نامکوژێ زۆر عـــاجـــزم لە ژیانی خـــۆم
بای شـــەمـــاڵ گـــەر بێنێکی خـــۆش بێنێ لەرێی جـــانانی بۆم
نامەوێت رەوضەی بەهەشت (وەگەر!) بەحوکمیش بیمدەنێ

***

(ئەحمەدی کۆر) رووسییا بی وەک (خود کرد!) رووسیان!
دڵ لەجێ ســـووتاو و بەرد قـــەد لێ شین نابێ گـــیـــان!
یومنی حـــەق گـــەر لوطفی جـــانان گـــەر بکا بۆت کـــیـــمـــیـــا
[داوەتێ کـــــەر لی تـــا حـــــەشـــــر بکا هەر بیکنی!]

***

-٣-

(١١٤/ف)

دڵبـــــەرا پەی رۆی فـــــیـــــراقم دڵ دەناڵێ چون روباب
بۆ دوو ئەبرۆی مـــیـــثلی تاقت بەندی جـــەرگم بووت کـــەباب

***

بوو وە بوریان کـــۆی دەروونم، چاو پڕ ئەســـرین قـــەلب زەبوونم
من مـــەجنوونم بۆت جـــونوونم، لێم حـــەرام خـــورد و خـــواب

***

خـــورد و خـــوابم هەر گـــرینە، (رحـــمـــە للعـــالمین)ە
ڕەحـــمێ کـــەی بە منی مـــیـــسکینە، بڵا کـــۆتا بێ ئەم عـــەذاب
بڵا کـــــۆتـــابێ داخ و دەردم، نـــاڵە نـــاڵ و ئاهی ســـــەردم
بێ ئەجـــەل وا ســـووت و مـــردم، بمدەنێ جـــامێ شـــەراب
پێم کـــەردم کـــەن جورعـــەی مەی، لەو مـــەیە مـــردوو دەکا حـــەی
حاجەتێ حەی صاحیبی مەی، بڵا لە مەی بێ جێ حیجاب

بڵا لە مـــەی بێ جێ حـــیـــجـــابە، مـــەحـــبـــووبە روخ ئافـــتـــابە
دادەکـــەم هەر خـــۆم حـــســـابە، کـــەمـــتـــەرین تر ئەز کـــیـــلاب
کـــەمـــتـــریـــنـــتـــر ئەز ســـەگـــانت، ئەو ســـەگـــانی پاســـەبانت
جـــانی من قـــوربانی جـــانت، گـــوڵرۆخ و روخ ئافـــتـــاب
ئافـــتـــابی شـــەوقی عـــالەم، شـــاســـواری نەسلی ئادەم
عـــومـــری باربو کـــرد خـــاتەم، ئەی شـــەهی عـــالی جـــەناب
ئەی شـــەهی (لولاک لولاک)، تۆ جە نوور و عـــالەم ئەز خـــاک
جوملەیی شـــێخ و وەلیی پاک، بوون جە ســـایەت فـــەیضـــیـــاب
بوون جە ســـایەت -ئەز بەقوربان- مەحرەمی ئەسراری سوبحان
قـــەلبی عـــاصـــیم هاتە [نرمـــان!، ... لم ســـرو!] رای خـــەراب
مـــاڵ خـــەراب و خـــەم نەدۆشم، عـــاشق و بێـــهـــۆش و گـــۆشم
زووخی جـــــەرگی وێم دەنۆشم، کـــــوورەی ئابی دڵ بە تـــاب
کـــــوورە ئاســـــا دڵ بە تـــابم، لەتلەتە جـــــەرگ و هەناوم
وا بەعـــەشـــقی تۆ ســـووتاوم، کـــەوتمە حـــاڵی ئیـــضـــطیـــراب
حـــاڵ پەرێشـــان بێـــقـــەرارم، حـــەســـرەتە دڵ پڕ جـــە نارم
ئەو قـــەدەر بێ ئیـــخـــتـــیـــارم، نایێـــتـــە حـــەدد و حـــیـــســـاب
حەدد و حیساب شین و رۆڕۆم، خاکی ژێری پای سەگی تۆم
بەحری پای پڕ زامـــانی ســـۆم، لێم دەکەن خەڵک (اشـــتـــراب)
ئەحـــــمـــــەدی کـــــۆری هەژارە، چاوەنواڕی لوطفی یارە
ئەو قـــەدەر بێ ئیـــخـــتـــیـــارە، چون تەشنەیی بەحـــری ئاب

***

-٤-

(١٢١/ف)

دڵبـــــەرا تا کـــــەی دەناڵم ئەز بەســـــینەی پڕ جـــــەدەرد؟
جـــاریکی پرســـە لە حـــاڵم بۆت دەکـــێـــشم ئاهی ســـەرد
بۆت دەکـــێـــشم هێندە زەحـــمەت، ســـەرزەنشت و لاو مـــیـــحنەت
یاری صاحیب شـــەرت و بەینەت، وەختـــە دڵ بۆت بێ گـــەرد
وەختـــە دڵ بۆت بۆ بە خـــاکـــە، رووت مـــەهی پڕ نووری پاکـــە
هەر لە جێ دەردم دەواکـــــە، صـــــەد بـــرینت تـــازە کـــــرد
صـــەد هەزار زامـــانی تازە، جێ خـــەدەنگی نێش و گـــازە
ئەمـــــرۆ رەندی دی لە بازە، توندوتیـــــز ئامـــــا و ویەرد

جـارێکی نەیدا بە سـەرمـا ، لێم بپـرسێ ئەو بە نەرمـە لێم هەڵگرێ عـار و شـەرمـە ، زەعـفـەرانم رەنگم زەرد زەعـفـەرانم زەرد بو چون بەی، ئاهو نالەم دێ پەیاپەی هات بمداتێ جـورعـەیی مـەی، سـەعی و رەنجم دا لە بەرد سەعی و رەنجم بە عەبەث چو، تا سووی قەلب و نەفەس چو عـومـرم رابرد دڵ هەوەس چو، هوونی جـەرگی وێم مـەوەرد هوونی دڵ قـووت و طەعـامـە، عـەیش و شـادیم لێ حـەرامـە تا بە رۆح و جـان بۆت فـیـدامـە، تەختی پڕ رێحـان و وەرد سـونبـول و رێحـانی تەڕ بوو، تەختی وێم لێ مـەسـخـەر بو هیند و زەندم لێ بەشـەڕ بوو، صـاف لە نووری تەختی نەرد شیبـهەتا چون تەختی طاوس، هیند و شاه و میـثلی کاوس چە دەدبینی بۆت بوو مەحبووس، وان لە حەسرەت جان سپەرد وان لە ئەزرەت رۆزگـارە، سـیـمـجـەبین و گـوڵعـوزارە چەند کـەست بۆ ئینتـیظارە، پیـر و جـەوان زەن تا بە مـەرد مـەرد و زەن لە رووی جـیـهـانی، جـە ذەرە لەو حـاڵ بزانی سـووت بەوی ئاگـری نیـهـانی، بوو بە قـەیس مـاڵ لە هەرد هەروەکـو مـەجنوون و لێـوە، بەوی رەندی حـۆری شـێـوە قـەلبی وشکم مـا بە پێـوە، رۆح گـەیشـتـە ذاتی فـەرد ڕۆح گـەیشـتـە جـێی نەهاتێ، هەر سـاتێ نا سـاعـاتێ جـارجـار ئاورم نەداتێ، حـاڵی عـیـشق پێ سـووت و مـرد حـاڵی عـاشـقـان وا زەلیلە، غـەیری جـانانی خـەلیلە دەرد زۆر عـەیش قـەلیلە، هەرکـەسـە [لوراش مـرد!] هەرکـەس و خـۆی کـرد حسـابە، رەنج بە ضـایع دەر عـەزابە جـەرگ و دڵ شیـبـهی کەبابە، چون گـیـاهی [سـر سـبـرد!] (ئەحمەدی کۆر) دڵ بزووتێ، جان و جیسم وەک عەنکەبووتی چە دەیبـینێ بۆی دەسـووتێ، حـەملە پەی کـشـتت مـەوەرد

***

-٥-

(١٢٣/ف)

یەند بەدینت ئینتـیظارم، خـواردنم خـوون و زوخـاو جـان و دڵ مـەحـرووقی نارم، ئاخ لە بۆ یەک قـەترە ئاو!

ئاخ لە بۆ دڵمـیـهـرەبانێ، دلبـەری شـیـرین زبانێ لەفـزی خـۆشـحـاڵی بزانێ، باوەشـێن کـا جـێی سـووتاو باوەشـێن کـا جـورح و زامـان، دلبـەری مـەست و خـەرامـان یار وەبیـر بێن غـولامـان، زوڵف و رێحـان لوول و خـاو زوڵف و رێحـان خـاو و کـرژن، وەک لە هینی تێکدەچرژن جـەرگ و دڵیـان پێ دەبرژن، لەش دێنەتە جـۆش و تاو تەن وەکـوو کـوورەی حـەددادان، حـەق بدا وایەی مـورادان نەبیـە یار قـەولی عـینادان، رەحـمت بێ بە منی بێـچـاو ڕەحم کـەر بە منی بێـچـارە، جـارێکی پێم بڵێ بەزارە شـەربەت وەرگـرە بیـمـارە، رۆحم ئیـحـیـا کـا تەواو حـەی دەکـا ئەرواح و جـانی، دلێـر هەفت ئاسـمـانی لەیلی قـەدری رووی زەمـانی، بکا دەوای جـەرگی بڕاو دلبـەرا دەردم دەواکـە، جـارێکی روو لە خـودا کـە بەس دڵی مـا پڕ جـەفـاکـە، بەو خـەدەنگی تازەسـاو لێم مـەدە هێندە خەدەنگان، شـای غـەزالان شۆخ و شەنگان ئەز لەبەر ضـەربی نەهەنگان، مـەحـو بووون ئیـسم و ناو بێ ئەثەربوو نام و ئیسمم، سووت دڵ و جان جەرگ و جیسمم حـەق وەهای دا پشک و قـیـسـمم، قـەدی ئەلفم بوو بە واو قـەدی راسـتم کـەفـتـەکـار بوو، خـەڵق لەبەر نالەم بێـزار بوو ئەو چە دەرد بوو لێم دووچار بوو؟ هات سـەری من لە ناکـاو هاتە سـەر من ناگـەهانی، سـیـڕی مـەخـفی بوو نیـهـانیی ئاشکارا بوو لە جـیـهـانی، عـەقـرەبان لێ خـواسـتم داو عـەقـرەب و مـار و ئیـلانن، قـاتیلی ئەرواح و جـانن گـەر بەحـاڵم یار نەزانن، بووم بە طەیری باڵ شکاو؟ طەیرەکی بێ پەڕ و باڵم، مـایەیی سـفت و زوخـاڵم دڵ بەجـۆشی ئاه و نالەم، لێم حـەرامـە خـورد و خـاو خـورد و خـاوم لێ حـەرامـە، ئاگـرم مـاوا و مـەقـامـە چەند لە بۆت رسـوای عـامـە، شـێخ و شـاب پیـر و لاو شـێخ و شـاب و ئیـخـتـیـارن، چەند لە بەندیت بن دیوارن شـیـبـهـەتا شـەبهـای تارن، عـەتر و رێحـان بۆی گـوڵاو عـەتر و رێحان گـوڵ شەمیـمە، قـەد ستوون و زەڕ و سیمە

وان لەبەر عـــەبدی قـــەدیمە، دلبـــەرا زەڕین کـــلاو
دلبـەرا قـەد زەڕ ستـوونە، تەختی عـەقرەب لێ سکوونە
دایما طەیر لێ دەخـوونە، دەسـتـخـەت حـەق ناو وە ناو
دەسـتـخـەت صونعی جەلالە، مـەکـتـەبی پڕ خەت و خـالە
لەشکری غـــەم وەک مـــەتالە، قـــەد لە من نابە بلاو
(ئەحمەدی کۆر) بەس خەیاڵ کە، وەصفی یاری نێک جەمال کە
یەک بخـــوازە یەک بەتاڵ کـــە، پێکۆ نابن دوو هەوێ(!)

***

-٦-

(١٢٥/ف)

حـەسـرەت و ئەندووهی جـانان، ئەمن سـووتاند رۆز و شـەب
بووم بەجـێی ئاه و فـوغـانان، فـیـرقـەتا یار بوو سـەبەب
فیرقەتا من کۆی زووخاڵ کرد، عەیش و شادیم لێ بەتاڵ کرد
من لەویم بۆسـەیێ سـوئال کـرد، وی لە من رۆح کـرد طەلەب
وی لە من وەرگـرت رووحـە، غـەم لە من تۆفـانی نووحـە
دلبـەرم صـاحـیب فـتـووحـە، وەز خـەلایق مـونـتـەخـەب
مـونـتـەخـەب لە چەند هەزاری، سی و دوو دوڕ لەب بەشـاری
شـەهد و قـەندە بێ دیاری، مـوسکیـر ئەز ئابی عـینەن
مـوسکیـر ئەز کـاسـەی شـەرابە، کێ دەبێ جـارە بە خـوابە
ڕووت ببـینم بێ حـیـجـابە، دلبـەری عـالیی نەسـەب
دڵبـەرا مـەسکەن عـەلایە، حـوب [مـادرنی لقـایە!]
من لەبو دی حـــاڵ وەهایە، وا رەســـیـــدە جـــان بە لەب
(ئەحـــمـــەدی کـــۆر)ی هەژارە، چاوەنواڕی لوطفی یارە
ئەو قـەدەر بێ ئـیـخـتـیـارە، شـاهیـدا ئەصـڵی عـەرەب

***

(١١٠/ف)

دە هەندەی داوەر... ...
هـانـای مـن بـە تـۆن دەهـەنـدەی داوەر
بە قـــەترەی رەحـــمـــەت زبانم تەڕکـــەر
تاکـــە بـواچووم پشت پێـــغـــەمـــەر

هەر کـەسێ وە وێش مـوسـوڵمـان وانۆ
جـــەد پێـــغـــەمـــەر مـــەبۆ بزانۆ:
ئەوەڵ عـەبدوڵڵا صـاحـیب صـەلاحـەت
دوەم (مطلب) کـانی شـەفـاعـەت
سـێـیـەم هاشـمـەن پەزێر مـیـهـمـان
چەهارەمین مـەناف هەم جـەد عـوثـمـان
پێنجـەمین (قـصی) شـەشـەم (کـلاب)ەن
هەفـتـەمین (مـرە) جـەدی خـەطابەن
تا فـــەردا نە قـــەبر ســـیـــای تاریک
جـە دەست نەکـیـر نەمـانۆ خـەریک(١)
هەشـتـەمین (کـعب)ەن نەهەم (لوی)
جـەد صـەدیقـەن بەحـەق بشنەوەی
دەهەم غـالبـەن، یازدەهەم (فـهـر)ەن
دوازدەهەم (مـالیک) سێزدەهەم (نضر)ەن
(کنان) چەهاردەهەم (خـەزیم) پازدەهەم
(مـدرک) شـازدەهەم (ئیلیاس) هەڤدەهەم
هەژدەمین (مـضـر) نۆزدەمین (نزار)
عـەدنان بابۆی (مـعـد) بیت (اظهـار)
جـــە عـــەدنان وەبەر کـــەس نمەزانۆ
هەرکـــەس بوانۆ خـــیـــلاف مـــەوانۆ
هەرکـەسێ نام جـەدد پێـغـەمـبـەر بەرۆ
بە دوعـــای خـــەیر یادمـــان کـــەرۆ
جـەد پێـغـەمـەر ها کـەردم ئیظهـار
بـوانۆن بـە تـەور تـاکـــــە بزانـان(!)

***

(١١٢/ف)

و یـاران جـــە بـەی ویـاران جـــە بـەی
ڕوخـــســـار زەردیم ویـاران جـــە بـەی

(١) ئەم بەیتە لە دەستخەتەکەدا لێرەدا نووسراوە، بەڵام وا دیارە بە هەڵە پەڕیوەتە ئێرە و، راست وایە چوارەم بەیت بێت، هەر لەم بەرگەی ئەم کەشکۆڵەیشدا جارێکی دیکە رشتەی پشتی پێغەمەر (د.خ) دەخوێنیتەوە کە مامۆستایەکی دیکەمان نووسیویەتیی و ئەویشمان نەناسی و نەمانزانی کێیە.

نالەی ئینتیزار مەکێشۆن چون نەی
کزەی جەرگ وێم کەردم بە گوڵاب
یە کەباب، یە مەی، یە نەی، یە شەراب
گەرمەن مەجلیسم سەوڵ خەرامان
قەدەم رەنجان کەرد مروەتەن ئامان
ئەر ناری تەشریف سزام سەختەن سەخت
ئەویچ دوور نییەن جە بەدبەختیی بەخت

ئەحمەد بێگ

(١٥٩/ف)

زڵێخام ساوا... ...
باڵا سیم صاف عەرعەری ساوا
شێوە شێوەی حوور (جنه المأوىٰ)
خاڵ نوختەی سۆسەن جە نەو شکاوا
گێسووت حەلقەی دام رای هۆش مەندان
فەرق کەردەن جە میسک ئەمما نە چەندان
ئۆستای مووشکاف بە مەودای شانە
تێدا وەستەن فەرق پەرێ نیشانە
دوو ضەربە کەفتەن بێ زیاد و کەم
مەنمانۆ بە تیپ ئەژدەهای ئەرقەم
ورشەی پێشانیش نە سای کاڵای کێش!
بە تەڵای مەنمانۆ ئافتاب بدۆ لێش
ئەبرووان دوو قەوس سیای سەر وەهەم
کەم نییەن جە قەوس جبەخانەی جەم
تەنیا ئەڵماسێ بە نێشش بەندەن
حەکاکان جە کان کۆی بلوور کەندەن
مژانان خەدەنگ سۆهان سەنگبڕ
تیر بێئامان پەردەی جگەر دڕ
[گرتن دو هوای بی دوردیدە باز!] (١٦٠/ف)
گاه گاه چون شەهباز مەکەرۆ پەرواز
دوو عەین چون دوو نوون سەر بەهەم کێشان
وێشان مەتەرسان جە قەزای وێشان
نەمابەین نوون تا بە فەوق میم
ئەنف ئەلفوار کەشیدەن جە سیم
جەمین لالەڕەنگ گۆنا گوڵ تەبەق
فریشتەی رشتەی صونع لیقای حەق
جە باغچەی بەهەشت گەرتەن نموونە
تێدا شکوفتەن گوڵ گۆنە گۆنە
لەب دانەی یاقووت خەزانەی خوسرەو

ڕۆشنیی حـوضـوور مـەجلیس ئارای شـەو
ئەوسـا صـونع دەست [ویت!] ئوسـتـادکـار
کـــەردەن بە دوو نـیم یاقـــووت ئـابدار
بیـــیـــەن وە ســەرپۆش ســیـــو دوو دانە
مـــرواریی نەتۆش [کـــاز!] هەرکـــانە
دەهەن دورج زەڕ پڕ جـــــە مـــــرواریی
[مـزیقش!] چون مـیم جـە صـونع باریی
دندان لوئلووی تەڕ مـەعـدەن جـە صـەدەف
صـەد غـەواص پەرێش سەر نیـان بە کـەف
هەناسـەی نەفـەس نە تۆی حـەلقـەی مـیم
ڕۆح ئەفـزای ئەجـســام (عظام) رەمـیم
زەنەخ تۆپ ســیم ســادەی پڕ زەکـــات
جـای زەنەخ عـەمـیق عـاقڵ تێـدا مـات
عـــاقڵ بە تـەدبیـــر را پێش نـەبەردەن
صـەدێ چون هارووت سـەرنگوون کـەردەن
قـــەترەی گـــوڵ عـــەرەق تێـــدا عـــەیانەن
مـاچیی ئاب صـاف چەشـمـەی حـەیاتەن
ئەسکەندەر نامش بە گـــۆش شنەفـــتـــەن
سـەر چەشـمـەی حـەیات نە هەردەی نەفـتـەن(١٦١/ف)
نەفـــەس بۆی حـــەیات لێش مـــەیۆ دەمـدەم
بە ئاوای ئەنفـاس مـەسـیـحـای مـەریەم
زوڵف [ضربەی!] زیرباد سەرسەوز نە رووی تاف!
مـــەلوولتـــەر نە بێخ خـــەیاتەی کـــلاف
گـا کـرژەن گـا لوول گـا خـام گـا خـەفـتـە
گـــا پەشـــێـــو نە دەور بەدر دوو هەفـــتـــە
گـەرتەن دەور جـام بافـتـەی کـەیخوسـرەو
بە ئەنقـەست وەسـتـەن قـەمـەر نە عـەقـرەو
هەر وەقت جـە نەفـەس شنۆی مـخـێـزۆ!
ڕەقص ئاتەشـبـــاز هیندیی مـــبـــێـــزۆ
گـەردەن مـینای بەزم مـەینۆش هۆشـەنگ
سـافتـەر جـە ئەوصـاف زوجاجـەی فـەڕەنگ

مـاویی خـاڵ کـەندەن [قـرص وکـیناوە!]
دەســتنیـشـــان کـەردەن گـوڵ وە مـیناوە
شـیـشـەی لەوح تەختـەی قـاقـوم بێـز
یاتاخگەی مـاران شـەیدای شـەڕئەنگێـز
پێـــوە مـــەدرەوشـــۆ فـــەیرۆزەی کـــانیی
مـــەرلەوح ســـەرمـــەشق ئەرژەنگ ثانیی
جـفـتێ شـەکـرە سـێف توحـفـەی پاکـیـزە
نازکـتـەر جـە رووی پەردەی رووی (بیـضـە)
پێـــــوەنـدەن وە تـووڵ دار مـــــروارەوە
کـــەس نەکـــەردەن فـــەرق بە ئەنارەوە!
نـاف بۆی عـــــەتـر نـاف دەلـیـلەی روەیـل
صـەحـرای چین وەتەن هەردەی خوتەن کـەیل
باڵ بـاهوان کـــەشـــیـــدەن جـــە زەڕ
پەنجـەی صـەندەڵ عـاج جـە شکۆفـەی تەڕ
پێ نویسـای حوکم مـەنشـوورنامـەی وێش
پەنجـە پەنج قـەڵەم جـودا بیـیـەن لێش
بەو تـەور نازکـــیی نازکـــیش پەیدان(١٦٢/ف)
چون مـــەی نە بلوور مـــەغـــزش هوەیدان
کـەف دەست راحـەت مـیحنەت ئەندێشـان
مـــــەرهەم نمـای زام پەردەی دڵـڕێشـــــان
کـەمـەر جـە قـاقـوم قـایمتـەر نیـیـەن
باریکیش نە حـەد نەیشـەکـەر نیـیـەن
نەدارۆ تاقـــەت تافـــتـــەی [حلوی!]
مـەجـۆشـۆ نە تەرح راژەی خـوسـرەویی
هەر جـــە تەخت نـاف تا فـــەوق زانوو
رای نەزەر نیـــیـــیـــەن کـــەس نمەزانۆ
صـافتـەر نە بەیضـەی شابەط نە رووی شەت
زەڕە نە قـاقـوم نەکـەفـتـەن غـەلەط!
پاشنە تەڵای قـاڵ پەنجـەی پاش مـینا
خـــاک پات دەرمـــان دیدەی نابینا
بەڵێ رەند رەوێڵ زەڕ نە گـــۆش بەڵێ

بەڵێ کـــەژ نـەدۆش مـــار وە دۆش بەڵێ
بەڵێ گـــوڵەنـدام مـــار وە دۆش بـەڵێ
بەڵێ قـــەزاجـــۆ وەی فـــرۆش بـەڵێ
یـاشـــا تـا گـــەردش چەرخ بـدەوران
ئەی شـەخـصـە مـەحـفـووز جـە دیدەی بەدان
یـا شـــا تـا دنیـــا نـە پشـت ئەور بـۆ
ئەی شـەخـصـە شـێـوەش دایم بەی تەور بۆ
فـەلەک مـەحـبـووبیش نەبەرۆ وە جـەور
پـەی رۆشـنیـی زەیـن فـــەرد وانـان دەور
ئامین (ئەحـمـەد بەگ) قـەبرت پڕ نـوور بۆ
ڕۆحت جـە عـەذاب قـیـامـەت دوور بۆ

***

حاجی

لە ژمـارە یەکی گـۆڤـاری کـۆڕی زانیـاریی کـوردسـتـاندا وتارێکم بڵاوکردەوە، لەو وتارەدا چەند پارچە شیعری (حاجی)م بڵاوکردەوە، یەکێکیان ئەم پارچە شیعرە بوو کە لێرەیشدا بڵاوی دەکەمەوە.

هۆی بڵاوکردنەوەی دووبارەی لێـرەدا، جگە لەوەی یەکێکە لە پارچە شـیـعـرەکـانی ئەم کـەشکۆڵە و ئێمەیش بڕیارمان داوە سەرجەمی بڵاوبکەینەوە، ئەم دەقەی ئێرە چەند جیاوازییەکی لە تەک پارچەکەی ئەوێدا هەیە و، لێرەدا چەند بەیتێکی لە دەقەکەی دی زیادە.

هەروەها لێرەدا روونتر دیارە ئەم پارچە لێرەدا لە شێوەی تەرجیعبەنددایە و بەیتی:

یەکا یەک بادەی جام تۆ نۆشان
بە ماوا کەردەن شار خامۆشان
کراوە بە سەرهۆی تەرجیعبەندەکە.

جگە لەمەیش لێرەدا زیاد لە نازناوی (حاجی)ی نازناوێکی دی نووسراوە، بە دووری نازانین ئەمیش هەر نازناوی حاجیی بێت و، حاجیی دوو نازناوی هەبووبێت. یەکەم (حاجیی) و دووەم (هیجرانیی) ئەگەر واش بێت دوور نییە ئەم (هیجرانی)یە هەمان هیجرانیی بێت کە نازناوی (شێخ حەسەنی کانی بی)یە و، مامۆستا رەنجووریی ناوی هێناوە(١).

لێرەیشەوە دەچینەوە بۆ لای ئەوەی ئەو حەسەنەی لەم کەشکۆڵەدا (٨) پارچە شیعریمان نووسیوە هەمان (هیجرانیی) و (حاجیی) بێت.

بەڵام ئەمانە - جارێ - هەر بۆچوونن و دەبێ چاوەڕوانی شتی دی بین.

حاجی

-١-

(٧٨/ف)

دنیای مەککارە.....
کـــۆنەی حـــیلەباز فـــیـــتنەی مـــەککارە
بێـــــوەی حـــــیلەســـــاز بەد پەتیـــــارە
پێـــــچـــــاپێچ وەردی چەواشـــــە چارە
[مطربی!] مـووکـەش مـەیبـەخش مـەسـتـان
زەواڵ زۆر دەست زۆر زەبـەردەســـــتـــــان
شـــۆڕش ئاشـــووب شـــەوق زوڵمـــات شـــەو
مـینای صـەفـشکەن سـاخـتـەی کـۆنەو نەو

(١) بڕوانە: دیوانی رەنجووریی ل: ١٥٢.

نەڕاد نەردباز نەرد جـــــە بەرکـــــەندە
شـا جـە تەخت ئەنداز غـولام پەسـەندە
چەنی کـەس تا سـەر دۆسـتـیی نەکـەردە
بێ شـەرت و بێ شـوون کـەس چار نەکـەردە
جـــــەللاد قـــــاتـیـل رەهزەنـی راهـان
فـەرق نەکـەردە کـەس گـەدا تا شـاهان
عـەجـووزەی بێ شـەرت شـووم شـەڕئەنگێـز
عـەرووس سـاحـیـر خـوون جـە دامـان ڕێز
هەر ڕۆ نەغـمـەی سـاز دامـاوان ژەندە
پا مـــوهری چەنی خـــوســـرەوان وەندە
ئەرێ دنیـای دوون جـە شـیـراز تا شـام
جـە قـاف تا بە قـاف کـێت ناوەرد بەدام؟
جـە کـەیخـوسـرەوان کـێت نەفـرێونا!؟
کـەوکـەبەی دێوان کـێت نەشـێـونا؟
کێ بی تاوەســـەر نامـــداریت کـــەرد؟
کێ بی تا ئەمـــڕۆ مـــێـــوەی باخت وەرد؟
کام کەس بی جە بەخت بەدیی نەکاشتیی؟
جـە نام ئاوەران کـام کـەس گـوزاشـتی؟
سـیـابۆڵ وە مـاڵ کـێـدا نە شـانای؟
تەخت بەخت جە دەست کام شا نەستانای؟
بە کـــێـــدا نەدای مـــەودای قـــەبزەی تێغ؟(۷۹/ف)
بنچـینەی ئەولاد کـێت نەکـەند جـە بێخ؟
چەنـی کێ تـا ســـــەر ئاخـــــر ئاوەردی؟
کێ داخل وە شـار خـامـۆش نەکـەردی؟

***

چەنی گـشت تەمـام سـەر ئەفـرازیت کـەرد
ئەوەڵ تا ئاخـر شـمـشـێـربازیت کـەرد
بە کـێ نـەنمـانـای ذەوق جـــــــەوانـیی؟
بە کێ ناوەردی شـــەو پەشـــیـــمـــانیی؟
گـەنجـداران شـاد بین بە گـەنج وێشـان
جـام [بلەی!] مـەوت تۆ نۆشـای پێـشـان

جـــە نام ئاواران شـــاهان مـــاضـــیی
بە حـــیلەســـازیی کـــێت نەدا بازیی؟
جە شـا تا قـەیصـەر جـە سوڵتـان تا مـیر
قەبزەی مەرگ جە فەرق کێت نەکەردەن گیر؟
جـــــە پێـش دادیان تـا کـــــەیانیـــــان
جـــە ئەشکانیـــان تا ســـاســـانیـــان
کـــیـــومـــەرث بەو بەزم کـــردەی کـــارەوە
(طهـــمـــورث) بەو ســـەرباز شکارەوە!
شـا جـەمـشـیـد بەو ذەوق بادەی جـامـەوە
فـــەریدوون بەو فـــەڕ رووی ئەییـــامـــەوە
ســـەلم و طوور بەو ســـان بێ شـــمـــارەوە
مـــەنۆچەهر بەو خـــەشم قین و قـــارەوە
شـای ئەفـراسـیـاب بەو گـشت سـوپاوە
کـــەیخـــوســـرەو بەو تاج زینەت نماوە
کـــــەیقـــــوباد بەو تیپ بەزم رەزاوە
قـەهرەمـان بەو قـەهر قـەصـد و قـەزاوە
یەکـــایەک بادەی جـــام تۆ نۆشـــان
بە مـــاوا کـــەردەن شـــار خـــامـــۆشـــان

***

ضـەحـاک بەو غـەزەب جـەفـا و جـەورەوە
کـــەیکاوس بەو عـــەیش طەرز و طەورەوە
شـــەداد بەو بەهەشت دنیـــا کـــەردەوە
بەو جـەفـای بێ سـوود عـەبەث بەردەوە
دەقـیـانووس بەو گـەنج خـاک نەهادەوە
بەو ذەوق مـــەجلیس نۆشـــای بادەوە(۸۰/ف)
هۆشـــەنگ بەو ســـەریر دانەبەندەوە
سـیـاوەحش بەو هوون دەعـوامـەندەوە
کـوشـتـاسپ شـا بەو بەزم دەنگ دلێـرەوە
ئەردەشـێـر بەو چنگ پەنجـەی شـێـرەوە
سـوهرابش بەو رەزم بێـســـوود کـەردەوە
ئەویش بەو دەعـــــوای رۆی نەبەردەوە

یەکـــــایەک بادەی جـــــام تۆ نـۆشـــــان
بە مـــاوا کـــەردەن شـــار خـــامـــۆشـــان

***

بەهـمـــــــــەن بەو بـازووی زۆر و زاتـەوە
دارا بەو دارای حـــــوکـــــوومـــــاتـەوە
ئەسـفـەندیار بەو دەعـوای شـۆڕ و شـەڕەوە
فـەیلەقـووس بەو گـەنج بەیضـەی زەردەوە
ئەسکەندەر بەو فـەتح جـیـهـانگەردەوە
بەو صـــەد بەســـتـــەی نام ئاو ســـەردەوە
بەهرام بەو شـــەوکـــەت ئارای بەزمـــەوە
بەو صـەفـای مـەعـشـووق نەشم و نەزمـەوە
نەوشـیـــروان بەو عـــەدل کـەس نەدارەوە
خـــوســـرەو بەو تەلای دەست ئەفـشـــارەوە
یەکـــــایەک بادەی جـــــام تۆ نـۆشـــــان
بە مـــاوا کـــەردەن شـــار خـــامـــۆشـــان

***

تـوبـبـــــــەع بەو شـــــــادیی نام ئاوەرەوە
بەو مـــوطـیـــعـــیی دین پێـغـــەمـــەرەوە
تەیموور بەو فـــەرەس رووی جـــیـــهـــانەوە
بەو ئیـــقـلـیـــمـگـیـــریی ســـوپا و ســـانەوە
هۆلاکـــۆ بەو چەنگ غـــەزەب شـــەندەوە
ئەو شـاهیی جـە دەست شـاهان ســەندەوە
ســـــــام نـەریمان بەو ئەســـــــپـــــــەرەوە
زاڵ زنجـــــــــــــیـــــــــــــی بـەر بـەو هـونـەرەوە
ڕۆســـتـــەم بەو دەســـتـــان بەزم جـــەنگەوە
چەند جـــە دێوان کـــوشت بە ئەرژەنگەوە
گـــۆدەرز بەو گـــۆپاڵ کـــەف وە مـــشـــتـــەوە(٨١/ف)
چەند پەهلـــەوانان [بزو کـــشـــتـــوە!]
چـــــەرخ دوونـــــا دوون دەور دادەی دەوران
کـــوشندەی شـــاهان ســـەرکـــەند بەوران

یەکـــــایەک بادەی جـــــام تۆ نـۆشـــــان
بە مـــاوا کـــەردەن شـــار خـــامـــۆشـــان

***

[دســـتـــان ثانی!] پێـغـــەمـــەران گـــشت
نەبیی مـــورســـەلان جـوملە دای بە کـــوشت
چەرخ چەواشـــــە تۆ پێـــشـــــان کـــەردی
یەک یەک وە ســـەفـــەر رای نەهات بەردی
ئەوەڵ کـــــــە ئادەم (صـــــــفی الله)یی
(شـــیث) چەنی ئیـــدریس نووح دەریایی
هەم صـــالح هەم هوود ئیـــبـــراهیم خـــەلیل
ڕازیی بین وە ذەبح قـــۆچ ئیـــســـمـــاعـــیل
ئیسحاق و یەعقووب عیسا هەم (اسباط)
یووسف و شـــوعـــەیب ســـیـــڕ غـــەیب ذات
گـــوســـتـــاخـــیی مـــووســـا ، ڕەشـــیـــدیی هاروون
یوشـــوعی بنی نوون، ئەیووب و شـــەمـــعـــوون
یەکـــایەک خـــەرقـــەی رای نەهات پۆشـــان
بە مـــاوا کـــەردەن شـــار خـــامـــۆشـــان

***

هوود و دانیـــــاڵ ئەرمـــــیـــــا و حـــــەزقـــــیـــــل
ئیلیاس و ئەلیەسەع هەم خضر و (ذالکفل)
یـونـس و داود حـــــــوکـم ســـــــولـەیمان
ڕام کـرد ئینس و جین بەندکـرد گـرد دێوان
جـەرجـیس و شـەمـعـوون عـەزیز [خـرّم!]
یەحـیـا و زەکـەریا عـیـسـای بن مـەریەم
تا ئاوەرد خـــاتـەم خـــەتم پێـــغـــەمـــەر
یەعنی مـوحـەممەد شـەفـاخـوای مـەحـشـەر
باقـــیی چار یاران ســـەییـــد ســـەروەر
بووبەکـــر و عـــومـــەر عـــوثـمـــان و حـــەیدەر
یەکـــا یەک خـــەرقـــەی رای نەهات پۆشـــان
بە مـــاوا کـــەردەن شـــار خـــامـــۆشـــان

***

(۸۲/ف)

[دســـتـــان ســـیم!] دەوران کـــەچ نەرد
وەفـات پەی کێ بی؟ کێت فـانیی نەکـەرد؟
حـــاتەم بەو هیـــمـــەت کـــەردم کـــەردەوە
لوقـــمـــان بەو شـــیـــفـــای دەوای دەردەوە
ئیـــفـــلاتوون بەو فـــەهم دانا وردەوە
بەقـــراط بەو ســـینەی پڕ جـــە دەردەوە
ئەبو زەڕ جـــەمـــهـــەر بەو غـــەیبـــزانەوە
جـــالینۆس بەو عـــیلم بێ حـــەد وانەوە
ســـوقـــرات حـــەکـــیم بەو طاعـــەتەوە
بەو رەملّ و بـازووی قـــەنـاعـــەتەوە
هـەیـاس بـەو دانـەی دانـەنـاســـــــەوە
بەو صەرف کەردەی عومر جە رای خاسەوە
فـیـــردەوسی بەو نەظم رووی شـەهنامـەوە
جـامـیی بەو ئەشـعـار شـەهر جـامـەوە
نیظامـیی بەو سـیـحـر خـەمـسـەوانەوە
خـاقـانیی بەو شـەرح حـوکـوومـاتەوە
(حافیظ) بەو گشت حیفظ ساقیی و بادەوە
بـەو شـــــەکـــــەر رێزی وەخت و وادەوە
شـــەمس تەبرێزیی بەو گـــوفـــتـــارەوە
بەو ئەنفـــاســـەکـــان گـــەوهەر بارەوە
سـەعـدیی بەو کـەلام سـوخـەن سـەنجـەوە
ئەنوەریی بەو بەحـــر بوردەی رەنجـــەوە
خـــوســـــرەو دەهلەویی بـەو دیوانـەوە
عـــورفـــیی بەو عـــارف ئەنا خـــوانەوە
شـــەوکـــەتیی بەو شـــەکلّ شـــەباهەتەوە
کـــــەوثـەریی بـەو نەظم نەزاکـــــەتەوە
[دور!] دێو دەســتـوور مـەتای مـایەی خـەم
جـە هیند تا بە رۆم عـــەرەب تا عـــەجـەم
دانەشناســـان گـــەوهەر فـــرۆشـــان
بە مـــاوا کـــەردەند شـــار خـــامـــۆشـــان

***

ئـەرێ دەور دوون دنیـــــــای نـاشنـەخت
حـــاتەم هیـــمـــەتان مـــوەزی جـــە تەخت
ئەگـــەر تا وە ســـەر هەر ئێـــدەن قـــەصـــتت
نمازی کـــەسێ بەرشـــۆ جـــە دەســـتت
وەخـــــتێ مـــــەزانی دەورت بی خـــــاپوور(۸۳/ف)
مـەنشوور بی جە عـام صەدای نەفخ صوور
نیـــــدایێ مـــــەیۆ جـــــە پەروەردگـــــار
(لمن الملک الیـوم؟ لله الواحـد القـهـار)
صـەوت نەعـرەتەی صـوور کـە مـەدۆ دەم
کـــۆهان تەمـــام گـــشت مـــەرێزۆ وە هەم
جـە قـاف تا بە قـاف مـەبۆ نگوونسـار
ئەرز و ســـەمـــاوات مـــەکـــەران تۆمـــار
جـــەو دمـــا دەوران دنیـــای کـــەچرەفـــتـــار
پەی مـــــــەردەنی وێت بـگرەوە زار زار
ئەوســـــا خـــــوداوەند بکەردا کـــــارێ
بەندە جـــەو دەمـــــدا تۆ بدیا جـــارێ!
بواتـام دەوران کـــوشندەی شـــێـــران
(الحـــــمـــــدلله) ویت دی بەوێران!
چەند جـار واتم پێت تۆبش مـەبی فـانیی
گۆش نە دای وە حەرف بەندەی (هیجرانیی)
قـــەدر عـــافـــیـــیـــەت ئەمـــجـــار مـــەزانی
بدە وە ســـەردا هەی پەشـــیـــمـــانیی
(حـــــاجی) تا مـــــەندە دەوران دوونەن
داواش چەنی چەرخ ســـفلەی گـــەردوونەن

***

مەولانا مصطەفا

(١٦٨/ف)

دڵە بێدار بە

جـە خـاو غـەفـڵـەت دیسـە بێـدار بە
جـە خـەوف مـردن هەر خـەبەردار بە
جـە دام شـەیتـان وەس گـرفـتـار بە
جـە دام شـەیتـان بەندت رەهاکـەر
حیرصی دنیـات وەس، خەوف جە خوداکەر
بە فـیـسق و فـوجـوور عـومـرت دا بە باد
ڕوێ نەکـەردی گـۆڕ و مـەرگ وە یاد
شـەو بەلای خـواجـات داد سـەحـەرگـاە
جـە هەفت ئاسـمـان گـوشـادەن دەرگـاە
ڕوێ صـەد نۆبەت سوجدەی خـواجـات بەر
(اندک) ئـامـورزەن بینای بـان سـەر
ئەگـەر جـە بەڕەن ئەگـەر جـە بارەن
ئەو جـە کـردەی تۆ هەر خـەبەردارەن
وادەی تـۆبـەتـەن یـاوانـت تـۆبـە
نـۆبـەی تـۆبـەتـەن بـکـەرە تـۆبـە
بادا ویرت بۆ خـۆف گـۆڕەفـشـار
مـەنزڵگای تاریک رای سـەخت و دشـوار
عـومـرت ویارا بە هەوا و هەوەس
وادەی تۆ بەتەن حـیـرص دنیـات بەس
ئەو راگـەی خـەتەر تۆش تێـدا مـەشی
صـەد هەزار راگـیـر هانیـشـتـەن تێـدا(!)
با دایم خـەیاڵ خـودا و پیـرت بۆ
کـەلیـمـەی تەوحـیـد هەر نە ویرت بۆ
نـام خـودا بەر بە رۆژ و بە شـەو
هیچ کـەس جـە دنیـا نەبەردەن گـرەو
بە هەردوو دەسـتـان دنیـات گـرتەن سـەخت
کـۆرپەشـیـمـان دنیـای ناشنەخت

نـە فـکـر دنیـای بێ بـنیـادەنی
سـا مـەرگش پێـوەن پەی چی شـادەنی؟

***

من کلام ملا رحیم تایجوزی(١)

-١-

(١٨٦/ف)

هەرچەنێ ناکـاو دەمـاخم تەم بی
سـیـاهەور دوود نە کـەللەم جـەم بی
بەرق و بریزکـەی تەم داش وە هەمـدا
پلوسکەی سـێـلاو ئامـا وە چەمـدا
خـاشـاک هەسـتـیم لافـاو بەردەوە
دەروون پێـچـشـدا دڵ وییـەردەوە
زانام هەمـدیسـان دڵ کـۆس نۆشـەن
گـەردەلوولشـەن ئارەزووی تۆشـەن
جـۆشش وەردە بێ چار یۆم نەکـەرد
وە هەر حـاڵ نە بەین شـەرطمـان وییـەرد
نەک چەنی خـەیاڵ قـیـبلەم بسـازی
دەخـیلتـەن خـەسـتـەن وە جـاش نازی
سـەر هەرد بەسـەر هەرد مـەنزڵ بە مـەنزڵ
دڵ ئەو شـۆن تۆ من ئەو شـۆن دڵ
دیم بەدعـەهدیش کـەرد هەواسـەندەوە
تەن حـەسـرەتمەند بی جـیـامـەندەوە
جـە بێـشـەرتیی دڵ زامـەتم سـەختـەن
نەسـیم ئامـانەن داو داد تۆ وەختـەن
ڕەحـمێ کـەر وەحـاڵ خـەمـان هەرزاندا
تەشـریف بەر بدیە وە سـەربەرزاندا
هەر جـایێ چون وەخت دووریی نەوهاڵان
سـیـا بی تاریک جـە سـیـامـاڵان
گـێـج دوودی ئاخ هەواش پەڕکـەردەن

(١) واتە: ئەمە وتار و شیعری مەلا رەحیمی تاوگۆزییە.

ئانە یاتاخگەی گـــــەردەن بێگەردەن
گـــا گـــێج و ســـەرســـام نەگـــەرداوەدا
گـــا خـەفـتـەن نە تۆی خـەفـەت خـاوەدا
جە نەشئەی گورجی هەوای کوورەی مەیل
جای تینیش کەم کەم جە نم بییـەن کەیل
وێت ئـاســـــــا وە نەرم نـە رووی نمدەر
بەو شنۆی فـــێنک دڵش بێـــدار کـــەر
بەڵام شنیـای تای سـەر سـورمـەی بێگەرد
ئازار نـەدۆ هیـچ ســـــای گـــــەردەن زەرد
مـــەپەرســـۆ ســـێـــڵاو ئەســـرینان تاوتاو
بـڕێز وە دەردا ئـێـــــدش دەر جـــــەواو
ســـفـــتـــەکـــەی ســـەرســـام تەن ناتەوانا
دیم خـەفـتـەن کـەفـتـەن هەر ئێـد مـەوانا
یە ســـەختـــیی مـــەینەت بەدەرد مـــوشکڵ
یە دووریی قـــیـــبلەم یە بێـــشـــەرتیی دڵ
ئەجـەل نیم رەمـــەق باقـــیـــیـــەن ســـادەی
جـــەو دەمـــدا بەختـــان مـــەوینانت بەی
های رەقیب ئەو شۆن دیدەمهیجرت کەرد(١)
عـومـرەکـەی وەی رەنگ وە تـاڵیی وییـەرد
عـــومـــرەنی ئازیز هەر عـــادەت بییـــەن
کـەس جـە عـومـر وێش وەفـای نەدییـەن
بەڵام ئاخـــر گـــیـــان شـــیـــرین دلبـــەر
چـون مـلـی وە صـــــــەبـر ئـازارم بـدەر
ئەر نیـــیـــەی وە تەنگ ئەی بەدبەختـــەوە
گل بدە دەرد گـــیـــان دای ســـەختـــەوە
چمـــان دڵ و جـــان چەنیت لێ ســـەفـــەر
زامـــدارەن کـــەفـــتـــەن پاوپایەش کـــەر

***

(١) لە کەشکۆڵەکەدا ئەم شیعرانە هەموو بەیەک پارچە دانراون، بەڵام لە چاپەکەی دیوانی مەولەویدا ئەم پارچە واتە لە بەینی (های رەقیب)ەوە تا دوایی بەپارچەیەکی سەربەخۆ دانراوە و، پارچەی (١٣)ی پیتی هێیە.

-٢-

(١١٦/ف)

دیـدەم نـەونـەمـــــام نـەوتـووڵ ســـــاوا
مـەینەت پەی خـەرجـیی و مـاهانەت یاوا
ئەمـرت دڵگیـرەن فـەرمـوودەت خـاصـەن
بێ شک مـــاهەنی و مـــاهانەت راســـەن
بەڵام جـــە دووریت هۆشم رەم کـــەردەن
ئاگـــاهیم نیـــیـــەن چەن رۆ وییـــەردەن
شـــیـــرین رایەتم خـــاصـــە ســـەرکـــارم
بـێ وادە زوڵـــمـــــــــەن بـدەی ئـازارم
وە مـــەرگت قـــەســـەم! ئازیز گـــیـــان تۆ
نـەدینـم وە چەم هـاڵای مـــــــانـگ نـۆ
هەر وەخت دیم هیلال دوو ئەبرۆی سێوەنگ
یە ســـیـم ئەســـرین یە ئەشـــرەفـــیی رەنگ

***

مـــشـــقـــە ابوالحـــسن پســـر ها(١) پاشـــا

***

-٣-

(١١٧/ف)

سـا دەرویش وەعـیـشق مـەولای دەرویشـان
وە یاهووی وە ســـۆز ریاضـــەتکێـــشـــان
هەر پاســـــە مـــــەبـۆ زەلیل دەخـــــیل
چـەنـەم زیـاتـر مـــــــــازە بـۆ زەلـیـل
پەی دیک دەروون جـۆش و کـوڵ و کـەف
تـەسکین نمەک کـــــزەی کـــــەف و دەف
با بەیۆ وەش وەش ســـۆزەی صـــەداکـــەت
لەرەی نەوای تەرز شـــیـــرین ئەداکـــەت
بـــــەو نـــــایـــــرەوە بـــــەو دایـــــرەوە

(١) لە شوێنانی دی نووسیویە (فەرهاد پاشا)

خـــاص بنیـــەر هەســـتـــیم بەو ئایرەوە
خـــەفـــەت وادەتەن مـــەینەتان ســـادەی
وەخت وارانەن ئەســـرین دەی پەی کـــەی؟
یە بار مـــــەینـەت یە داد مـــــوشکـڵ
یە دووریی ئـازیز یە بێـــشـــــەرتیی دڵ
ئیـــمـــشـــەو دیارەن بانگم بێ شـەرمـەن(١)
زایەڵەی ســـەمطوور کـــەللەم وەگـــەرمـــەن
صـــەدای ذیل و بەم مـەینەت صـــەد تەرزەن
خـەفـەت شـادیشـەن، غـەم دەمـاغ بەرزەن
هۆشم بێ هۆشـــەن فـــامم قـــامـــەت قـــاخ
بۆی دووریی ئـازیز مـــــەیۆ نە دەمـــــاغ
نەیچـــیی درەنگەن ســـا مـــەکـــەر درەنگ
فـــیـــدای پەنجـــەت بام نەی باوەر وەدەنگ

***

کارێزیی و رەنجووریی

(١١٥/ف)

ئەی غونچە لەبا پشت و پەناهی تۆ خودا بێ
جـارێکی بڵا قـەلبی سـەلیـمت بە وەفـا بێ
تا کەی عـوششـاقی تۆ پڕ جەور و جەفا بێ؟
جـــانا ئەگـــەر ئیـــڕۆ دەتەوێ حـــەشـــرا رابێ
هەڵبگیـــرە لەســـەر دیە وەکـــو بەدر نیـــقـــابێ

***

ئەبرۆی دەپەیوەستت وەکو قەوسی دەبەنگی
دووچاوی دەڕەشیمەستسەودایو سێوەنگی
گێسووی دەمیشکین بەصەفی مار دەجەنگی
مەودای موژەت پارە دەکەن ئاهن و سەنگی
ڕابوون و خشین جوملە دەکەن مەیلی تورابێ

***

(١) ئەم پارچە لە (ف)دا بەم شێوەیە کە نووسیمان، دیارە جیاوازیی لە تەک چاپەکەدا هەیە و، لەوێ لە لاپەڕە (٢١) و (٤٠) دایە.

صـــەد نامی خـودا لەم قـــەد و باڵای درازت
لەم شـــەرم و حـــەیا ئەدەب و ڕێزەیی رازت
جـان و جەســـەدم پێشکەشی دیدەیی بازت
عـەقڵ و دڵ و دینم بەفیـدای نیمـەیی نازت
ڕازیم کـو لە مابەینی ئێمە بەیع و شیـرابێ

***

ئەسـرینم وەکـو تاوی تەگەر کە لە فـیـراقت
ڕەنگین بوە ئەســبـاب و بەرگم لە فـیـــراقت
ظاهیـر بوە نیـشـانەی مـەرگم لە فـیـــراقت
وەڵڵاهی وەها ســووتوە جـەرگم لە فـیـــراقت
جـارجـار لە دەروونم دەبیـــێم بۆیی کـەبابێ

***

ئەگەر موئمینو تەرساو وەگەرگەبرو فەڕەنگم
گەر عاقڵ و هوشیارو گەر مەست و دەبەنگم
وەڵڵاهی وەها نەقشە لە لەوحی دڵ و سنگم
دەردێ کە دەرمان کو نەکا دلبەری شەنگم!
باوەڕ مەکە قەد ئابی حەیاتم بە شیـفـا بێ

***

ئەی دلبـەری نازک بەدەن و روخ وەکـو مـاهم
غـەیرەز تۆ کەسی دیکە نییە پشت و پەناهم
گەر صەد کو من صاحیب تەقصیر و گوناهم
یاڕەب نەبڕێ تا بە ئەبەد حـەسـرەت و ئاهم
فەریاد و فوغان و شیوەنم صوبح و مەسا بێ

***

مـــەجنوون صـــیـــفـــەتم ئەز لە هەوا ئەرز و مـــەکـــانان
ســـــەودا لە ســـــەرم ئەز لە [هورخـــــو!] زەمـــــانان
ڕەنـگ ڕەنگ بـوە بـەرگـم دە وەکـــــو بەرگی خـــــەزانان
هەر دەم لە تـەمـــــەننای وەصـــــڵی روخی جـــــانان
زار زارە دەنـاڵـم وەکـــــــو تـەنـبـــــــوور و روبـابـێ

***

حـــەیفـــە بەعـــەبەث هینده دەکـــەم فـــیکر و خـــەیاڵێ
مـــومکین نیـــیـــە جـــارێک و بوینم وی جـــەمـــاڵێ
بێ فـــــایده تـا کـــــەی هەوەسی ذەوقـی ویصـــــاڵێ؟
پووچـە عـــــەبەثە گـــــەر دڵی (رەنجـــــووری) نە نـاڵێ
(کـــەهرێزیی) بە پەروانە دەکـــا راوی عـــوقـــابێ[1]

(١) ئەم پارچە شیعـرەم لە (دیوانی رەنجوورییی)دا بڵاوکـردوەتەوە، بەڵام جگە لەوەی ئەم پارچە لێـرەدا روونتـر و رەوانتـر و رەسـاترە، لەبەرئەوەی ئەم کـەشکۆڵە سـەرلەبەر بڵاو دەکـەینەوە، ئەم پارچەمـان لێـرەدا وەک لە کەشکۆڵەکەدایە بڵاوکردەوە.

ڕەسوول و شەماڵ

پێشتر گەلێ جار باسی ئەوەم کردووە کە شاعیرانمان بۆ گەلێ کاروباریان - بەتایبەتی بۆ ناردنی نامە بۆ دڵبەر و خۆشەویستیان - دەستە و دامانی بای شەماڵ بوون و رازونیاز و نهێنیی دڵی خۆیان لا درکاندووە و، لێی پاڕاونەتەوە کە بەدەنگیانەوە بێت و بۆیان بچێت بۆ لای یار و خۆشەویستیان و، ئەمانیش گیان و ماڵیان کردووە بەسەر گەرد و فیدای و خۆیان ناوەتە پێناوی.

ئەوانەی ئەم کارەیان کردووە گەلێکن و بابەتەکانیشیان جۆراوجۆرن[1] و، وەک بۆ گەلێ بابەت گوتوومە و نووسیومە بۆ ئەم بابەتەیش دەڵێم: ئەگەر یەکێک قۆڵی مەردانەی لێ هەڵبماڵیایە و هەموو ئەو شیعرانەی -ئەوانەی لە دەستدان- لەم بوارەدا گوتراون کۆبکردایەتەوە و لە گشتیان بکۆڵیایەتەوە، کارێکی باشی دەکرد و، بابەتێکی بەتام و چێژی دەخستە سەر خەرمانی کەلەپووری ئەدەبی کوردیی.

تا ئەو کاتە با ئەم پارچە شیعرەی مامۆستا رەسوول بخەینە سەر گزرەی ئەو خەرمانە و خوێنەر و لێکۆڵەرەوانی لێ ئاگادار بکەینەوە.

دەبێ ئەوە لە بیر نەکەین کە تا ئێستە ئەم پارچە شیعرەم بەچاپکراوی نەدیوە و نایشزانم ئەم مامۆستا رەسوولە کێیە.

(٧١/ف)

شەماڵ دەخیلم...
شـــەمـــاڵ ئامـــانەن بە تۆ دەخـــیلم!
نە عـــەجـــز رۆزگـــار فـــرە عـــەلیلم
نە جـــەور زســـتـــان خـــەیلێ زەلیلم
ئەر پەرسی هەواڵ بەندەی پڕ خـــــەتا
ناخـۆشـیی وەسـتـەن من وە خـەر مـەتا
ئەسـیـر چون بەندیی نە بەند صـەد سـاڵ
خـــەریک مـــەندەنان نە دەریای خـــەیاڵ
ڕۆزم چون شـــەوەن شـــەوم وە هەر حـــاڵ(٧٢/ف)
زیندەگـیی مـویەرد سـاتێ وە صـەد سـاڵ
وێنەی عـــــەرەبان وە تـۆم هەن عـــــەرز
دەنـــگ بـــا بـــەیـــۆ نـــە بـــەرزان بـــەرز
با بەرز بۆ دەنگت چون خـــان خـــانان
بای شـەمـاڵ دەغـیل دەسـتم وە دامـان

(١) لە یەکێک لەو بابەتانەدا ناونیشانی (حەماغای دەربەند فەقەرەیش دەسەودامێنی بای شەماڵ دەبێت)م بۆ باسەکە داناوە (بڕوانە ژمارە ١٢٠ی گۆڤاری بەیان).

نرکـــەت با بەیۆ جـــە نیـــمـــەشـــەودا
بیـدار کـەر مـەخلووق جـە شـیـرین خـەودا
بەزەیت بۆ بەحـــاڵ کـــول گـــیـــانلەبەر
ئینتـیـظار بە تۆن جـە شـەو تا سـەحـەر
حـــاڵدار بێـــحـــاڵ فـــەقـــیـــر و زەلیل
نـاڵدار و بێنـاڵ بـە تۆشـــــەن دەخـــــیـل
دەست و پا بەســتـــەی خـەرگـا و خـجـڵ
ئامـــانەن شـــەمـاڵ گـوشـادکـەر مـوشکڵ
ئـازادکـــــەر بەنـدیی نە بـەنـدیخـــــانـە
عـــالەم گـشت دەســتـــاخ شنۆی زەڵانە
ئـەگـــــــــــەر نـەزانـای بـزانـە وزۆ
جـــانـشـــیـنـتـــەن نە دامـــان کـــۆ
حـوکـمـڕانیـشـەن چون مـیـر سـەرئێڵ
گـیـر و دارشـەن گـوڵ (شـیـخـاسـمـیل!)
ڕاگـــە راویار گـــوڵ بســتـــەن وە قـــەست
دەر مـــەخلووقـــات تەمـــام کـەردەن بەست
مـــەعلوومـــەن غـــیـــرەت وەزین نەمـــەندەن
یەکـســەر ئیـخـتـیـار جـە دەست سـەندەن
جـــە تاو زەڵان وێت کـــەردەن پەنهـــان
ئەســـــلا نە تـاوی وێت کـــەری عـــەیان(٧٣/ف)
سێ ماهەی زمسـتـان دوو هەفـتـە مـەندەن
جـــارێ نە جـــاران عـــەبوورت کـــەردەن
بای شـەمـاڵ ئامـان خـاطرم کـەر شـاد
بە عـیـشق ئەو شـا خـەیبـەر کـەرد گـوشـاد
ئینس و جـینن و وەحش باڵدار و بێـبـاڵ
دیدە نە رای تۆن ئامـــانەن شـــەمـــاڵ
نـەورۆز گـــــــوڵ زویـر و دیـدە نمـینـەن
حـەسـرەتمەند وە دین رووی سـەرزەمـینەن
سـەوسـەن و نەرگس مـاباقـیی گـوڵان
دوسـتـاخـەن نە بەند سـەردیی بای زەڵان
بەرزە [دخـتـان!] ئوسـتـادەی خـدمـەت

هـاناشـــــان وە تۆن بێ مـــــز و منـەت
ئێـــڵاخـان یەکـســـەر ها نەزاریی و شین
مـاچان: نە بەختـم شـەمـاڵ کـەردەن قین
نازاران پەشـــیـــو دیدەی زوڵمـــاتەن
نە جـــەور زەڵان گـشت عـــالەم مـــاتەن
یەکـجـار نە قـەهرەن نیـەن کـەس وەکـەس
کـەردەن وە کـارێ زیندەگیی شی جە دەس!
ئەوەند سـەفـیـد پۆش مـەغـریب ئاوەردەن
یەکـســەر رووی دنیـا ئیـحـاطە کـەردەن(٧٤/ف)
خـــان و خـــەوانین پادشـــا و دەرویش
نـە تۆف زەڵان دڵـڕیـشـــــان دڵـڕیـش
یە غـیـرەت نیـەن، بای شـەمـاڵ ئامـان!
مـدەرۆت سـەوگـەند وە گـشت ئیـمـامـان
حـــاجـــەت مـــاوەرۆت وە طاها و یاسین
صـــەدات با بەیۆ بە صـــەد قـــار و قین
بە دەقـیـقـە و سـاعـەت مـەکـەرە مـەدار
دەنگت با بەیۆ نە جـــەوشـــەن ســـوار
تەعین کـــەر ســـوار بە زۆر قـــەمـــچـــیی
شکســتـدەر سـەرشـیـو تا وە (طمـەچی!)
ئەو ســـان و ســـوپا بکـەر بەدرەقـــــە
بگـیـــــرە غـــــەزەب نە (کل زرقـــــە!)
ســـوار ســـوارکـــەر وە هەر تەرەفـــدا
ئـەووەڵ (خـــــرمت!) بدەر بـە هەمـــــدا
نـەبۆت مـــــــدارا هەرتـا مـــــــەتـاوی
بکـەرە خـــــارا گـــــوڵ گـــــۆنـاویـی!
نیـــمـــچـــە قـــەرەوڵ بە تاو بکیـــانان
بدەرە وە بـاد (کل هیـــــجـــــانـان!)
جـەهد و جـەختت بۆ بە تەعـجـیـل و تاو
تا گـوڵ شـێخ ئیـسـمـاعـیل بکەری بە ئاو
کـــیـلە بەرباد کـــەر هەر تا پەر ســـەلمان
بکـەرە خـــــەراب مـــــەنزڵـگـای زەڵان

بدەرە کـــــەڕەنا واچە هەی قـــــینە
قـــــۆڵ قـــــۆڵ شین بو کـــــانی زەڕینە(٧٥/ف)
نە (کـانی وشکە) بە جـەخت کـەر گـوزەر
نە (باغ پاشـا) خـاڵیی کـەر سـەنگەر
ئەصـحـاب مـەنزڵ بۆ تا (دەشت مـەلا)
دەشت حـــــاجی (اوندن بـو بـوایـلـلا!)
جـە ناڵەی کـەڕەنا (سـەقـز) بۆ خـەبەر
دەشت کـەهرێزە بۆ چەمـەر بۆ چەمـەر(!)
دەسـتـەدەسـتـە تیپ قـەرار دەر (نکار!)
خـــــاڵیی کـــــەر راهان پەرێ راویار
وێت تەشـــریف باوەر بە تیپ بۆ ســـوار
بێ (غـــــرنی وسنی!) ئامـــــادە وەهار
بە حـــوکم خـــالیق کـــەریم کـــارســـاز
بەنـدیی نـە بەند بـکەر ســـــەرئەفـــــراز
ئەرجـووم هەر ئێـدەن شـەمـاڵ خـۆشـڕەو
جـــەهد و جـــەخـــتت بۆ بڕۆ تا بەشـــەو
تا ڕۆخـانەی سـەقـز نەجـۆشـیـان بە جـەخت!
ڕاهان خـاڵیی کـەر بە وەخت و بێـوەخت
شـەمـاڵ بەو نوور شـەعـشـەعـەی خـورشـید
مـازە جـەی فـێـشـتـەر ریشم بۆ سـەفـید
بەرکـــــەرەم وەبەر تـۆ نە خـــــزمـــــەتا
تۆ ئایەی شـــەریف ســـوورەی (هل اتی)
بدەرە روخـــــســـــەت تۆ وێنەی دڵســـــۆز
بشـــۆن بە ســـەقـــز پەی عـــیـــد نەورۆز
خـەلاص کـەر (رەســوولْ) نە بەندان بەند
حـــەلقـــەگـــۆش تۆن تـا هەزار و ئەند

نەجەف(١)

(١٢٦/ف)

شیرین شەم جەمین... ...
شـیـرین شـەعـبـەدەی شـووڵـەی شـەم جـەمین
جـە قـاف تا بە قـاف تەمـام سـەرزەمین
شـەوق مـەدا چون بەدر مـای دوو هەفـتـەمین
وەسـتـەن وە پێـڵـدا چەند دەسـتـەی حـەیان
چون حـەلقـەی کـەمـەند سەر شـەصت کـیـان
قـەزا حـەی وەچان مـیـقـراض مـیـسک بێـز
مـــوشکینـتـــەر جـــە پم، پەڕ طاوسی دێز
دایم مـــەشـــاطەی خـــەم بازیشـــانەن
پەی بەزم وێشـــان رەقـــاصـــیـــشـــانەن
مـەجلیس خـاڵان مـەسـتـەن نە پاشـان
صـــەنعـــان دین مـەدا وە تەمـــاشـــاشـــان
نەک چون ئەبرووان غـــەمـــزەشـــان خـــارەن
[خـارتر!] جـە خـەدەنگ ئەسـفـەندیارەن
ئەسـوەدی عـەنان خـەمـار مـەخـمـوور
پەیوەست پەڕ دالان مـــەست مـــەنزڵ دوور
هەر وەقت نەچلە ناز مـــبـــان پەیوەست(!)
مـە پێکان چون تیر زەهر ئالووی چەرکـەس
داشـانەن جـە تەرح زوهرەی صـوب سـەحـەر(١٢٧/ف)
بەندەن جـە مـابەین (مـازاغ البـصـر)
نە تەڵای ئەحـمـەر حـەلقـە نەواخـتـەن
نادر ئوسـتـادان فـەڕەنگیی سـاخـتـەن
تێـــدا پەنهـــانەن چەند دانەی ئابدار

(١) لە لاپەڕە ١٤١ی بەرگی دووەمی ئەم کەشکۆڵەدا باسێکی کورتی ئەم شاعیرەم کرد، وا لێرەشدا ئەم پارچە شیعرەی بڵاودەکەمەوە و، لەسەر ژیانی شتێکی نوێم دەست نەکەوتووە، تەنها ئەوەندە هەیە لە بەرگی یەکەمی مێژووی وێژەی کورددا ناوی (نەجەف خانی بایندوڕ) هاتووە، (بڕوانە سەرچاوەی نابراو ل: ٥٥٩).
بەڵام ئایا دەبێ ئەم (نەجـەف)ە لە تەک ئەو (نەجـەف عـەلی)یەدا کـە رەنجـووریی لە لاپەڕە (١٤٦)ی دیوانەکەیدا ناوی هێناوە یەک کەس بن؟

خەفیف کەردەن شەوق شەرارەی شەم نار
لەب لەعل نایاب نادیرەی ئەحـــــەر
غـــەڵطان خـــاصـــەی غـــەزانەی نەوزەڕ
فـەم غـونچـەی روممان ریضـوانیی چەمـەن
کـەیل جـە دانەی دوڕ گـەوهەر ناز پەسـەند
چەند مـــرواریی پاک تێـــدا پەنهـــانەن
بەعـزێشـان نیم غـەڵط بەعـزێ غـەڵطانەن
حـەکـاکـان عـەقـیق تێ پەیوەست کـەردەن
یەعنی غـەواصـان گـوڵ دروست کـەردەن!
چای زەنەخ ئابی تێـــدا بەســـتـــەن جـــەم
زوڵاڵتـەر نە چای سـەرچەشـمـەی زەمـزەم
گـەردەن صـوراحـیی صـافـتـەر جـە بلوور
کـەیل جـە بادەی صـاف ئەرغـەوانیی نوور
(لا بلا تـشـــبـــیـــــە ولا تـصـــور)
صـافـتـەر جـە شـیـشـەی شەرابەن طەهوور
نە دەست سـاقـیی [شـاد!] سـیم ئەندام
دەور مـەدا نە بەزم مـەجلیس ئارای سـام
دوو لیـمـۆ نە وەڵگ سـای گـەردەن نە سـیم
بە لوطف کـــەرەم (رحـــمن الرحـــیم)
نـاف نـەرم نـاسـک پەڕەی گـــــوڵ وە دەم
نـاسکتـــەر جـــە نـاف وەڵـەدەی ســـەر رەم
پای نـافش طەلیـسم بەسـتـەی فـەرەیدوون
زەهر دا بە نەوفـەل وێش کـەرد بە مـەجنوون
وەلحـــاصـل یوسف ئەنبـــیـــای تەمـــام(١٢٨/ف)
[نمدوست!] نە دۆش شـــازادەی بەهرام
کـەیل نـاز وەرەق وەرەقـە جـە صـەد رەنگ
چەنێـو ئاه عـەشق بی وە سـیـاسـەنگ
عـیلم صـۆفـیـەی صـەنعـان سـەند جـە دەست
جـە دانا و بیـسـاط کـێشکچـیـان مـەست
چەنیـــو بنچـــینەی (ســـیف الملوک)ش
نە هەفتـەم قوللەی قـاف سەرنگوون بی (!)

هەریەک پـادشـــــای ســـــەر دیارێ بـین
هەریەک پەی وێشـــــان شـــەهریارێ بین
یەکـــــایەک بـەو گـــــەنج تەڵا و دانـەوە
بەو شـقـــەی [دافش!] سـوپا و سـانەوە
هـیـچ کـــــــەس نـەزانـا ئـینـە چە دادەن
یەک یەک بە حەسرەت ئەو داخ مە مەردەن
هەر (نەجەف) مـەندەن بەی گـشت دەردەوە
بەی نـاڵەی فـــیـــــراق ئاه ســـــەردەوە

سولەیمان

(٢/ف)

وە قەصر شاهیی... ...

یەک رۆ شیم پەی سەیر وە قەصر شاهیی
مەگێلام جە سیر صونع ئیلاهیی
[طننده!] ئەساس حیشمەت پەناهیی!
نیگای عیمارەت مونەقەش کاریی
کول زوجاجە بەند، گشت میناکاریی
تەماشای تەلار عالی مەکانیی
فوارەی حەوزان گولاو ئەفشانیی
تەخت سەنگ مەرمەرِ دیوان بەرەشتە
ئەفعا و شێر نە دەور ئەو تەخت نیگاشتە
فەرش فەرەنگ باف ریشەی مرواریی
جە لەعل و یاقووت [ملا خل!] کاریی
عەرعەر و سەروان سەر بە ئەوج بەردە
ریشەش وێنەی مێخ زەمین بەندکەردە
نا خیاوانان گولان شکوفتە
نە پای [معجر!]ان وە بێناز کەفتە
ئەساسەی شاهیی گرد نیگار کەردم
باز را وە قاپیی ئەوەڵ ئاوەردم
نیگام کەرد نە فەوق قاپیی مونەقەش
دیم کێشان تەصویر دلێر تاج سەنجش
شێر صەفشکەن نەوەی نەریمان
بەور بەورانگیر ئەژدەهای دەمان(٣/ف)
بەوربەیانپۆش صاحیب گورز و رەخش
جە شاهان تاج گیروشاهان تاج سەنجش(!)
نادیرەی نایافت تا وە نەفخ صوور
شێر زابڵیی وە رۆستەم مەشهوور
چەنی دێو سفید نە کەشاکەش بی
سەرتاپای باڵاش نە عارەق رەش بی
خەوف ئەو مەلعوون نە دڵ بەردە بی

یەک پاش وە شمشێر قەڵەم کەردە بی
وەستە بی [سپش] نە خاک شێر پڕ هونەر!
یەک دەستش وەشاخ یەک دەست وە خەنجەر
بە صەدر سینەش نیشتە بێ باک
پەهڵووش وە خەنجەر کەردە بی چاک چاک
هوون پەهڵووی دێو جاریی چون جەیحوون
بەورو بەیانیش کەردەبی گولگوون
نە یەکجا ئەولاد دێو پڕ ستەم
بە یەک چنارێ کەردەبی مەحکەم
تەصویر رۆستەم بەی طەور دیم وە چەم
دنیا نە دیدەم بی وە تار و تەم
بڵێسەی ئاهیر دەروونم خێزا
کوورەی نار نە فەوق فەرقم ستێزا
ڕوو کەرد بە تەصویر جیهان پەهڵەوان
سەر ئەرژەنگ کەند کوشندەی دێوان
واتم: سام سوار پەهڵەوان دەور
قاتڵ دێو و ئەژدەر شێر و بەور
پەی چێش بێ صەدا و دەنگی بەی طەورە
مەر قاڵب بێ رۆح مەنقووش سەنگی(!)
یام عومرت نە حەد تەئریخ ویەردەن
زۆرت نەمەندەن دنیات تەرک کەردەن
چون هەردە جاران نەعرەت نمەیۆ
تا گیان جە بەدەن گیانداران بەرشۆ(٤/ف)
مەعرەکەی مەصاف جارانت نییەن
ئیرادەی مەیدان شێرانت نییەن
گورز نوهصەد مەن نییەن نە دۆشت
صەدای بەزم و رەزم [بڕیان!] نەگۆشت
شەحنەی رەعدئاسای رەخشت کەم بییەن
هوون سیاوەحش نە یادت شییەن
دمای تۆ دلێر سەرکەردەی ئێران
ئێران شی وە یاد تەمام بێ وێران

شـاهان سـەرکـەش تورکـسـان زەمین
خـاقـان چەنی فـەغـفـوور مـاچین
ئەولادی پەشـــەنگ نەوەزادەی شـــەم
تایفـەی وەیسـەی [وسـئـە پلبـە سم!]
دوشـمنان دەور جـە مـەغـریب ولاّت
نەبیـرەی ضـەحـاک قـەیصـەر جـە رۆمـات
یەکـسـەر خـورۆشـان چەنی دلیّـران
بەیداخـان کـیّـشـان پەی شـەهر ئیّـران
تەپڵ بەشـارەت جـە شـادیی ژەندەن
حـەق نۆصـەد سـاڵ بەیەک رۆ سـەندەن
جـەو سـاوە تاج بەخش تا عـەصـر ئارۆ
ئیّـران خـاپوورەن سـەردار نەدارۆ
نە چوار ئەطراف دوشـمن سـەرکـەردەن
هەریەک چەند ولاّت پەی ویّشـان بەردەن
هیچ کـەس نەمـەندەن شـیّـر شـەیدای شـۆر
حـەق حـەقـداران بسـتـانۆ بە زۆر
سـا بۆ بە حـاجـەت پادشـای شـاهان
بە شـەرافـەتی گـرد ئەنبـیـاهان
هۆرِیّزە جـە خـاو دلیّـر سـەرهەنگ
زۆردار بـیّ زۆرش ئـاوەردەن وە تـەنـگ
هـانـا تـەهمـەتـەن وادەی نەبـەردەن
دوشـمن ولاّتت تـەصـەرِوف کـەردەن(٤/ف)
بکەرە نە دۆش گـورز نوهصـەد مـەن
سـواربە بە رەخش نـیلگوون بەدەن
خـەیمەی ژەنگاریت هۆردەر بە شـادان
[از درد رقـشـت!] باوەر نە مـەیدان
زۆرداران بیّ زۆر خـەصـمـان نگوون کـەر
بەندییـان جـە بەند شـاهان نەجـات دەر
دلیّـران دیّوان ئەژدەران شـیّـران
بە ضـەرب شـمشـیّـر بەرکـەر جـە ئیّـران
بە حـەلقـەی کـەمـەند باهووی زۆر ئاوەر

شـەهان سـەرکـەشـان گـرد بەدام باوەر
خـەصـمـان جادووان گرد قـەتل و عـام کـەر
شکسـتـە [وبسـتـەء!] ئیّـران نیظام دەر
سـەرداران خـانان قـەدیم دلیّـرشـان
هەر یەک بکیـانە پەی مـاوای ویّشـان
خـەیلیّ بەی دەسـتـوور چەنی تەهمـەتەن
گـفـتـوگـۆ کـەردم تا ئاخـر سـوخـەن
دیم نالّەی حـەزین جـە تەصـویرەوە
ئامـا نەگـۆشم بەو زویرەوە:
واتش: ئەی نادان جـەفـا نەبەردە!
نە دەرگـای ئوسـتـاد تەعلیم نەبەردە
بیّـهـۆش کـەمـفـام لیّـوەی دەردەدار
بیّـخـەبەر نە سـیرِ دنیـای سـتـەمکار
تۆ ویّت مـەزانای تاریخت وەندەن
هەفـصـەد شـەهریار من باج سـەندەن
وە رووی دنیـاوە من چیّـشم کـەردەن
چەند سـەردارانم بە خـاک سـپـەردەن
[کیک کـهزادم!] خـەلّتان کـەرد نەخاک
بـەور بـەیانم دەروون کـەردەن چاک
قـوبادم نە کـۆی ئەلبـورز چۆن ئاوەرد
کـاوسم جـە دەست دیّوان خـەلاص کـەرد(٦/ف)
ئەفـراسـیـابم چەند جـار زەبوون کـەرد
بیّـژەنم نـە چاه چە طەور بەر ئاوەرد
نـە رەزم بـزورگ هومـایۆن کـۆ
دەعـوای ئەشکەپووس کـامـوس بەدخـۆ
ئەو سـوپا و لەشکەر گـرد کـەردم فـەنا
شـەنگوڵ و ئەسـپش هۆرگـرتم نە جـا
نە پەی ئینتـیـقـام هوون سـیـاوەحش
دەریای عـەظیم ئامـا بی بە جـۆش
سـەوادیم بەتیّغ کـەرد پارە پارە
سـورخـاب شـای تووریم دا وە قـەنارە

ڕیشـــــەی تـوورانم نە زەمین هـۆرکـــــەند
هەفت سـاڵ جـە تووران تەپڵ شـاهیـیم ژەند
تا ئـاخـــر شـــای تـوور بە دەست ئـاوەردم
هوون قـەتڵ و عـــام سـیـــاوەحش کـەردم
نە دەشت (ڕەی)دا دەعـــوای هەفت لەشکر
چەند هەزار ســەردار نامـــیی نامـــەوەر
تەیموور خـــــوارەزم یەکـــــدەست دێوزاد
سـوحـراب شـای مـەغـریب نەئەولادی عـاد
تـایفـــەی [بنکوش!] قـــەتران زەنگیی
شـانازیی کـۆهکەش پەی برزووی جەنگیی
چەند ســـاڵ خـــەریک بین نە دەشت ڕەیدا
ئـاخـــــر بـەیەک ڕۆ گـــــرد دام بەوەیدا
شـــازادەی پڕ زۆر شـــای ئەســـفـــەندیـــار
بە یەک تیـــر نە ئەسپ کـەردم نگوونســـار
دێو و جـــادوو و بەور هەم شـــێـــر ئەژدەر
بە ضـــەرب پڕ زۆر گـــورز گـــاوســـەر
بێ حـــەدم کـــوشـــتـــەن حـــســـاب نەدارۆ
نە یادم نیـــیـــەن پەرێت بشـــمـــارۆ
هەزار و صـــەد ســـاڵ پەهڵـــەوانیم کـــەرد
گـــۆی پەهڵـــەوانیم نە گـــرد عـــالەم بەرد
ئـاخـــــر چون ئەجـــــەل وەنەم دووچار بی
جـــیـــــهـــــان نە دیدەم تاریک و تـار بی(٧/ف)
ڕۆح نە ڕەفـــیـــقـــیی قـــاڵب بێـــزار بی
قـــاڵب بە خـــۆراک عـــەقـــرەب و مـــار بی
هەر ئیـــسم مـــەندەن نە دنیـــای خـــونخـــوار
نەقـــشم مـــەکـــەران بە ســـەنگ دیوار
جـــیـــهـــان بێ وەفـــان دنیـــا فـــانیـــیـــەن
تا ســـەر چەنی کـــەس شـــادمـــان نیـــیـــەن
بەڵێ ئەی غـــەریب بێـــچـــارەی دڵڕێش
نە گـــەردش چەرخ دایم جـــەفـــاکـــێش!
پۆســـــە مـــــەعلوومـــــەن دڵت پڕ دەردەن

زۆرداران نـە زێـد دوور وەنـەت کـــــــەردەن
مـوڵک و مـاش و مـاڵ نە دەسـتت سـەندەن
جـــەو ســـەبەب دندان وڵاتت کـــەندەن
خـــاترت جـــەم بۆ وێت مـــەکـــەر مـــاتەم
پەی کەس تا بە سەر نیـیـەن غـوصـە و غـەم
واســـتـــەی کـــارت خـــەیلێ عـــەظیـــمـــەن
پەی دەوای دەردان مـومـتـــاز حـەکـیـمـەن
ئـومـــێـــدت صـــادق نەتیـــجـــەی شـــێـــرەن
جـــەعـــفـــەر صـــادق صـــادق دەســـتگیـــرەن
بە تەحـقـیق قـادر (قـاضي الحـاجـات)
جەی تەنگیی و عوسرەت مەدەرۆم نەجات
مودەعا و مەقصوود مەتڵووب و موشکوڵ
بە خـــاتر خـــوای وێت زوو مـــەبۆ حـــاصڵ
ئەوســـا ئەو حـــەکـــیم دەردت مـــەزانۆ
حـــەقت جـــە زۆردار بە زۆر مـــەســـتـــانۆ
(سـڵـــێـــمـــان)! شـاکـیـــر بەر پەژارەت نەبۆ
ئەی دەورە گـــەردوون بە کـــامت مـــەبۆ

وەلیی دێوانە

(٥١/ف)

تیر دا نە جەرگم... ...

یەک شەم شێوەیێ تیر دا نە جەرگم
ڕەنگ بەستەن بە هوون جەرگ وێم بەرگم
ئاشکار بییەن نیشانەی مەرگم
مەعلووم بۆ جە لای قەومان فەردم
وەسییەتم ئێدەن بزانان دەردم
هەر وەختێ مەیۆ ئاکام مەرگم
ئامانەت کفن مەکەن وە بەرگم
با کفن هەر بەرگ هوون ئالوودم بۆ
وێنەی شەهیدان تاکە سوودم بۆ!
شەهید وە بێ غوسڵ بێ کفن خاصەن
هەرچی شەهیدەن هوون بێ قیصاصەن
بسپارام بە خاک هەر بەی بەرگەوە
هەر بەی تکەی زووخ زام جەرگەوە
میلێ وە ئەنداز بەژن باڵای شەم
بکەن نە فەرقم بێ زیاد و کەم
تەحریر کەن جەو سەنگ مەجمەعەی فەردم
بنویسان وە دەست شەصت شەم مەردم
بەڵکم جە ناکاو جە راگوزارێ
ڕاش گنۆ وەبەر گڵکۆی من جارێ
بزانۆ زەدەی دەست وێشانەن
داخوەگڵبەردەی حەسرەتکێشانەن

***

نەوشاد

(٨٦/ف)

هامسەران وەختێ

جە رۆژان رۆێ، جە وەختان وەختێ
چون قەیس پۆشابیم جە کەڵپۆس رەختێ
ڕام کەفت وە پایەی عالیی درەختێ
سەر وەکەهکەشان فەڵەک بەردەبی
پا مەحکەم نە قەهر[1] زەمین کەردە بی
شانابی شاخەی شاخان وەڵگ دوور
پەی هامنشینیی میران وە زەروور
جەو راگە و کەنار خەڵق نەپایەش بی
خەدەنگ چو نە طەرح توبا سایەش بی
بەرزش فرە بەرز هەواش موعەطەل
درەختان جە بیم بڵندییش خجڵ
جە رووی سینەشدا زام تیرگازێ
یادگاری شەصت خەدەنگ ئەندازێ
چون گاز قوڵەنگ فەرهاد ئیظهار بی
جەو لاوە سۆمای خۆر لێش دیار بی
ئامام تەکم دا من بەو دارەوە
بەو دارە زەردەی (تیر!) خارەوە
مولاحەزەی زام تیر گاز کەردم
دێویا چون دوود دەماوەند دەردم
پەرسام: ئەی درەخت بەرز بەهرەمەند
کێ زانۆ تەئریخ ساڵت بییەن چەند؟
جەعومرت چەند ساڵ چەند وەخت ویەردەن؟
کێ تۆش دەستنیشان ئەی دیار کەردەن؟
ئەو زامە چێشەن نە دەروونتەن؟
کام سەرهەنگ داخل دەین هوونتەن؟(٨٧/ف)
شەرحش بەیان کەر جە رۆزگاران

(١) ئەمە هەروا نووسراوە، بەڵام دەبێ (قەعر) بێت.

جـه لات گـەرم و سـەرد چتـەور و یاران؟
وه زگـــــــــارەوه وات: ئـەی دێـوانـه!
چون مـن قـــــەیس چۆڵ بیـــــابان یـانه
ئەی وەصـــفـــولحـــاڵه مـــەپەرسی چەنەم
مـــەنمانی عـــەذاب رەســـتـــاخـــێـــز پەنەم
مـــەوینی ئەی زام وه ناســـوور کـــەفـــتم
مـەشکاوی یەخـەی جـامـەی نەسـرەفـتم
بەڵێ چونکی تۆ مـــــەیلت هەواڵەن
ئارەزووت خـــــەبەر ویـەردەی ســـــاڵەن
هەرتا هۆشـــتـــەن گـــۆشـــدەر به دەنگم
بواچوون ئەحـــــواڵ ســـتـــــارەی لەنگم
وه ســـــاڵ و نیـــــمێ نمەشـــۆ وه ســـــەر
تۆ نازک طەعـــبی! مـــەرەنجـــۆت خـــاتر
جـــەنگی (ســـیـــامکر) دێوانم دییـــەن
هۆشـەنگ بەو سـوپا و بەو سـانم دییـەن
شـــاه (اطرات) شـــای ســـەرهەنگم دییـــەن
گـــورز نۆصـــەد مـــەن ئەورەنگم دییـــەن
پادشـــای ضـــەحـــاک مـــەرداسم دییـــەن
دەست و بازووی تێغ گـوشـتـاسم دییـەن
فـــــەرەیدوون ئەو بورج بەیانم دییـــــەن
عـــــیلم کـــــاویاه حـــــەدادم دییـــــەن!
سـەلم و طوور ئیـرەج پێـشـەنگم دییـەن
قـەهر مـەنۆچیـهـر رۆی جـەنگم دییـەن
شـــاه کـــەیقـــوباد [کی بخـــشم!] دییـــەن(٨٨/ف)
ڕۆســتـەم ئەو جـۆشـەن ئەو رەخـشم دییـەن
شای ئەفراسیاب غـەضـەب خووم دییـەن
پیـــــران [هون!] جـــەنگجـــۆم دییـــــەن
ســـــــام نـەریمان ســـــــوارم دییـــــــەن
بەڵکه جـــــەو وێنەی هەزارم دییـــــەن!
زاڵ پـورِ ســـــــام دێـوبـەندم دییـــــــەن
جـــــه زاڵ زیـاتـر مـن چـەندم دییـــــەن

فـــــەرامـــــورزیەل ئەو باڵم دییـــــەن
ئەوران ریکـاب گـــــۆپاڵم دییـــــەن
بەدعـــــەدلی بەهمـــــەن بێ دینم دییـــــەن
دەعـــــوای داد و رەزم بەرزوونم دییـــــەن
دەعـــــوای داد و رەزم دارای ئەسکەندەر
تەمـاشـام کـەردەن تەمـام سـەرانسـەر
هەفتصەد و بیست ساڵ مولک [طوایب!]
بـه دیدەی وێم دیم ئاشکار و غـــــایب
بەزم و رەزم شـــــیـــــر ئەولاد شـــــاهان
شـــــاه ئەردەڵان نه مـــــولک هەراســـــان
شـاپوور شـاپووران مـەیل دوشـمـەن بەند
هورمـوز هورمـوزان مـاچین تا خـەجـەند
قـــوباد قـــوبادان، ئەردەشـــێـــران گـــشت
بەهرام بەهرامـان گـۆڕِ ئەفگەند وه مـشت
عـــەدل نەوشـــیـــروان ئەبوزەڕِ جـــەمـــهـــەر
نەی بەدبەخـــتی بەخـــتـــیـــار وەزیر(!)
تا به وەعـده و وەخت شـێـرۆی سـتـەمگەر(٨٩/ف)
پدەر کوشـتـه کەرد، نیشت ئەو جای پدەر
دەرلاد ئاوازەی بەدعـــــەدلیش خـــــێـــــزا
ســـەرداران یەک یەک جـــه لاش گـــورێزا
جـــیـــهـــان پڕ ئاشـــووب دنیـــا پڕ غـــەم بی
خـــــاتر (اباخم!) ئاســـــایش کـــــەم بی
هەر رۆ نشـــینگەی [کی کـــشـــینه!] بی
هەر [پلکی!] ســـەردار ســـەرزەمـــینێ بی
نه هەر جـــا بەندەر خـــێـــزا ســـەرهەنگێ
نـه هـەر وڵاتـێ پـەیدابـی جـــــــــەنگـــــــــێ
تومـەز دوو سـەرهەنگ داواشـان واسـتـەن
هەردوو جـەنگشـان بەخـودا خـواسـتـەن
ئێلچـــــیـــــی نامـــــەشـــــان ئاوردەن بەردەن
وەعـــدەی جـەنگشـان وەپای من کـەردەن
هەر ئەوســـام زانا تیپ جـــەنگ خـــێـــزا

نەعـــرەی ســـەرداران رۆی هەوا بێـــزا!
جـــە قـــەزا خـــانەی دەســـتـــدا وە داران
مـــەواریا شـــەصت تیـــر وێنەی باران
هەوا پڕ [خـــمـــار!] زەمین مـــەوج هوون
ئەسپ بەندییـــان مـــەبان ســـەرنگوون
دیم پەهڵـــــەوانێ وێنەی تەهمـــــەتەن
کەللەی دێو نە فەرق پۆست بەور جەوشەن
مـــورەصـــەع تاجێ نیـــابی نە ســـەر
زەڕکـــەش قـــەبایێ کـــەردەبی نە وەر
نە پشت ئەسپێ سەنگینتـــەر جە ســام
جـــە نەوەی شـــاهان ئاردەشـــێـــر بە نام(٩٠/ف)
فـــاقـــەی خـــەدەنگێ نە چەڵەی کـــەمـــان
پەیوەست کـــەردە بی چون زاڵ زەمـــــان
ئامـــا رووبەڕووی ســـەرداری جـــە ســـەر
سەردار سەهمیا [چیشی کردا و صفر!]
ئاما نە پای [من من!] گەرت نە رووی جەم
کـــەردش وە نیـــشـــان تیـــر [زرەسم!]
دا نـە ســـــینەی من جـــــە ئاو دیارا
تا پەڕ نیـــشت نە خـــاک نمناک ســـارا
سەردار کەفت ئەو دەنگ من مـام وە پاوە
بەی زام خـــــــەتەر نـاســـــــوور نماوە
بەی تەور ویییـــــەردەن گـــــەردش دەوران
منخەیلێ جەی مەسکەن کەردەنم سەیران(!)
ئەو کەسە کە مەرد صەد هەزار کەس بی
تەنش وە خـــۆراک هەزار (کـــرکـــز!) بی
هەر تاســـیـــە مـــەبین تەیرێ جـــە تەیران(!)
مەنیشت نە شـاخەم پەی عـەزم سـەیران
گـا ســـەیر ســـەحـــرا، گـا نیگای ئەو چۆڵ
گـــاگـــا وە تیـــمـــار پەڕوباڵ مـــەشـــغـــووڵ
ســـــەیر چقـــــەی لاڵ پەرویزم کـــــەردەن
تەمـــاشـــای شـــیـــرین شـــەودێزم کـــەردەن

مـــــەصـــــاف بەهرام چۆبینم دییـــــەن
ئەو گـــــورز و گـــــۆپاڵ رۆبینم دییـــــەن
چەند پێـــغـــەمـــەران چەندین ئیـــمـــامـــان
ئەگـــــەر بواچووم نەدارۆ ســـــامـــــان
جەی دەمدا چەند شا چەند گەدام دییەن
چەند کـــۆچ و خـــێـــلان گـــوزەرگـــام دییـــەن
چەند جەنگیی سوار نە عەرصەی مەیدان
گـــوزەر مـــەکـــەرۆن نە جـــای من مـــەلوان(٩١/ف)
یە گـــشت ئەســـاســـەی پڕ عـــەقڵ و فـــامـــە
چەند ســـــاڵە ئەی دار [جنکەنامـــــە!]
فـــــرە مـــــەترســـــوون نەی رۆزگـــــارە
نەی دەور پڕ عـــەسکەر مـــیـــحنەت گـــوزارە
نەوا بەدبەخـــــتێ لیـــــمـــــدەرۆ ئاهیـــــر
بڵـــــێـــــســـــەم بەرز بۆ [باهر و یاهر!]
بـــگـــنـــۆم وە پـــایـــین تـــەخـــت زەمـــین بـــام
کـــەس نیـــیـــەن تووڵێ بنیـــەرۆ نە جـــام
(نەوشـــاد!) ئامـــانە وێت مـــەدەر بە غـــەم
پەی مـــاڵ دنیـــا خـــوای زیادبێ خـــوای کـــەم
هەرکـــەس مـــاڵداره دایم خـــۆشـــحـــاڵە
هەرکـــــەس بێـــــمـــــاڵە هەر رەنج بەتاڵە
دنیـــــا مـــــەویەرۆ وێنەی چەرخ طوور
کـــــەس مـــــاڵ دنیـــــا نەبەردەن بە گـــــۆڕ
ئامین (نەوشـــاد بەگ) قـــەبرت پڕ نوور بۆ
رۆحت جـــە عـــەذاب قـــیـــامـــەت دوور بۆ

صادق

(١٦٣/ف)

یاران صەییاد بیم
چەند مودەت نەپای هەردان صەییاد بیم
فاریغ جە مەینەت دایم دڵشاد بیم
[لە بەند!] سەودای غەم سەر ئازاد بیم
مەگێڵام وە پای جەنگەڵانەوە
رام کەفت ئەو [دلکەی!] ئەردەڵانەوە
دیم نەورەس بەچە سپیی شابازێ
تەڕلان شەشدانگ شیرین پەروازێ
چونکی صەییادیم کەردە بی وە خو
نەصیب بەردم پەی شار سیاکو
[وکدار!] ئاما وییەرد وە لامدا
سای باڵش ماڵا وە سەرتاپامدا
جە قەدیم بەتەر سەرعیی بیمەوە
چەند وەختێ گێڵام لانەش دیمەوە
لانەش نە جایێ بەرز بێ ماوا
جایی دەستڕەس من پێ نەیاوا
واتم: چێش کەروون؟ ئاخ جە دەست دڵ!
دیسان شی وە جای بەرز بێ ماوڵ
ئەمجار ئەساسەی صەییادیم ئاوەرد
کۆڵیتم نە پای ئەو لان بینا کەرد
هۆردام حەلقەی تۆڕ نە پای...
نەزانام ئاخر کەچ مەنیشۆم نەرد
مورغ دڵ بەستم وە پای دامەوە
دام میل وە میل پێش نیامەوە
مورغ دڵ جە دام مەیل مەدام پەرواز
بەڵکە مەیلش بۆ پێش بەیۆ شاباز
جارجار دووراودوور مەنیشت ئەو سەرچڵ
جە سای [بالیوند!] تۆڕ مەکەردش سڵ
مەسڵەمیا جە دام لاش مەکەردەوە

مەشی نە تۆی لان پاس زەردەوە!
هەر تا چەند مودەت نە پەی شۆنش بیم
ئەراگێڵ (دور دور کە دونش!) بیم(١٦٤/ف)
یەک رۆ فریشتەی بەختم هۆرێزا
شاباز تەڕلان جە تۆی لان خێزا
پەرواز کەرد ئاما یاوا وە نزاو
... وە مورغ دڵەی من وە تاو
پاش بی وە حەلقەی دام مەیلەوە
شیم وە لای شاباز دیدەی لەیلەوە
..... کردون بازی تاڵەم
..... دەروون غوصەی صەد ساڵەم
تۆڕ نەورەس بە چ [آرودم!] وە دام
هوونم بی وە ئاو هەر تا کەردم رام
دەم دەم منیشتم جە پای تەیارەش
تا بەرشۆ جە سەر لەنجەی کەنارەش
پەیاپەی وە سۆز دڵ مەلاونام
هەر تا بە وادەی شکار یاونام
بێ خەوف جە ئەغیار مەوانامەوە
چەند مەنزڵ مامە وە هانامەوە
[مکردتم!] وە دەست وە بێ پەژارە
مەکەردم خاڵان سینەش بژارە
نە هەر جا شنەفت دەنگ لاڵەی من
مامە وە صەدای وانای باڵەی من
یەک رۆ جە گەردش چەرخ چەواشە
نمەک وە زامان ریشەی دڵ پاشە
تمەز صەییادێ کەفتە بیش نەشۆن
زانا بی [ملوند!] شکارش جە کۆن
وە دام ئەفسوون [کرتە بێشوە!]
عاریفان ئاسا بەردە بێشەوە
سەعی کەردەبین چەنی چەند وستاد(١٦٥/ف)
بەڵ مەیل بالەی من بە راش جە یاد

چون هەردە جـــاران مـــەیلش نەبـۆ پێم
بـازم تـۆرکـــــــەران سڵ بـکـەرۆ لـێـم
(صـــادق) تۆ جـەی وەر چەند بازش وانان
هێـــمـــا خـــدێو خـــووی بازش نەزانان
تایفـەی مـەحـبـووب چەنی چەرخ و باز
طەبعـێـوە داران یەک خـوو یەک مـەجـاز
نـەواچـی بـازم بـەردەشـــــــــان وە زۆر
هەر خـۆشـان پاسـەن زوو مـەکـەران تۆر

***

خەڵووزیی

(٦١/ف)

رەعنای دڵ پەیکەر

رەعنای دڵفـــریب ریشـــەی دڵ پەیکەر
زوڵف چون هەفت لەشکەر رای دەشت راگەر
یانـەی دەردینـان وە خـــاک نـەی کـــەر
قـاش ئەبرۆ خـاص چەم سیـای سـێـوەنگ
گـۆنا وێنەی سـێب سـوەیل کـەردەن رەنگ
حـــەرفێ مـــەواچوون وەنەت نەبۆ قـــار
گـــۆش بدەر بەی حـــەرف پەرێ رۆزگـــار
دەقـیـقـەی جەم کـەرد [تفـریقـه ء!] هۆشت
با فـــەرد (شـــەفـــیع) بەیۆ نە گـــۆشت:
عـــومـــرم عـــەزیزم نـوور دیدە و دڵ
هەرچە مـەعـشـووقـەن مـەنمانۆ چون گـوڵ
دوو کـــەس کـــەرۆ بۆ بەرتەرەف مـــەبۆ
ژاکـیـای بێ عـەتر کـەمـشـەرەف مـەبۆ
ئەرصـــەد چی وەرتەر پڕ عـــەقڵ و فـــامی
یەکێ قـــەبووڵ کـــەر پەرێ غـــوڵامـــیی
ئەویچ کـــەسێ بۆ جـــیـــهـــاندیدەبۆ
ســـیـــرپۆش خـــامـــۆش ئارامـــیـــدە بۆ
بزانۆ قـــــەدر دیدەی خـــــومـــــارت
نەوانۆ پەی کـــەس تۆمـــار کـــارت
مـــــەبۆ تـۆ رەنجش مـــــەنظوور بداری
تا کـــەرۆت بە شـــەوق خـــدمـــەتگوزاری
ئامـــانەت فـــەرزەن دەینت وە گـــەردەن
بەرکـــەر خـــەیاڵان فـــرەکـــەس کـــەردەن
جـــە یەک بەدەن بۆ رۆحت چەنی پۆست
بە وێنەی بادام دوو مـەغـز نە یەک دۆست
ئەگـــــەر فـــــرەکـــــەس بوینۆ رەنگت
-دووربا ، دوور جـــەتۆ- مـــەزرپۆ زەنگت
هەرزە هەرزەکـــار هەرجـــایێ مـــەبی

داخل بە مـــەیدان رســـوایی مـــەبی
ئینتـــیـــهـــای ئاخـــر هامـــســـەران وێت
تەعـنەی تـیـــــر تـاڵ مـــــەوازۆن پەرێت
صـۆفـیـیـان صـاف یەک یەک دەردێشـان
پەی دیدەنیی تۆ یاهوو مـــەکـــێـــشـــان
گـرەو جـە خـاڵخـاص خـاصـان بەردەنی
چون صـەنعـان شـێـخـان شـەیدا کـەردەنی
هەزار کـــەس جـــە داغ هەوای دەمـــاخت
ســـەر بە خـــاکـــەوە دیلەن جـــە داخت
نەک چون (خـەڵـووزیی) دڵ کـۆی زووخـاڵەن
وە مـەرگ ضـەروورەن شـادیش بەتـاڵەن(١)

(١) ئەم پارچە شـیـعـرە لە لاپەڕە (١٢٦)ی بەرگی دووەمی (کـەشکۆڵی کـەلەپووری ئەدەبی کـوردیی)دا بەناوی (شەفیع)ەوە لە تەک هەندێک جیاوازییدا بڵاوکراوەتەوە.

غوڵامیی

(٦٣/ف)

دڵ بە تەنگ ئامان

قـیـبلەم پەی دووریت دڵ بە تەنگ ئامـان
قـەســەم بە قـورئان شـای نەونەمـامـان
یە گـشت جـە دووریت پێـسـە پێم ئامـان
قـــیـــبلەم پەی دیدەن بالای نەمـــامت
پەی زوڵفـــان لوول خـــەیاتەی خـــامت
پەی ئەبرۆی قـەتران سـیـای چەمـیـدەت
پـەی خـــــاڵ هـۆنـرێـز نـە دەور دیـدەت
دڵ خـــــەریک زام ئـالـوودەی تۆشـــــەن
چون کـــوورەی حـەدداد دایم نە جـۆشـەن
ئـەی دڵـەی پـڕ هـۆش دایم نـاســـــــوورە
هەردەم مـــەســـۆچۆ چون کـــوورەی نوورە
خـــۆ تۆ بێ مـــروەت جـــە خـــودا نەتەرس
کـــافـــر بێ رام تایفـــەی چەرکـــەس
جـــارێ نەکـــیـــانات وەلام پەیامێ
نـەواتـت دارۆ مـنـیـج (غـــــــوڵامـێ)!
شـەرت بو (غـوڵامـیی)ت ئـیـتـر نەکـەروون
ئەی رەنج بێـــســـوود پەی تۆش نەبەروون

***

شیعرە خاوەن نەزانراوەکان

-١-

دەور دنیای دوون.....

دادمـــان جـــە دەست دەور دنیـــای دوون
جە بێرەحـمـیی رەحم بێـمـەیلیی گـەردوون
لەیل [میامش!] بەرد مـنمام چون مەجنوون
شـــەرت بۆ تا ئەو رۆ وەعـــدەی مـــەرگم بۆ
دیـدە پـڕ ئـەســـــریـن، پـەڵاس بـەرگـم بـۆ
بـە وڵاتـانـدا نـە رووی رۆزگـــــــــار

ســـــەر تـا بە دامـــــان بپـــــۆشم دەوار
هەر هەفت ئیـقلیم طەی کـەروون بە جـەخت
مـــــــدارام نەبـۆ بە وەقت و بـێـــــوەقت
بـە ولاتـانـدا بـە یـا دۆسـت! یـا دۆسـت!
بێ خوردو بێ خواب بێ [کردی!] کەڵپۆست
بە دڵـەی پڕ غـــــــەم روو بـکـەم نـە چـین
زار زار بـگـەردووم نـە خـــــــاوەر زەمـین
مـەشـریق و مـەغـریب عـەرەب تا عـەجـەم
بـدەم بـە پـاوە بـە دڵـەی پـڕ غـــــــــەم
قـنـیـــــــاتم بە زووخ زامـــــــان وێـم بـۆ
بەوێـنەی [دواس!] بیـــــابان جـــــێـم بـۆ
خـــۆلاصـــەی کـــەلام هەرچەند دنیـــا بـۆ
کـــــۆە نـەجـــــد ئەو دەشت پێـچ و پەنا بـۆ
تا..... صـەدای کـرینم!
پەرێ دۆســـــتـــــەکـــــەی دنیـــــا و دینم!
[چابک پـرخـــــاک!] بدەم بـەســـــەردا
وێڵ وێڵ بگێـــــڵـــــوون بەدەشت و دەردا
ســـینەی وێم رێشکەم من نەشـــار شـــام
یەقـــەم چاک چاکـــەم نە (بیت الحـــرام)
زایەڵەی بەڕاست نە ئەصـــفـــەهان کـــەم
دیدەی لێـــــلاوم نـە ســـــەرهەردان کـــەم
بـە ولاتـانـدا مـن بـە صـــــــــەدای بـەرز
بە شـــــادیی شـــــیـــــوەن (تابدار المرز!)
هەر... نـە رووی ســـــــــەر بســـــــات
کـــــــــەسێ بـەردەبـۆ نـامـش بـە ولات
بە دڵـەی پڕ غـــــەم ســـــینەی رێشـــــەوە
صـــــەدای نالـینـم بەیـۆ پێـــــشـــــەوە
بە نێش خـــاران ســـەرپەنجـــەم رێش بۆ
ســـــینەی دڵ بریان دایم ئاخ کـــــێش بۆ

***

-٢-

(١٢٨/ف)

قیبلەم رەندەنی
خـــــــودا مـــــــەزانـۆ تـورک و رەنـدەنـی
شـــاباز شـــەشـدانگ شـــا پەســـەندەنی
دایم خـــــەنـدەران لەب وە خـــــەندەنـی
عـــایشـــەی دەوران فـــاطمـــە طەرزەنی
عـــــەرعـــــەریی بـالا نەمـــــام بەرزەنی
رشـــتـــەی (لایزال) حـــەیی بێـچـــوونی
لـەیلی وەفـــــادار پەرێ مـــــەجنوونی
زوڵـف زنجـــــیـــــــر دام رای راویـاری
لـەیـلـی بـێ وەفـــــا تـۆ وەفـــــاداری
ئەگریجەت بۆ میسک هەم عەقرەب خێزەن
هەر رێحـــانیی رەنگ ســـوپای پەلدێزەن
پێـــشـــانیت بێگەرد چون شـــوعلەی نوورەن
حـــوسنت پەریزای پەریی دەســـتـــوورەن
[قـــالش ابرو!] خـــاص قـــەڵەمکەشـــیـــدە
بیـــیـــەن وە ســـەیوان پەی هەردوو دیدە
مـــوژەت حـــەجـــەر پاچ پەردەی جگەر دۆز!
باشی باشـــــقـــــەی ســـــەرقـــــەتار هۆز
دیدەت دیدەی جـەیر پڕ جـە سـورمـە کـەیل
بالا ســـەوڵ صـــاف رشـــتـــەی نەوســـوەیل
ئەنف ئەلفـــــوار ئەلف دەســـتـــــوورەن
دوو گـــــۆنای قـــــرمـــــز ســـــێف لاهوورەن
لـە بـان لەعـل لالا چون پەڕەی گـــــــوڵـەن
نیـــاز و مـــەتلـــەب جـــەلاش حـــاصـــلـــەن
دەهەن چای زەمـــزەم دندان صـــەدەفـــڕێز
خـــاصـــتـــەر جـــە شـــیـــرین نادار پەروێز
زەنەخ پڕ جـــە خـــالا مـــاویی و فـــەڕەنگیی
زوڵـفت پێـچ وەردەن چون مـــار جـــەنگیی
گـــەردەن چون بلوور نوور پێـــدا وەشـــتـــەن

سینەی لەوح سیم باغچەی بەهەشتەن
مەمان چون نارنج یا لیمۆی زەردەن
یا شەمامەی شۆخ صاف بێگەردەن
باڵ باهوو خاص نوختەی خاڵ سیا
پەنجە پەنج قەڵەم لێش بییەن جیا
ناف نافەی خۆتەن ئاهوو چەڕیدە
تەخت ناف بێ عەیب حەق ئافەریدە
(گەنج سەربەمۆر) دەر بە کلیدە
فەخذ نەرم و صاف تەڵا سەنجیدە
جە سەر تا بە وار تا حەدد زانوو
هەر بە غەمزە و ناز لەنجە نمانوو
پاژنە تەلای زەرد شەفافتەر جە دوڕ
کەف پا باریک پشت پاژنە پڕ
تەعریف باڵات جە حەد بەرشییەن
ئیسمش ئەلف و عەین ێ و شین بییەن

***

-٣-

(٤٢/ف)

قیبلەم نەمەندەن

دیارەن بە راست مەبۆت نەمەندەن
مەیلەکەی ساڵان جە لات بارکەردە
ئەڵبەت تۆ نامەی بێشەرتیت وەندەن
خاصەن چەنی قین بێ ئەندازەتەن
دیارەن سەودای یار تازەتەن
نە خەوف خودا نە رای پیرتەن!
ئەڵبەت کەسێ تر دامان گیرتەن
پەوکە مەیلەکەی وەرین کەم کەردی
گەرمیی مەیلەکەت یاونای وە سەردیی
دیدەم بۆ بە عیشق دوو دیدەی مەستت
ئەر جە من خاصتەر کەفتەن وە دەستت
مانیعش نییەن ئاخرت خەیر بۆ

چەنی یار نۆ سەیرانت سەیر بۆ
صەبرت بکەردا یارت بمەردا
ئەوسا فیکر یار تازەت بکەردا
دیدەم تۆ بە عیشق شای چەم سیاوان
موزە و پەنی بەندەت بێ تاوان (!)
وەرنە عەزیزم بینایی چەمان
کێ چون من پەی تۆ دایم نە خەمان؟
کێ چون من پەی تۆ هەناسەش سەردەن؟
کێ چون من پەی تۆ دەروون پڕ دەردەن؟
قیبلەم ئامانەن دوو کەس مەناسە
دووکەس ناس پەی شەخص هەرجایی خاصە

***

-٤-

(٥٥/ف)

فریشتەی شیرین... ...

عەلەیکەسلام فریشتەی شیرین
گردی مەلەکان سەرتاپا زەریف
رشتەی خوداوەند کارخانەی لەتیف
[بودبان!] فەرش بینایيم جات بۆ
موژ وە پەرژین بەژن بالات بۆ
ئێران تا تووران رۆمات سەرانسەر
پایەنداز بۆ سەوڵ خاتر تەڕ
(السلام) [بوو!] تەخت یان تاق دیدەت
ئەصفەهان بە ئەبرۆی قەڵەم کەشیدەت
چین وە چین زوڵف سیای موشکینت
ماچین وە یەک ماچ جام جەمینت
بوخارا نەجای موژەی چەمیدەت
بەڵخ وە نیمنیگای نازکیی دیدەت
کشمیر بەگۆنای گوڵغونچەی رەندت!
قەندەهار وە قەند قەمچی سەربەندت!
تایف و یەمەن جە دووریی تاسەت

شاپوور شەو بە عەتر شەوبۆی هەناسەت
شام وە شەرت و بەین وەفای شەریفت
بەغداد وە بەرزیی باڵای زەریفت
[قض!] بین[1]بەگەردەن مینای بێخەوشت
گەنجە بەکۆی گەنج سەرپەنجەی کەوشت
بانە وە بەیان قەندیل ئاڵات
سەردەشت وەسەر گەرد خاڵان ئاڵات
ئێران تا تووران [رملت!] سەرانسەر
پایەندازت بۆ سەوڵ خاتر تەڕ

***

-٥-

(٥٧/ف)

میرزام بزانی.....
شەرتەن تۆ راگەی دین یەک یەک بزانی(!)
ئەر مەگنی نە رای جەهل و نادانیی
بێگومان جە حەشر خەریک مەمانی
پێسەشان واتەن ئیمامان دین
بزانی ئەجداد رەسووڵ بە یەقین
محەمەد سالار هەردوو جیهانا
شەفیع دەستگیر گشت ئومەتانا
بابۆش عەبدوڵڵا قورەشیی نەسەب
موطیع و مەقبوول طایفەی عەرەب
(عبدالمطلب) جەد نامدارەن
شوجاع و رەشید بزرگوارەن
سێیەم هاشمەن بێ درۆ و لافەن
جەد چوارم (عبدالمناف)ەن
پێنجەمین ئیسمش (قصی) مەوانان
(کلاب)، (مرە) بە هەفتەم زانان
هەشتەمین (کعب)ەن مەنشوور نە عامەن

(١) لەوانە (قزبین- قەزوین) بێت.

(لوی بن غالب) دەهەم تەمامەن
یازدەمین (فهد)ەن (مالک) دوازدە
(نضر، کنانە، خزیمە) پازدە
(مدرکە) و (الیاس)، (بهذا ظاهر)
مضر بن نزار نۆزدەهەم طاهیر
بیستەمین (معد)ەن، بیستویەک (عدنان)
صەریحەن جەزمەن بێشک بێگومان
راویان بەی تەور ئیجماعێ کەردەن
جە ئێد باڵاتەر کەسێ نەوبەردەن

شاه نیعمەتوڵڵای وەلی

ئەم شاعیرە فارسی زمانی بەڕەچەڵەک کوردە خاوەنی دیوانێکی گەورەی فارسییە و چەندین جار لەبەر دەیان نوسخەی دەستخەت چاپکراوەتەوە.

لە سەرەتای دیوانەکەیەوە پارچەیەک شیعر هەیە لەسەری نووسراوە:

(چکامه پیشگوئی شاه نعمت الله ولی)

بەیتی یەکەمی ئاوایە:

قدرت کردگار می بینم

حالت روزگار می بینم

ئەم پارچە لە رواڵەت و کێش و سەروادا لەم پارچە دەچێت کە لێرەدا بڵاوی دەکەینەوە، بەڵام هەرچەند ئەم پارچەی ئێرە کەمترە ناوەرۆکەکەی جیایە و لە هەندێ مانا و مەبەست دەدوێت لە پارچە چاپکراوەکەدا نییە.

خوێنەر لەم پارچە شیعرەوە پارچەکەی (عیل بەگی جافی) بیر دەکەوێتەوە.

من کلام شیخ نعمة الله

(١٦/ف)

گـــــــەردش روزگـــــــار می بینم
بر صـــــحت کـــــار و بار بینم!
ســـــــال تاریخ را چین گـــــــویم
از یمن و یســـــــــار می بینم
پادشـــاهی ز ســـر شـــود پیـــدا
دولـــتـــش پـــایـــدار مـــی بـــینـــم
جنگ اول مـــیـــان بصـــرا بود
لشکرش بیـــشـــمـــار می بینم
پسی سی ســـال پادشـــاهی او
دولتش بیـــشـــمـــار می بینم
بعـــد ازین چونکه أو فنا کـــردد
شـــــاه دیکر چو یار می بینم
ز مـــحـــمـــد بنام او خـــوانند
مـــحـــرم هر نکار می بینم
جنگ اول مـــیـــان کـــرمـــانت
این گـــرفـــتـــه دوبار می بینم

شـــور غـــوغـــای زان شـــود پیـــدا
اشـــتـــرش در قطار می بینم
جنگ آخـــر مـــیـــان تفلیس است
تـــیـــغ أو آبـــدار مـــی بـــیـــنـــم
دەو هشت ســـال پادشـــاهی او
دولـــتـــش پـــایـــدار مـــی بـــیـــنـــم
بعـــد ازین چونکه او فناکـــردد
شـــاه دیگر چو بار می بینم!
یـکـنـشـــانـی دارد او از خط
لحـــیـــه اشـــرا دراز می بینم(!)
وقت عـــیـــش نشـــاط می ورزد
بـــا زنـــان و نـــکـــار مـــی بـــیـــنـــم
نطفـــه اش می رســـد دوصـــد انجـــا
هـمـــــه را در بـکـار مـی بـینـم
چون فـــریدون ز تخت بنشـــیـــند
پســـــرانش قطار می بینم
هر بهـــار کـــه ســـال نو پیـــدا
بدتر از ســـــال پار می بینم
دو زمـســـتـــان چو سـخت خـواهد شـد
ســـمنش را بهـــار می بینم
ســـال از گـــوســـفند شـــود پیـــدا
عـــــالمی لالـەزار می بینم
قـــوه دولتش بروز مـــصـــاف
همـــچـــو روســـتم ســـوار می بینم
تا چهل ســـال پادشـــاهی او
دوران شـــهـــســـوار می بینم
آســـمـــان و زمین هوا هم
شـــورش از هر دیار می بینم
بعـــد ازین چونکه او فنا کـــردد
شـــاه دیگر چو بار می بینم
چون ز نسلش مـــحـــمـــدی پیـــدا

نـایـب امـــــــر کـــــــار مـی بـیـنـم
[ده!] یـکـســــــال پـادشـــــاهـی او
بـعـــــــــد او نـادیـار مـی بـیـنـم
جنگ اول مـــیـــــان اوغـــــان است
ایـن گـــرفـــتـــــه دووبار می بـینـم
دســـت او هـــســـت از یـــدالـــلـــه
صـــــاحب ذوالـفـــقـــــار می بـینـم
قـلـعـــــه ء قـنـدهـار مـی گـــیـــــرد
ایـن گـــرفـــتـــــه دوبـار مـی بـینـم
حـــــاکم قـنـدهـار راچو شـــــتـــــر
در دمـــــاغـش مـــــهـــــار می بـینـم
گـــــــــرگ بـا یـوز یـوز بـا آهـو
چـمـن ســــــبـــــــزه‌زار مـی بـیـنـم
(نـعـمـــة الله) نشـســـتـــه در کنجی
هـمـــــــه‌را در گـــــــذار مـی بـیـنـم

کەلامی بابا طاهیر

(۱۳۰/ف)

الهی وا کـــســـان شم وا کـــســـان شم
مـــژه پرِ رشک دیرم واکـــســـان شم
هـســـــــمـم از در بـرانـنـد والـلـه آیم
تـه ام از در بـرانـنـد واکـــســـان شم

***

مـــــــــــلامم دل بـراه دیـده تـر بـه
شـــرابی عـــیـــشـــمی ازخـــون جگر به
تو کـــه هر کـــز ســـوته دیلت ازغم
کـــجـــا از ســـوز دیلدنت چرای(!)
بی تو هرکـــز به‌بســـتـــان گل نروی
اکـــــر روی کـش هرکـــــز نبـــــوی
بی تـو کـــر کل بخند لو کـــشـــای
رخش ازخـــون دل هرگـــز شـــوی

***

مـن آن رنـدم کـــــه نـامم بـی قـلـنـدر
نه خـــان دیرم نـه مـــان دیـرم نه لنگر
جـــــه روح آیم بـکردی دورکـــــسی
چه شـــو آی بخـــشـــتی در نهم ســـر

***

بـی تـو هر کـــــه‌ســـــرم بـر بـالـش آیـو
همـــه عـــضـــوم چونی در نالش آیو
ز هجـــرانت بـجـــای اشک چشـــمم
ز مـــــژگـــــان پـاره‌هـای آتـش آیـو

***

غـــمم دمـــســـاز همـــراز دلـم غـم
غـــمم هم صـــحـــبت هام دردهام غـم
غـــمت نگذاشت تا تنهـــا نشـــینم
مـــریزا بارک الله مـــرحـــبـــا غـم

***

درد دیرم بکسش گـــــفـــــتنی نه
کـــه سنگ بر آســـمـــان اندر تنی نه
بمودا چنـد تـرک یـار خـــــــود کـن
کـــسی دارم کـــه ترکش کـــردنی نه

***

بصـــحـــرا بنگرم صـــحـــرا ته وینم
بـدریـا بـنـگـرم دریـا تـه ویـنـم
بهـــرجـــا بنگرم کـــوه و در و دشت
نشـــــان از قـــــد رعنای تـه وینم

***

تو شـــیـــــری یا پلنگی ایدل ایدل
چرا بـا مـــــــا بـجنگی ایدل ایدل

***

خـــوشـــا آنان کـــه الله یـارشـــان بی
کـه حـمـد و قل هو الله کـارشـان بی
خـــوشـــا آنان کـــه دایم در نمازند
بهـــشت جـــاویدان مـــاوریشـــان بی

***

خـوشـا آنان کـه هر شـاهان تو وینند
ســـخن واته کـــرند وا نشـــیـــنند
مـــوآن نی دست رس کـــامم ته وینم
بشـــمـــه آنان بوینم کـــو ته وینند

***

ته کـــه نوشم نه آی نیـــشم چرایی
تو کـــه یارم نه آی بیـــشم چرایی
ته کـــه مـــرهم نه آی برداغ ریشم
نمـک پـاشـی دل ریـشـم چـرایـی

***

ز دشت خـــاطرم جـــز غم نرویی
ز مـــاغم جـــز کل مـــاتم نرویی

ز صـــحـــرای دل بی حـــاصل من
گـــیـــاهی نا امـــیـــدی هم نروی

***

بی تو ســـردر بیـــابانم شـــوروج
شـــســـرک از دیده بارانم شـــروج
نه بیـــمـــارم نه جـــانم مـــیکرد درد
همی دانم کـــــه نالانم شـــــوروج

***

اگـرمـســتـان مـســتم از نه آیم مـا
وگـــر بی پاو دســـتم از ته آیم مـــا
اگـر گـبـریم و ترسـا ور مـسلمـانم
بهـر مـیلت کـه هسـتـیم آز ته ایم مـا

***

دلا راهت پر از خـــار و خـــسک بی
گـــذارت بر ســـر چرخ فلک بی
گـــر از دســـتت بر آید پوست از تن
بر آور تاکـــه بارت کـــمـــتـــرک بی

***

خـــدایا دل ز مـــا بســـتـــان بزاری
نمی آی ز مـــو بیـــمـــار داری
نمی دانم لب لـعـلـت بـخـــــونم
چـرا تـشـنـه اسـت بـا ایـن آبـداری؟

***

بـوره ســـوتـه دلان گـــردیم آیم
بـهـم ســـوتـه دلان غـم داء بمانـیـم
ترا زوج آوریم غـــمـــهـــا بسنجـیـم
هـران ســـوتـه تـره وزنـین تـر آیم

***

(۱۸/ف)

بر طلعت زیبـای مـحـمـد صلوات
نبـر جـبـهـهء سـیـمـای مـحـمـد صلوات

بر ابروی مـه‌سـای مـحـمـد صلوات
بر گـیـسـوی مـشکسـای مـحـمـد صلوات
بر زلف عطر سـای مـحـمـد صلوات
بر گـیـسـوی مـشکسـای مـحـمـد صلوات
بر لعل شکرخـای مـحـمـد صلوات
بر لـؤلـؤ لالای مـحـمـد صلوات
بر سـینه‌ء دانای مـحـمـد صلوات
بر قـامت زیبـای مـحـمـد صلوات
بر انگشت مـعـجـز نمای مـحـمـد صلوات
بر پار عـرش سـای مـحـمـد صلوات
بر رخ پاک پر انوار مـحـمـد صلوات
بر لب لعل گـهـربار مـحـمـد صلوات
بر دل زنده‌ء بیـدار مـحـمـد صلوات
بر قـدو قـامت رفـتـار مـحـمـد صلوات
دمـبـدم بر گل رخـسـار مـحـمـد صلوات
بر سـر تربت أطهـار مـحـمـد صلوات
بر روی نـازنین مـحـمـد صلوات
بر ابروی مـشکین مـحـمـد صلوات
بر چشم نرگـسین مـحـمـد صلوات
بر زلف عنبـرین مـحـمـد صلوات
بر لعل شکرین مـحـمـد صلوات
بر خـاتم کـتـفین مـحـمـد صلوات
بر قـامت شـرین مـحـمـد صلوات
بر مـرقـد نورین مـحـمـد صلوات
بر طلعت مـه‌ر وی مـحـمـد صلوات
بر طاق دو ابروی مـحـمـد صلوات
بر گـیـسـوی خـوش بوی مـحـمـد صلوات
بر نرگس جـادوی مـحـمـد صلوات
بر زلف عنبـر بوی مـحـمـد صلوات
بر لعل راست گـوی مـحـمـد صلوات
بر طینت خـوشـخـوی مـحـمـد صلوات

بر قـامت دلجـوی مـحـمـد صلوات
بر حـضـرت نیکوی مـحـمـد صلوات
بر روضـه‌ء مـینوی مـحـمـد صلوات

***

کلام خسروخان

(۱۱۸/ف)

ای چـشـم رخ زلـف تـو آرایـش دیـده
گـر دیده بسی دید مـثـل تو ندیده
رفـتن.....
غـمزه.....(۱)
پس در بتش کـوشش بی فـایده کـردم
چـون طـفـل دوان ازپـی پـریـده
ناسح سـحن بد عـجم می نتـواند
(خسرو) به همه عمر نصحت نشنیده(!)

(۱) ئەم شیعرانە تەڕبوون و باش ناخوێنرێنەوە.

سەرچاوەکانی ئەم بەرگە

١- کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردیی، محەمەد عەلی قەرەداغی بەرگەکانی ١-٤ .

٢- دیوان بابا طاهیر عریان، مؤسسهء مطبوعات علمی، تهران، ١٣٤٢ .

٣- کەشکۆڵە شیعرێکی کوردی (گۆرانی) گردەکۆیی شێخ عبدالمؤمنی مەردۆخی، ساغکردنەوە و سەرەتا نووسینی ئەنوەری سوڵتانی، تراستی سۆن بۆ کوردستان، لەندەن، ١٩٩٨ .

٤- کەشکۆڵی حاجی مەحموودی یاروەیس، لێکۆڵینەوە و ساخکردنەوەی عوسمان محەمەد هەورامیی، چاپخانەی ئۆفسێتی بابان، ١٩٨٨ .

٥- دیوانی کامل شاه نعمة الله ولی، چاپ سوم، چاپخانەی ممتاز، ١٣٦٣ کتابفروشی فخر رازی، خیابان جمهوری.

٦- دیوانی مەولەوی، کۆکردنەوە، لێکۆڵینەوە و، لێکدانەوە و، لەسەر نووسینی مەلا عبدالکریمی مدرس، (چاپگەلی جیا جیا).

٧- دیوانی رەنجووریی، مەلا عومەری زەنگنە، لێکۆڵینەوەی محەمەد عەلی قەرەداغی، چاپی یەکەم، چاپخانەی (آفاق عربیة) ١٤٠٣ک-١٩٨٣ز بەغدا.

٨- دیوانی وەفایی، میرزا عەبدولڕەحیمی سابلاغیی، لێکۆڵینەوەی محەمەد عەلی قەرەداغی، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا، چاپی یەکەم.

٩- بووژاندنەوەی مێژووی زانایانی کورد لە ڕێگەی دەستخەتەکانیانەوە، محەمەد عەلی قەرەداغی، بەرگەکانی یەکەم تا چوارەم.

١٠- رۆڵە بزانی، هەڵبەستی ئەستێرەگەشەی هەورامان، مەلا خدری رواری، شیکردنەوەی محەمەدی سیراجەدینی نێزڵیی، ١٤٠٥ک-١٩٨٥ز- چاپخانەی خواندیتها.

١١- دیوان و شەرحی حاڵی ئەحمەدی کۆر، عەزیز محەمەد پوور، داشبەندی، چاپی یەکەم، ١٣٧٨ .

١٢- ئەنجومەنی ئەدیبان، دانەر- ئەمین فەیضی بەگ، تۆژینەوەی لیژنەی وێژە و کەلەپوور، چاپخانەی کۆڕی زانیاری عێراق، بەغدا، ١٤٠٣هـ- ١٩٨٣ز.

بابەت و سەرباسەکانی ئەم بەرگە

پێشەکیی 5
چیرۆکی دەستخستنی ئەم کەشکۆڵە 11
باسێکی دەستخەتەکە 12
ناوەرۆکی کەشکۆڵەکە 14
ئەم کەشکۆڵە چۆن بڵاو بکرێتەوە؟ 16
دیوانی خالیص 18
حەسەن 41
ئەنایی 54
حیکایەتی شێخی صەنعان 63
حیکایەتی فەقێ و جۆڵا 85
هەفت بەندی خانای قوبادیی 98
میعراج نامە 105
رۆڵە بزانی 111
نامەی صابیر بۆ میرزا شەفیع 114
شەفیع لە وەڵامی صابیردا 118
ئەحمەدی کۆر 129
ئەحمەد بەگ 140
حاجی 144
مەولانا مصطەفا 151
مەلا رەحیمی تایجۆزیی -مەولەویی- 152
کارێزیی و رەنجووریی 155
رەسوڵ و شەماڵ 158
نەجەف 162
سولەیمان 165
وەلی دێوانە 171
نەوشاد 172
صادق 177
خەڵووزیی 180
غوڵامیی 182
شیعرە خاوەن نەزانراوەکان 182
شاه نیعمەتوڵڵای وەلی 189
کەلامی بابا طاهیر 192
کلام خسروخان 196

وێنەی دەستخەتەکان

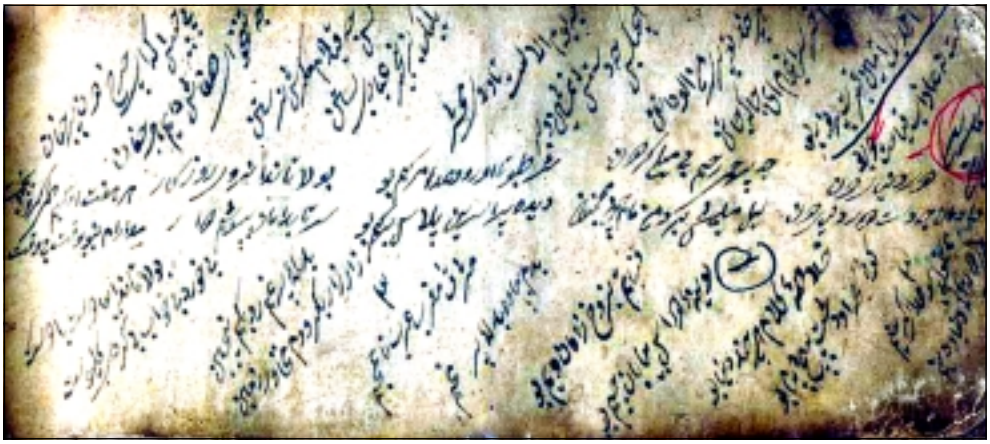

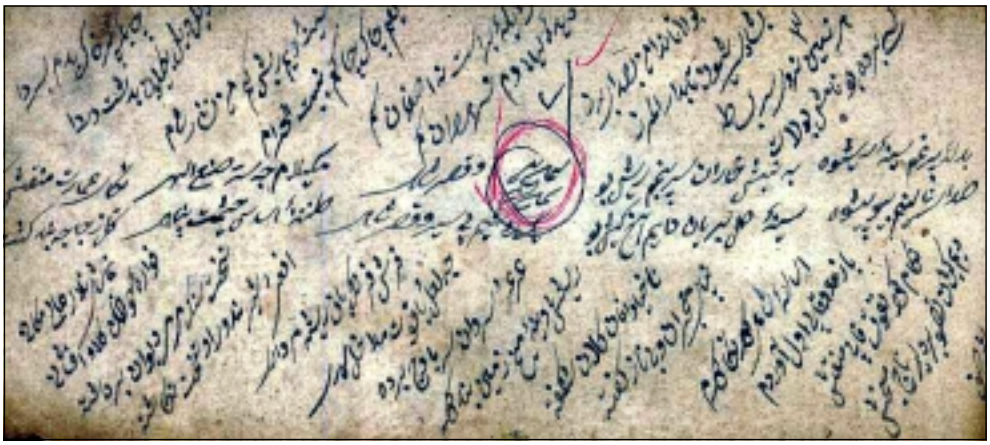

200

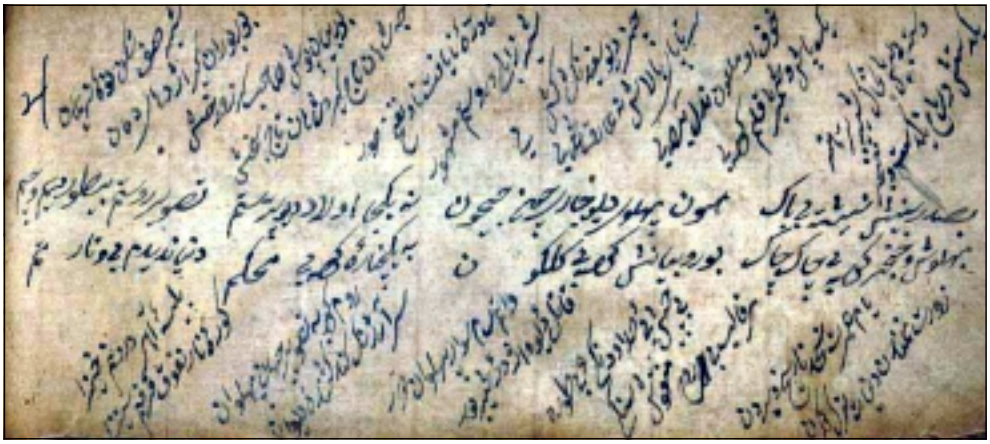

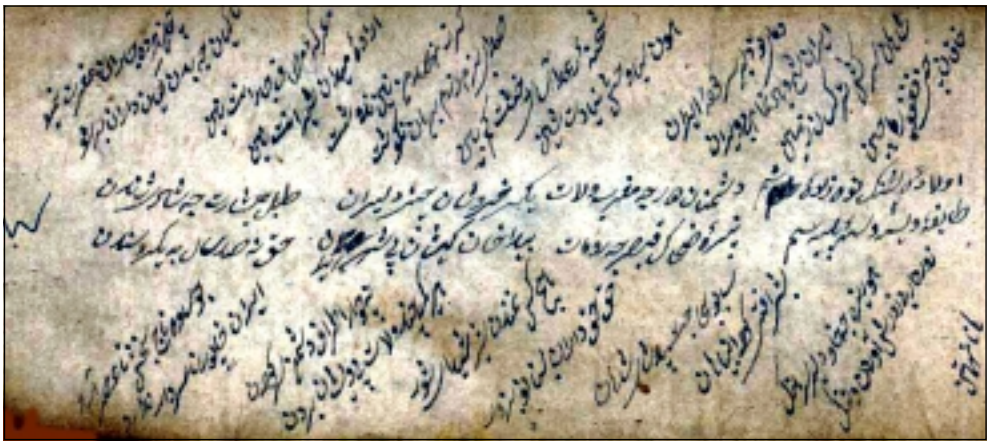

201

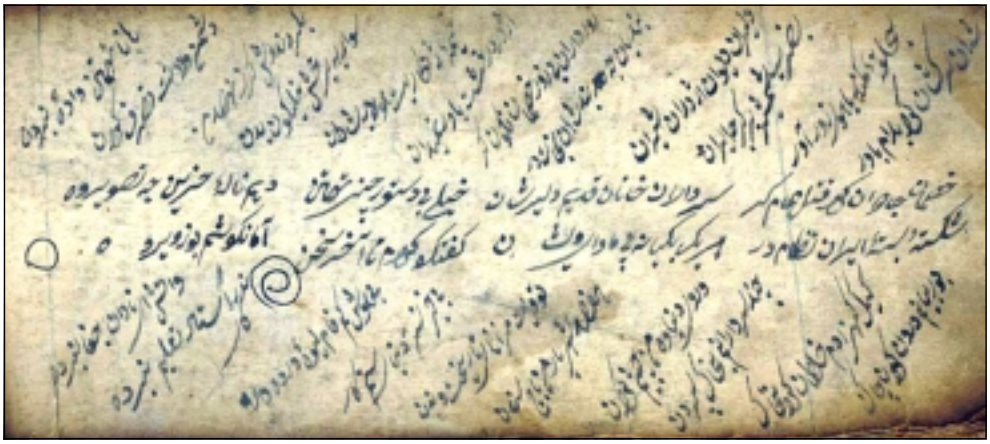

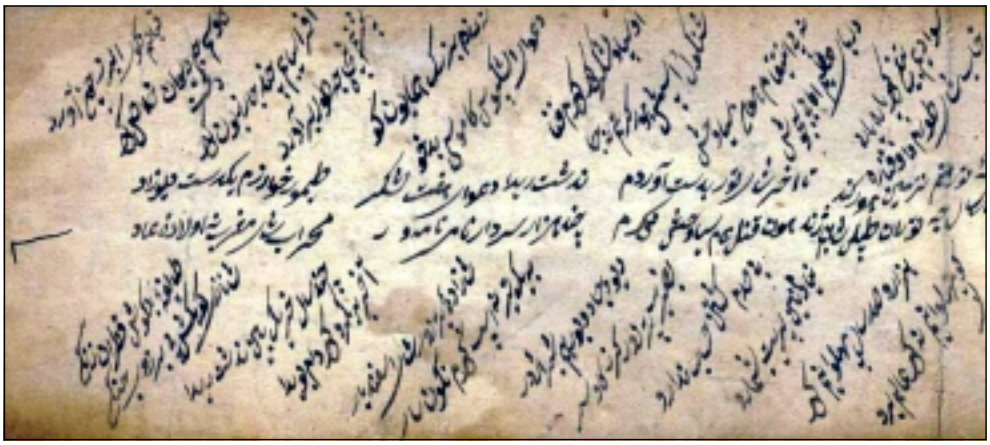

202

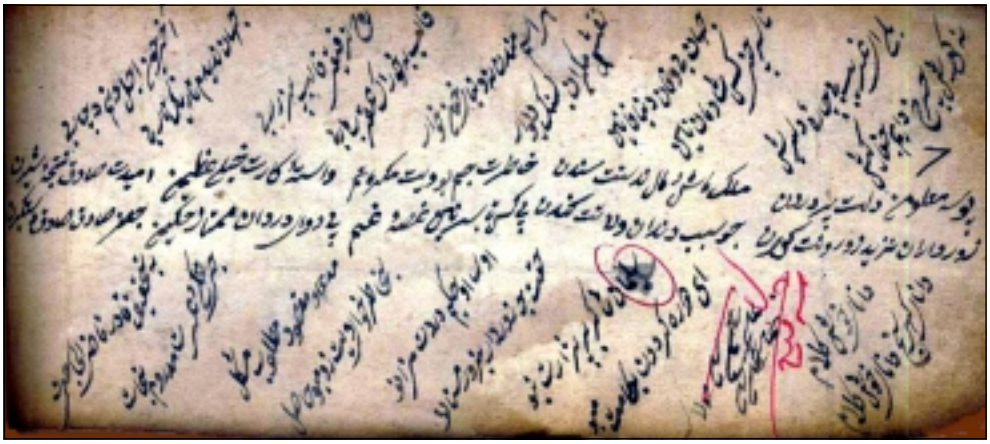

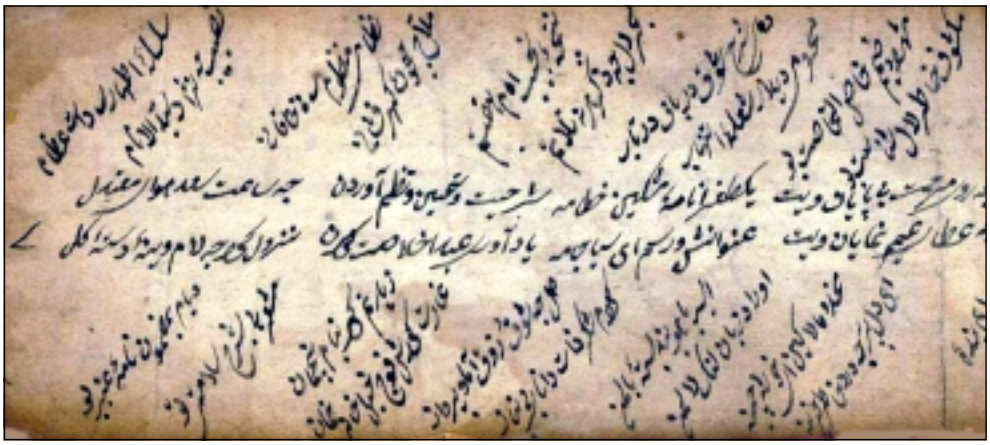

203

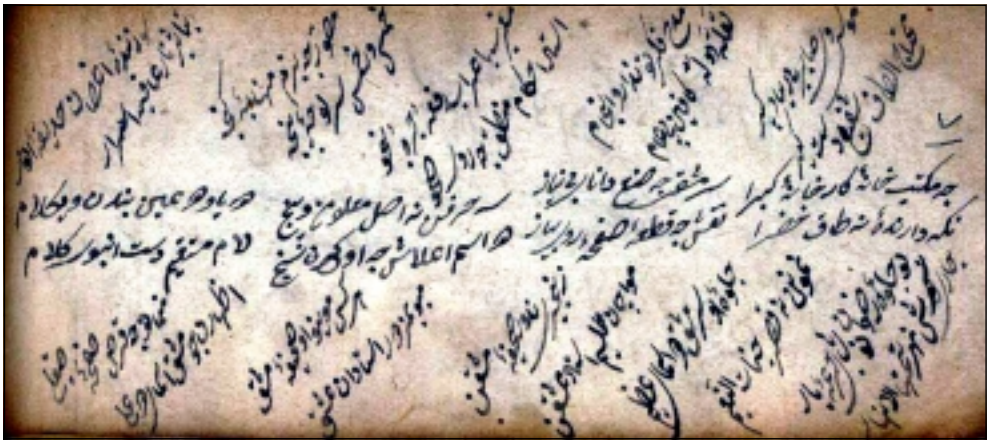

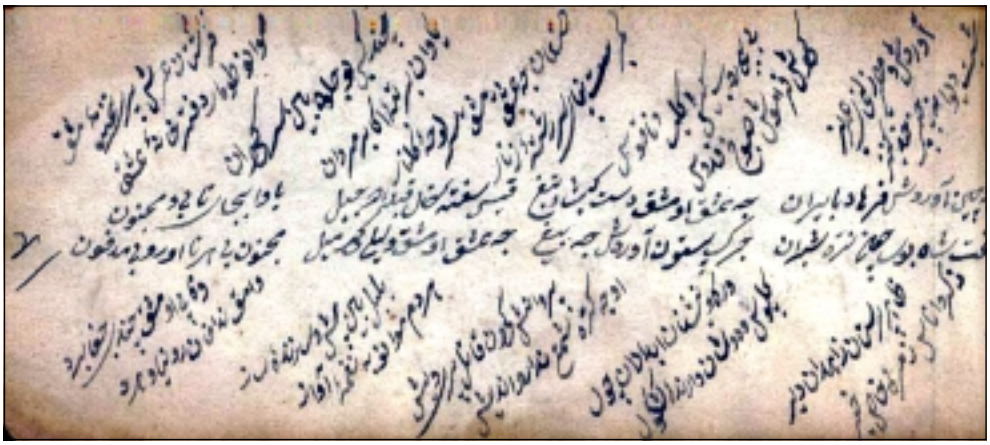

206

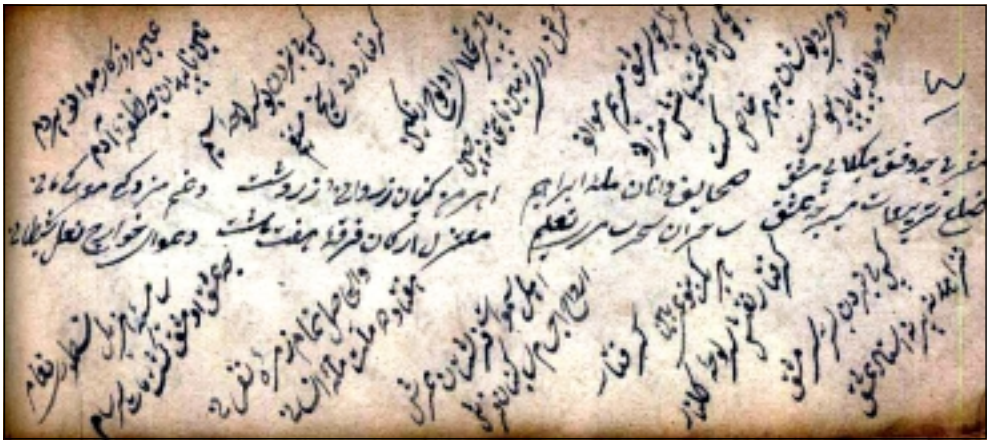

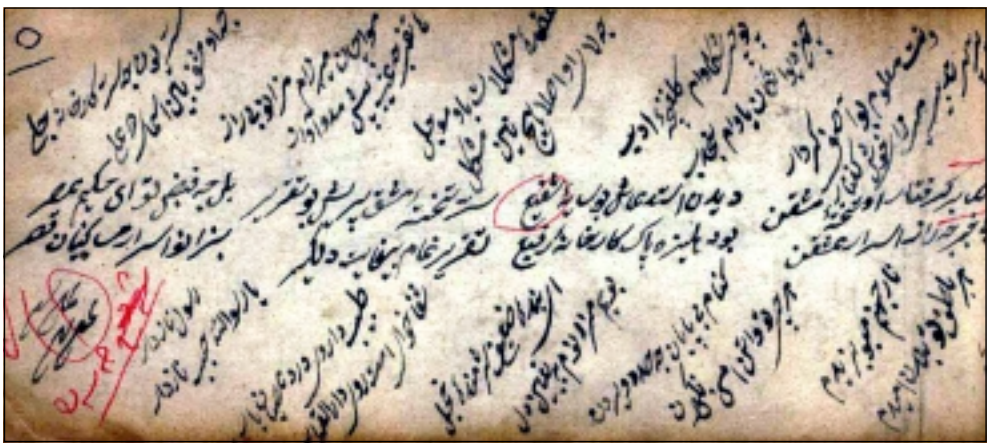

207

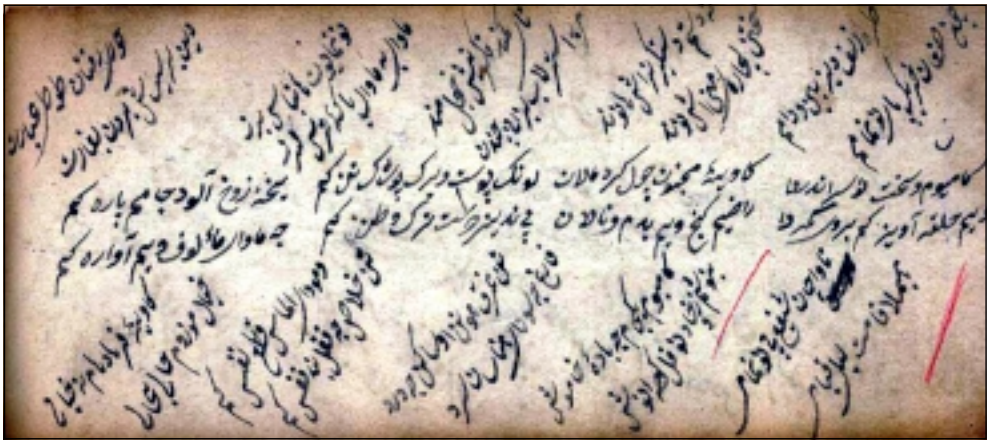

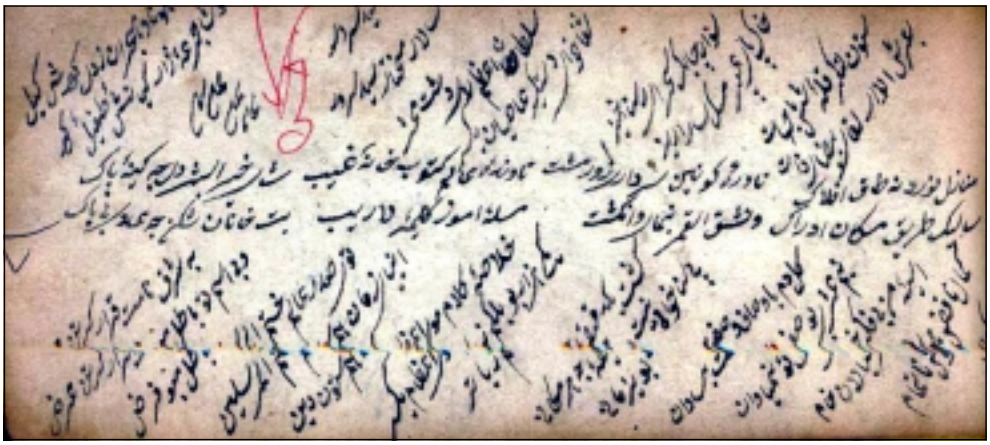

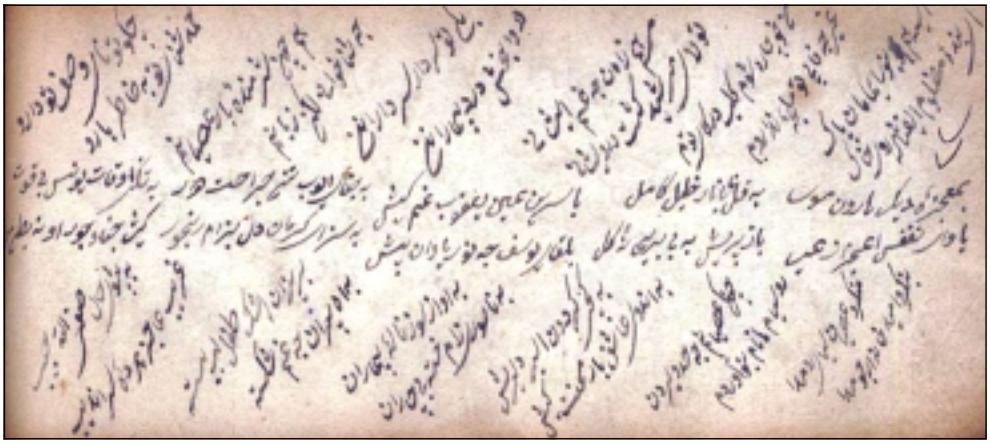

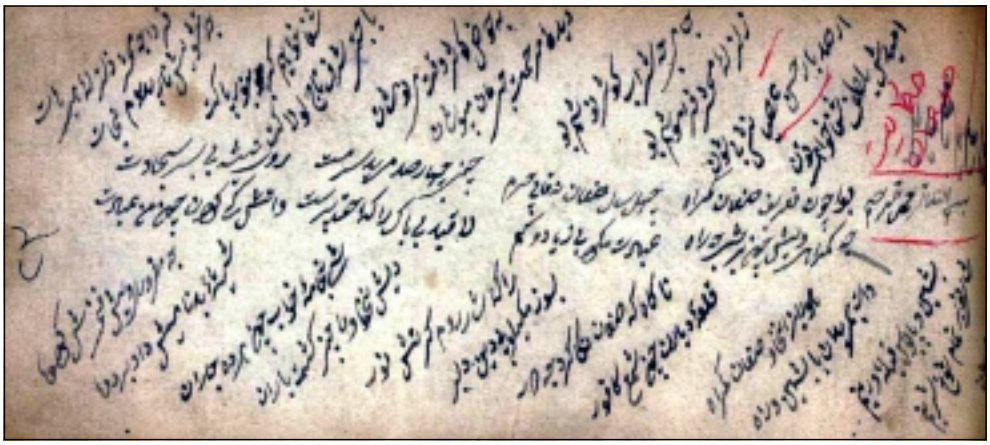

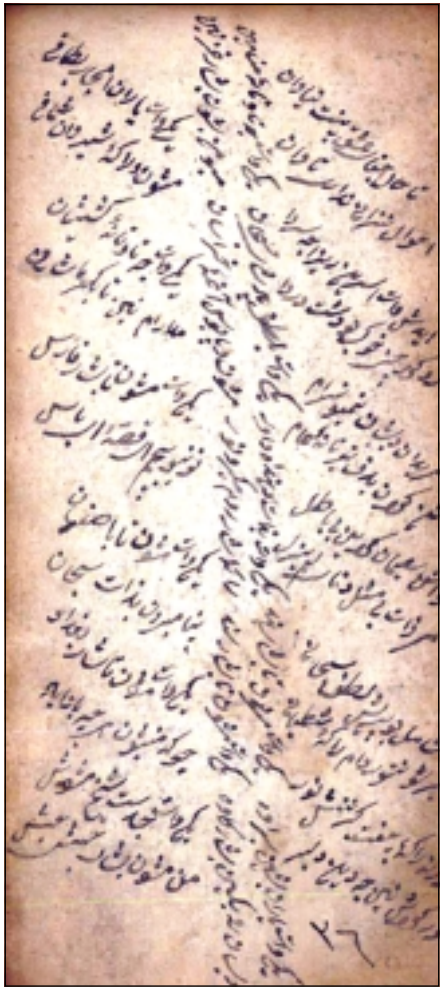

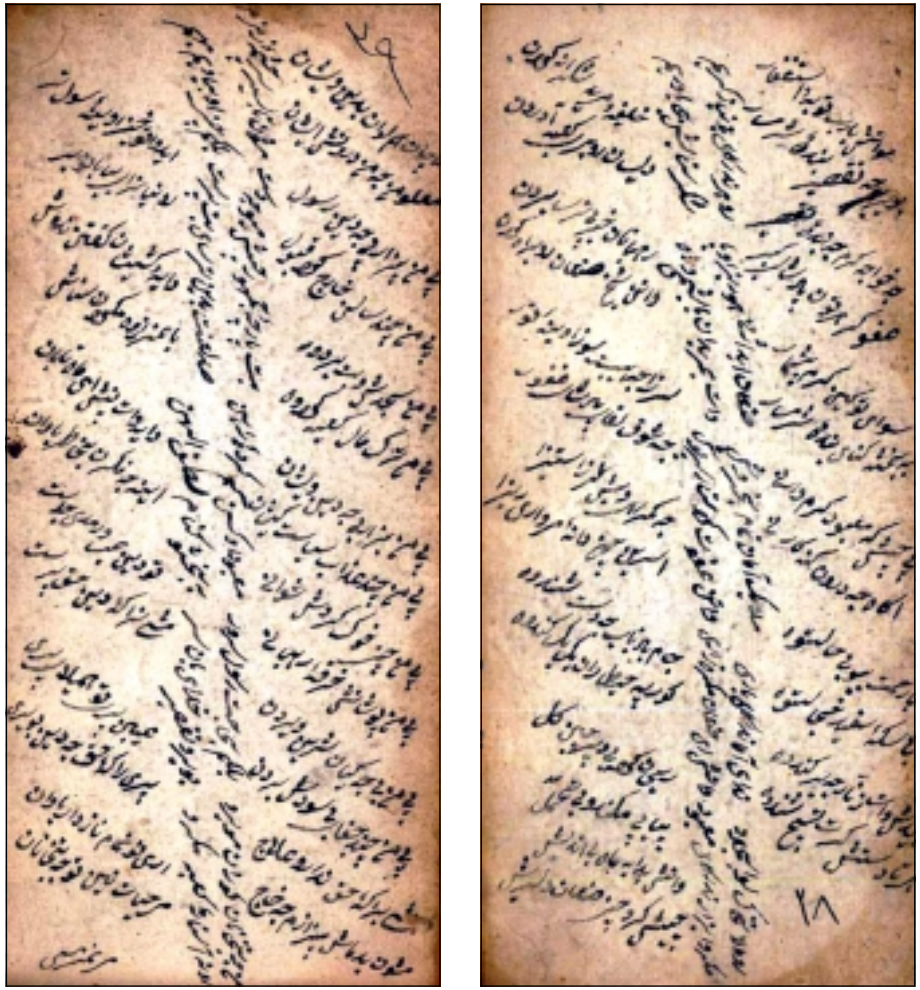

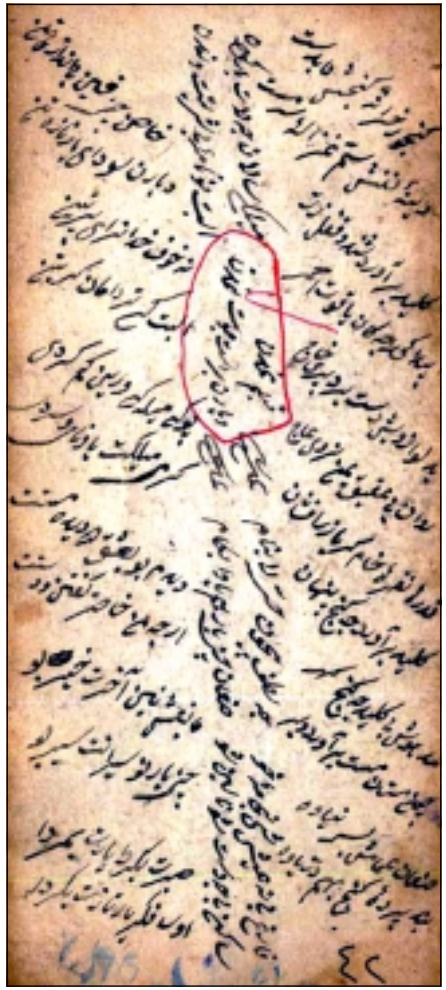

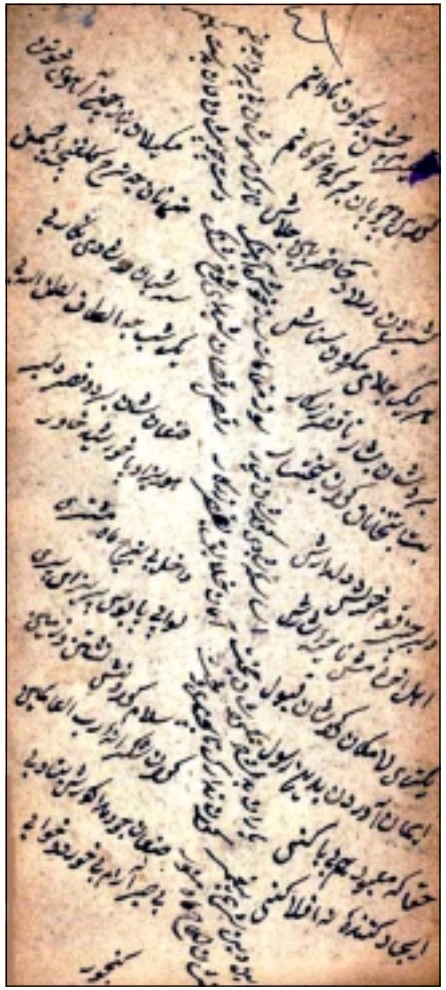

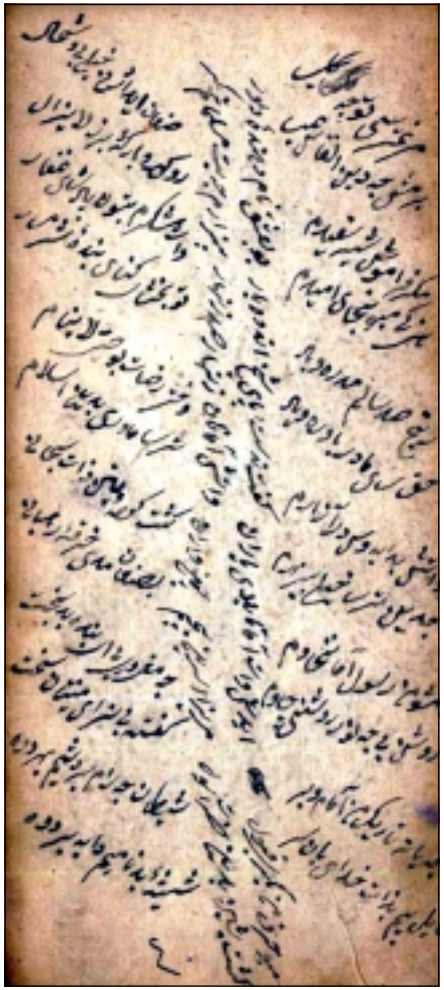

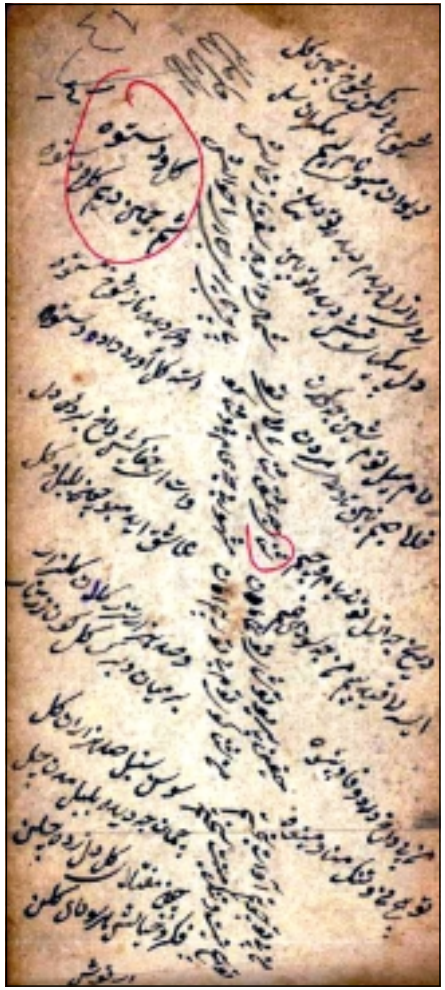

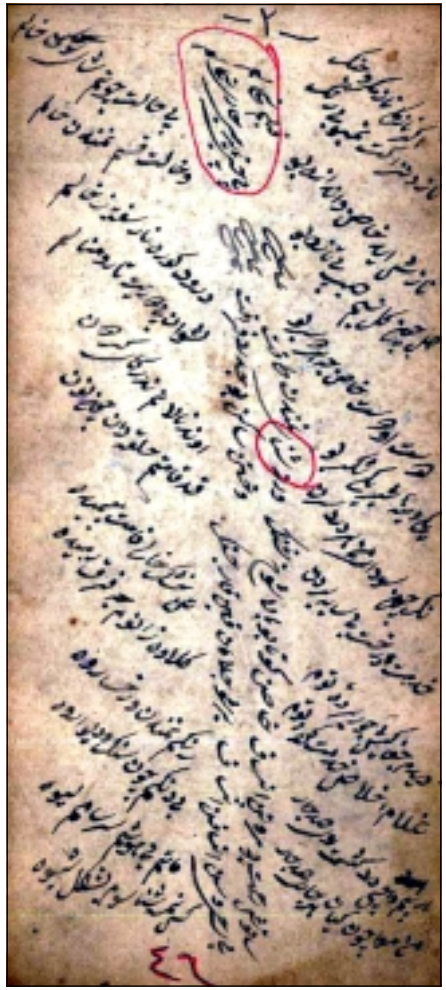

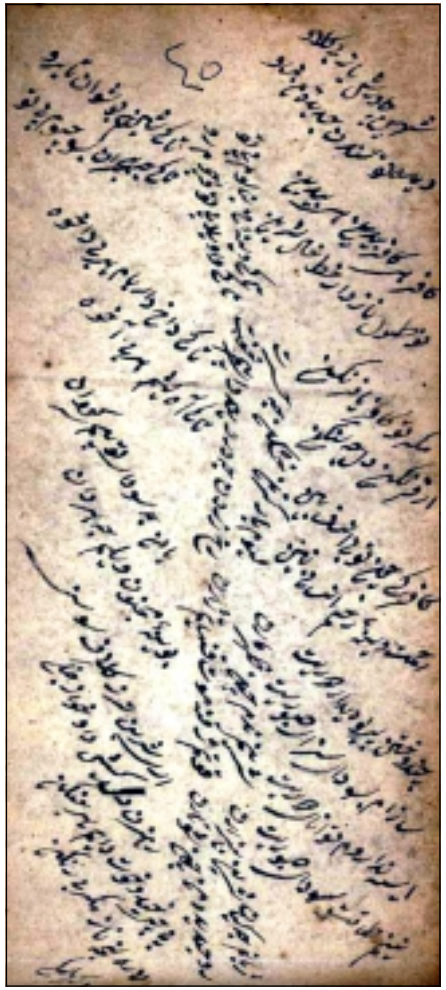

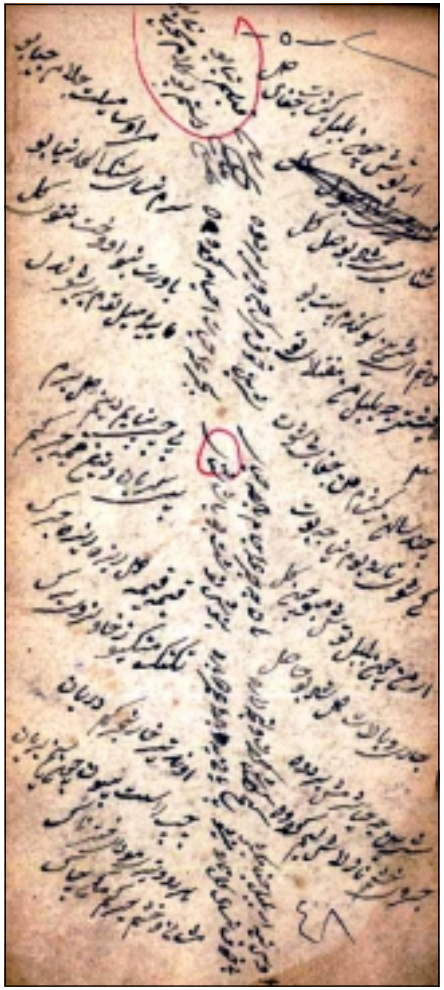

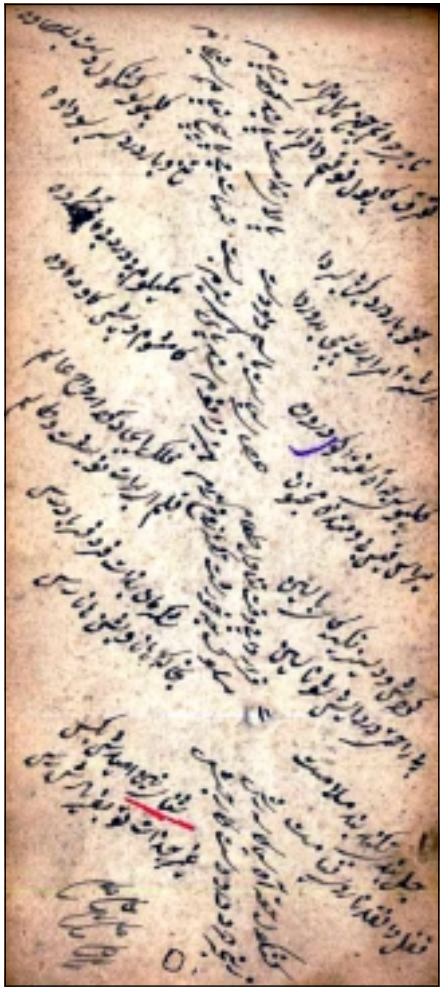

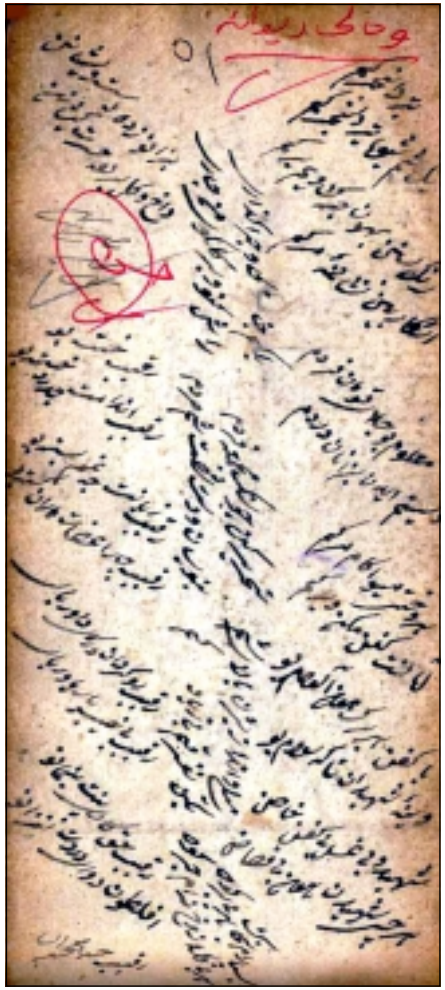

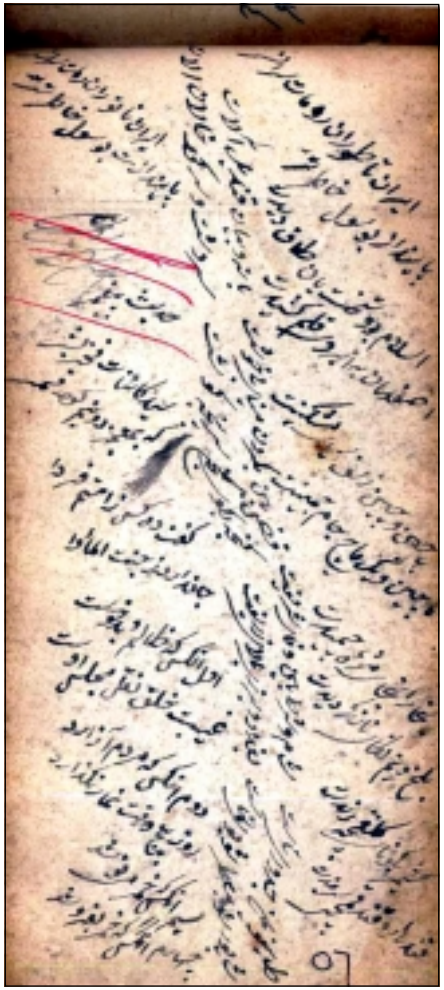

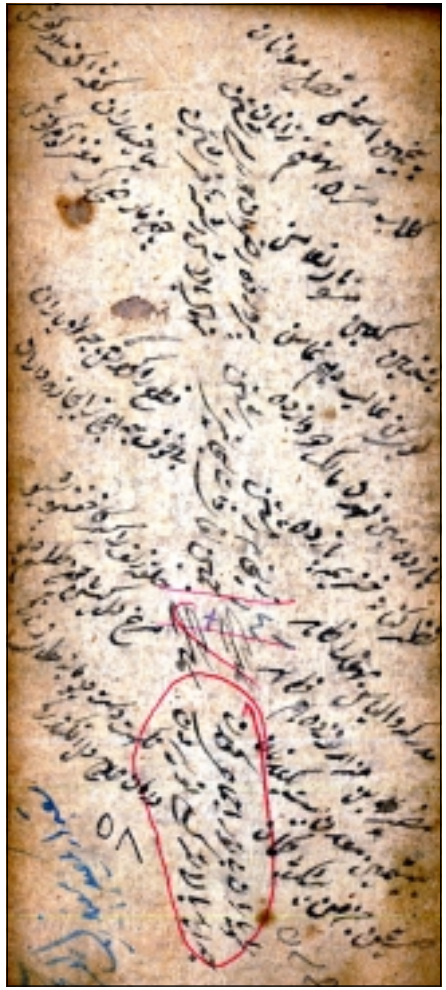

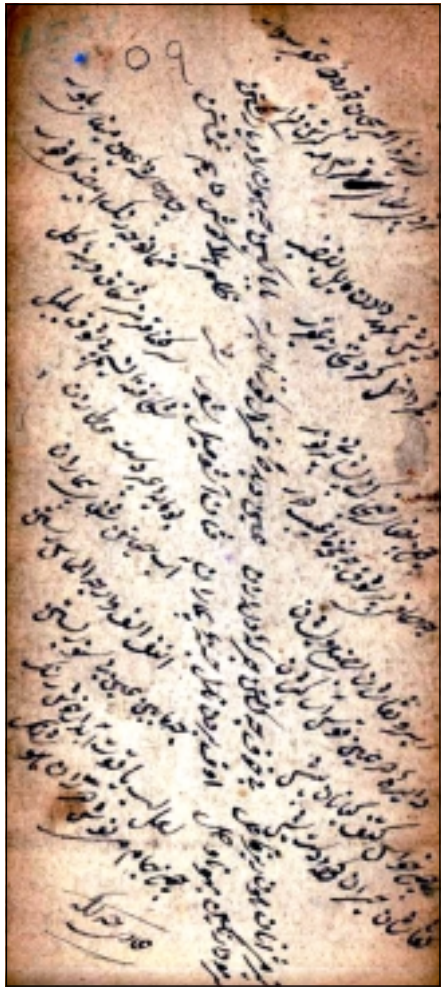

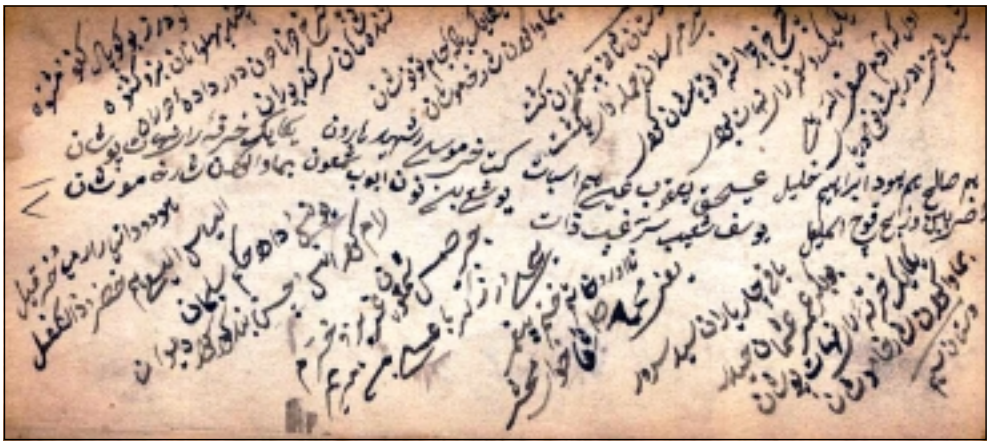

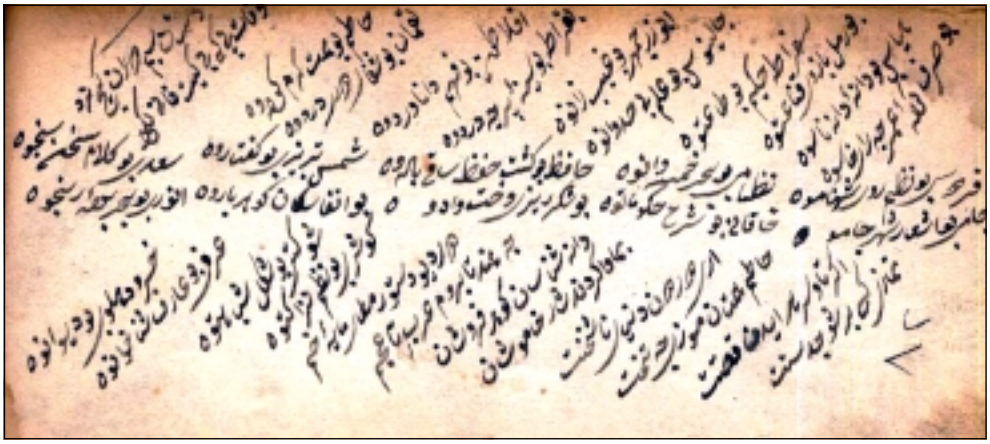

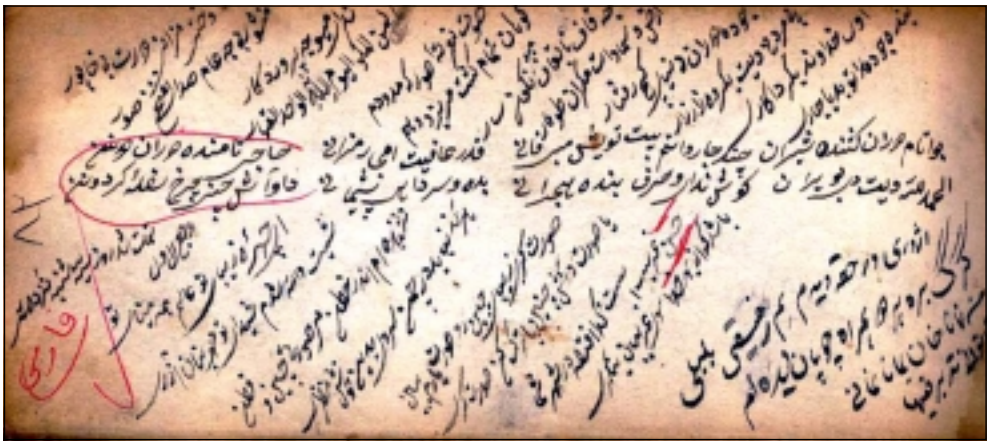

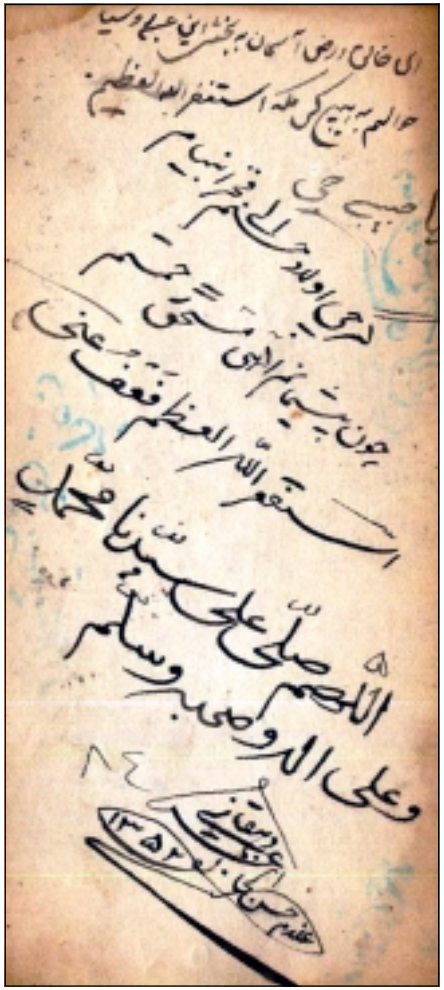

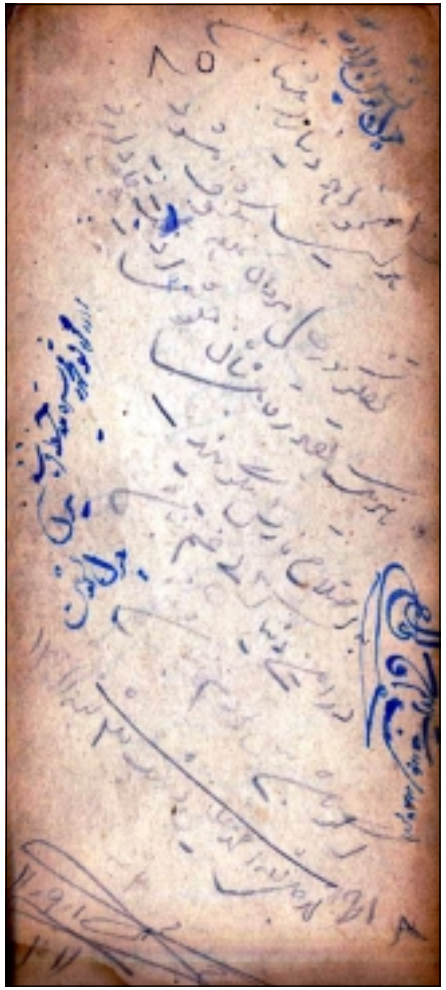

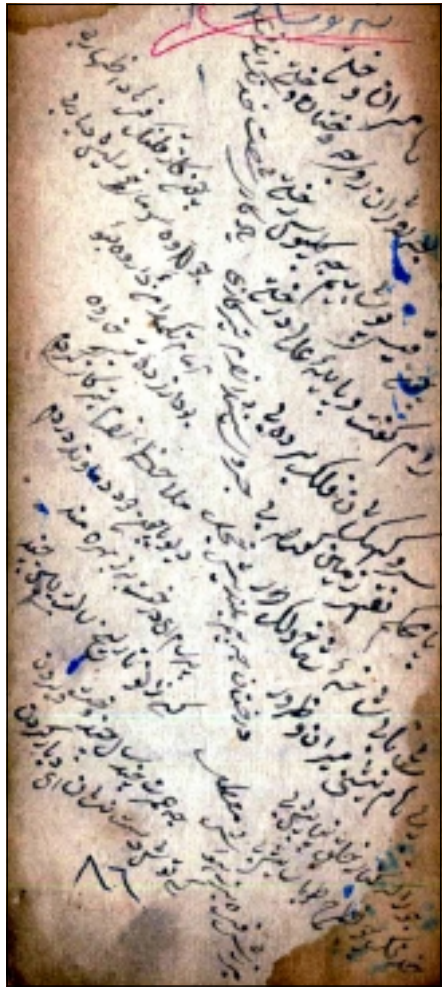

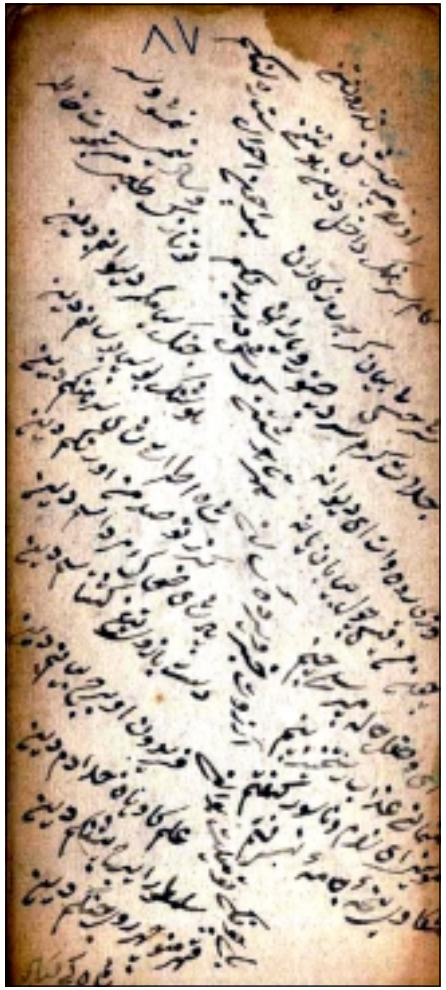

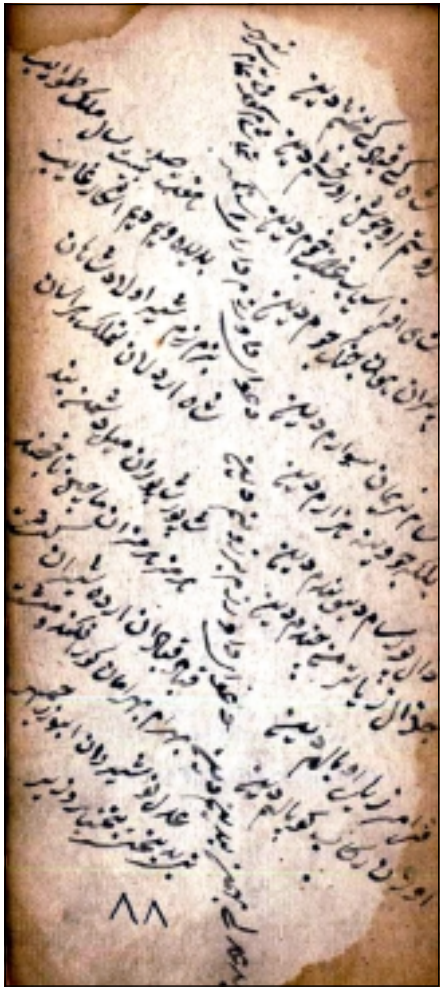

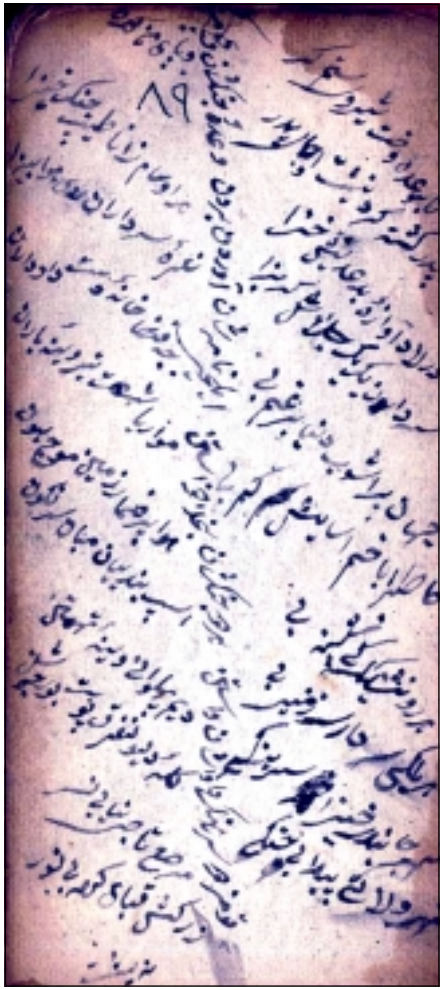

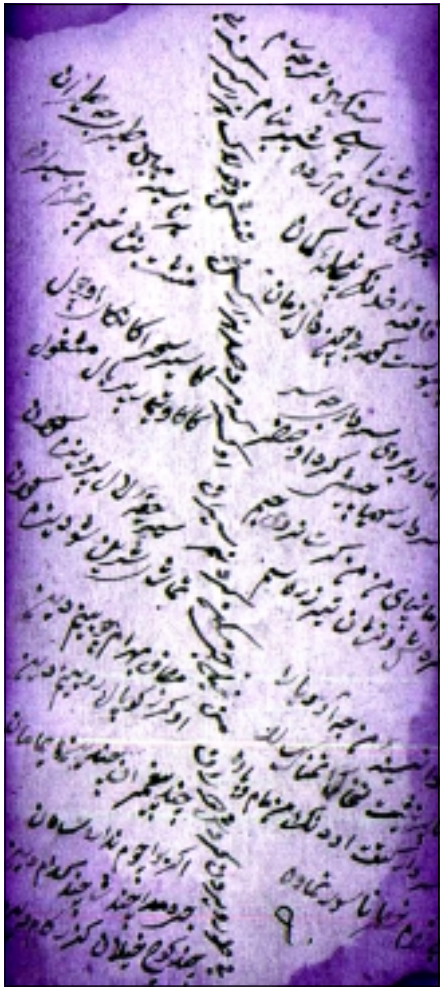

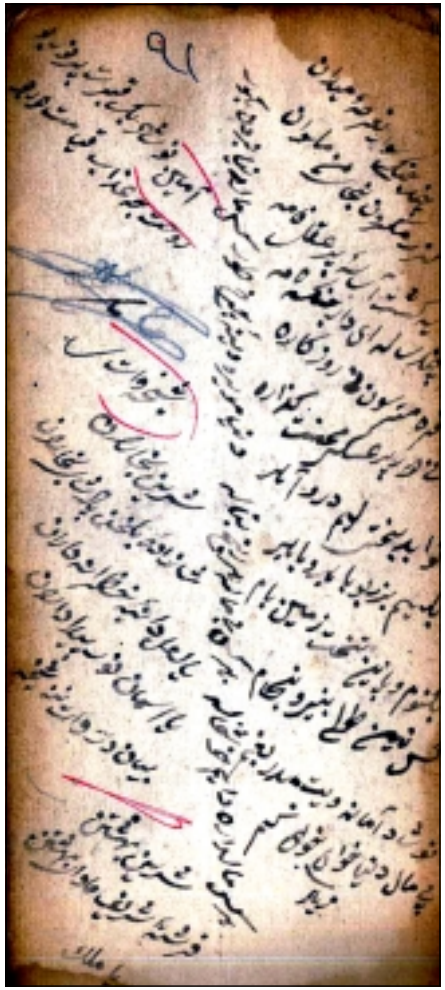

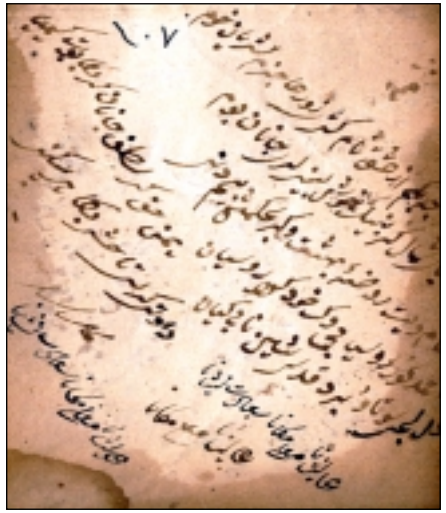

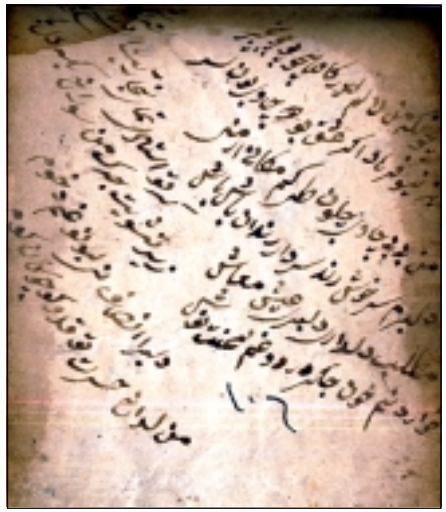

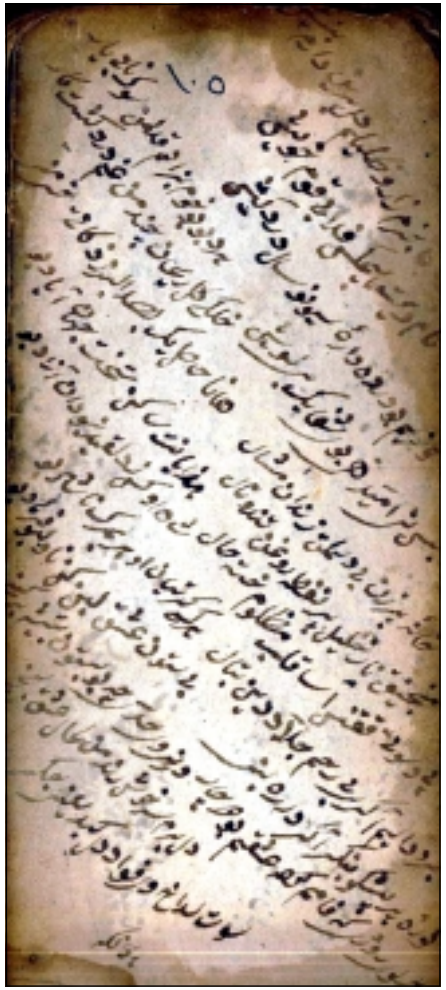

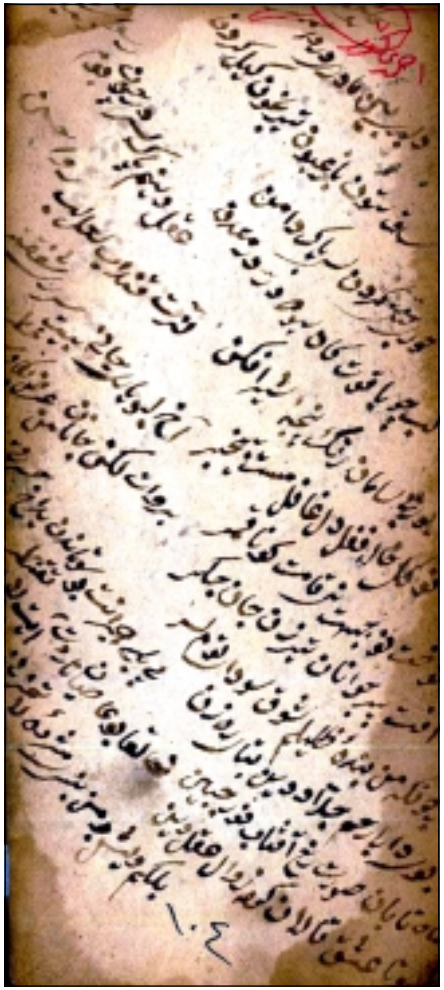

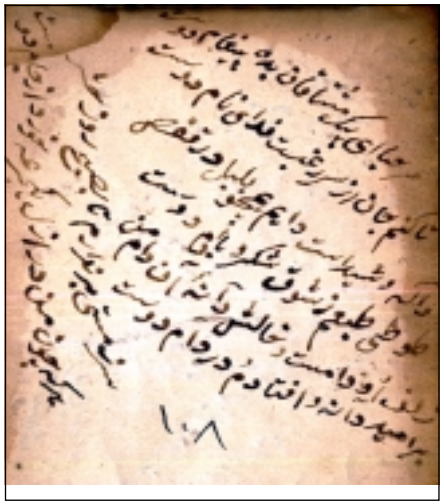

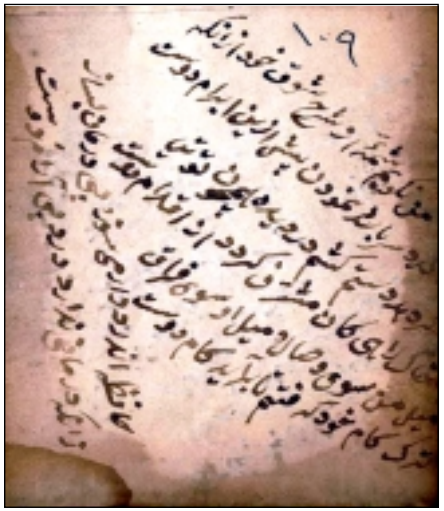

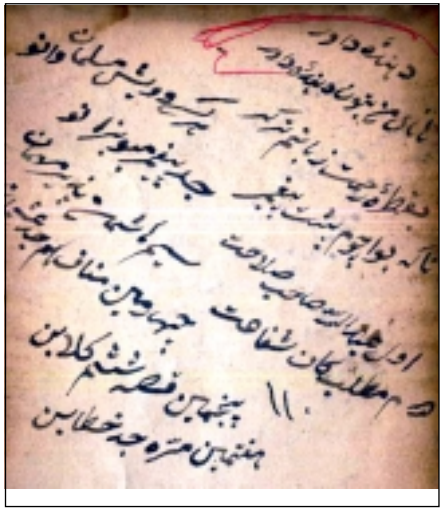

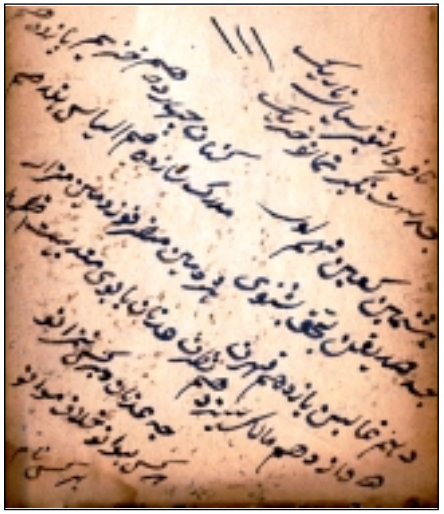

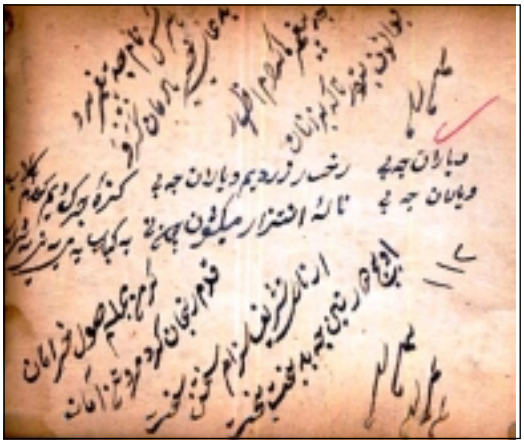

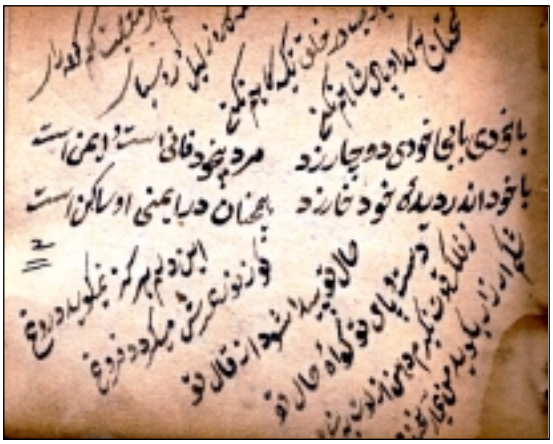

256

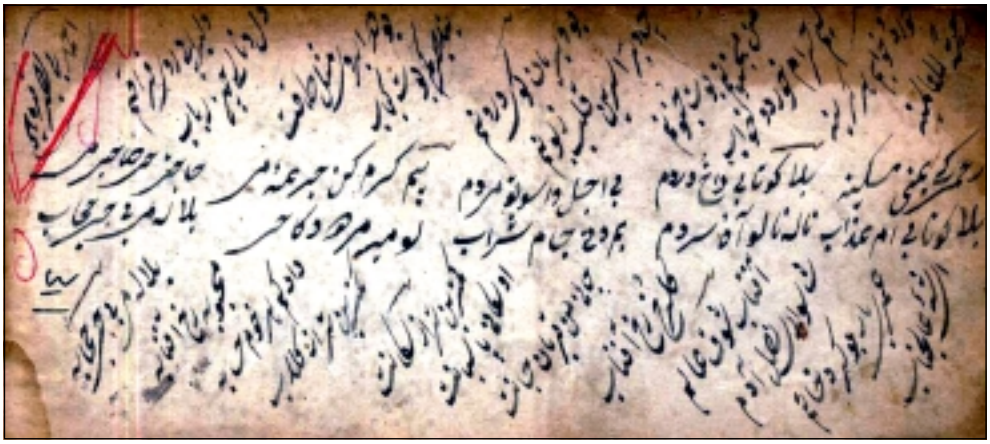

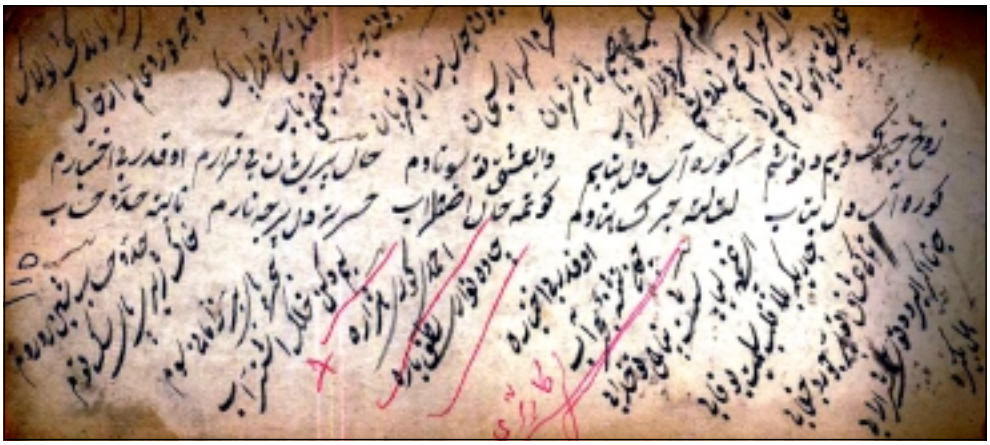

257

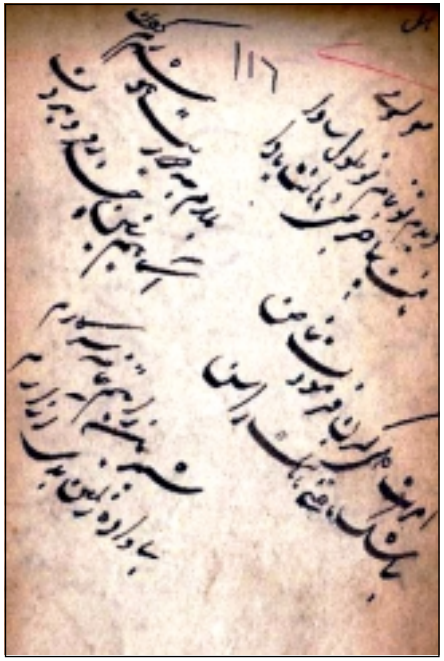

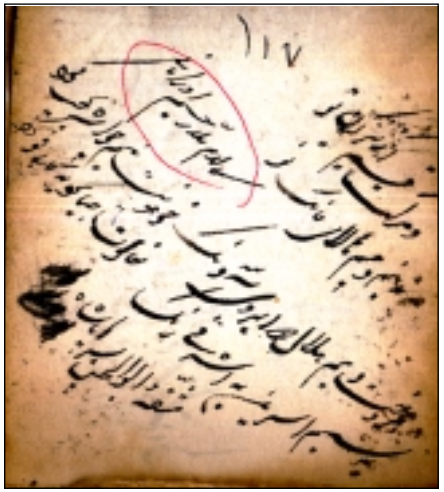

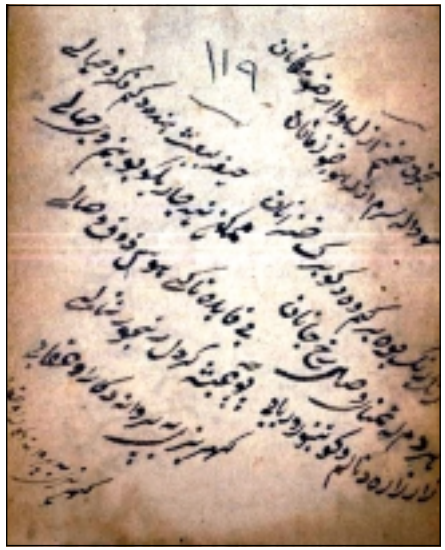

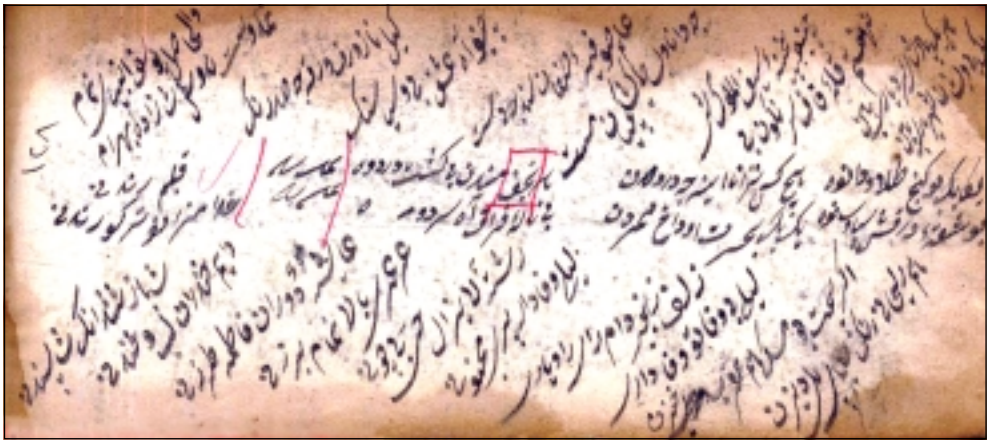

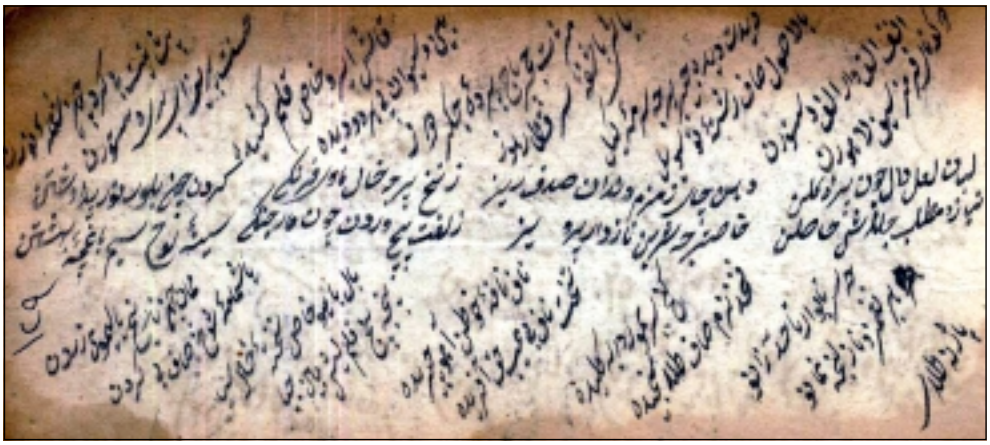

264

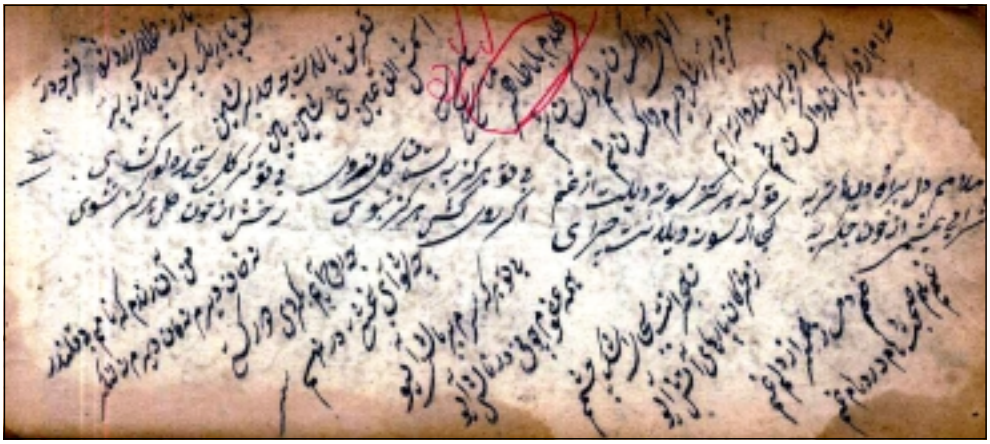

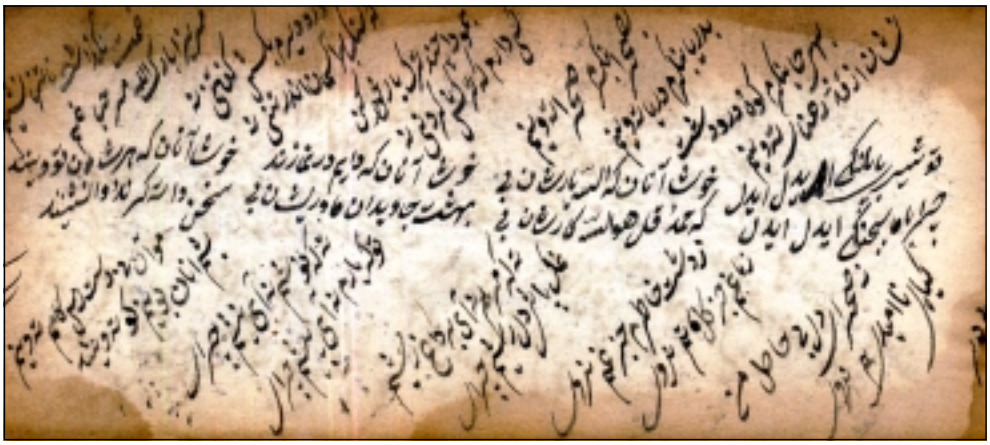

265

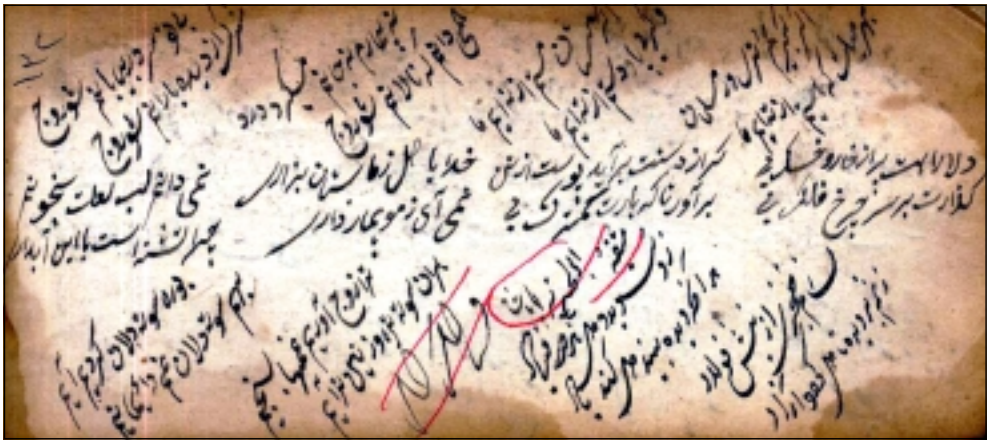

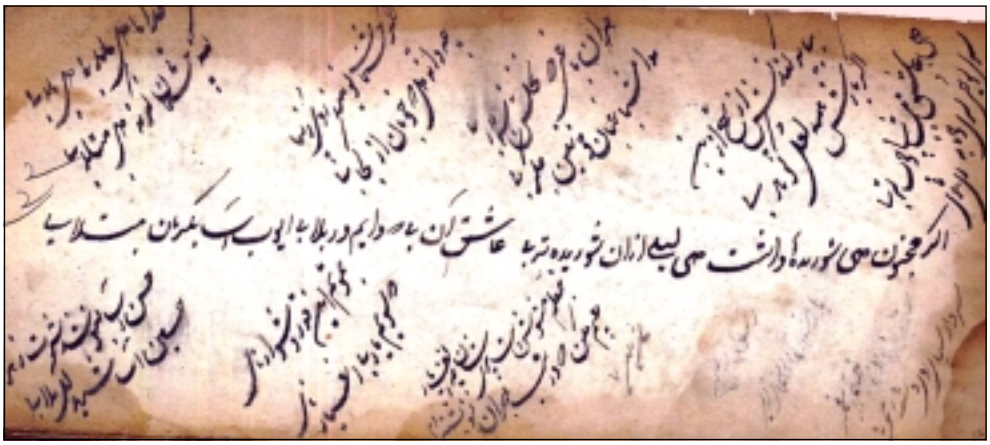

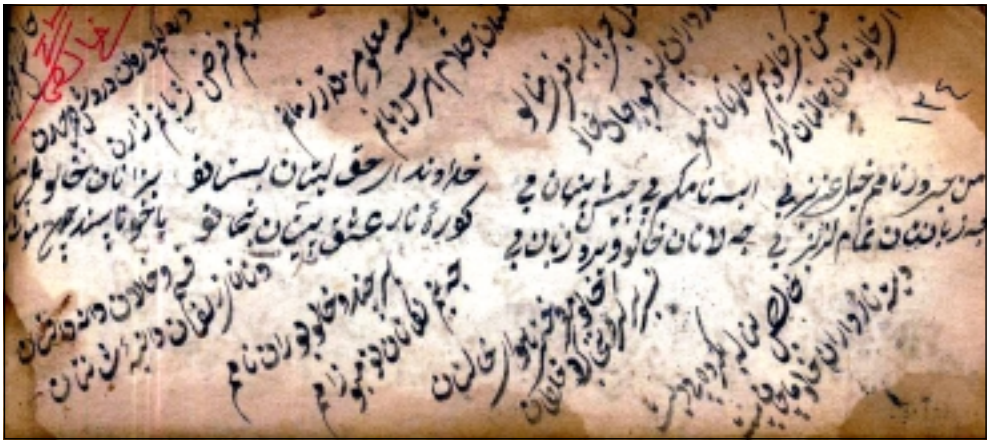

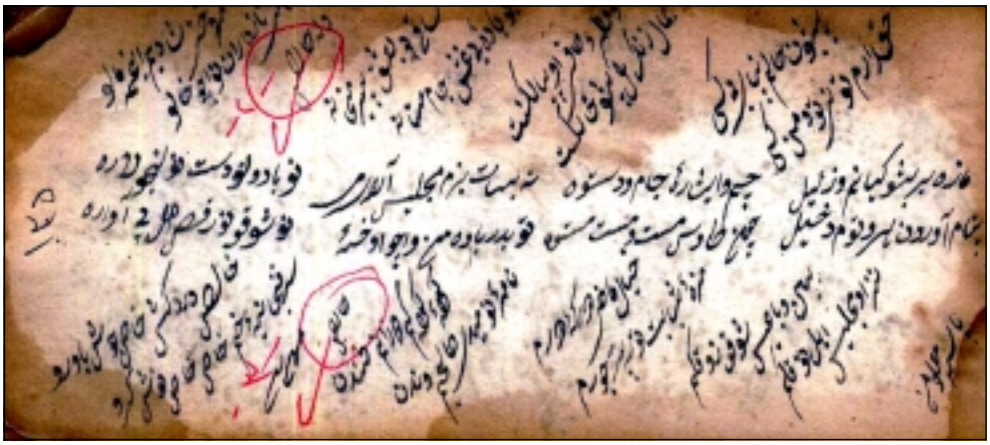

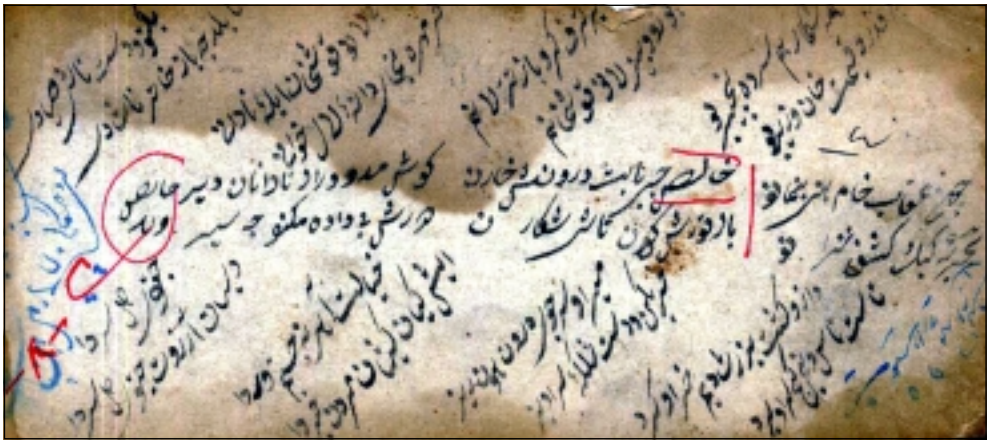

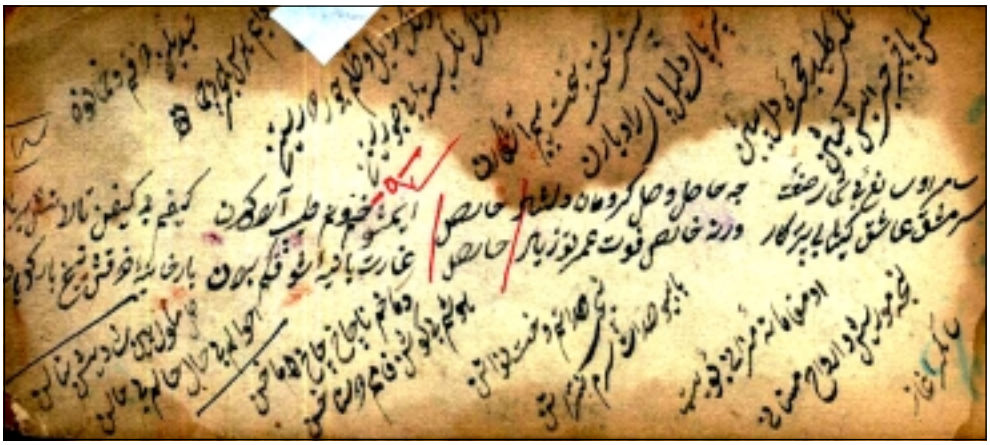

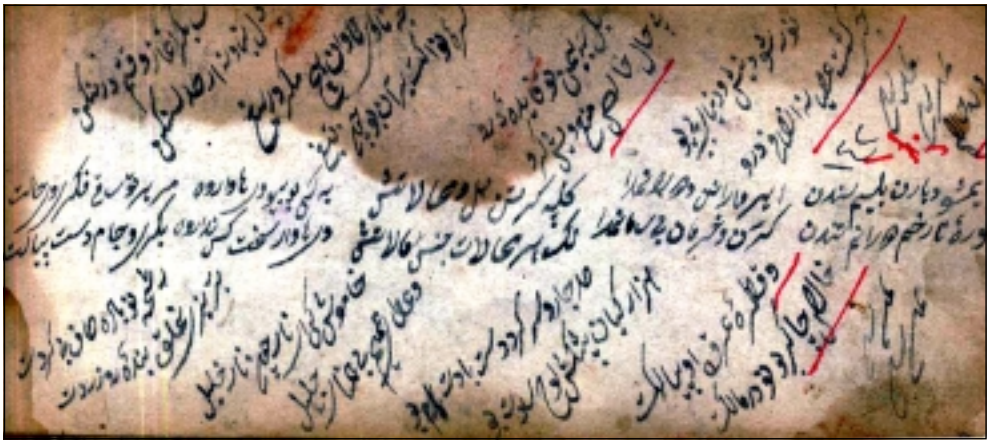

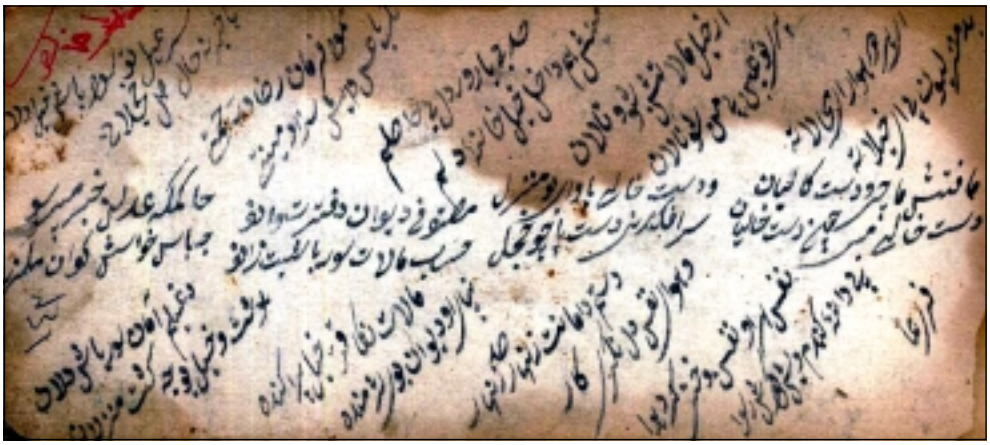

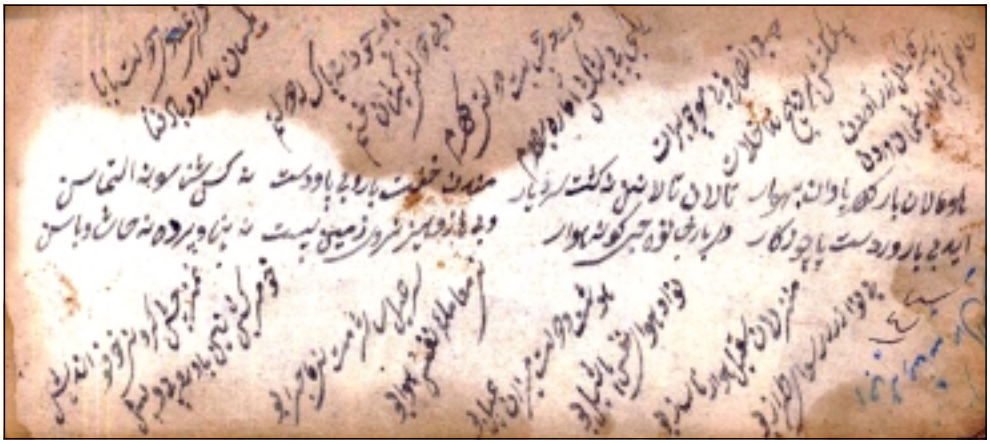

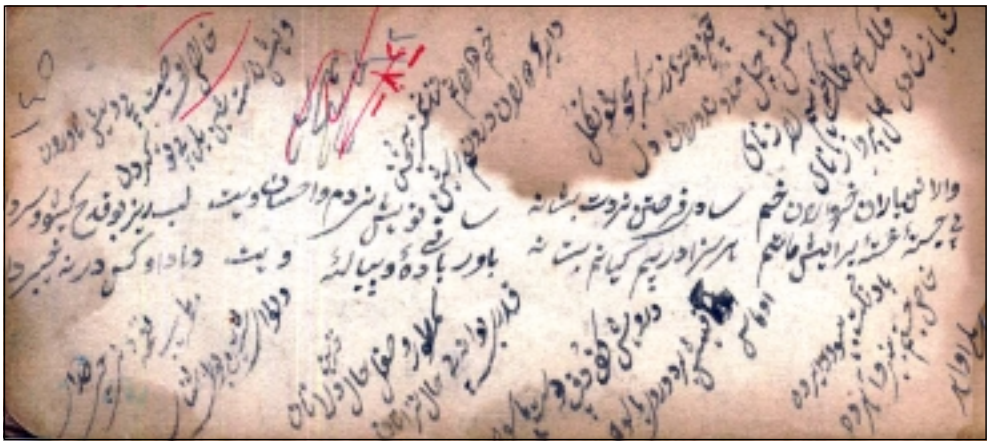

272

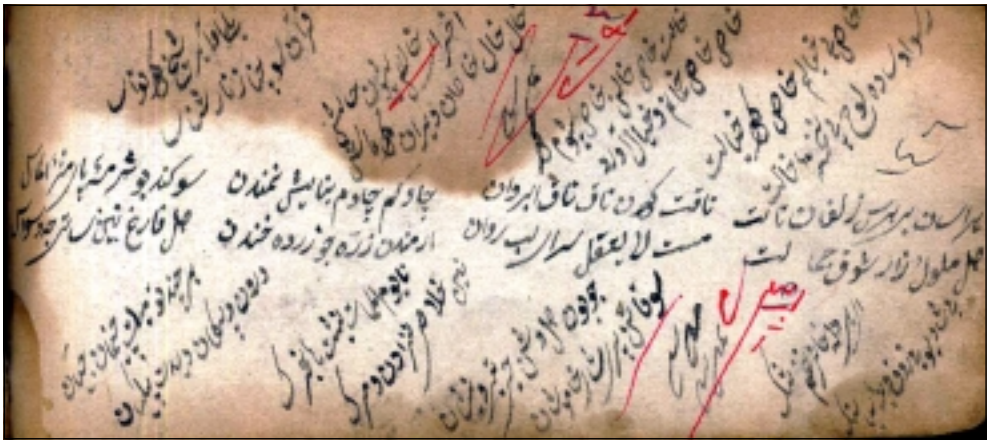

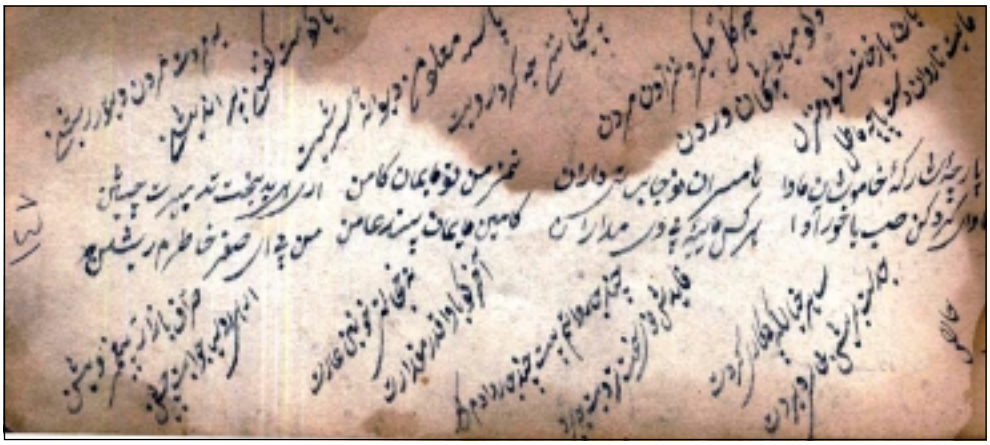
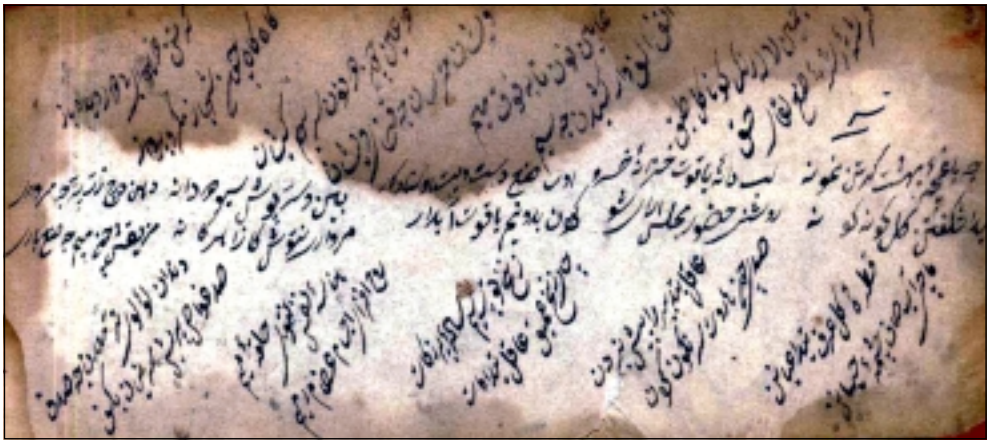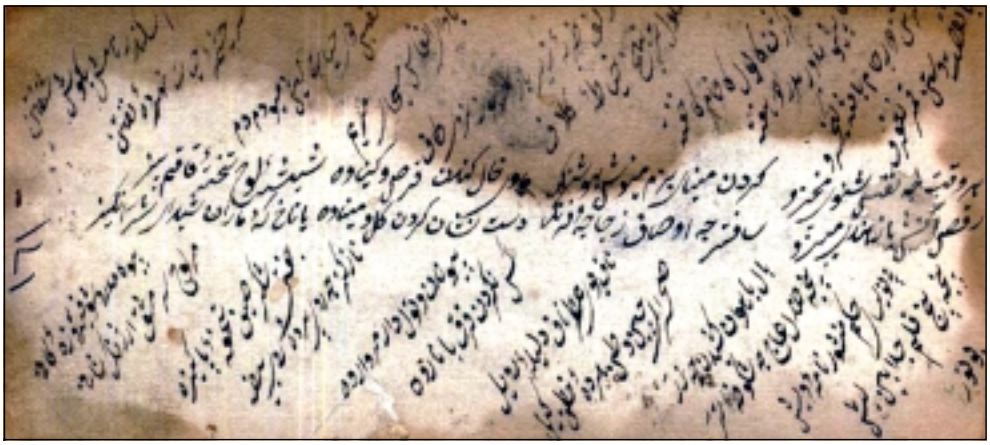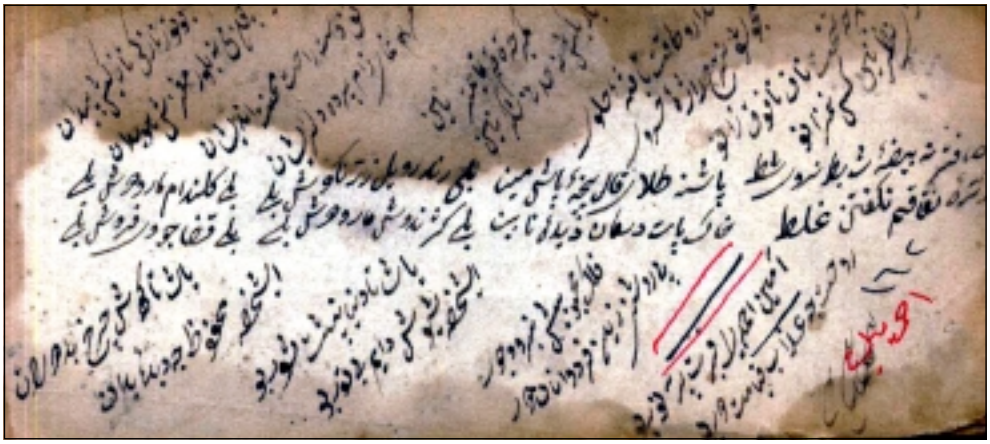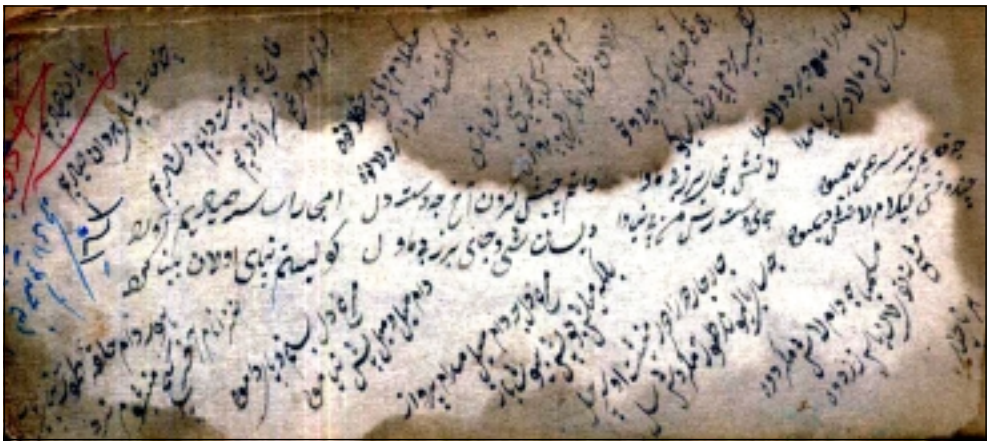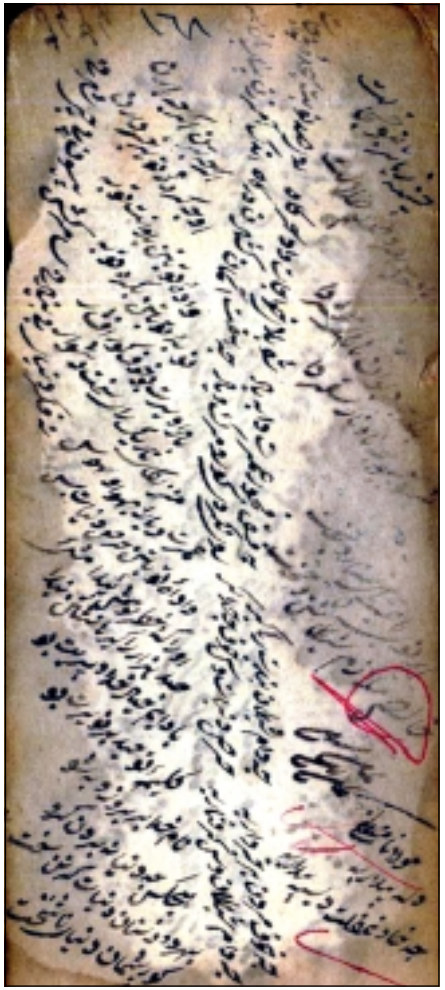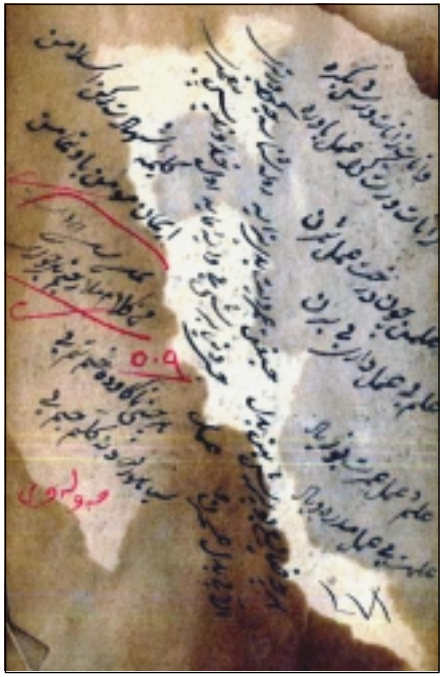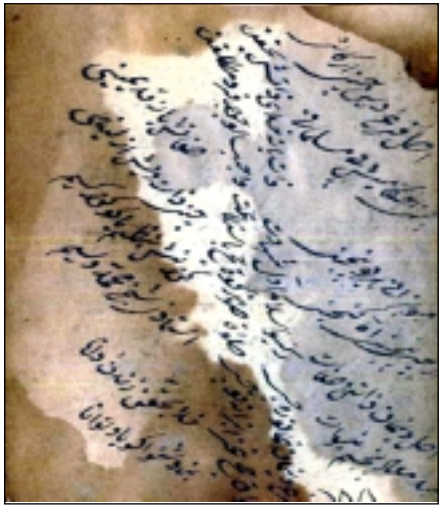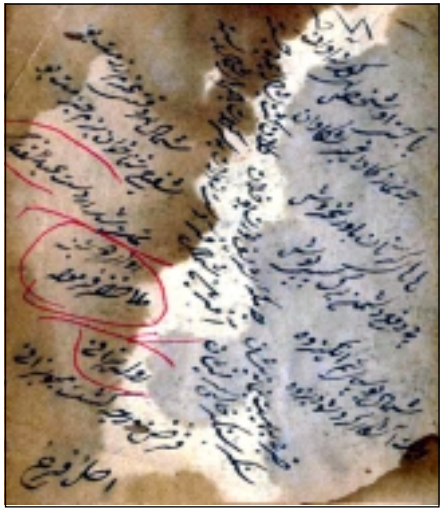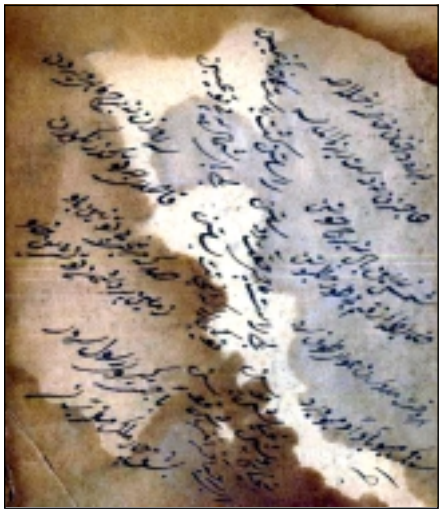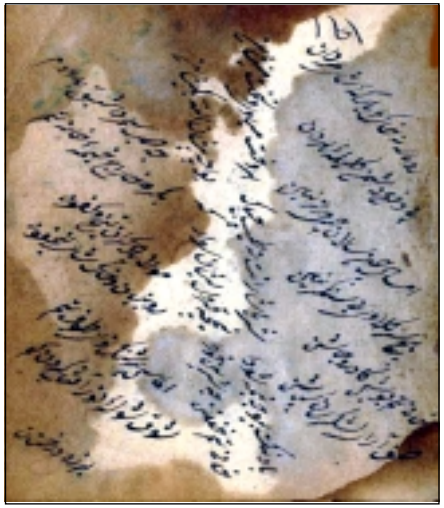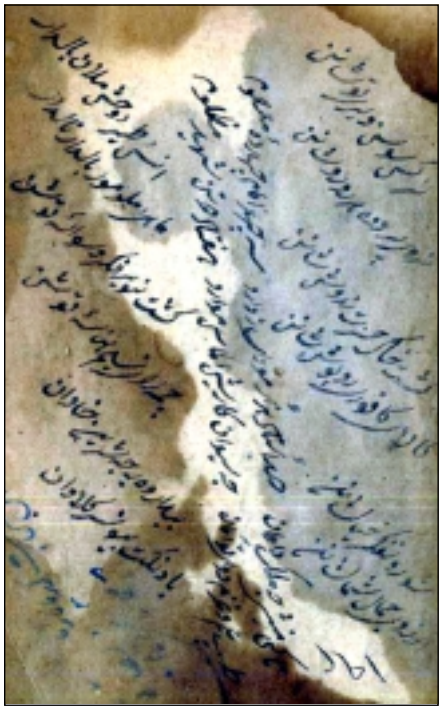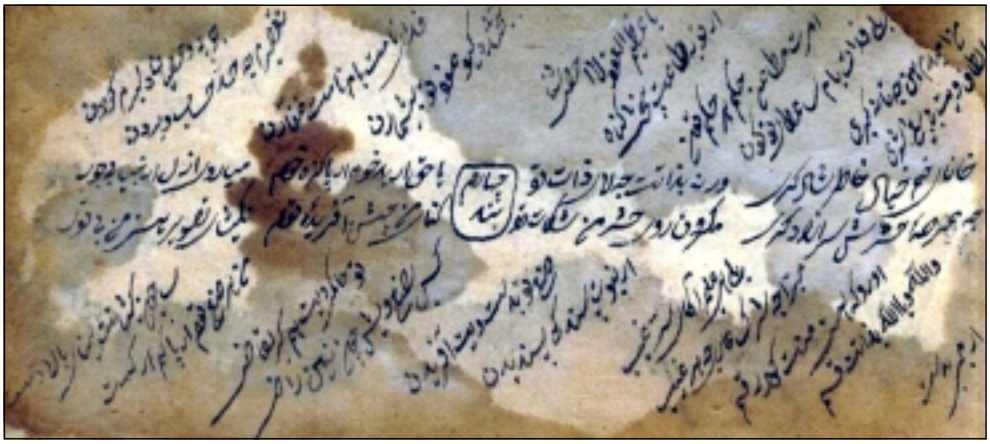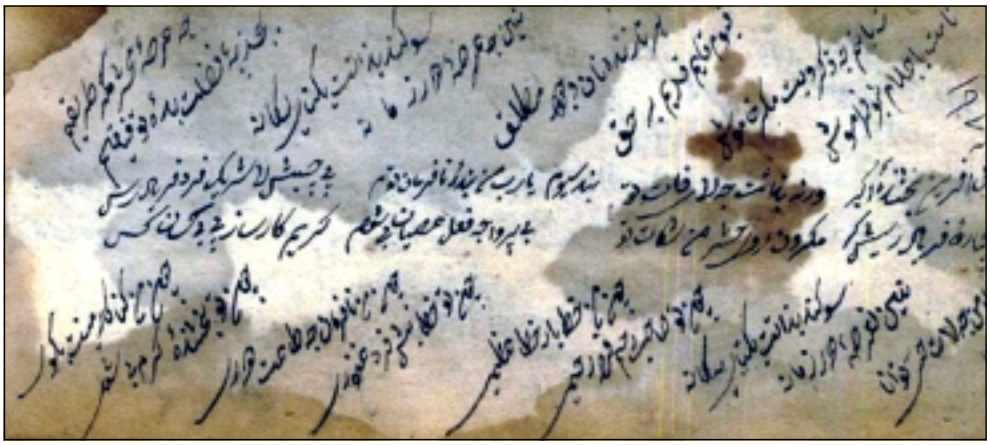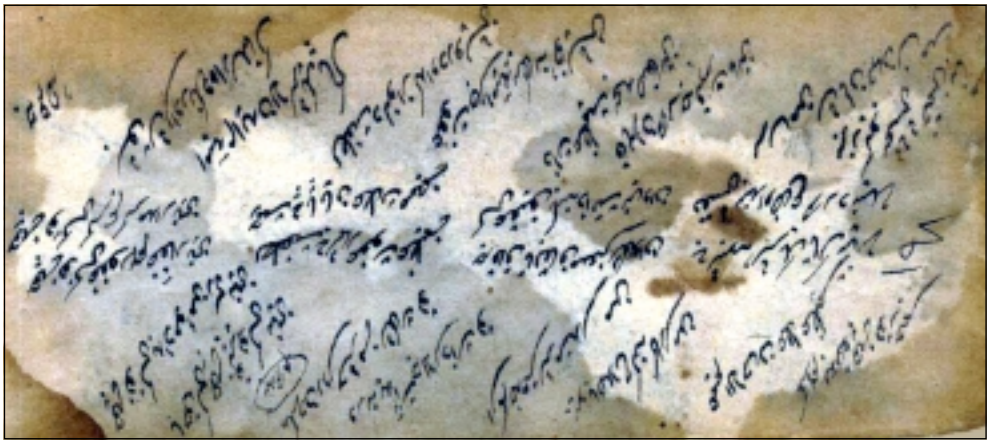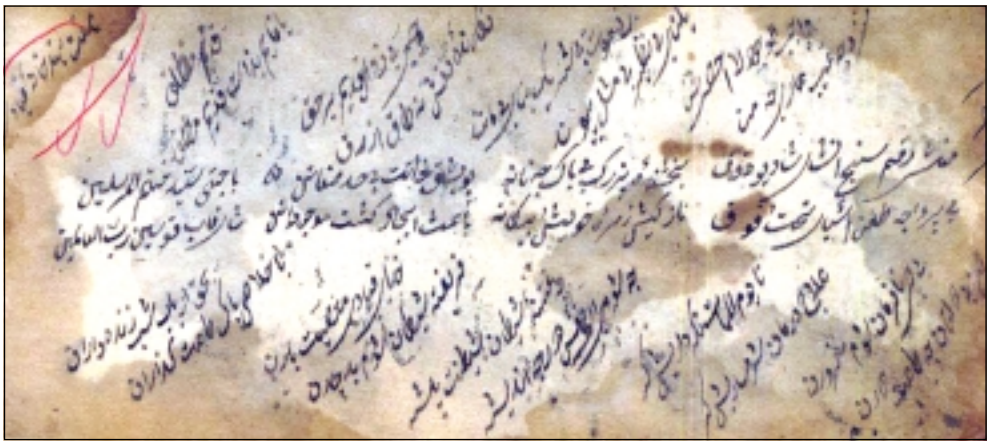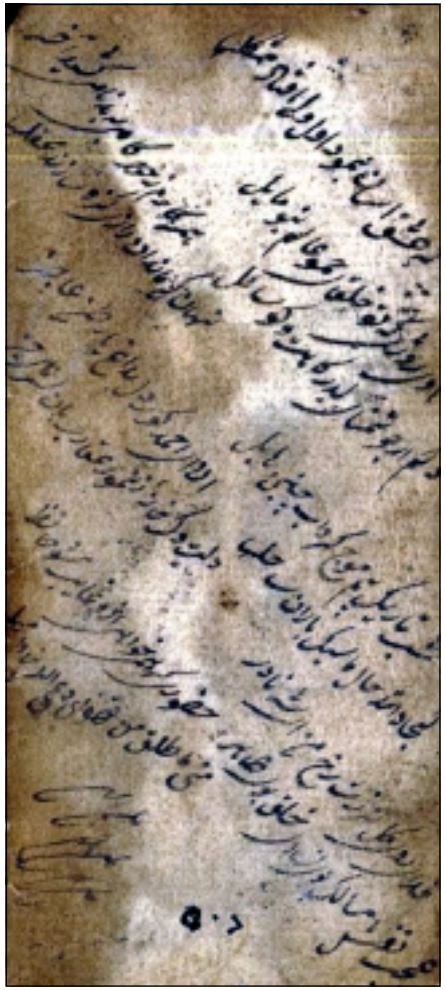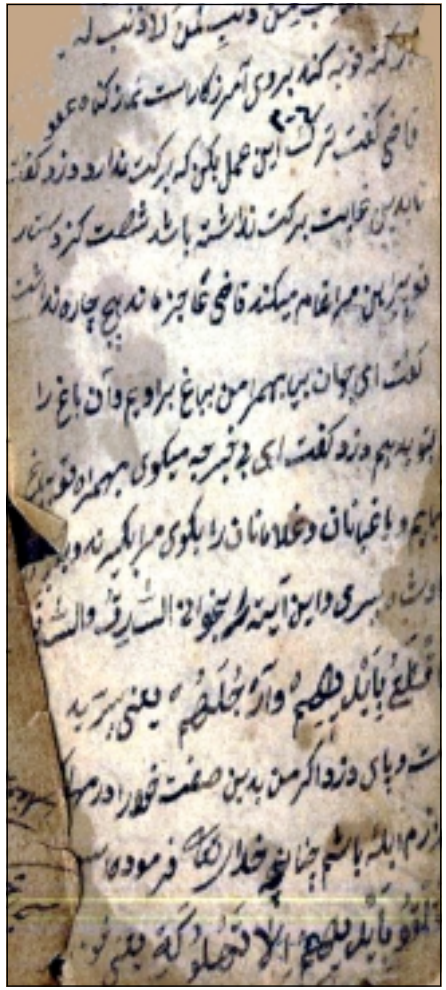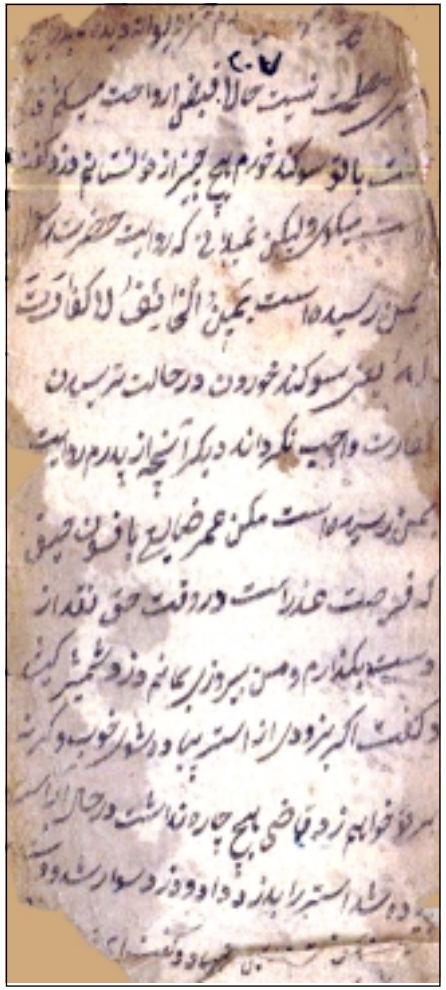
273